

అమెరికా కాలం నె 2520
అమెరికా కాలం
అమెరికా కాలం
అమెరికా కాలం

వింతకం పరిశ్చయ —

25/4/25
3000.

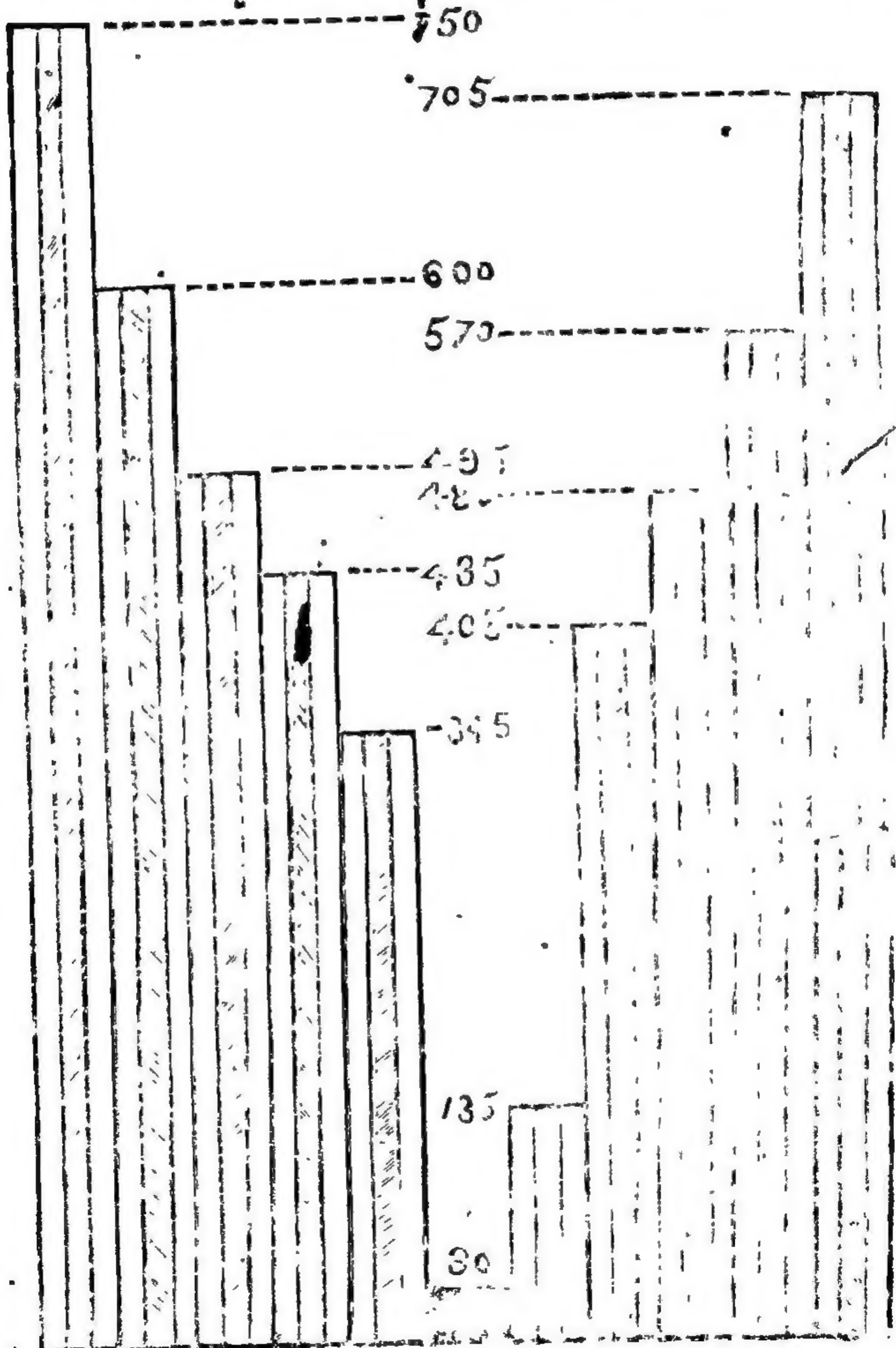
మన దారిద్ర్య మేల?

విద్యోగా మహాసంగ్రహమునకు పూర్వము ఆయాదేశ
ములలో మనిషి 1 కి సంవత్సరము పాపముగా

అమెరికా.	ఆంగ్లాండు.	జపాన్.	చైనా.	ఇటలీ.	స్విట్జర్లాండ్.	స్పెయిన్.	ప్రెస్టిస్.	ప్రెస్టిస్.	స్విట్జర్లాండ్.	జపాన్.
----------	------------	--------	-------	-------	-----------------	-----------	-------------	-------------	-----------------	--------

వం దే మా త ర మ్ .

మన గాఢా రిద్రమే ల ?

అను

భారతవర్ష-ఆర్థిక చరిత్ర.

(SLR)

(GPR)
C. Purna Reddy. Telakurle
గింధకర్తలు: గణపతిరాజు
దేశ రాజు రామచంద్రారావు, బి. ఏ.

దేశ రాజు రామచంద్రరావు, బి. ఏ.

(గుజరాతు విద్యాప్రీతము.)

దేశ రాజ్య సత్యసుబ్బహ్మణ్యము, బి. ఏ.

(గుజరాతు విద్యాపీఠము.)

(ಗುಜರಾತಿ ವಿದ್ಯಾ)
 ಶಿವ ಶಂಕರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು,
 ಬೆಂಗಳೂರು.

(అధ్యయనమువలన స్వరాజ్యసభ వాఁడే ప్రకటితము.)

కోటమర్రిచివర ఘోషాంతరంగా

కాకినాడ ముద్దాక్షరశాలయంను

ముద్రింపబడినది.

కాకినాడ,

1923.

స్వామ్య సంకలితము.

ವೆಲ 1-8-0.

విషయ సూచిక.

ప్రకరణము.	పుట.
1. సహజసంపద.	1
2. చరిత్రప్రశంస.	9
3. వ్యవసాయము; భూమిపన్ను.	50
4. వస్త్రపరిశ్రమ.	85
5. నౌకావ్యాపారము. (ఓడల నౌకము)	117
6. ఇతరపరిశ్రమలు.	145
7. పరిశ్రమలు క్షీణించుటచే గల్గిన యార్థికఫలితములు; ఎగుమతి దిగుమతుల వ్యాపారము. }	158
8. ధనప్రవాహము.	170
9. కఠిన్యము.	194
10. దారిద్ర్యము.	221
11. పన్నులు, అవియెల్ల వినియోగింపబడుచున్నవి.	237
12. సైనికవ్యయము.	272
13. రైల్వేలు.	293
14. హిందూదేశపు ఋణము.	317
15. ఉపసంహారము; మనకీ దారిద్ర్యమేల?	331

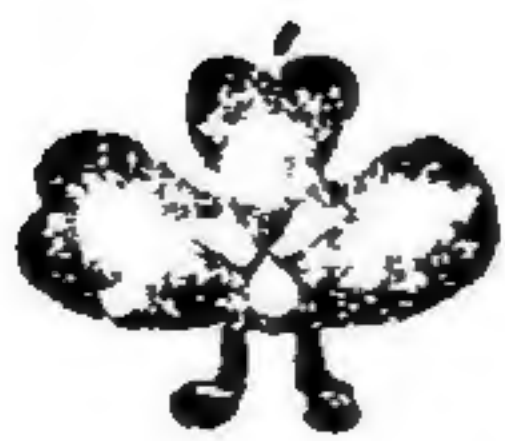
వీ రి క.

మొట్టమొదట మనదేశమున రాజకీయ ఉద్యమము ఉత్పన్నమై
 నపుడు, అది కాంక్షలతో పాఠరంభమైనది. ఈ కాంక్షలలో
 మొట్టమొదటి స్వతంత్ర్యము. డిగ్రీ, దాదాభాయి నెహ్రూ, రమేశ చంద్ర
 మునందు గాంధీ వంటివారు 19 వ శతాబ్దమున రెండవ భాగ
 స్వాతంత్ర్యకాంక్ష పట్టుకున్నవారనియు నిట్టివే. రానురాను ఆర్థిక
 స్వపరిపాలనా కాంక్ష, స్వరాజ్య కాంక్షయైనది. ఆర్థిక సమస్య రాజ
 కీయ సమస్యగను, రాజకీయ సమస్య పరిష్కార సమస్యగను పరిణామము
 మొందెను. ఆర్థిక సమస్య రాజకీయ సమస్య యొక్క ధర్మము నావ
 హించిన దానిద్యమును, దేశమండలి కాటకములను, వాణిజ్యపరిశ్ర
 మల వినాశమును ప్రజలు మఱచిరి. రాజకీయ సమస్య పరిష్కార సమస్యగా
 మారినప్పుడు పరిపాలనకు సంబంధించిన వివిధ విషయములను నిగ్గ
 త్యము చేసి, స్వరాజ్యము జన్మస్వాతంత్ర్యమును ధర్మసూత్రముమీద
 ప్రజలు తమయాందోళనము నంతయు నాధారపఱచి యున్నారు.
 కాని బ్రిటిషుపరిపాలనమందు జరిగిన ఆర్థిక పరిణామములు చరిత్రాంశ
 ములు. వీటిని మఱచుకొట్టు ? అతియకాదు. వీటిని సవరించుకొట్టు ?
 సంస్థలయొక్క పూర్వపరిస్థితులను తెలియకయే సంస్కరణమునకు
 పూనుగదా ! కావున స్వరాజ్యము వచ్చినను, ప్రజలు గమనింప
 దగిన విషయములును, గావింపవలసిన సంస్కరణములును, అవగా
 హనము చేసికొనవలసిన చరిత్రాంశములును అనేకములు గలవు.
 వీనిలో ప్రధానమైనది ఆర్థిక సమస్య ప్రజల

కన్నవస్త్రములని నిర్వచనము చేసినచో అతిశయోక్తి కాదు. ఉన్నోగములు భారతీయులకు వచ్చుటవలన ప్రజల కన్నవస్త్రములు లభింపవు. కొన్ని శాఖలు ప్రజాయత్తముచేయుట ప్రజల కన్నవస్త్రములువలనలభింపవు. ప్రజలకు అన్నవస్త్రములు లభింపజేయగల్గిన ఏర్పాటులు సంపూర్ణస్వరాజ్యమువలననే కలుగును. సంపూర్ణస్వరాజ్యము ఈక్షణమునందు వృక్షమునుండి ఫలమువలె మనహస్తములందు వ్రాలినచో, దాని నమలులో పెట్టువారికి ఈయన్నవస్త్రముల పూర్వచరిత్ర, ప్రస్తుతసందర్భములు, భావ్యభివృద్ధి సాధ్యములు తెలియవలెను. కావున నీ సముజాయిషి యావత్తును క్లుప్తముగను, సమగ్రముగను తెలియజెప్పు పుస్తకము లనేకములు ప్రచురము కావలసియున్నది. ఇట్టి కుసుమావళికి ఈపుస్తకము ప్రథమపుష్పము. ఇది రాజకీయసాదర్భమును తెలియగోరు పౌరులకెల్ల ఆమూల్య సహాయము నొసంగగలక. ఇట్టిపుస్తకమును రచించిన దేశరాజు రామచంద్రరావు, సర్వసుబ్బస్వామ్యముగార్లకులకు నాయభిలాషనముల నొసంగుచు, ఆంధ్రులెల్లరు దీనిని చదివిప్రయోజనము బొందెదరుగాక. యని కోరుచునా ను.

భోగరాజు పట్టాభిషిక్తానామయ్య.

విజ్ఞాపనము.

గాంధీమహాత్ముడు రాజకీయరంగమున ప్రవేశించిన దాది, హిందూ దేశమున నొక నూతన శక మారంభమైనది. మాతృదేశము యొక్క ప్రస్తుతదైన్యమును తొలగించి, బౌద్ధత్యమును బడయుటకై యార్థిక స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించవలెనను విషయమెల్లరకును గోచరించినది. ఇట్టి సమయమున, భారతవర్షము పూర్వకాలమున నెట్టి యైశ్వర్యము ననుభవించినదియు, నేడెట్టి దానిద్యోము ననుభవించుచున్నదనియు, ఇట్టి పతనమునకు హేతువులెవ్వియైనవియు, అందులో కముతెలిపకొనుట మిగుల యవసరమని తలంచి, మేమీ భారతవర్షానికి చరిత్రను వ్రాయబూనితిమి.

ఇట్టి ఘోషణి పాలనమునందలి హిందూ దేశము యొక్క ఆర్థిక చరిత్ర పిషయమున, కీర్తి శేషుడైన శ్రీరమేశచంద్రవర్మ యొక్క "India Under the Early British Rule," "India In the Victorian Age" అను గ్రంథములను, భారతపితామహుడనదగు దాదాభాయి నౌరోజీ యొక్క "Poverty and Un-British Rule in India" అను గ్రంథమును, అంగ్లేయుడైన భారతీయుల నిజావస్థయెడ జాలినొంది స్వయమును ప్రతిపదించిన విలియమ్ డిస్సే యొక్క "Prosperous British India" అను గ్రంథమును, ప్రమాణగ్రంథములుగా నున్నవి. పీనింగుడియు, శ్రీగోపాలకృష్ణగోష్ఠీ, హిందూమును, డి. యి. వాచా, హరిత మదనమోహనమాలవ్యా, లాలాలజపతిరాయి, కె. టి. పా. మున్నగు మహానీయుల గ్రంథములనుండియు, విషయముల గ్రహించి వ్రాసె యుంటిమి. మఱియు, కీర్తి శేషుడైన కొమరాజు లక్ష్మణ

రావుగారి చరిత్రలు, త్రిరాధాకుముదముఖర్జీగారి నౌకాచరిత్రమును (Indian Shipping and Maritime Activity) మాకుఁబోడ్పడి యున్నవి.

ఈపుస్తకమునకు పీఠిక వ్రాసి యుసాగినశ్రీ భోగరాజు పట్టాభి రామయ్యగారికి మేమెంతయు కృతజ్ఞులము.

పుస్తకమును తొందరగ ముద్రించుటలో ముద్రాణమునకల్గిన తప్పులకు పాఠక సహాయులను క్షమింప వేడుచున్నాము.

ప్రాచీన భారతవర్షముయొక్క యైశ్వర్యమును, అర్థికాన్నత్యమును, ప్రస్తుత దారిద్ర్య హేతువులను గుఱిచి, మరల భారతవర్షము సంపూర్ణమగు నార్థికస్వాతంత్ర్యమును బడయునట్లు ఆధునిక మాతృ సేవ చేయుదుమగాక ! పందేమాతరః.

ఇట్లువిన్నవించు

సుజనవి ధేయులు,

కా కి నా ప, }
16—12—23. }

దేశరాజు రామచంద్రరావు.
దేశరాజు సత్యసుబ్బహ్మణ్యము.
గొరికొకతలు.

శ్రీరామచంద పరబ్రహ్మణేనమః.

మన కీ దారి ద్మేల?

(హిందూ దేశముయొక్క ఆర్థిక చరిత్రము.)

1. న పరికరణము.

సహజసంపద.

భరతవర్షము లేక సర్వసాధారణముగ హిందూదేశమని పిలువబడుచు నీదేశముయొక్క ఆర్థికచరిత్రమును తెలిసికొను పూర్వము హిందూదేశమన నెద్దియో దానివైశాల్యజనబాహుళ్యము తెట్టివియో, స్వతసిద్ధముగ నీదేశము సస్యసమృద్ధికలదియో, భాగ్యవంతమో, లేక నిస్సారమై నిరంతరదాశిన్యపీడితమైయున్నదోక న్నెఱవలయును.

హిందూదేశమని పిలువబడుచున్న నీదేశమును మనపూర్వులు భరతవర్షమనియు, జాబూద్వీపమనియు, ఆర్యావర్తమనియు పిలుచుచుండిరి. ఈదేశమునకు త్రరమున, మహాన్నతములై, ఎడతెగనిమంచుచే గప్పుబడి, సార్థకనామములగు హిమాలయపర్వతములుగలవు. ఈపర్వతములు 1500 మైళ్ళు పొడవును సామాన్యముగ మూడుమైళ్లెత్తుచుగల్గి, యానసమునంటుచు, హిందూదేశము నితరదేశములకు క్షిప్తమైన కేంద్రమైన భగవన్నిర్మితములగు కుక్ష్యములో యననొప్పుచున్నది. ఈపర్వతములు త్రరధ్రువమునుండి క్షీణముగాజనుదెంచు కేంద్రము భారతదేశవాసులకు మహాపకార మొనరించుటయేక. ద్విముచుండి యేతెంచు మఘడ క్తులడికొని వానినిచె. యు మిప్పువి. ఆర్యావర్తము నెల్లరు ఫలవంతముగను

నుజేసి, భారతీయులకృతజ్ఞతకు బాత్రములగు, గంగా సింధు బ్రహ్మపు
త్రా నదు లుద్భవించినదీ మహానగమునుండియే. ప్రపంచమాదలికర్వత
ములకెల్ల హిమాలయమే అత్యున్నతమైనదగుట, పర్వతరాజమనుపేరీ
హిమాలయమునకు జెల్లుచు.

హిందూ దేశమునకు దక్షిణమునందును, పూర్వపశ్చిమముల
కొంతనఱకును సముద్రముకలదు. దక్షిణమాదలిసముద్రము హిందూమ
హాసముద్రమనియు, తూర్పుననున్న సముద్రము బంగాళాఖాతమనియు,
పశ్చిమముననున్న సముద్రము అరేబియా సముద్రమనియు, ప్రస్తుతము
పిలువబడుచున్నవి. ఉత్తరమునందలి యగమ్యములగు పర్వతములును,
పూర్వపశ్చిమదక్షిణదిశలయందలి మహాదధియు, భారతదేశమును
చాలకాలమువఱకితరులకు మారనసాధ్యముగజేసెను. వాయవ్యదిక్కున
దున్న కైబరు బొలాను కనుమలు రెండుచుమాత్రము సింహద్వారము
లవలెనొప్పుచు భూమార్గమున నితరదేశములతోడిసంబంధమును గలు
గజేయుచున్నవి. దక్షిణమునందలి సేతువుమొనలు, ఉత్తరమునందలి
హిమాలయములనఱకునుగల యీ భారతభూమివై శాల్యము 17 లక్షల
చతురపుమైళ్ళు.

హిమాలయములేగాక, పశ్చిమసముద్రతీరమున పడమరకిను
మలనెడి సహ్యామలయపర్వతములును, తూర్పుసముద్రతీరమందు తూ
ర్పుకనుమలనబడు మహేంద్రపర్వతములునుగలవు. విద్యపర్వతము
మొత్తం హిందూస్తాన విశాలమైదానమును, తిరికోణాకృతిగల్గిన దక్షిణ
హిందూస్తానపు పీఠభూమినుండి వేరుచేయుచున్నవి. వీనియన్నిటికం
కునందలి పర్వతములన్నిటికంటెను గూడ హిమాలయము
అత్యున్నతమైనది. అందు 'ఎవరెట్టు' శిఖరము సుమారుమైళ్ళ
ఎత్తునందు.

బ్రహ్మపుత్రా, సింధు మొదలగునదీనదమ్ము లుత్తరహిం

మాస్థాన మైదానమునబ్రవహించుచు, తమమందగమనముచే న్యవసాయమునకును వాణిజ్యమునకును మిగులతోడ్పడుచున్నవి. రెండుకొండలమధ్య ప్రవహించుటచే జూషరులకానందముగొల్పు నర్మదయు, దానికికొంచెముదక్షిణమున తపలీయును, పచ్చిమముగాప్రవహించి అరేబియాసముద్రమున గలియుచున్నవి. దక్షిణ హిందూస్థానమున మహానదియు, గోదావరియు, కృష్ణయు, కావేరియు, పచ్చిమకనుమలందుద్భవించి, దక్కను ప్రీతిభూమిని దీర్చుకొనుచు బారి, తూర్పుకనుమలకును బంగాళాఖాతమునకును మధ్యనుండు కర్ణాటకతీరమును ఫలనంతముగ చేసి, తూర్పుసముద్రమున గలియుచున్నవి. ఈనదులన్నియుగూడ ననేకసస్యములనుపోషించుచున్నవి. ఈనదులు ప్రవహించు ప్రదేశములు పూర్వకాలమునుండియు విశేషసంపదకును, నాగరకతకును, నాస్పదములైయుండును. ఇతియకాక, కావేరినదీపాతమువలన గల్గు విద్యుచ్ఛక్తి నేను భౌతిక శాస్త్ర ప్రేత్తలచే నుపయోగములోనికి తేబడుటచే, కావేరినది మైసూరురాష్ట్ర పురోభివృద్ధి కెంతయు తోడ్పడుచున్నది.

హిందూదేశమునకు భగవంతుడు వివిధములగు శీతోష్ణములను ప్రసాదించియున్నాడు. భూమధ్యరేఖకు సమీపమున నుండుటచే హిందూదేశము సాధారణముగ నుష్ణముగనుండును. అందుచే, ఉష్ణప్రదేశములందు పెరుగునృక్షములును, జాతువులును, హిందూదేశమున కన్నించుచున్నవి. మఱియునుష్ణప్రదేశములేగాక, కొన్ని సమశీతోష్ణప్రదేశములును కొన్నియమితశీతలప్రదేశములునుగూడగలవు. ఉత్తరమునందలి హిమాచలము చాలశీతలప్రదేశము. మండువేసంగియందునైతమహావర్షతములు మంచుచేకప్పబడియుండును. ఇట్లుండుటచే, సమశీతోష్ణము అమితశీతలములునగు వాతావరణములందు న్మద్ధిపొందునస్యములుగూడ హిందూదేశమున పెరుగుటకు వీలగుచున్నది.

షర్ష పాతమునందుగూడ నీవిధముగవైపరీత్యమే కాన్పించుచున్నది.

ఆస్సామునందలి చిరపుంజయనుచోట సంవత్సరమునకు 530 అంగుళముల వర్షముకురియును. ప్రపంచమున మఱెచ్చోటను ఇంతవర్షపాతములేదు. హిందూదేశమునందంతటను నేదోయొకవిధమగు సస్యమున కనుకూలించు వర్షముపడుచున్నది. కానిపూర్వకాగవర్షశూన్యములైన యెడారిప్రదేశములుకూడ కొన్ని ఆరావలీపర్వతప్రాంతముల రాజపుత్రస్థానమున గలవు.

ఇదియే హిందూదేశపు సృష్టివైచిత్ర్యము. ప్రపంచముదెచ్చోటనుగానరాని మహాన్నతశిఖరములుగలవు. విశాలమైదానములుగలవు. జలపూరితములగునదులుగలవు. స్వతస్సిద్ధముగ నమితోష్ణమైనను, సమశీతోష్ణములును, నమితశీతలములును నగుప్రదేశములుగూడగలవు. విశేషవర్షపాతముగలతావులున్నవి. కానియెడారులుగూడగలవు. ప్రపంచమునంతను నొకసారికలయజూచినప్పుడెట్టివస్తువిభేదముకన్పడుచున్నదో హిందూదేశమునను నట్టివస్తువిభేదమే కానవచ్చుచున్నది. ఈకారణముననే, ఆఫ్రికామొదలగు ఉష్ణప్రదేశములందు ద్భవించు మహావృక్షములను కూరమృగములను హిందూదేశమున జూడగలము. ఇగ్లాండు, అమెరికామొదలగుసమశీతోష్ణప్రదేశములఫలించు సస్యములుగూడ, హిందూదేశమునందు ఫలింపగలవు. చివరకు ఉత్తరధ్రువప్రాంతములందుజూడబడు మంచుగుట్టలను సైతము, హిందూదేశమున కనుగొనగలము. అందుచే సకలవిధములగు సస్యములకును, ఫలములకును, వృక్షములకును, హిందూదేశము పుట్టినిల్లై ప్రపంచస్వభావమును తనయందు వ్యక్తమొనర్చుచున్నది.

వరి, రాగి, గోధుమలు మొదలగునవి యీదేశమునందలి ముఖ్యహారపదార్థములు. ఈధాన్యము లెన్నికోట్లపుట్లొ యీదేశమున పండుచున్నవి. పప్పుదినుసులు విశేషముగ నుత్పత్తియగును. వస్త్రములకుపయుక్తమగు ప్రత్తి యీదేశమున విశేషముగ తయారగుచు

న్నది. పంచదారను బెల్లమును తయారుచేయుటకై చెఱుకు పెరుగుచు
న్నది. నంగదేశమునందు జరుముచున్నది. మఱియు నంగ దేశములోని
మూర్షిదాబాదు, రాజషాహి, బరద్వాజ్ జిల్లాలందును, సయ్యుక్తరా
ష్ట్రములందలి ప్రతాపగఢము డాహోజూను జిల్లాలందును, హజారున
దలి కోహాట్ పెషావరులందును, కాశ్మీరమునందును, అస్సామునందును,
పట్టుతయారుచేయబడును. ఇవికాక యనేకవిధములగు నూనెనును
పండిపబడును. వైద్యమునకు సహాయమొనర్చు నోషధులు వేనకు
వేరుదొఱుకును. నల్లమందు, నీలిమందు విస్తారముగా తయారుచేయబడు
చున్నవి. పొగాకువి శేషముగా నుత్పత్తియగుచున్నది. తువకుఃపాశ్చాత్యు
లచే సిదేశమునకు తేబడిన కాఫీ తేయాకులుగూడ విస్తారముగ పండు
చున్నవి. వేయేల, ప్రజోపయోగములగు సకలవస్తువులును హిందూదేశ
మునపండుననిన నదియొక యతిశయోక్తికానేరదు. ఇదియే హిందూదేశ
శముయొక్క ప్రాముఖ్యలక్షణము.

సస్యములేగాక, హిందూదేశమున ప్రజలకు విక్రుటముగ
నుపయోగించు అడవులుగలవు. ఈయడవులనుండి తేబడునవి ముఖ్యముగ
కలప, వెదురు. హిందూదేశములోని తేకుకలప ప్రపంచము
లోని కలపకంటె శ్రేష్ఠమైనదని చెప్పవచ్చును. మఱియు అగ్నిపెట్టె
లు కాగితములు మొదలగునస్తువులు తయారుచేయుటకు కావలసిన
వివిధములగు కలపను హిందూదేశపుటడవులు సమగూర్పగలవు.
1918-19 వ సం॥పు లెక్కలనుబట్టి 27 కోట్ల 38 లక్షల ఎకరములు న్యవ
సాయమొనర్పబడు ప్రదేశమును, 1561 లక్షల ఎకరములు బాజరుభూ
మియు, 875 లక్షల ఎకరములు అడవులును, ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది.
మఱియు 1918-19 వ సం॥లో ఉత్పత్తియైన (సస్యములు మొదలగు)
పదార్థముల మొత్తములీ దిగువ గాననగును.

పదార్థములు	పంటయొక్క వై శాల్పము	ఉత్పత్తియైన పదార్థముల పరిమితి.
పరి (ధాన్యము)	7,75,37,820 ఎకరములు.	47,34,40,000 మాండ్రేడు వేటలు.
గోధుమలు	1,91,47,899 "	75,02,000 టన్నులు.
చెఱుకు (పంచదార)	30,14,611 "	23,37,000 టన్నులు,
తేయాకు	6,39,614 "	38,04,59,000 పానులు.
కాఫీ	98,221 "	
నువ్వులు	32,33,350 "	2,58,000 టన్నులు.
ప్రత్తి	1,44,35,084 "	33,71,000(400 (పాన్ల బేచ్చు.)
జనపనార	24,72,634 "	69,55,600 ...
నీలిమందు	2,86,588 "	44,100 మాండ్రేడు వేటలు.
నల్లమందు	1,89,940 "	
పొగాకు	10,45,033 "	
పట్టు		1,00,000 కైలోలు.

ఖనిజములందును హిందూదేశము గొడ్డువోలేదు. ఈ ఖనిజము లలో ప్రధానమైనది రాక్షసిబాగ్గు. వంగదేశమందలి రాణీగంజిప్రాంత ములందును నైజాము రాష్ట్రములోని సింగరేణి ప్రాంతములందును మధ్యపరగణాలలోని మోహపాణి వరోరా ప్రాంతములందును బాగ్గు గనులు కలవు. బంగారుగనులు ద్వితీయస్థానము నాక్రమించుచున్నవి. మైసూరు రాష్ట్రమందలి కోలారుగనులందు ముఖ్యమైనవి. నైజాము రాష్ట్రములోని హుత్తి ప్రాంతమునను అనంతపురము జల్లాయందొకచోట నుగూడ బంగారుగనులు కలవు. బర్మాదేశమునగుదు విశేషముగను అస్సా ముదేశమునందు తక్కువగను కిరసనాయిలు నూతులుగలవు. ప్రపంచ ముననుత్పత్తియగు అభ్రకములో హిందూదేశము సగముకంటె నెక్కువ భాగమే సమకూర్చుచున్నది. గయా మాంఘిర్ హజారిబాగ్ నెల్లూరు ప్రాంతములగొప్ప అభ్రకపుగనులు కలవు. విశాఖపట్టణము జల్లాలోను మధ్యపరగణాలలోను (manganese) మాంగనీసు విశేషముగ దొరకుచున్నది. చోటనాగపురమందలి హజారిబాగ్ నందును బర్మాయందును తగరముత్పత్తియగుచున్నది. సురేకారము వంగదేశమున విశేషముగనున్నది. దక్షిణ హిందూస్థానమునను రాజపుత్రస్థానమునను రాగిదొరుకును. ఈ ప్రాంతములందే కొద్దిగ వెండికూడకలదు. ఇయ్యది హిందూదేశముయొక్క ప్రకృతిసిద్ధమగు ఖనిజసంపత్తి. 1919 వ సం॥ లోని ముఖ్యఖనిజముల యుత్పత్తి యీక్రిందివిధమున నున్నది.

రాక్షసిబాగ్గు	రూ.	10,11,92,560.
బంగారము	,,	2,62,40,880.
కిరసనాయిలు	,,	1,83,43,080.
ఉప్పు	,,	1,82,35,210.
మాంగనీసు	,,	1,54,63,300.
అభ్రకము	,,	86,34,480.

వెండి	రూ	48,72,460.
సీసము	"	66,86,420.
సు రేకారము	"	47,12,470.
తగరము	"	24,11,500.
కెంపులు ఇంద్రనీలమణులు మొదలగునవి	"	1080,870.
రాగి	"	5,24,160.
ఇనుము	"	4,58,870.
వజ్రములు	"	2,08,250.
మొత్తము ఖనిజోత్పత్తి	రూ	22,21,88,100. లు.

సస్యములు విశేషముగ పండును. ఖనిజములు చాల నుత్పత్తియగుచున్నవి. వీని నెల్లనుపయోగార్హముగ జేయుటకై కార్మికులు విశేషముగ దొరికగలరు. మఱియు భారతవర్షమునందలి 31 కోటి 90 లక్షలమంది జనులును సరియగు పరిశ్రమలను కల్గియుండి వస్తువుల నుత్పత్తిచేసినచో ప్రపంచమున వారికి భాగ్యమున నాటియగు దేశముండజాలదు. మఱియునీదేశమున పరిశ్రామికుల కివ్వబడుకూలికూడ అతిస్వల్పము. ఇట్టి ప్రకృతి సంపత్తిని జనసంఖ్యను కల్గియున్నప్పటికిని భారతవర్ష మైశ్వర్య విషయమున కడపటి స్థాననూక్రమించియున్నది. ఈపరిస్థితులు విపరీతముగను అస్వాభావికముగను గన్పట్టుచు. సకలసంపదల కాలవాలమైయుండవలసిన మనదేశమునకుచు మనకును ఈదార్ద్రమేలు? ఈప్రశ్నకు సమాధానము రాబోవు ప్రకరణముల జమనగలము.

2 వ ప్రకరణము.

—❖—
చరిత్ర ప్రశంస.

I

భారతవర్షేతిహాసము మిక్కిలి ప్రాచీనమైనది. ఇంగ్లాండుమొదలగు దేశములందు మనుష్యులు వస్త్రముల ధరించుటనైన నెఱుగక జంతువులవలె నివసించుసమయమున, భారతీయులు నాగరకతయందు ప్రథమగణ్యులుగనుండిరి. వారిమతకర్తయగు క్రీస్తు జన్మించకపూర్వమే, యీ దేశమునప్రశంసార్హములగు వ్యవస్థలు వర్ధిల్లుచుండెను. ఆర్థిక రాజకీయస్థితులందును, మతసాంఘిక వ్యవస్థలందును, నీదేశ మగ్రస్థానములంకరించెను. పురాతనమున భారతవర్షముయొక్క సంపదయెట్టికో, ఆర్యుల నాగరకతయెట్టి మహోన్నతినిగాంచెనో, వేదముల పరిశీలించినచో విశితముకాగలదు.

నాగలిఖో వ్యవసాయమొనర్చుటయు, విత్తనములను నాటి, వర్షాధారమునగాని, నూతుల సహాయమున గాని పంటలు పండించుటయు నాగ్యులెరిగి యుండిరి. పండినపంటను కొడవళ్ళతోగోసి, ధాన్యముగుప్పవేసి, బాడ్లపై యిడ్లకు, గొంపోవుచుండిరి. బొవులను త్రవ్వటయు, వానిలోనుండి ఘటయంత్రముల మూలమున నీరుతోడి, కాలువలగుండా పొరించుటయు వారు నేర్చియుండిరి. సేవ్యమునందు వారు గుఱ్ఱములను, యెడ్లనుగూడ నుపయోగించుచుండిరి.

పశువులమొదలను సంగ్రహించుట ఆర్యులకు మఱియొకవృత్తియైయుండెను. వారు పశువులనే ధనముగా నెంచుచుండిరి. ఎవని కెక్కువపశువులుండిన వాడే యెక్కువధనవంతుడుగను, నారు సాడియావులైనను లేనివాడు చినివాడుగను పరిగణింపబడుచుండెను. దారము ననుకుటయు, పడుగుపేకలువేసి బట్టలు నేయుటయు, రంగులు వేయుటయు

నార్యులెఱుగుదురు. రాత్రితోకట్టబడిన నూరుపురములున్నట్లు ఋగ్వేద మందు చెప్పబడినదిగాన, భవనసర్వణకళయు, రాతిదుర్గముల నిర్మించుటయు నార్యులెఱిగియుండిరని స్పష్టమగుచున్నది. ఆర్యులు లోహములయొక్క యుపయోగమునుగూడ నెఱిగియుండిరి. ధర్మచరణులును, యుద్ధములలో నుపయోగించు నాయుధములును వారు బంగారము యినుము మొదలగు లోహములతో జేయుచుండిరి. కనచము, శిరస్త్రాము, డాలు, కత్తి, గండ్రొడ్డలి, విల్లునంబులు, అమ్ములపొడి మొదలగునవి వారిఆయుధములు. యోధులు రథారూఢులై యుద్ధముచేయుచుండిరి. రథాశ్వములు సుచర్ణముతో చేయబడిన నగలతో శోభిల్లుచుండెను. కొన్నిరథములు వెండితో చేయబడినవైయుండెను. కావున వారు ఖనిజములను భూమినుండిత్రవ్వటయు, వానినిశోధించుటయు బాగుగ నెఱిగియుండిరని గ్రహింపవచ్చును.

వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు, వీనినేగాక, ఆర్యులువాణిజ్యము గూడచేయుచుండిరి. భూమార్గముననేగాక, సముద్రమార్గమునగూడ, సన్యదేశములతో వర్తకముచేసి, భనమార్జించుచుండిరి. ఫోనిషియా, పేలస్తీను, ఆస్సీరియా, గీసు, రోము, యీజప్తు దేశములతో నాకావ్యాపారము సల్పుచుండిరి.

భౌద్ధమతస్థాపకుడగు గౌతమబుద్ధుని కాలమునుండియు హిందూ దేశముయొక్క చరిత్ర తెలిసికొనుట కనేకసాధనములు గలవు. మన దేశముచు జూడవచ్చిన అన్యదేశీయుల వారితలవలన నాటిసాభాగ్యము తెల్లమగుచున్నది. చంద్రగుప్తు చక్రవర్తి యాస్థానమున నుండిన మెగాస్తనీసను యవనరాయబారి హిందూదేశముయొక్క ఔన్నత్యమును శ్రవణరసాయనముగవర్ణించియున్నాడు. “భారతదేశమున బానిసత్వము లేకుండుటను, స్త్రీలపాతివ్రత్యమును, పురుషుల ధైర్యసాహసములను వతడు మిగుల ప్రశంసించెను. శౌర్యమున భారతీయు లితరాసియావా

సులను మించియుండిరి. వారి తలుపులకు తాళములక్కరలేదు. మఱియు ముఖ్యముగ నసత్యమునాడు భారతీయు డొక్కడును గానబడకుండెను. వారు తెలివిగలవారును, శ్రద్ధగలవారును, కుశలులగుకర్షకులును, నిపుణులగు చేతిపని వాండును నైయుండిరి. వారెన్నడును వ్యాజ్యములలో దిగక స్వదేశసంస్థానాధిపతులకింద శాంతముతో నివసించుచుండిరి. మనుధర్మశాస్త్రమున నిర్వచింపబడినటులనే పరిపాలనము నిర్వహింపబడుచుండెను. ఆయననరాయణుని గామకట్టుబాట్ల కెల్లను విపులముగ వర్ణించియున్నాడు. పౌతిగామమును పౌజాస్వామ్యము ననుభవించుదానివలె తోచుచుండెను. యుద్ధములతోగాని ప్రభుత్వవిర్వహణముతోగాని వైశ్యులకు సంబంధము లేకుండెను. మఱియు మెగాస్తాసెసు ఆనాటిరంగులయొక్కయు, నారలయొక్కయు, దస్తుల యొక్కయు, సస్యములు జంతువులు ఖనిజములు వీనికి సాబాధించిన వస్తువులయొక్కయు పట్టికనిచ్చియున్నాడు.” (H. H. Wilson's History of India.)

మనదేశమున నానకట్టులు కట్టించుటయు గాలువలు త్రవ్వించుటయు ఆగ్నేయులే నూతనముగ ప్రారంభించిరని తెలచుట మిక్కిలి పొరబాటు. “రాజ్యంబునందు కాలువలుత్రవ్వించి జలసమృద్ధిగలుగజేసి పౌజల వ్యవసాయము నభివృద్ధిచేయుట కీయద్వితీయచక్రవర్తి (చంద్రగుప్తుడు) మిగులశ్రద్ధవహించెను. చెరువులువేయించి, యానకట్టులు కట్టించి, కాలువలు త్రవ్వించి, వానిలోనుండి పిల్లకాల్వలు తీయించి, వానికి తూములువెట్టించి, యందునుండి కొండటికిమాత్రము నీరుపోయి కొండటికి బోకుండునేమోయని యాతూములమీద నధికారుల నియమించి, యందటిభూములకు సరిపోవునటుల నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నీరు పంచిపెట్టుడని శాసించెను. ఈవిషయమున తనరాజధానియొద్దనున్న పౌజల నెల్లుకాపాడెనో యటులనే దూరముననున్న వారినిగూడ రక్షింపుచుండెను. పాటలీపుత్రమునకు వేయిమైళ్ళమీదనున్న గిరనారులో

గూడనొకనదికి యానకట్ట వేయించెను ” (కొమరాజు వెంకటలక్ష్మణ రావుగారి హిందూమహాయుగము.)

“ భూములన్నియు నమరకమై జలసమృద్ధిగలిగి సంవత్సరమునకు రెండు పంటలిచ్చుచుండెను. అందువలననే హిందూదేశమునందు గజపులులేననియు జీవనాధారమగునాహారముప్రజలకందఱికిని దొఱకుచుండెననియు జెప్పబడును. ప్రతిసంవత్సరము కఱపునచ్చి లక్షలకొలది ప్రజలు నాశమొందెడి యీకాలమునబుట్టిన మనకు రాజయొక్క శ్రద్ధచే దుర్భిక్షమన్నమాటలేని యాచంద్రగుప్త చక్రవర్తి కాలము కృతయుగమువంటిదిగదా!” (హిందూమహాయుగము) చంద్రగుప్తునివలెనే యాతని వెనుక పరిపాలన మొనర్చిన భారతక్షాపాలు రెల్లరుగూడ వ్యవసాయము విషయమై యెక్కుడు శ్రద్ధనహించిరి.

రాజులు ప్రజల ద్రవ్యమపేక్షింపక వారితోమమునే ప్రధానముగానెంచి పరిపాలించుచుండిరి. అందఱోకమహారాజు మిగుల సంస్తననీయుడు. అతడు ప్రజల యుపయోగార్థమై బాటలప్రక్క వృక్షములు నాటించెను. మార్మిడితోపులను వేయించెను. ప్రతిమైలునకును నూతులు త్రొవ్వించెను. ఆరామగృహముల నిర్మించెను. రోగప్రతిఘటకులగు మనుష్యులయొక్కయు జంతువులయొక్కయు ఉపయోగార్థమై శస్త్రాపద్రవ్యాదులనుకట్టించెను. ప్రజల యైహికాముష్మిక జీవనమును సకలవిధముల బాగానెచ్చెను.

మూర్యసామ్రాజ్య మంతరించినవెనుక ఆంధ్రులు విజృంభించి భారతదేశమున సామ్రాజ్యవైభవము ననుభవించిరి. వీరికాలమున సంతర్జితీయ వ్యాపారము వృద్ధియయ్యెను. భారతీయులు రోముదేశము లతో సుగంధ ద్రవ్యములు, విరియములు, మత్స్యములు, కెంపులు, పట్టుబట్టలు, దుకూలములు, సాధారణపువస్త్రములు, మున్నగువానితో వర్తకముచేయుచుండిరి. మరియు శూర్పుఆఫ్రికా అరేబియాదేశములకుద్రవ్యా

జ్ఞానము నకై నొకాయాన మొనర్చుచు వాణిజ్యమునల్పుచుండిరి. ఈవర్తకమున దక్షిణదేశము ప్రాముఖ్యమును వహించెను. రోమకనాణెము లిప్పు టొక్కనైతము దక్షిణహిందూస్థానమునం దచ్చటచ్చటగాననగును. మఱియు కొలదిసంవత్సరములక్రిందట నీలగిరికొండలలో భూమియందు కప్పడియున్న రోమకపాత్రములు కొన్నికనుగొనబడినవి. ఇంతియకాక యుధిష్ఠిరు డింద్రప్రస్థమున రాజసూయ మొనర్చునప్పుడు రోమకు లాయనకు కానుకల నర్పించిరని మహాభారతమున వాయబడియుండుటనుబట్టి రోము దేశముతోడి వర్తకముచాల ప్రాచీనమైనదని గ్రహింపవలసియున్నది. భారతదేశము రోముదేశమునకు పంపిన వస్తువులకు ప్రతిఫలముగ, 10 కోట్ల సెస్టిర్సిలను రోమకనాణెములు ప్రతిసంవత్సరమును రోమునుండి హిందూదేశమునకు చేరుచుఁజెను. భారతదేశమును ప్రవేశించుచుండిన నీధనప్రవాహమునుగూర్చి పైసీ, యను ప్రసిద్ధరోమకుడు తలపోయుచు “మహాభాగములకొరకును స్త్రీలనిమిత్తమునను నింతమర్వయవగుచున్నదని” చింతించెను.

భారతీయుల వృత్తులను గుఱించియు, అన్యదేశములతోడి వాణిజ్యమునుగూర్చియు, రోమకుల గూర్చియు సనేక తమిళగ్రంథముల నుదాహరణములుగలవు. ఒకతమిళ కవిపుంగవుడు ‘కావేరీపట్టికమ’ను పట్టణమును వర్ణించినాడు. ఈపట్టణము కావేరినది యుత్తరప్రాయము క్కముఖద్వారమునగలదు. ఈపట్టణము రెండుభాగములు గనుఁజెను. అందొకటి ‘మహాలుప్రకమ’ను పేరబరగుచు, సముద్రపు నొడ్డుననిర్మింపబడియున్నది. ఈమహాలుప్రకమున, అన్యదేశములనుండి దిగుమతియగు వస్తువులను నిలువచేయుటకై, సనేక వేదికలును, కొల్లును కట్టబడియుండి యొక కవి వర్ణింపుచున్నాడు. వర్తకులు దిగుమతి సుంకములను చెల్లించినతర్వాత, రాజకీయోద్యోగులు చోళరాజుచిహ్నమగు ‘వ్యాసుని’ నాంస్తువులపై ముగ్గించుచుండిరి. మఱియు సముద్రమున కడలిచూరము

ననున్న దుకాణములలో యవనవణిజులు తమసరకులనమ్ముచుందురు. వీరుకాక యితరదేశస్థులు గూడ నామహాలుపాశమున వసింపుచుండిరి. సుగంధద్రవ్యములును, పొడుములును, పుష్పములును, సాబాణియు నమ్మబడుచుండెను. పట్టువస్త్రములను, ఉన్నినస్త్రములను, నూలుబట్టలను కుట్టు దర్జీలు సతతము పనిచేయుచుందురు. మంచిగంధము, ముత్యములు, బంగారము, రత్నములు మొదలుగాగల మూల్యములందు న్యాపారమునల్పు వణిజులుండిరి. ధాన్యపువర్తకులుండిరి. మఱియు చాకలివాండు, చేపలనమ్మువాండు, కసాయివాండు, కమ్మరులు, చిత్రీకారులు, శిల్పికారులు, కంసాలివారు, ముచ్చీలు మొదలగు ననేకులాపట్టణమున నివసించుచుండిరనియు నాకవివ్రాసినాడు. (Radhakumud Mukherjee's Ancient Shipping and Maritime Activity in India.) ఆనాడు వృత్తులు బహుసంఖ్యాకములై యుండెను. హైందవులొనర్చుచుండినవర్తకము నిరుపమానముగ విస్తరించియుండెను. రోమకదేశమునుండి బయల్పడలిన ధనప్రవాహము, భరితవర్షమును జేరుచుండెను. ఇక భాగ్యమునకేమికొదువ? సంపదలకేదిలోటు?

ఆంధ్రసామ్రాజ్యమువెనుక, హిందూదేశమున బ్రసిద్ధివడసినది గుప్తసామ్రాజ్యము. గుప్తరాజులు పరిపాలించిన కాలముస్వర్ణయుగమని చెప్పవచ్చును. చీనాదేశపు యాత్రికుడుగు ఫాహియాన్ వ్రాసిన వ్రాతలను బట్టిచూడ, యానాటిభారతవర్షము, రామరాజ్యము ననుభవించుచున్నదా యనియోచును. “పన్నులవలనగాని రాజకీయోద్యోగస్థులవలనగాని భాధలులేక ప్రజలు సుఖముగనున్నారు. కమతపుభూముల వ్యవసాయముచేయువారు మాత్రము పంటలోని కొంత భాగము రాజున కియ్యవలెను. వీరయినను ఇష్టమున్న వ్యవసాయముచేయవచ్చును. లేనియెడల భూమినివిడిచివెళ్ళవచ్చును. అపరాధులకు శరీరశిక్ష

విధింపకయే రాజులు రాజ్యముచేయుచున్నారు. అపరాధులకు వారి వారి అపరాధముల ననుసరించి కొద్దిగనో, గొప్పగనో దండగులు విధింపబడును. రాజుపై మరల మరల తిరుగబడువారి కుడిచేయి, తెగ వేయుచుండును....చండాలురుతప్ప రాజ్యముదెవ్వరును జీవహింసచేయరు. కల్లుత్రాగరు ఉల్లిపాయగాని వెల్లిపాయగాని తినరు. కసాయి దుకాణములుగాని, సారాబట్టీలుగానిలేవు” (హిందూమహాయుగము. పే. 187) గుప్తరాజ్య మంతరించినపిమ్మట, హూణుల దండయాత్రమూలమున హిందూ దేశమున కొంతయరాచకము ప్రబలెను. కాని దేశము లోనికి గొరుచుకొని వచ్చుచున్న హూణుల మూకలన్నియు, విక్రమాదిత్యుడనుమాళవదేశాధీశునిచే (క్రీ. శ. 525 లో) నోడింపబడెను. విక్రమాదిత్యుని వెనుకవిభ్యాశిజెందినరాజు హర్ష వర్ధనుడు. ఈతనికాలమున నే,చీనాదేశస్థుడు హూణుల సొంగను భద్రయాత్రకుడు హిందూదేశమునకే తెంచినది. అతడు P3. సం॥ములు (క్రీ. శ. 630-643. వఱకును) హిందూదేశమున ప్రయాణమొనర్చి, యచ్చటచ్చట నాగుచు, నీదేశమందలి విచిత్రములను, గ్రహింపదగిన యంశములను, ప్రజలస్థితిని, పరిపాలనావిధానమును, తనపుస్తకమున వ్రాసియున్నాడు. ఇతడు మాగదేశమందలి తామ్రలిప్తియను శట్టణముచుగఱిించి యిట్లువ్రాసెను: “తామ్రలిప్తిలోనిజనులు, శ్రమకోర్చువారుగను, శూరులుగను, చురుకుదనము తొందరపాటు గలవారుగనుయుండిరి. (హిందూమహాయుగము. పే. 173.) మఱియు సముద్రతీరమున ప్రభవిల్లిన వల్లభినంశజుల రాజ్యమునుజూచి, సముద్రనర్తకము వలన విశేషభనాధ్యులైన అచటివారినిగూర్చి “యిచట కోటిశ్వరుల కుటుంబములు నూరుగలవు. దూరదేశమునుండివచ్చిన మిక్కిలి వెలగలద్రవ్యముల యమితమైన సంగ్రహమిచ్చటగలదు.” (హిం. మ. యు.) అనివ్రాసియుండెను. మఱియు నప్పటిరాజ్యస్థితిని గూర్చియిట్లువ్రాసెను: “రాజునకువచ్చు నాదా

యము నాల్గుభాగములుగా విభజింపబడును. మొదటిభాగము రాజ్యవ్యవస్థకును, యజ్ఞమూగాది క్రితువులకును, రెండవభాగము మంత్రులకు సితరముఖ్యులైన యుద్యోగస్తుల యుపయోగార్థమును, మూడవభాగము గౌరవనీయులగు పురుషులగౌరవించుటకును, నాల్గవది మతసంబంధమైన దానధర్మములకును, వెచ్చించుచుండిరి. ఇందుచే లోకులయొద్దనుండి తీసికొనుపన్నులు బహుస్వల్పముగానుండెను. జనులు రాజుకొరకై స్వయముగా చేయవలసినపనులు బహుస్వల్పముగానుండెను. రాజులయొక్క భూములు దుమ్మువారు, రాజునకు షష్ఠాంశమిచ్చెదరు” (హిం. మ. యు). మనపూర్వుల గుణగణముల నిట్లువర్ణించియున్నాడు: “జనసామాన్యమంతగా నాలోచనకలది కాకపోయినను, న్యాయప్రవర్తనకలదియు, గౌరవనీయమును అనిచెప్పటకు సందేహములేదు. డబ్బును గుఱించిన వ్యవహారములలో వారుజత్తులెఱుగరు. న్యాయవిచారణచేయునెడ నాత్రోపడరు. మోసముగాని, విశ్వాసఘాతముగాని వారెరుగరు. ఆడినమాటగాని బాసగాని తప్పురు.” (హిం. మ. యు.) విదేశస్తులచే నైత విట్టిపొగడ్తగాంచినవారిజన్మసార్థకముగదా !

మఱియు, శ్రీహర్షుడు ప్రయాగయం దొనరించిన మహాయాగముయొక్క సంపూర్ణ వర్ణనము నీబాటసారి వ్రాసియున్నాడు. ఈమహాయాగము 6 సంవత్సరముల కొకపర్యాయము త్రివేణీసంగమమునెద్ద (ప్రయాగకట్టణములో) 75 దినములు జరుగుచుండెను. హుయాన్ సాంగు చూచినది హర్షుడు గావించిన మహాయాగములలో నారవదియు కట్టకడపటిదియునై యున్నది. ఈయాగసమయమున, కడచిన యైదు వత్సరములలోను తన ధనాగారమున నిలువయుండిన ద్రవ్యమునెల్లను హర్షుడు బీదవారికిని బ్రాహ్మణులకును జాడ్ధసన్యాసులకును పంచివెట్టుచుండునాడు. ఈమహాసత్కర్మమును జూచుటకై రమారమి యేబదిలక్షల

జనులు వచ్చుచుండిరి. మొదటి మూడురోజులలోను బుద్ధుని పేరిటను, సూర్యుని పేరిటను, శివుని పేరిటను హస్తప దానము చేయువాడు. నాల్గవదినమున బౌద్ధసన్యాసుల నాదరించువాడు. ఒక్కొక్కనికి నూరుబా గారునాణెములు, ఒకముత్యము, ఒకవస్త్రము చొప్పున 10,000 మంది సన్యాసులకతడు దానము చేయుచుండెను. పిమ్మట 20 దినములు బ్రాహ్మణులును, తదాపరి 10 రోజులు నాస్తికులును సత్కరింపబడుచుండిరి. పిమ్మట ఒక నెలదినములు బీదలకును, నిస్సహాయులకును, తల్లిదండ్రులు లేని పిల్లలకును, దానధర్మములు జరుగుచుండెను. హయములు, గజములు, నైవేద్యము తక్కి తక్కిన సర్వస్వమునెల్ల తన యాభరణముల సైతము హర్షుడీ యాగమున ధారపోయువాడు. మఱియు హర్ష డిమాగము నైదు సంతకముల కొనరించువాడనైన, నాతనియుదారబుద్ధి మోగాక యాతనిధనాభ్యంతయు ప్రజానురంజకత్వమును నొత్తయధికముగ నుంచె నో యూహింపవలసి యున్నది.

హర్షుని యనంతరిము ఉత్తరహిందూస్థానమున తలయెత్తిన వివిధ సపుత్రరాజ్యముల యార్థికస్థితి యంతగ తెలియకున్నది. ఆర్యావర్తమంతయును చిన్నచిన్న రాజ్యములకింద చీలిపోయెను. ఈరాజుల నాదరించుకలయదీసి ఏకచ్ఛత్రముగ పరిపాలింపగల్గిన చక్రవర్తి జన్మింపకుండెను. అయినను జనులయార్థికస్థితి సంతృప్తికరముగనున్నదనియే చెప్పవచ్చును. న్యవసాయాభివృద్ధివలనను, ననేకములగు పరిశ్రమలవలనను, వాణిజ్యమువలనను, జనులు భౌగ్యవంతులుకాజొచ్చిరి. రాజులు మారినను, యుద్ధములుజరిగినను, రణరంగముల రిక్తము కాల్వలై పాతీదేశమునుకలతవెట్టినను, ఆర్థికముగ ప్రజ లధిక సంతోభముచు జెందజాలె. ప్రజలు సంతృప్తులై యుడుటచేతనే యీసంస్కర్త సమయమున గూడ కళలభివృద్ధి నొందెను. వాఙ్మయములు కొత్త శోభనుగాంచెను. నూతన శాస్త్రము లుద్భవించెను. హిందూమతవ్యధికము లర్హ మంతముచు

పునరుద్ధరించిరి. దేశమున సుస్థిరమగు శాంతిలేకపోయినను, నిరంతర ఘోషములు లేకుండెను. నేడన్ననో ! శాంతియున్నది. కాని శాంతికను వగు నార్థిక సంపదగానరాకున్నది.

II

క్రీ. శ. 1001 సం॥ము మొదలు కైబరు బొలాను కనుమలగుండ ననేకపర్యాయములు మహమ్మదీయదండయాత్రలు జరిగెను. హిందూ దేశముపై దండెత్తివచ్చిన మహమ్మదీయులలో మొదటివాడు గజ్నీ మహమ్మదు. ఈతడీ దేశముపై పదునేడు పర్యాయములు దండెత్తివచ్చెను. ప్రతిదండయాత్రయందును విశేషధనమును కొల్లగొని తనరాజధాని యగు గజ్నీపట్టణమునకు తీసికొనిపోవుచుండెను. అతని 1009 వ. సం॥పు దాషిగో బహుసంఖ్యాకములగు వెండిబంగారు నాణెములను కొల్లగొనిపోయెను. ముప్పదిగజములపొడవును, పదునైదుగజములు వెడల్పును గల్గినట్టి, వెండితో చేయబడిన గృహముకదాని నతడు తనదేశమునకు మోయుచుకొని వెళ్ళెను. ఆగృహము విప్పటకును, తిరిగి యమర్చుటకును వీలుగనుండెను. మఱియు 40 గజములు పొడవుగల్గినట్టియు, 20 గజములు వెడల్పుగల్గినట్టియు, చాందినీనొకదానిని గూడ తీసికొని వెళ్ళెను. ఈచాందినీ సన్ననివస్త్రముతో తయారుచేయబడి యుండెను. ఈచాందినీని పైన నిల్పుట కాధారములగుచు నాల్గుప్రక్కలనునుండు స్తంభములలో, రెండు వెండితోడను, రెండుబంగారముతోడను పోత పోయబడినవి. ఇవికాక, అనేకయాభరణములను, ముత్యములను, వజ్రాలను, పచ్చలనుగూడ తనదేశమునకు తీసికొనివెళ్ళి యచటి విదేశరాయబారులయెదుట ప్రదర్శించి వారికధికాశ్చర్యము గొలిపెను. గజ్నీ మహమ్మదు కొల్లగొనిన విశేషధనమును బట్టిచూడ యానాడు భారతదేశ మైశ్వర్యవంతముగ నుండవలెనని గ్రహింపవలసి వచ్చుచున్నది.

1193 వ. సం॥లో మహమ్మదుగోరీ స్థానేశ్వరయద్ధమున జయ

ముగాంచినప్పటినుండియు, మహమ్మదీయ రాజ్యమారంభించుచున్నది. మహమ్మదీయులును కాలక్రమమున నిచ్చటనే స్థిరపడి హిందూదేశమునే తమమాతృదేశముగ భావింపజొచ్చిరి. వారిపరిపాలనమున ధనమన్యదేశములకు బోవుటకవకాశములేకుండెను. దేశమున వసూలుచేసిన ద్రవ్యము దేశమునందే నచ్చింపబడి, యేదోరూపమున ప్రజలనే తిరిగి చేరుచుండెను. గజనీమహమ్మదువలె ఈదేశముచుండి తమదేశమునకు ధనము కొల్లగొనిపోవుట కేతెంచినవారు మిగుల స్వల్పసంఖ్యాకులు. టైమూరులంగును, నాదిర్షాయును, అహమ్మదుషా ఆబ్దాలియు హిందూదేశముపై దాడినెడలినపుడు, వారిని హిందువులొక్కరే గాక మహమ్మదీయులు సైత మెదుక్కొనిరి.

1206 మొదలు 1520 వరకును పెక్కుశతాబ్దకు చె దిన మహమ్మదీయరాజులు హిందూస్థానమున పరిపాలించిరి. వీరుపాలించునప్పుడు రాజకుటుంబములలోని యగత్యకలహములనలనను, హిందువులతోడిపోరాటముల నలనను, దేశమున కొంత కల్లోలము కల్గినది. కానిప్రజల యార్థికస్థితికెట్టి భంగమునుకలుగలేదు. యుద్ధములు జరుగుచున్నను, రాజులుమారుచున్నను, గ్రామములందు న్యవసాయ వాణిజ్యములు నిర్విఘ్నముగ సాగుచుండెను. అందు ఫిరోజ్ తుగ్లకు పరిపాలనము చాలసౌఖ్యవహముగనుండెను. ప్రజలు భాగ్యవంతులుగనుండిరి. వారిగృహములు ధనధాన్యములతోడను, గృహపరికరములతోడను నిండియుండెను. ఆభరణములులేని స్త్రీలేకుండెను. ఇట్టిసౌభాగ్యస్థితికి ఫిరోజ్ తుగ్లకు మొక్కసత్పరిపాలనమే కారణము. అతడు ప్రజోపయోగార్థము“40 మసీదులు, 30 పాఠశాలలు, 100 ధర్మశాలలు 200 పట్టణములు 100సార్వజనిక స్నానగృహములు, 20 రాజమందిరములు 100 రోగచికిత్సాలయములు 10 నక్షత్ర శాలలు, 10 పెద్దబావులు 30 తటాకములు 50 ఆనకట్టలు 150 మంత్రాలు ఇవిగాక గొప్పకాలువలును త్రవ్వించెను. అందుమూ

ను ముఖ్యమైనవి. యమునానదిలోనుండి యొకకాలువ తీయించి దానిని పానిపట్ వద్దనుండి బికనీరు మరుస్థలములలోని హంసీహుసార్లను గాఢములవఱకుగొనిపోయెను. అదియిప్పుడివరకును బారుచున్నది. రెండవ కాలువయొకటి త్రవ్వించగా దానివలన భోగాగ్ర సత్తజ్జనదులు యమునాలోగలుపబడినవి. మూడవకాలువ సరస్వతీనది మొదలు కగ్గనది వరకు త్రవ్వించబడియె. ఇది జీవనదివలె సనేక సువత్సరముల వఱకు బాటుచు సర్ హింద్ మన్ సూక్ పూర్ సాగ్రతమందలి జరులకు మహాపకాడిగ నుండెను. ఈకాలువ త్రవ్వనపు డేబదివేలజనులు పని చేయుచుండిరి.”

“ఉత్తరహిందూస్థానమున నాకాలమున కాలువలెవ్వియు లేక యుండెను. తెలుగుదేశములోనున్న కాలువలను, వానివలన న్యరసాయమునకు గల్గులాభములను, గనుగొని యీ బాగుపాపా యుత్తరదేశములో బైని వర్ణింపబడినట్లు కాలువలు త్రవ్వించెనట ! ఈసమాచారము తెలుగువారికిభూషణాస్పదము. (మహమ్మదీయమహాయుగము పేజీ 59)

ఈకాలమున హిందూదేశమును దర్శించిన ‘నికోకీక్షికా-ట్రీ’ ‘మార్కోపోలో’ మొదలగువారు హిందువులయూర్థికస్థితిని ప్రశంసించి యున్నారు. వీరిలో మార్కోపోలో వారీతలు జూడదగియున్నవి. ఆతడు పూర్వపశ్చిమతీరముల తిరిగి, కన్యాకుమారియొద్ద తనవృత్తాంతమును వ్రాసెను. ఆకాలమునందు ‘కాయల్’ అనుగ్రామము విఖ్యాతవర్తకస్థలమైయుండెను. అచ్చటికి బారసీకము నూడియు అరబ్బిస్థానమునుండియు గుఱ్ఱములు దిగుమతియగుచుండెను. చీనాదేశమునూడియు వెక్కుసరకులు దిగుమతియగుచుండెను.

“క్రానెనూర్ రాజ్యములో క్వలాన్ అనునది గొప్పవర్తకస్థలమైయుండెను.” కొంకణదేశమునుగూర్చి మార్కోపోలో యిట్లు వ్రాసి యున్నాడు “వర్తకవిషయములో నీప్రాంతమందలి బ్రాహ్మణులకుగల

చాతుర్యము లోకములో మరెవరికిని లేదు. ఎట్టికష్టము సాధవిచితులు
వారబద్ధముగా ఉరు. మద్యమాంసములు తరు. యశోపవీతములు ధరించె
దరు. నారుతమభార్యలయెడ విశేషానురక్తులైయుండురు. వారుప్రతి
నూపూజకులు. శకుంములను నమ్ముదురు. చల్లఁగోనన్నము తిని వారు
విశేషకాలమునఱుగు బ్రతికియుండెదరు. కొందఱు నూటమేబది రోగు
నందలయొడ్డలఱుగుబ్రతికియుండిరట!” ఈకట్టకడపలో విషయము ప్రస్తుత
విషాదసిగ్గుజ్ఞాపకముచేయుచున్నది. సగటున నేటి భారతీయుని శ్రవిత
కాలము 23 సం॥లు మాత్రమైయున్నది. ఆకాలమునగుజరాత్ దేశము
లో తోత్యచర్తకము ల్లికపని కోషాపని చక్కగజేయుచుండిరి. తానా
ఖాబాయత్, సోమనాథ్ మొదలైనస్థలములు నర్తకమునకై విఖ్యాతి
జొదియుచును”. (మహమ్మదీయచుహాయుగము.)

1526 న. సరిలో ఢిల్లీరాజ్యము మొగలు చక్రవర్తులపాల
య్యెను. మొగలాయి రాజ్యాస్థాపకుడగు బేబరును అతని గురూగడగు
హుమయూనును దేశాభ్యుదయమునకు తోడ్పడిరి. తరువాత హుమ
యూనుని పదచ్యుతునిచేసి తానే మొగలు సింహాసనము నాక్రమించుకొ
ని యుత్తరహిందూస్థానము నేలిన షెర్షాకాలమున దేశము విశేషముగ
సభివృద్ధి జొందెను. మొట్ట మొదట భూములు కొలిపించి భూములొక్క
వైశాల్యముచుట్టియుఫలసాయమును బట్టియు పన్నును విధించియున్న
దీతడే. బీదలును ధనవంతులునుగూడ న్యాయమువట్ల సమముగ బాలి
పబడుచుండిరి. న్యచనాయమునకు భంగముకలిగించినవారు తప్పక శిక్ష
కొందుచుండిరి. రాచబాటలను వేయించుటయందును, మార్గములప్రక్క
చృక్షములు నాటించుటయందును, విశ్రాంతిగృహములనుకట్టించుటయా
దును, విశేషశోకుష మొదలగుపూర్వరాజుల ననుకరించెను. ఆతడు నాగ
దేశము మొదలు సింధునదమువఱకును వేయించిన రాచబాటయిప్పు
నికినిగలదు. మఱియుహిందూదేశమందలి ప్రజలయుపయోగార్థమై మొ

డినాణెమగు రూపాయిని మొదట నుపయోగించిన దీ షెర్షాప్రభువే.

షెర్షా మొదలిడినకట్టుబాటులనన్నిటిని అక్కరు పరిపూర్తి నొందించెను. ఇతడుతనదేదార్యమువలనను, ధైర్యసాహసములవలనను, పరమతసహనమువలనను జగద్విఖ్యాతిగాంచిన మొగలాయిచక్రవర్తి. ఈతనికాలమున మొగలాయి సామ్రాజ్యములోని భూములు సర్వేచేయబడి భూమిశీస్తు నిర్ణయములను † గాంచెను. జమాబందీయనునది ప్రారంభింపబడినదీ యక్కరుకాలముననే. శీస్తునిర్ణయముల గావించుటకు నియమింపబడిన యుద్యోగుల ముఖ్యాధికారి, రాజాథోడర్ మల్. తోడర్ మల్ మొదట “రాజ్యములోని భూమినంతయు గొలిపించెను. అనగా సర్వేచేయించెను. తరువాత, భూములయొక్క యోగ్యతనుపట్టి యత్తమ మధ్యమ కనిష్ఠ భూములను యెడు తరగతు లేర్పఱచెను. ఒక్కొక్క భూమియొక్క 19 సంవత్సరముల యాదాయమునుబట్టి యీ భూమిపన్ను నిర్ణయింపబడెను. ఆదాయములోని మూడవ భాగము పన్నుగవిధింపబడియె. షేర్ షాహాచే విధింపబడిన పన్నింతకంటె తక్కువయనుటకు సందేహములేదు. కాని యక్కరు రాజ్యములో నేలపన్నుతప్ప తక్కినపన్నులన్నియు విడిచిపెట్టబడియె. అధికారుల కిచ్చుచున్న బహుమతుల నీయవలదని యాతడు శాసించెను. ఇజారాపద్ధతివలననిజారాదారులు ధనవంతులగుటయు రైతులు దరిద్రులగుటయు గని యీ పద్ధతినిమాన్పి రైతులయొద్దనుండి పన్నుతానే రాబట్టుకొనజొచ్చెను. అక్కరు రాజ్యములో రైతే భూస్వామిగనుండెను. రైతుపన్నిచ్చు చున్నంతవఱకును వానినిభూమినుండి వెడలగొట్టుటకు నెవ్వరికిని నధికారములేకయుండెను. భూమినిగొలుచుట, పేన్నునిర్ణయించుట, ప్రతిగ్రామములోని రైతులయొక్కయు వారీయ.

† భూమిశీస్తునిర్ణయములకు బందోబస్తను నామమును తోడరువల్లు వాడియుండెను. బందోబస్తను అంగ్లములోనికి తర్జుమా చేసినపుడు సెటిల్మెంటును పదమును వాడుచున్నారు.

వలసిన పన్నుయొక్కయు లెక్కలు క్రమముగానుంచుట మొదలైన, జమాబాదికి సాబాధించిన యంశముల్నుయు నిప్పటిరాజ్యకర్తలగు నింగ్లీషువారు అశ్వరుమొద్ద నుడియే నేర్చుకొనిరి.” (మహమ్మదీయమహాయుగము : పేజీ 102) అశ్వరుకాలమున వర్తక మభివృద్ధిగొందెననియు, ప్రజలైశ్వర్యము ననుభవించెననియు వేఱుగ జెప్పవక్కరలేదు.

ఇతనివెనుక జహంగీరు రాజ్యమునకువచ్చెను. ఇతనికాలములో భూమిశిస్తులన 17 కోట్లరూపాయ లాదాయమువచ్చుచుండెనట! ఇతడు 1613 వ సం॥లో, ఆంగ్లేయులు తనదేశమున వర్తకము చేయుటకుననుజ్ఞనిచ్చి, చాల తెలివిమాలినపని నొనరించెననియు, యిట్లు చేసి తనరాజ్యమునకు భవిష్యత్విద్యానాశముదెచ్చి పెట్టుకొనెననియు, డాక్టరు ఆనిబిసెంటు వ్రాయుచున్నది. (How India wrought for Freedom 28) జహంగీరు దర్బనార్థమైవచ్చిన, సర్థానుసురో అను నాంగ్లేయుడు, మొగలుదర్బారువైభవమున వణ్ణించియున్నాడు. అచ్చోట రమారమి రౌనుయొకరముల ప్రదేశము పట్టువస్త్రముతోకప్పబడియుండెను. బాగారుతిచాసులును, బాగారుపుష్పలతోడను వజ్రములతోడను శోభిల్లుచు గోడలనుండివేలాడు చీనాబరములును నాతని నివ్వెఱపరచెను.

అశ్వరు మనుమడగు షాజహానుకాలమున భారతదేశము మహావైభవము ననుభవించెను. షాజహాను సింహాసనము నధిష్ఠించునప్పుడు తులాభారముకొనచ్చి బాగారమును, రత్నములను, నచ్చటివారిపై వెదజల్లెను. ఈతడే సుమారు 10 కోట్ల రూపాయలు విలువగల మయూరాసనము నిర్మించినవాడు. ప్రపంచమువలె కట్టడములలో కెల్ల నందమునకును, శోభకును ప్రసిద్ధిగాంచిన ‘తాజమహల్’ భవనమునుగట్టించినదీ షాజహానుచక్రవర్తియే. ఇతనికాలమున మొగలాయి ప్రభుత్వమునకు 22 కోట్లరూపాయ లాదాయమువచ్చుచుండెను. మఱియు, ఇతని కిది ప్రజలకునుగల సాబాధము, పాలకునకును, పాలితులకును గలదా

నివలెగాక, తండ్రికిని, బిడ్డలకును గలయనురాగమువలె నుండెనని టా
వర్నీరు (ఒకవరాసుబాటసారి) వాఁయుచున్నాడు.

షాజహాను తరువాత గద్దెనెక్కిన ఔరంగజేబు, మొగలాయి
సామ్రాజ్యమును దక్షిణమున కావేరినది వఱకును వ్యాపింపజేసెను.
ఇతనికాలమున మొగలాయి ప్రభుత్వము నకాదాయము విరి కోట్లవఱ
కుండెను. కానియితడు తనపరమతద్వేషముచే ప్రజలను రెచ్చగొట్టెను.
ఒకవైపునసిక్కులును, మఱియొకవైపున రాజపుత్రులును, దక్షిణహిం
దూస్థానమున మహారాష్ట్రులును తిరుగుబాటునకు తలపడిరి. ఔరంగజేబు
మరణించిననెటనే ఏరందరు స్వతంత్రరాష్ట్రములను స్థాపించుటచే, మొ
గలాయి సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమయ్యెను. అయినను మొగలాయివం
శజులు ఢిల్లీయందు 1858. న. సుల్తాను, నఱకును, నామమాత్రముగ
పాలింపుచుండిరి. మొగలాయిలలో కట్టకడపటివాడగు బహదూర్
షాహా, సిపాయి విల్లవమున జేరినాడను కారణముజూపి, 1858 న.
సుల్తాను లోఇంగ్లీషువా రతనిని సింహాసనమునుండి వెడలనడచిరి.

మహమ్మదీయ పరిపాలనము మొత్తముమీద దేశమునకు
సౌఖ్యావహముగ నున్నదని చెప్పవచ్చును. సంపూర్ణాధికారముతో
పరిపాలించిన రాజులలో, హిందూమహమ్మదీయ రాజులకు సములె
క్కడను లేరు. హిందూరాజులకును, మహమ్మదీయ రాజులకును
గూడ ప్రజానురంజకత్వమే ప్రధాన కర్తవ్యముగ నుండెను. మహమ్మదీ
యలైన నేమి? హిందువులైన నేమి? అశోకమహారాజు కట్టించిన
ధర్మ చికిత్సశాలలకును, బాటలకును, ఆరామగృహములకును ఏభా
రతీయు డుప్పొంగకుండును? ఫిరోజ్ షాహా, షెర్షా చక్రవర్తులు త్రవ్వి
చిన కాల్వలను, వేలుచిన రాచబాటలను, నాగించిన వృక్షములను,
కొత్తగా కట్టించిన యాధిక సౌకర్యములను నేభారతీయుడు మఱచును?
అట్లగు నెలకొల్పిన హిందూమహమ్మదీయ మైత్రికిని, శాంతపరిపాలన

మునకును, ఆతని ధర్మ యుదార స్వభావములకును, నేభారతీయును కృతజ్ఞత జూపకుండును? జహంగీరు, షాజహానుల కాలమునాటి వైధవము వర్ణనాతీతముగదా! ప్రపంచములో ప్రజలనిట్టి ధర్మచింతతో పరిపాలించిన రాజులుగల దేశములు చాలతక్కువగ గనుపించుచున్నవి.

మహమ్మదీయ పరిపాలనమున దేశ మభివృద్ధిగాంచినట్లు, వారి కాలమున దేశమును జూడవచ్చిన విదేశజలన్రూతలే సాక్ష్యము లిచ్చుచున్నవి. క్రీ. శ. 77 వ సాలార్ షైసీ, యచు రోమకుఁడెట్లు హిందూదేశము విషయమై న్రాసియున్నాడీయు చెప్పియున్నాము. షైసీ నెచుక 17 శతాబ్దములు గడచినవి. కాని హిందూదేశముమొక్క అర్థి కన్నత్యము గ్రూగలేదు. 'బెర్నీర'ను పరాసుబాటసారి (షాజహాను కాలమున హిందూదేశమును దర్శించినవాడు) తనమిత్రుడగు 'కాల్దర్బుస' కు త్తరమున్రాయుచు నిట్లువ్రాసెను. "ఈ హిందూస్థాన మొక గొప్పగుఱు. ప్రపంచమందలి నెండి బుగారములలో చాలభాగ మనేకరూపములనొచ్చి యీగుఱుండమును జేరుచున్నవి. కాని అన్వలకుభోవుట కొక్క ద్వారమైనను గన్పింపదు." నెండి బుగారములుగాని వజ్రములుగాని కిల్లియుండని పాశ్చాత్య లీదేశమందలి స్త్రీల యాభరణముల జూచినప్పుడు వింతపడఁజొచ్చిరి. మఱియు నిక్కడి కృషులును, చేతి పనులును వారికమితాశ్చర్యము గల్గించెను. వంగదేశములోని 'కాసి బజార' ను గ్రామము ప్రతిసంవత్సరము 22 లక్షల పౌనులు బరువుగల 22,000 బేళ్ళ పట్టు నెగుమతిచేయుచుండెనని 'టావర్నీరను' మఱియొక పరాసు బాటసారి న్రాసియున్నాడు. ఎచ్చోట జూచినను సంతృప్తియు సూక్ష్మమును ప్రబలెను. న్యనసాయదారులు, చేతిపనివాఁడు, వర్తకులు, పిల్లరుచు గ్రెద్ధతోడను, పట్టుదలతోడను కష్టపడి పనిచేయుచుండిరి. విదేశములతో వాణిజ్యము వృద్ధిబొందెను. భారతీయులు విలు

వగల భోగ్యానుకూలములగు వస్తువులను తమకెక్కువగనున్న వానిని మాత్రమే యెగుమతి చేయుచుండిరిగాని, యొకప్పుడును ప్రాణాధారములగు ఆహారపదార్థములనుగాని, పరిశ్రమానుకూలములగు దూది మొదలయిన ముడి సరకులనుగాని ఎగుమతి చేసియుండలేదు.

iii

మొగలాయి సామ్రాజ్యముయొక్క మహావైభవము దశదిశల మారుమ్రొగెను. ఆకాలమున నీదేశముతో వత్కముచేయుటకై వచ్చియుండిన మార్కోపోలో, బెర్నీరు, టావర్నీరు మొదలగు పాశ్చాత్యులు తమదేశస్థులకీ భారతదేశముయొక్క అభ్యుదయమును దెలియజేయుచుండిరి. భారతదేశము ధనరత్నాకరమనియును, సకలవస్తుసమన్వితమనియు ననెడు వాతావాతాలు పాశ్చాత్యులకు జేరుచుండెడివి. మఱియు భారతవర్షమనినతోడనే రత్నశోభితమగు నొక మహావృక్షము వారిమనస్సులకు గోచరమగుచుండెను. ఈమహావృక్షమును దర్శించినంతనే తమ జన్మ పావనమగుననియు, సేవించినంతనే ఫలముల ప్రసాదించుననియు, నొకపర్యాయము దానిశాఖల నూపినచో వెలలేని కనకవస్తువాహనములు జలజల రాలుననియు వారు తలపోయజొచ్చిరి. ఈదేశముతో నెట్టులైన వత్కము చేయవలెనను గట్టికోర్కె వారిమనముల నుదయించెను. భారతవర్షమునకు సముద్రమార్గమును గనిపెట్టునిమిత్తమై బయలుదేరిన 'కొలంబసు' అమెరికాను కనుగొని పాశ్చాత్యదేశములందు గొప్పమార్పును గలుగజేయుటకు కారణభూతుడయ్యెను.

వాస్కోడిగామా 'గుడ్ హూప్' అగ్రమును జుట్టి కొంకణతీరమును జేరగల్గుటచే, అతనిమార్గము నవలంబించి, పోర్చుగల్, హాలండ్, జర్మనీ, పోలండ్, ఫ్రాన్సు, యింగ్లాండు దేశములయొక్క వణిజులు అత్యాశాపూరితులయి సముద్రయాన మొనర్చి యీదేశమును ప్రవేశింప మొదలిడిరి. దేశమునందలి సంస్థానాధీశుల యనుజ్ఞబడసి, వారి

సహాయమున కొంకణ కర్ణాటక తీరములం దక్కడక్కడ తమవత్సక శాలల నేర్పఱచికొని, వత్సకముచేయ నారంభించిరి. కాని యీవిదేశజలొకరినిజూచి యొక రోర్వలేకపోవుటచే నంతఃకలహములుదఱుంచెను. జర్మనీమొదలగు దేశములు కొన్ని వెనుకకు తగ్గెను. డచ్చివారికి భారత వత్సకమున నిలువ నీడలేకపోవుటచే, జావా, సుమిత్రా మొదలగు తూర్పుదీవులం దునికి నేర్పాటుజేసికొనిరి. పోర్చుగీసుల వత్సకమును ప్రాబల్యమును క్రమక్రమముగ తగ్గిపోయెను. ఇక భారత రంగిమున నాధిక్యమునువహించుట నీవా, నేనా యనెడు కక్షబూని, ఆర్యావత్సకమును యుద్ధ తరంగములచే సంచలింపజేయుటకు మిగిలి యున్నవి రెండుదేశములు : ప్రాంసు, ఇంగ్లాండు.

పరాసువత్సకులు 1537 వ సం॥న భారతవర్షమున నడుగుబెట్టిరి. తరువాత నూటముప్పది సంవత్సరములకు సూరతు గోల్కొండ పట్టణములందు వారి గిడ్డంగులు కట్టబడెను. 1672 వ సం॥న పునఃచేరి పట్టణమును కొనిరి. ఈపట్టణమే తూర్పుసముద్రమున వత్సకమొనర్చు పరాసువారికి ముఖ్యస్థానమై, చూట్ల మొదలగు పరాసు నాయకుల నివాసమై, దాదాపాక నూరువత్సరములు దక్షిణహిందూస్థానమున ప్రాముఖ్యమును బడసియుండెను.

ఆంగ్లేయులను గూర్చి కొంతవిపులముగ వాయవలసియున్నది. వీరు భారతవర్షమునకు పయనమైనవారిలో కడపటివారు. 1600 వ సం॥న డిసెంబరు 31 వ. తారీఖు నఆంగ్లేయ వణిజులు కొందఱొక పర్తకసంఘముగా నేర్పడి తూర్పు సముద్రముల భారతవర్షముతో వ్యాపారము చేయుటకు ఎలిజబెత్తురాణి యనుజ్ఞబడసిరి. వీరినావలు 1606 వ సం॥న సూరతుపట్టణము జేరెను. స్వదేశ సంతానాధీశు లీవిదేశజుల కెట్టిసమపాయముల నొనర్చి వారిపర్తకము ప్రోత్సహించినదియును కాననగును.

మచిలీపట్నము, పెట్టపోలి, వీరి ప్రధమపర్తక స్థానములు. సూరతు,

కాంబే, గోగొ, అహమ్మదాబాదులందు గిడ్డంగుల నేర్పరుచు కొను
టకు జహాంగీర్ వీరికి 1613 వ సం॥ న ననుజ్ఞయిచ్చెను. మూడుసంవ
త్సరముల పిమ్మట కల్చికోటయందు వర్తకస్థానము లేర్పఱచికొనుటకై
జామోరీను సెలవునుబొందిరి. 1639 వ. సం॥ న చంద్రగిరిరాజు చెన్నప
ట్నము నాంగ్లేయులకు దానముచేసి వారికొక వర్తకశాలనేగాక దాని
సంరక్షణార్థమై కోటనుగూడ కట్టించియిచ్చెను. కాలక్రమమున పిష్టి,
బొంబాయి, కాళీఘట్టములందు వర్తకశాలలు నిర్మాణమయ్యెను.
1713—1719. సంవత్సరములమధ్య మొగలు సామ్రాజ్యమున వర్త
కముచేయుట కనుజ్ఞబభించెను. 1725 వ సం॥ మగుసరి కీవర్తకశాలలు
సంరక్షణార్థమను నెపమున చెన్నపట్టణము బొంబాయి, కాళీఘట్టము
సేంట్ డేవిడ్ ప్రదేశములందు కోటలు వెలసినవి. 18 వ శతాబ్ద ప్రారం
భముననే వివిధాంగ్లేయ వర్తకసంఘములన్నియు నేకమై “యునైటెడ్
యాస్ట్ యుండియా కంపెనీ” యనుపేర వాణిజ్యమును కొనసాగించుచు
1749 వ సం॥ నఱకును దేశీయరాజుల రాజ్యకార్యములలో సంబంధ
ముల గల్గించుకొనక వర్తకముననే నిమగ్నులైయుండిరి.

ఈ కాలమంతయును నాంగ్లేయ వర్తకులు భారతవర్షమునుండి
నూలునస్త్రములు, పట్టునస్త్రములు, సుగంధద్రవ్యములు, నీలిమండు,
కెగుమతిచేయుచు తమదేశమునుండి యిచటను దిగుమతిచేయుగల మా
మనస్సులకులేక బాగారమును వెప్పించుచుండిరి. 1747 నుండి 1757
నఱకునుగల యీషదిసంవత్సరముల మధ్యను సం॥ నకు సగటున
5,62,423 పౌనులు విలువగల బాగారము భారతదేశమున కెగుమతి
యయ్యెననియు, తదనంతర మాగిపోయెననియు, బూసు అను చరిత్ర
కారుడు వ్రాసియున్నాడు. (1757 వ సం॥ ననే ఆంగ్లేయులు మగ
దేశమును జయించినది.)

మఱియు నీకాలమున వర్తకసంఘముచాలలాభమును బొందుచు

జేను. మొదటి 80 వత్సరములందు నూటికి సు. వత్సరమునకు 171 వా. లాభముచచ్చెను. సుప్రసిద్ధుడు మెకాలే తన ఆంగ్లేయచరిత్రము, విప్లవాశ్రయియున్నాడు: “ రెండవ చార్లెసు రాజ్యముచేయునాడు చాలకాలమినర్తకసంఘము నిరుపమానమైన యభివృద్ధి నొందియుండెను. దీనిని గాంచి రాజధాని(లండను) యందెల్లరు నాశ్చర్యచకితులై కురాశ శక్తి ద్వేషము మొదలగు భావములకు లోనైరి. అతడుగద్దెనెక్కిన ఇరువది మూడు సం॥ ల నకు ఆసచ్ఛుద్ధిలో తులనాగు ప్రదేశము (గంగానది కట్ట) నుండి ప్రతియేటను 8000 పౌనులు మొదలు 3,00,000 పౌనులు వరకును విలువజేయు పదార్థములు దిగుమతి యగుచుండెను. మఱియు నాసంఘముయొక్క లాభములు అపరిమితముగ నుండెను. 1670 వ సం॥ న ప్రతివాటాదారుడును తన మొదటివాటాకు తుల్యమగు మఱియొక వాటాను బహుమానముక్రింద బొందెను. ఇట్లు ద్వైపుచేయబడిన మూలధనముపై 5 వత్సరముల వరకును ప్రతియేట నూటికి 20 వా. లాభముచచ్చెను.

1677 వ సం॥ న నూరుపౌనుల వాటా ఖరీదు 245 పౌనులును, 1681 వ సం॥ న 300 పౌనులును, పిమ్మట 300 పౌనులును, మఱికొంత కాలమునకు పౌ 500 లు నయ్యెను. దీనినిబట్టి ఆంగ్లేయవర్తక క్షేత్ర యభివృద్ధి నొందుచుండినదియు గ్రహింపవచ్చును.

రాజ్యసంపాదనము:—ప్రపంచమున కల్గిన మహద్భుతకార్యముల లో నాంగ్లేయుల భారతదేశ విజయము ప్రధానస్థానము బడయగలదు. 6000 మైళ్ళదూరమున ననేక సముద్రముల కన్వల ఖండంతరమున నసించు నాంగ్లేయులెక్కడ? వర్తకమునకై స్వల్పసాధ్యములు నచ్చునెమి? సర్వాయుధ సంపన్నుల నాగిరకుల ముప్పదికోటి భారతీయుల జయించుటెమి? ఇదియొక మహద్భుతముగాదా? అయినను గీచిన కారణములు లేకపోలేదు. పండ్రెండవ శతాబ్దమున మహమ్మదీయులు

భారతవర్షమున కే తెంచి జయించి పాలింప గల్గుటకేవి కారణములయ్యె
నో నట్టి భోగపరాయణత్వము దానివలన జనించు బలహీనత బుద్ధిమాం
ద్యము, బరస్పరద్వేషము, మొదలగు దుర్గుణములే యీకాలమునగూడ
స్వదేశరాజుల నావహించి యుండెను. దీని కాంగ్లేయుల చాతుర్యము
ఁగోడుపడెను. చతురోపాయములలో మూడవదియగు భేదోపాయమే
ఆంగ్లేయులచేతిఖడ్గమై, నిరాటంకముగ, నమాయకులగు దేశీయరాజుల
ను భేదించి, జయమును సంపాదించెను. ఇకఫలితము భారతవర్ష పార
తంత్ర్యమని వేరుగజెప్పనలయునా? 1687వ సంవత్సరముననే ఆంగ్లేయు
నర్తకసంఘచోదకులు (డైరక్టరులు) భారతవర్షమున స్థిరమగు నట్లొంగ్ల
సామ్రాజ్యమును స్థాపించుటకై పునామల నేర్పఱుప తలపోయ జొచ్చి
రి. 18 వశతాబ్దప్రథమభాగమున, పరాసులకుప్రధాననాయకుడైయుండి
నషాహీ, భారతవర్షవస్థచూచి తాముభారతదేశమును జయింపవచ్చు
ననియు, దీనికై భారతీయుల సైనికులుగానుపయోగింపవచ్చుననియు తల
పోసెను. షాహీతలపోసెను. ఆచరణమున బెట్టెనోలేదో! ఆంగ్లేయులు
మాత్రము దానినవలంబించి సంపూర్ణ విజయమునుబడసిరి.

ఆంగ్లేయు లక్కడక్కడ సముద్రతీరమున తమవర్తకశాలల నే
ర్పఱచుకొనిన ట్లిదివఱకే వాసియున్నాము. కాని వర్తకశాలలట్లే యుం
డక కాలక్రమమున శత్రుదుర్భేద్యములగు కోటలకింద మారెను.
మొదట వర్తకమును సంరక్షించుటకై నియమింపబడిన భటులు క్రొమ
ముగ సైనికులైరి. సైన్యము లేర్పడెను. సైనికుల సంఖ్య హెచ్చెను.
రాజ్యాపేక్ష పూర్వమే యుడుటచే రాజ్యాక్రమణము ప్రాంత
మయ్యెను.

తంజావూరు:—పాశ్చాత్యుల చేతులలోజక్కి దుర్భర పారతంత్ర్య
ము ననుభవించుటకు దక్షిణహిందూస్థానమే మొదటిది. 1741 వ సం॥న
తంజావూరు రాజకుటుంబమున కలహము లుద్భవించెను. అందుప్రతా

పసింగను నతడు గెలుపొంది సింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఆంగ్లేయులు ను అతనినే రాజుగా పరిగణించి, పరాసువారికి పోటీగా ఆతనితో ముందే స్నేహము జేసికొనిరి. కాని కొంతకాలమునకు ప్రతాపసింగు సోదరుడైన సాహూజీ ఆంగ్లేయులనుజేరి వారు తన్ను సింహాసనాసీనుని గజేసినచో దేవకోట సంస్థానమును జాగీరుగా నిచ్చెదనని వాగ్దానము చేసెను. రాజ్యసంపాదనముకై యుబలాటపడుచున్న ఆంగ్లేయులు ప్రతాపసింగుతోడి పూర్వపు మైత్రిని పాటింపక ఆతనిపై నెకనైత్యమును బంపిరి. కాని యానైత్య మోడింపబడుటచే కొంతదూర మాలోచించి యీపర్యాయము ప్రతాపసింగుపై వెడలక దేవకోటను ముట్టడించి దానినివశపఱచుకొనిరి. వెంటనే ప్రతాపసింగు సంధికిరాగా సాహూజీ పక్షమును పరిత్యజించి యాతనికి మనువర్తి నిష్ఠించి తమకు దేవకోట సంస్థానము నిచ్చుటకు ప్రతాపసింగుచే వాగ్దానమునుబొంది ఆతనితో సంధి చేసికొనిరి. ఆంగ్లేయుల హస్తగతమగుట కీదేవకోట సంస్థానమే ప్రథమ కబళిము.

ఆర్కాటు:—ఆంగ్లేయులు కొంకణమున నిలువనీడలేక యల్లాడు సమయమున కర్ణాటక నవాబువారి నాదరించి తనసంస్థానమున వలయు సమపాయముల నొనర్చి సత్కరించెను. పిదప కర్ణాటక సంస్థానమున బుట్టిన కుటుంబ కలహములలో, నాంగ్లేయులు మహమ్మదాలీ పక్షమును, వారికిబద్ధవైరులగు పరాసులు చందాసాహేబు పక్షమునుబూని, యెవరికి వారు దక్షిణహిందూస్థానమున తమయాధిక్యమును సంపాదించుటకై పోరుసల్పిరి. ఈయుద్ధములో నాంగ్లేయలే గెలుపొందిరి. ఆంగ్లేయుల మిత్రుడగు మహమ్మదాలీ సింహాసన మధిష్ఠించెను. ఇంతటితో సంతృప్తి జెంది ఆంగ్లేయులు తాటస్థ్యమును బూనక, ఆర్కాటు నవాబు సంస్థానముదలి చిన్నచిన్న సామంతరాజులతో జోక్యము కలిగించుకొని, వారి నెటులైన లొంగదీయవలెనని ప్రయత్నించిరి. దీనిపై పరాసువారు

మరల తిరుగబడిరి. కానిలాభములేకపోయెను. ఈయధ్యములతో హిందూదేశమున పరాసుల ప్రాముఖ్యము తగ్గిపోయెను. ఆంగ్లేయులు పరాసులతో జరిపిన యాయధ్యముల కెల్ల భారమును కర్ణాటక నవాబే వహించనలసిన వాడయ్యెను. ఈయధ్య న్యయమునకై ఋణముక్కింద ప్రితియేటను 28 లక్షల రూప్యముల నాంగ్లేయుల కీచ్చుకట్లు 1763 న సం॥న నతడు వారికొక సాధిపత్రమును ప్రాసించెను. కాని రూసుము నుచ్చెల్లి చుట కశక్తుడగుటచే కొంతకాలమునకు వారికొక జాగీరు మెసంగి ఋణవిముక్తుడయ్యెను.

కాని కాలక్రమమున జాగీరు దారుడే రాజ్యాధిపతియయ్యెను. ఆంగ్లేయుల ప్రాబల్యమును క్రమముగ చెచ్చెను. వారిప్రతిష్ఠ హెచ్చిన కొలదిని నవాబు శారవముతగ్గెను. వారిబలము విజృంభించిన కొలదియు, నాతని యధికారము క్షీణించెను. తుదకాతడు వారిచేతనొక కీలుబొమ్మయై వారిచెప్పుచేతలకు లోబడనలసివచ్చెను. వెల్లెస్లీ ప్రభువు ఆ ర్కాటునవాబును గుఱించి “కర్ణాటకము, మనతోడి స్నేహ మనెడి నలయంగును, మనరక్షణమనెడి ఉరియంగును చిక్కుకొనియున్నద”ని ప్రాసించునాడు.

ఆంగ్లేయులతోడ గల్గిన సంబంధమునలన, దక్షిణహిందూస్థానమున నెట్టిఫలితములు కలిగెనో చూడవలసియున్నది. సాధిపత్రముల ననుసరించి ఆంగ్లేయులు నవాబుయొక్క ఆతరంగిక రాజకార్యములలో జోక్యము కల్పించుకొనగూడదు. కాని వీలగునప్పు డెల్ల వారీతని కార్యములలో చొరబడుచుండిరి. మఱియు నాంగ్లేయులకు నిర్ణయకాలముల కీన్ద్రనలసిన మొత్తముల చెల్లించుటకై, ఆర్కాటునవాబు ఆమె తమగు వడ్డీలకు ధనము సప్పుచెచ్చుచుండెను. ఇతరయకాక, మద్రాసు, ఖైర్తాబాదు జూర్జియందలి సివిలు మిలిటరీ యుర్యోగులను, నితర యూరోపియనులను, శాసనముల చేయగఱంగిరి. ఈయనర్థముల కారణము.

వలన 1792, వ. సం॥ న, దేశవెట్టి దురవస్థకు పాల్పడినదియు 'విల్లు' వాసియున్నాడు : "ఇందు మనదృష్టిని తీవ్రముగ నాకర్షించువిషయ మొక్కటిగలదు. దానికి మనము నిజముగ కారణములరయవలెను. హిందూదేశములోని యత్యుత్తమ రాష్ట్రములగు, ఆయాధ్య కర్ణాటకము లలోని ప్రజలు బ్రిటిషు రాజ్యమునకు లోబడినప్పుడు, నష్టపాలన మువలన, చాలదురవస్థకు పాల్పడిరి. ఇట్టి కారణమున, హిందూదేశమునగాని, ప్రపంచమునగాని, మరెచ్చెటను జూడజాలము. స్వదేశ సంస్థానము లొంగియులవై నాధారపడినప్పు డీట్టి విషమస్థితియు జేర్చువయ్యెను?"

ఆంగ్లేయు లొలలైనారు నవాబులకుక్క-యధికారులను నున్న జేయవలెనని తలంచుచు తరుణమునకై వేచియుండిరి. టిప్పుసుల్తానుతో ఆంగ్లేయులకు యద్ధము సంభవించెను. కర్ణాటక నవాబును, అతని కుమారుడును టిప్పుసుల్తానుతో నుత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరుపుచున్నట్లు విసవచ్చెను. ఇదియే తగిన సమయమని యెంచి, వెల్లెస్లీ ప్రభువు "కర్ణాటకనవాబు సుధి నతిక్రమించినందున కంపెనీవారు తమ యిచ్చవచ్చిన నొప్పున ప్రవేశించవచ్చును"ని ప్రకటించి, కర్ణాటకనవాబు కొంతసాధి షరతుల కంగీకరింపవలెనని వాతానంపెను. చెన్నపట్టణమున కీవాతానచ్చసరికి అప్పటికి నవాబుగానుండిన 'షిర్డూత్ షాల్ షాహా' అస్వస్థుడైయుండి కొంతకాలమునకు మరణించెను. తరువాత నతనికుమారునకు బ్రిటిషువారు, తమయభిప్రాయములను, నూతనసాధి షరతులను వెలియవలసింది. కాని మాతంగీకరింపలేదు. అతంగీకరింపకపోయిన నేమి? అతని నవ్వలకుదోసి, యీనూతన సాధిషరతుల కంగీకరించిన 'అశీమత్ షాల్ షాలా' యను రాజబాధువును గద్దెపై నెక్కించిరి. కర్ణాటక గాష్ట్రపు టాదాయమున నైదవభాగము నవాబు శాశ్వతముగ నుభవింపజేర్చెను, మిగిలిన న్యాయభాగములు

కంపెనీవారికి చేరుకట్టును, కర్ణాటక రాజ్యభారమును వారే నిర్వహించు నట్లును సంధిపత్రిమున వాయబడెను. కాని శాశ్వతమన నెంతకాలము? 1853 వ సం॥ న, జాల్షాసీ ప్రభువు 'అజీమ్ షాహ' యనెడుకొత్తహక్కుదారుని ఘదభోష్టునిజేసి, యాతనికిచ్చుట కంగీకరింపబడిన నైదవ భాగము ద్రవ్యమునిచ్చుట నాపుచేసి, కర్ణాటక రాజ్యమును బ్రిటిషు రాజ్యములో సంక్రమింపజేసి, కర్ణాటక రాజ్య చరిత్రమొదలి పంచమాంకములోని తుదిరంగమును సమాప్తి నొందించెను.

మైసూరు రాష్ట్రము:—మైసూరు రాజ్యమును చాలకాలమునుండి హిందువులు పాలించుచుండిరి. కాని సామాన్య యద్ధభటుడైన హైదరాళీ, తన సామర్థ్యముచే క్రమముగ పైనికోద్యోగియు, సేనానాయకుడును, చివరకు పూర్వపురాజుల తొలగించి తానే రాజ్యాధిపతియు నయ్యెను. బ్రిటిషువారు ప్రథమమున వాతనితో సంధిచేసికొనిరి. కాని కొలదికాలమునకే దానినుల్లంఘించి బర్మా హాళ నెడి మైసూరు రాష్ట్రమున నొక భాగమును వశపఱచుకొనిరి. ఆంగ్లేయుల యవిసీతినిగాంచి హైదరు కోపముజెంది యొక ప్రచండ సైన్యముగైకొని వారిపైదండువెడలి, వారినిబర్మాహాలునుండి వెనుకకుదరుముటయేకాక, చెన్నపట్నము నుగూడ వశపఱచుకొనుటకు ప్రయత్నించెను. ఆంగ్లేయులు కాళ్ళ బేరమునకు దిగి హైదరువచించిన సంధిషరతులకు నమ్మితి యంగీకరించి, తాత్కాలిక విషత్తు నుండిబయటబడిరి. కాని 1778 వ. సం॥ లో నీసంధిషరతుల ముఖ్యమొకపర్యాయ మతిక్రమించి, హైదరువలదనినను వినక, మఱియ నెడు మైసూరు రాష్ట్రపు రేవుపట్టణమును పట్టుకొనిరి. హైదరు ఆంగ్లేయపాలితమగు కర్ణాటకముపై మరిలదండెత్తి, ఆంగ్లేయులొనర్చిన ముప్పుయములకు ప్రతిక్రియ గావించెను. అతడొక ప్రదేశమునుగైకొని ప్రాంతమును ప్రాంతమును, కొందఱు చరిత్రకారులనునట్లు అతడొక నాశనకర్తయని వీరమైన భావింపక, తమకు విముక్తి గలుగజేసిన

మహానాయకుడని యభినందింపజూచిరి. మరియు నత డార్కాటూ, వెట్టూ, లనువశపటచికొనినప్పు డక్కడిజనులను “దయతోనీక్షించెను. తననైరికులు గ్రామస్థులపైబడి దోచుకొనకుండ కట్టుదిట్టముజేసెను. ప్రతివారును పూర్వమువలెనే తమభాగ్యముల ననుభవించుచుండిరి. ఉద్యోగులు యధారీతిని తమపనులను జేయుచుండిరి. ఆంగ్లేయోద్యోగుల కాహారపదార్థములకై వలయుధనమును హైదరాసాగను.” ఇట్టిహైదరు అనాగరకుడనియు, మోటువాడనియు, నాంగ్లేయులు పిలుచుచుందురు. కాని ఆంగ్లేయులు శ్రీరంగపట్టణమును ప్రవేశించినప్పుడు దానిని కొల్లగొని, ప్రజల ధనమును దోచుకొని దుర్మయముల గావించినట్లు చరిత్రకారులు వ్రాయుచున్నారు. ఇది సరియగు నాగరకతయైయుండ నోపు! ఆహా! నాగరకతకును మోటుతనమునకును గలతారతమ్య విచిత్రయకాబోలును!

ఆంగ్లేయులతో యుద్ధము ముగియక పూర్వము హైదరుచనిపోయెను. తదనంతర యూతని కుమారుడగు టిప్పుతో పారుసంధి గావించుకొనిరి. హైదరు మరణకాలమున కుమారుడగు టిప్పు దగ్గఱలేకుండెను. అట్టిగమయమున టిప్పువచ్చునటకును, హైదరు మరణవార్తను గొప్పిపుచ్చి, అతడే తెంచిన వెంటనే కిరీటమునప్ప జెప్పిన భాగ్యహానిమంత్రివంటి స్వామిభక్తి పరాయణుని, శిశ్వాసపాత్రుని, చరిత్రయందరుమగజూడగలము.

1789వ సం॥లో, ఆంగ్లేయులు మైసూరుతో తిరిగి యుద్ధమునకు ప్రారంభించిరి. పారును, హైదరాబాదు నైజామును, మహారాష్ట్రులును కలిసి, ఏకాకియగు టిప్పు సుల్తానుపై దండెత్తి యూతనినోడించిరి. 1792వ సం॥న యుద్ధఖర్చులక్రింద నపారమగుద్రవ్యమును మైసూరురాజ్యము దర్ధభాగమును ఇచ్చి టిప్పు నారితో సంధిచేసికొనెను. ఇంతతో మైసూరురాజ్య చరిత్రము ముగియలేదు. కడపటి మైసూరు గూ

ద్వయుఁ (1801 వ సం॥లో) శ్రీరంగవట్టంపు మట్టికియందు లిప్తి సుల్తాను మరణించెను. అట్లేయులు మైసూరుకు వశపఱచుకొని దాని లోమఱికొంత భాగము నాగ్లరాజ్యమునకు జేర్చి, విగిలిఁమైసూరు రాష్ట్రమును పూర్వపుహిందూ గాజుల నొక జానకొకనికి కట్టిబెట్టి, మైసూరు నాగ్లసామ్రాజ్యమున నొకసామంత సంస్థానముగ నొనర్చిరి.

వరరాజులకు చిక్కకపూర్వము మైసూరుదేశ వేట్టిసిరియందు స్పనియు జూడఁగలను. “హైదరు నిరంతరము యుద్ధముల విచున్నట్లే యుత్తరపుట్టికిని రాజ్యాభివృద్ధిచూచును, రాజ్యనిర్వహణమునందును, అతడెక్కుడు శిష్టవహించెను. ఆతనిరాజ్యమున ప్రతిభాగమునను పరిశ్రామికులును, వర్తకులును అభివృద్ధి జెందిరి. వ్యవసాయము వృద్ధిబొందెను. నూతనపరిశ్రమలు స్థాపింపబడెను. రాజ్య మైశ్వర్యసంతమయ్యెను. సోమరులను, దుర్మితపరులను నాతడు కఠినముగ దండించుచుండెను. పన్నులను వసూలుచేయు నుద్యోగులు భయభక్తులతో తమకార్యముల నిర్వర్తింపుచుండిరి. లెక్కలలో దోషములుండిన తీవ్రముగు శిక్షలకు పాత్రులగుచుండిరి. తనరాజ్యములోని మూల మూలలనుండు ప్రదేశములపై నను, యితర సంస్థానాధీశుల చర్యలపై నను, నాతడు కనుగల్గి వర్తించుచుండెను. ప్రతిస్వల్ప విషయమును గూడ నాతనికి తెలియుచుండెను. తనరాజ్యమున దూరముననుండు ప్రజలు తలపెట్టు కార్యములలో నాతనికి తెలియని దొక్కటియులేదు. పొరుగుననున్న రాజుల యభిప్రాయములన్నియు నాతనికి వినవచ్చుచుండెను. ప్రతిరోజును కార్యదర్శు లాతని తాజ్యసంబాధమగు యుత్తరముల నెల్ల నెకటివెంబడి నొకటి చదివి వినుపించుచుండిరి. ఆతడువ్రాయుట నేర్వకుండియు, తానివ్వవలసిన ప్రత్యుత్తరముల భావమునెల్ల క్లుప్తముగ కొద్దిమాటలలో వారికి తెలియజేయుచుండెను. వారు వానిని వ్రాసి, యాతనికి వినిపించి, పంపివేయుచుండిరి. ఆతడు స్వల్పవిషయములనుగూడ గ్రహించుశక్తియేగాక, విశాల

భావమును కార్యదీక్షయు కల్గియుండును. ఆగమ చరిత్రానుసరి కార్య భనాగారము ధనముతో నిండియుండును.

“ఇంతియకాక తానుసంపాదించిన గొప్పరాజ్యమును తానుప్రతి గుజేసి తరిఫీతుమొందించిన జయశీలురగు మూమలకుల సైనికులను నా తని కుమారుడగు టిప్పుసుల్తానున కప్పగించెను.” (ఇండియా రిఫరమ్ సొసైటీ వారి కరపత్రము నుండి)

టిప్పుసుల్తాను షరిఫాలనమునగుండ మైసూరురాష్ట్రము సంఖ్య మనుభవించెను. న్యనసాయము బాగుగా కొనసాగుచుండెను. వాణిజ్య ము విస్తరించెను. షట్టణముల సంఖ్య హెచ్చెను. నూతనపురములు నిర్మాణమయ్యెను. ప్రోవ్యాపారము నభివృద్ధి జేయఁబడెను. ఆంగ్లేయులు మైసూరు నాక్రమించి నప్పుడైనను వారితో టిప్పుసుల్తాను క్రొర్యము ను గూర్చికాని, ప్రజాపీడనమును గురించికాని, యెవ్వరును మొరపెట్టి యుండ లేదనియు, ఆంగ్లేయుల విజయమునకు సంతసింపక, మైసూరు సింహాసనముపై హిందూరాజవంశజుని తరిగి ప్రతిష్ఠించినపుడు ప్రజలీనూ తనపురుషుల నావలకుద్రోసి, పూర్వపురీతిని సంతోషముతో తమరాజ భక్తిని గనుబట్టచుండిరని “మూర” ను ఆంగ్లేయోద్యోగులు వాచి యున్నాడు.

నాగ దేశము:—నాగ దేశము చిరకాలముచూడెడి “నవాబున దము” లచే పాలితమగుచుండెను. వీరుధర్మీయుడలీ మొగలు సామ్రాట్టునకు కప్పములజెల్లించినప్పటికి, తమరాష్ట్రమున సర్వస్వతాత్కృతై ప్రజలను దయతోడను న్యాయముతోడను దక్షతతోడను షరిపాలించిరి. అందు సురాజదాలాకు పూర్వము రాజ్యముచేసిన ఆలివర్దీఖానుడు దేశమునెల్లు పాలించినదియును, నిండియా రిఫరము సొసైటీవారు 1853 వ సం॥లో ప్రకటించిన కరపత్రమువలన కనుగొనగలము. “ఈతని ప్రవర్తనమునకొన్ని గొప్పదోషము లున్నప్పటికిని ఇతని షరిఫాలనమున దేశము చూచిన

భివృద్ధియయ్యెను. గొప్ప యుద్యోగములలో నతడు తనబంధువులను స్నేహితులను నియమించినప్పటికి, వారు కడుయోగ్యతతోడను, సామర్థ్యముతోడను మెలగిరి. ప్రవత్తులుగగాని, కూరులుగగాని, పొరుప్రవర్తించినచో, నతడువారిని తప్పక ఉద్యోగములనుండి తొలగించుచుండెను. సత్ప్రవర్తనలైనట్టియు, యోగ్యులైనట్టియు ఉద్యోగులే యాతని అనుగ్రహమునుబడయగల్గిరి. హిందువులైనను, మహమ్మదీయులైనను, నొకభగవంతునిచే సృజింపబడిన మనుష్యులుగ భావించి, వారిని సమదృష్టితో నతడు నీక్షించెను. హైందవులను మంత్రపదవులందును, సేనానాయకులుగను, పరిపాలనాశాఖలలోని యున్న యోద్యోగములందును, నియమించెను. అందుచే హిందువులెల్లరును అతనిని, అతనికుటుంబమును, విశేషభక్తి విశ్వాసములతో కొలుచుచుండిరి. అతనిపరిపాలనమున, రాష్ట్రదాయము దూరముననున్న ఢిల్లీపట్టణమునకు పంపబడక అచ్చటనే వ్యయమగుచుండెను. ఈకారణమువలననే ప్రజలకమిత సాభాగ్యము చేకూరెను. ఇతని రాజ్యమందెల్లచోట్లను శాంతమును, సమృద్ధియు, సత్పరిపాలనమును ప్రవర్తిల్లెను. దూరముననున్న అవిధేయుడగు జమీందారుడెవడో, అప్పుడప్పుడు తిరుగబడుట వలనడప్పు, ధేళమాడలి స్థిరమగు శారతికి నంతరాయము కల్గింపజెను.”

వేయేల? ముగలు సామ్రాజ్యముని మకుటమున నిరుపమానశోభతో ప్రకాశించు వజ్రము ¹ వంగదేశము. అయ్యమ్మగు ధనమ్మన కాకరమైనది వంగదేశము. ² తన్నుచేపట్టినవారి సమిత ధనసంపన్నుల జేయునది వంగదేశము. ³ భూలోకమందలి నందనోద్యానవనము వంగదేశము. ⁴ ఈరాష్ట్రమున ప్రజాభివృద్ధి అతిశయిల్లెను. ఇచ్చటి భాష్యపు రాసులు దూరదేశములను తమసమృద్ధిచే దనిపెను. ఇక్కడి దుకూలు

ఈవాక్యములను పలువు రాంగ్లేయులు నడివియొన్నారు. 1. రిఫారము సానెటివారు. 2. కైపు. 3. కైపు. 4. మెకారే.

ములను లండను పారిసు నగరములందలి శ్రీలునైతము ధరింపుచుండిరి. ఇట్టి వంగదేశము స్వదేశరాజుల పరిపాలనమున నెంతసౌఖ్యవహముగనున్నదియు హాల్ వెలు (Holwell) వ్రాసియున్నాడు. “సౌఖ్యమునుభవించుచున్న యీ ప్రజలను బాధించుట కార్యమేయగును వీలయిన, ఈ రాష్ట్రమున ప్రాచీన హైందవ ప్రభుత్వానుగుణ్యములగు సౌందర్యమును, వివిధతయు, దైవభక్తియు, క్రమమును, న్యాయమును, నిర్దుష్టాచరణమును గనుగొనగలము. ఇచ్చట ప్రజల ధనముగాని స్వాతంత్ర్యముగాని అపహరింప వీలులేదు. ఇచ్చట బహిరంగముగ జరిగెడు దోపిడులను గుఱించికాని, చాటున జరిగెడు దొంగతనములను గుఱించికాని వినజాలము. ప్రతిబాటసారుని విషయమునను (వర్తకపు సరకులున్నను లేకపోయినను) ప్రభుత్వమే జాగరూకతవహింపుచు, అతని సంరక్షణార్థమై, ఒక గ్రామమునుండి మఱియొక గ్రామమునకు కొంతమంది రక్షకభటుల నతని వెంట బంపును. మఱియు నిట్టి కార్యమును నిర్వర్తించినందుకై ప్రభుత్వ మెట్టి ప్రతిఫలమును నతనియొద్దనుండి గ్రహింపదు ... ఈ రాష్ట్రమున నెవరైన నెకవస్తువును గోల్పోయినపు డదియొక ధనపేరికయే యగుగాక, దానిని చూచినవాడట్దానిని దగ్గరనున్న చెట్టునకుగట్టి, సమీప గ్రామాధికారికి తెలియబరుచును. ఆయధికారియు ఈ విషయమై సాటింపించి ప్రజలెల్లరకు తెలియజేయును. ” (ఇండియా రిఫారమ్ సొసైటీవారి కరపత్రిక)

వంగదేశము నాంగ్లేయులు జయించుట కెట్టికృషి సల్పినదియు, ననాబు కుట్రలమున నెట్టిమట్టిని పుట్టించియు, రాజ్యాశచే మీర్దాసరు తన బంధుకక్షమును విడిచి విదేశము జేకుటయు, అట్లనే నానాయకుడైన కైఫు, నాకాధ్యక్షుడగు నాబుచుగ బహుళగా దొంగసంతకము చేయుటయు, ఊమచుమని మోసపుచ్చుటయు, తుదకు 1757 వ సం॥ చిస్టానీయద్ధములో వంగదేశమును జయించుటయు మొదలగు సంగతులు

విపులముగ రాజకీయ చరిత్రయందు కాననగును. కాని స్వదేశతాజాల పరిపాలనమున అనన్య సౌభాగ్యమునందిన వంగదేశము, విదేశీయులకు జక్కిన పదివత్సరములలో నెట్టివర్తన పాలనదియు మెకాలే వర్ణించి యున్నాడు.

“ వంగదేశమునుండి నచ్చిన ప్రతియోజయు, భయంకరమైన సంగతులను తెలియజేయుచుండెను. దేశమున దుష్పరిపాలన కారణమున ఒక విషమస్థితి యుదయించెను. కంపెనీ యుద్యోగుల పరిపాలనమిత కంటే వేఱుగ పరిణమించునని యెవ్వరు తలంపగలరు? వారు తమదేహ మందలి రక్తమాంసములు సైతము భరింపలేనట్టి దురాశచే ప్రేరేపింప బడినవారు. వారి సైన్యబలనూ? అనివార్యమైనది. వారినిపాలించెడు ఆంగ్ల దేశమందలి కంపెనీవారా? దున్నీతిపరులు; సంక్షోభము కల్గించెడు స్వ భావముకలవారు; మతిభ్రష్టులు. వారికి సరియగు వార్తలు తెలియు చుండవు. దూరమా మిక్కుటము. ఇంతియకాక, వారికిని యిచ్చటి యుద్యోగులకును, ఒకసారి యుత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరుపుటకు పదు నెనిమిది మాసములు పట్టుచుండెను. ఇట్టి సందర్భముల, కైపు హిందూదేశమునుండి వెడలినపిమ్మట 5 సంవత్సరములవఱకును ఆంగ్లేయు లొనర్చిన దుష్పరిపాలన మిట్టిదని వర్ణింప నశక్యము. ఇట్టి దుష్పరిపాల నము మానవలక్షణములకు సైతము విరుద్ధముగనుండెను..... కంపెనీయుద్యోగులు దేశమందలి వ్యాపారమునొలెను, కంపెనీ కొరకుగాక, స్వప్రయోజనార్థమై తమవశము జేసికొనె. దేశములు ఎక్కువ ధరలకు కొనుగట్లును, చౌకధరల కమ్మనట్లును, నిర్బాధంపు చుండిరి. ఈకంపెనీ యుద్యోగులు దేశమందలి న్యాయాధికారులను, సారక్షణాధికారులను, ధనాధికారులను తృణీకరించి, వారి నవమానించుచుండిరి. దేశోపద్రవకారకులైనట్టియు, ప్రజలకు భయముకొలు పునట్టియు, దేశీయులను కొంతమందిని పేరడిసి ప్రోషింపుచుండిరి. ఆంగ్లే

యుల కొలువున నుండిన పుత్ర సేనకుడును, తనయగదే శంషేనయొక్క
 సర్వాధికారమును గల్గినవానివలె శ్రవణ్రించుచుండెను. ఇట్టిచర్యల
 మూలమున, మూడుకొల్లి ప్రిజితాదేవివంశ భరింపనలవిగాని దౌర్భాగ్య
 యను కృశించిపోవుచుండ, కలకి తానగరమున భనరానులు కుప్పలు కు
 ప్పలుగ పోగుపడుచుండెను. ప్రిజలితతో పూర్వము నిరంకుశ-ప్రభుత్వ
 యను కలనాదులపడియున్నను, వారెన్నడు నట్టి నిరంకుశత్వమును చేపట్ట
 చియుండులేదు. పూర్వపు పరిపాలకుల కాలమునా వారికొక తరగతి
 పాయముండెడిది. ప్రభుత్వ నిరంకుశత్వము ప్రబలి మేనల్లుడు ప్రిజలి
 తుగబడి, దానిని సమూలముచేయుచుండెడిది. అట్లేయుల ప్రభుత్వము
 తొలగిపడవలసికాదు. అయ్యది సాగరకతా శూన్యమైన నెక కలిక
 ప్రభుత్వములవలె మిగుల హింసాకృష్టమై యున్నది. కాని పానినలె
 నులభముగ కూర్చోయబడునదికాక, సాగరకతా సాపాదితమైన సమస్త
 బలమును కలిగియున్నది" (ఇండియా రిఫరమ్ సొసైటీవారి కరవత్రిము)
 అయోధ్య రాష్ట్రము—అట్లేయుల యాక్రమణమునకు పూ
 ర్వము, అయోధ్య రాష్ట్రము వదల నెడి బిరుదువహించిన సవాబులచే
 పాలితమగుచుండెను. పరిపాలనమున దేశము సౌఖ్యమునుభవించెను.
 ప్రజాపితామహము లేకుండనే, సవాబు ప్రతియేటను కి కొట్లకూష్యములు
 వసూలు చేయుచుండెను. అయోధ్య సవాబునకును, అట్లేయులకును
 లోలుకొల్ప 1773: వ. సం॥లో సంధియయ్యెను. అయోధ్య రాష్ట్రపు
 సరిహద్దుననున్న రోహిలాదేశము నాక్రమింపవలె ననెడి దురుద్దేశము
 తో సవాబువదియె అట్లేయుల సైన్యసహాయ మపేక్షించి, వారుతన
 రాజ్యమున సేనలుంచి, యవసరసమయముల సహాయముచేయుచు
 యున్నను, ఇందుకు బదులుగ వారికిప్రతియేటను నలుబదిలక్షల రూపా
 యుల తానిచ్చుటకును, యద్ధవ్యయమును తానే భరించుటకును, ఒక
 బడును సంధిపత్రిమును వ్రాసియుచ్చెను. తనకొరక తీరగలదిని సంధి

పి.ంచెనేకాని, వజీరు, తనరాజ్యమునకు మున్నందు రానున్నచేటును గ్రహింపలేకపోయెను. ఆంగ్లేయులో, తమసేన లయోధ్యరాష్ట్రమున నెలకొల్పబడినయెడల, నవాబువజీరుయొక్క అధికారముతగ్గి, తమ యధికారము బలపడుననియు, ద్రావ్యలోపముచే కుందుచున్న కంపెనీ బొక్క-సమున కీవిధముగ ధనసహాయము చేకూరుననియు, నెంచి, తమసేనలను గ్రహింపవలసినదని నవాబువజీరును ప్రోత్సహించి, పైరీ తిని, సంధిపత్రిము వ్రాయించి పుచ్చుకొనిరి. ఆంగ్లేయ సైన్యబలప్రయోగమువలన నిర్దోషులైన రోహిలాలు రూపుమాసిరి. రోహిలాదేశ మయోధ్యరాష్ట్రమున నొక భాగమయ్యెను. నవాబువజీరానంద భరితుడయ్యెను. కాని ఎంతకాల మీసంతసము! ఆంగ్లేయ సైన్యపోషణమునకయ్యెడి వ్యయము తనతలకుతగని బరువౌటచే, ఆభారము క్రింద నతడు కుంగి పోవలసివచ్చెను. మొదటి తొమ్మిదిసంవత్సరము లుగూడ, సాలునకు 34 లక్షల రూపాయలచొప్పున నతడు కంపెనీకి చెల్లించెను. ఇంతట దేశమందలి స్థితిమారెను. దేశీయోద్యోగులను తొలగించి క్రిమముగ నాంగ్లేయు లుద్యోగములబడసిరి. వజీరుయొక్క బలమును ప్రతిష్ఠయును క్రిమముగతగ్గెను. వలదన్నను నేడాంగ్ల సేన లతనిని వదలకుండెను. ప్రతియేడును గొప్పగొప్ప మొత్తముల నాంగ్లేయులకు చెల్లించుటవలన, దేశాభివృద్ధితగ్గెను. రాష్ట్రమున దార్తద్యము పొడసూపెను. రాజ్యాదాయము పూర్వపుదానిలో సగమయ్యెను. ఈస్థితిసంతయుజూచి గవర్నరుజనరలైన 'వారను హేస్టింగ్సు' అతనిపై దయబూని సేనలను, కప్పమును కూడ కొంతవఱకు తగ్గించెను. కాని అతని తరువాత గవర్నరుజనరలుగా వచ్చిన 'కారన్వాలీసు' ప్రభువు, వజీరునొద్దనున్న ఆంగ్ల సైన్యమును మునుపటిరీతిగా పెంపుజేసి, అతడు చెల్లించవలసిన కప్పమును 25 లక్షలనుండి 70 లక్షలకు పెంచి చెను. 'టెన్ వకాతు' ప్రభువీకప్పము నింకనువృద్ధిచేసెను. నవాబువజీరీ

యధిక మొత్తములను చెల్లింప నశక్తుడగుటచే, క్రమముగ ఋణగ్రస్త డయ్యెను. చివరకు 'వెల్లెస్తీప్రభువు' అయోధ్యరాష్ట్రమునంతను గ్రహించేదనని బెదరించి, ప్రతియేటను చెల్లించవలసిన 70 లక్షల రూప్యముల కప్పమునకు బదులుగ, అయోధ్యరాష్ట్రము నందర్థభాగమును, (సంవత్సరమునకు 130 లక్షల రూప్యము లాదాయము సమగూర్చు దానిని,) ఆంగ్ల సామ్రాజ్యమునకు సంక్రిమింపజేసెను. ఇతఁడొక అయోధ్యరాష్ట్రప్రీతన మంత మొందలేదు. 1815, 1825, సం॥ ల మధ్య నవాబు వజీరు యొద్దనుండి, 4 కోట్లరూపాయల నప్పుపుచ్చుకొని ఆంగ్లేయులు దానికి ప్రతిఫలముగ 'రాజ'బిరుదము నొసగి, నిస్సారమైన దేశము కొంత నతనిరాష్ట్రమునకు జేర్చిరి. అవసరమైనపుడెల్ల, వజీరునకు తమమైత్రిని ప్రకటింపుచు, వలయునంతధనమునో రాజ్యమునో గ్రహింపుచుండిరి. కాని, ఆంగ్లేయులతోడి స్నేహము, ఆర్కాటునవాబున కెట్లుపరిణమించెనో, అయోధ్య నవాబునకునట్లే యయ్యెను. డాక్టర్ సీప్రభువు, 1856. వ. సం॥లో, అయోధ్యపరిపాలనము బాగులేదను నెపమున, నవాబు వజీరును వెడలగొట్టి, ఆరాజ్యము నాంగ్లపాలితముగ మార్చివేసెను.

ఇతర రాజ్యములు:—18 వ. శతాబ్ద మంత మొందుసరికి భారతదేశమున ఆంగ్లేయుల బలము ధృఢమయ్యెను. సైన్యబలమందును, యుద్ధకౌశలమందును, ముఖ్యముగ కుటిలోపాయములతో గూడుకొనిన రాజ్యతంత్రజ్ఞతయందును, వారికి సములెన్వరును గానరాకుండిరి. ప్లాసీయుద్ధమునాటనుండి, మొదటి యేబదిసంవత్సరములును, చాల జాగరూకతతోడను, మందముగను, జరిగిన రాజ్యాక్రమణమే, తరువాత యేబదివత్సరములలోను, సతిత్వరితగతిమొంది, రాజ్యమువెంబడి రాజ్యము గబళింపుచు, భూపతుల కొందఱి తొలగించియు, కొందఱి వశీకృతులజేసికొనియు, వారిసంస్థానముల నాంగ్లదళములను, రెసిడెంట్లను

నిండునిగిరియు, నెరుల నెమ్మ 1800 వ. సం॥మునాటికి, సకలభారతమున
నర్మమును కండ్లనీ పశువులను బ్రహ్మ బలము దొంగము పరిపూర్ణముగా
ధర్మము కడి భావముతో నొకప్పుటికిని యుగాహార్యమును
నామమును తానుగల్గదాల్చును. వేలుగోడ శ్రీమద సకలములేదు.
ఈకడపటి: 10. నత్సరములును (19-వ. శతాబ్దపు) మొదటి 10. నత్సరములును
మూలును) ఆంగ్లేయరాజ్యమునందు మిగుల సుతాపముతో
రాజ్యాధికారమును కుడ్యమిచ్చిన నాడు మున్నగు నెల్లటి పద్ధతులు,
హేస్తుగ్గుప్రభువు, డాక్టర్ పద్ధతులు.

అందు మొదటి నాడు నెల్లటి పద్ధతులు దేశీయ సంస్థానముల
బ్రీటిషుదళముల నెలకొల్పియు, లేక దొడ్లనియమించియు, వానిని
ఆంగ్లేయరాజ్యకారమునకు తోబుట్టెట్లు చేసెను. దక్షిణహిందూస్థాన
మహారాష్ట్ర, రాజాధిరాజ్యమును, మైసూరు రాజ్యము, తిరువాన్కూరు
రాజ్యము, మిగిలిన చిన్న రాజ్యాధిపతులను ఆంగ్లేయులతో వివాదప
డక, హిందూయనుమతిచొప్పున బ్రీటిషుదళములను స్వీకరించి, తమరాజ్య
ములందు పోషించుటకు సమ్మతించిరి. మధ్య హిందూస్థానమండల
మహారాష్ట్ర లాంగ్లేయుల సూచనల కొకపట్టున మెప్పుకొనలేదు.
కాని వారిలో వారు పరస్పరము కలహింపుచు తమలో సంఘీ
భావము లేకయుండి విదేశీయులు తమపై దండెత్తివచ్చినప్పుడు హిందూ
లకు సహాయపడక, తుదకు వారిచే నోడింపబడి, వారియధీనులైరి.
అందు పిమ్మట 1801 వ. సం॥లో ఆంగ్లేయదళములను తన సంస్థానమున
గైకొనుట కంగీకరించెను. కాని అతఁడొంగ్లేయులపై కుట్రలుపన్నినా
డను కారణమున 1818 వ. సం॥న హేస్తుగ్గుప్రభువు, అతనిని రాజ్య
మునుండి వెడలగొట్టి దానిని ఆంగ్ల రాజ్యములో నొక భాగముగా జేసెను.
అదియే నేటి బొంబాయి రాజధానియై యున్నది. 1803 వ.
సం॥న ఆంగ్లేయులచే నోడింపబడి, సింధియా, తనరాజ్యమున బ్రీటిషుదళ

శకుల పోషించుట కంగీకరించెను. 1817 వ. సం॥లో శాశ్వతానుష్ఠానము వగుడయ్యెను. నాగపురమునందును; ఇతర మహారాష్ట్ర సంస్థానములందును గూడ నియత విధివిధానములు పబడినను. ఆరాష్ట్రముల పరిపాలనము బ్రిటీషువారిచే జరిగెను. మూడేళ్లనుసారము కొనసాగుచున్నది.

1842 వ. సం॥న నిరపరాధులైన సింధుదేశపు ఆమీరులను వారి సంస్థానములనుండి తొలగించి, సింధుదేశమును 'ఎల్లెకబరో' ప్రభుత్వము క్రిందికి తెచ్చెను. కంజత్ సింగు, పంజాబును పాలించునంతకాలమును చాని డజీదార్లని ఆంగ్లేయులొకని మరణానంతరము, పంజాబును 1843 వ. సం॥లో కొంతవఱకును చివరకు 1849 వ. సం॥లో పూర్తిగను, అక్రమముగ తమవశము గావించుకొని 'మహీష్ సింగ' నెడి రాజకుమారుని సింహాసనమునుండి తొలగించిరి. ఈ సమయమున నాంగ్లరాజప్రతినిధియై వచ్చిన డాక్టర్ హార్టి ప్రభువు, ఇతరదేశీయ సంస్థానముల నాక్రమించుటకొక్క నూతనమార్గమును కనిపెట్టెను. మగసంతానములేని రాజులు, పెంచుకొన గూడదనియు, అట్టివారిరాజ్యములెల్ల ఆంగ్లేయులకే చెందుననియు నితడు శాసించెను. బలహీనులైన రాజులు సర్వ శక్తిను తుడగు సామాన్యులచేతలోని కీలుబొమ్మలు గదా! ఈ శాసనము నూతనగాగొని డాక్టర్ హార్టి, సతారా, నాగపురము, జాన్సీ మున్నగు రాజ్యములను బ్రిటీషు రాజ్యములలో కలుపుకొనెను. కీనినేకాక ఆర్కాటు, అమోఘ్య రాష్ట్రముల డాక్టర్ హార్టి ప్రభువు పట్టుకలుపుకొనినదియు యిదివఱకే హాసియున్నాము. ఇట్లు 1857 వ. సం॥నాటికి ప్లాసీయుద్ధము జరిగి, మగదేశమున నెఱిజువా నెలకొల్పుబడిన నూరు నత్సరములలో, యావద్భారతదేశమును తనస్వాతంత్ర్యమును కోల్పోయి కంపెనీవారి నశమయ్యెను.

కంపెనీ పరిపాలనా ఫలితములు.

ఈ కంపెనీ పరిపాలనా కాలమున మొదట మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలో మధికారము

మును నహించెను. వీరి పరిపాలనా ఫలితముగ దేశమున నెట్టిమూర్ఖులుగల్గినదియు నిట క్లుప్తముగ పొందుపఱచు చున్నాము.

i. ఇంతకు పూర్వము భరతవర్షమున మిగుల నభివృద్ధిలో నుండిన పరిశ్రమలు క్రమముగ నశించెను. ఇంతవఱకును హిందూ దేశమున నేయబడిన వస్త్రములు, ఆసియా, యూరోపు ఖండములం దెల్ల వ్యాపించియుండెను. కాని కంపెనీవారు రాజ్యాధికారమును బూనిన వెనుక, ఆంగ్లేయ పరిశ్రమల ప్రోత్సహించుటకై, ఈస్టిండియా కంపెనీవారును, బ్రిటిషు పార్లమెంటువారును గూడ తొలుదొల్తనుండియు హైదవ పరిశ్రమల భగ్నము గావించుటకే యత్నించిరి. రాజ్యాధికారము గల్గినవారగుట వీరిప్రయత్నములు కొనసాగెను. హిందూ దేశపు చేతిపనులు క్షీణించుటయు, హిందూ దేశము బ్రిటిషు పరిశ్రమలకు వలయు ముడిసరకులు సమకూర్చు నవస్థయు సంభవించెను. “కంపెనీవారి వత్కకళాలలందు పనిచేయునట్లు దేశీయులగు చేతిపని వాండ్రు నిర్బంధించిరి. కంపెనీకి సంబంధించిన వ్యాపారస్థులు హిందూ దేశమందలి గ్రామములపైనను, సాలీలపైనను సంపూర్ణాధికారము కల్గియుండిరి. ఇక్కడి నూలు వస్త్రములును, పట్టు వస్త్రములును ఇంగ్లాండు ప్రవేశింపకుండునట్లు నపరిమితమగు దిగుమతి సూకములను విధించిరి. ఆంగ్లవస్తువులు దిగుమతి సూకము లేకుండగనే భరతవర్షమును ప్రవేశించు చుండెను”.

“యూరపు దేశమున యాత్రసహాయమున నమపబడుమగ్గములు నిర్మామగుటచే హిందూ దేశపు పరిశ్రమలు పూర్తిగా నశించెను” (రమేశ చంద్రదత్తు.)

ii. వాణిజ్యమువలన భారతదేశమునకు తరలి వచ్చుచుండిన ధనవూగిపోవుటయేగాక, ఇక్కడనుండి ఇంగ్లాండునకు నపరిమితమగు

ధనముకొనిపోబడెను. ఈవిషయమును గురించి ధనప్రవాహమును ప్రకరణమున విపులముగ వ్రాయబడును.

iii. పరిశ్రమలు క్షీణించుటచే వ్యవసాయమొక్కటియే భారతీయుల గతియయ్యెను. ఆవ్యవసాయమైనను ఆంగ్లేయుల ప్రోత్సాహమును బడయలేదు. మహమ్మదీయుల కాలమునాటికంటె భూమిపన్నులు వృద్ధియగుటచే వ్యవసాయము క్షీణించెను. ఆయా రాష్ట్రముల యందు కంపెనీకి పూర్వమునను, పరమునను నున్న భూమిపన్నులను ఉజాహరణముగ పోల్పవచ్చును.

వంగదేశము :—

దేశీయపరిపాలనమున 1764-65 సం॥ ములో

భూమిశీస్తు వసూలు. రూ 81,75,533

కంపెనీ పరిపాలనమున 1765-66 ,, రూ 1,47,04,875

వృద్ధి నూటికి 75

అయోధ్యరాష్ట్రమున నవాబుచే దత్తముచేయబడిన భాగములు :—

నవాబువజీరు పాలనమున 1809 వ సం॥ లో

భూమిశీస్తు వసూలు రూ 1,35,23,474

ఆంగ్ల పాలనమున 1801 ,, రూ 1,56,19,627

,, 1802 ,, ,, 1,61,62,786

,, 1803 ,, ,, 1,68,23,068

మూడు సం॥ లలో వృద్ధి నూటికి 25

పంజాబు :—

దేశీయపాలనమున 1847-48 వ సం॥ లో

వసూలు రూ 82,00,000

ఆంగ్ల పాలనమున 1850-51 ... రూ 1,06,00,000

మూడు సం॥ లలో వృద్ధి నూటికి 25

ఇట్లులే యితర రాష్ట్రములను భూమినిస్తు అధికముచేయబడినది.

బొంబాయి :—

1817-18 వ సం॥లో పీష్వాపరిపాలనమున	
భూమినిస్తు వసూలు రూ॥	86,80,470
1818-19 పీష్వాపరిపాలనమున	
రూ॥	1,14,30,410
1819-20	
రూ॥	1,07,81,640
1820-21	
రూ॥	1,81,83,140

మూడు సం॥ లో వృద్ధి సూటికి 110.

iv. పరిశ్రమలు నశించుటచేతను, ధనము విదేశములకు తరలి పోవుటచేతను, వ్యవసాయమునకు తగిన ప్రోత్సాహము లేకుండుటచే తీసు, దేశమున, ప్రజల యాదాయమును ధనమును తగ్గిపోయెను. దానిద్రవ్యము హెచ్చెను. హిందూదేశము మున్నెన్నడును కనివిన యుండని ఘోరమగు కాటకములచే సంక్షోభితమయ్యెను.

— 1858 వ సం॥ న సిపాయి విప్లవమునకాచి ఆంగ్లపార్లమెంటు వారు హిందూదేశపరిపాలనమున, కంపెనీ హస్తములనుండి తొలగించి తమవేశము జేసికొనిరి. స్వతంత్ర పేరేతలుగు కంపెనీవారిపాలన ము తరించినను, స్వాతంత్ర్యమునకెల్ల తల్లియని పేరుగాంచిన ఇంగ్లీషు పార్లమెంటు తానే హిందూదేశపు రాజ్యభారమును వహించినను, హిందూ దేశముమొక్క అనన్య యసుసూత్రయు బాగుపడలేదు. కంపెనీ పరిపాలన కారణమున సంభవించిన దేశ దానిద్రవ్యమును కాటకముల సంఖ్య యు హెచ్చెనుగాని తగ్గలేదు. ఏనికీ కారణము, కంపెనీ యవలంబించిన పరిపాలనా విధానమునే పార్లమెంటును అనుకరించెను. ఆంగ్లేయుల, శ్రేయస్సును, అందుముఖ్యముగ లంకాపై నున్న పర్వతల లాభమును దృష్టిపడముననుంచికొనియే, ప్రభుత్వము నిర్వహించబడుచున్నది. మజీయు నైరక వ్యయమునకంతకు వెలుగుటచే న్యాయమువృద్ధి ముగుటయు

పన్నుల భారము పెంచుటయు తటస్థించుచున్నది. భారతదేశము నుండి విదేశమునకుపోయి ధనము పెంపుజూపుచున్నది కాని కొంచెమైనచు తగ్గుటలేదు. కానింగు, లారెచ్చు, రిప్పను మొదలగు రాజప్రతినిధులు శాశ్వతభూమిశిస్తు నిర్ణయమునకై చేసిన ప్రయత్నములు విఫలము లగుటచే న్యనసాచుము మొక్కయు, రైతులమొక్కయు స్థితి బాగు పడకున్నది. కంపెనీ పరిపాలన ముండుకంటె ఎక్కువ దుస్సహమగుట మునులు సాధించుచున్నవి. హిందూదేశమునూడీ ధనమును గ్రహించుటకు నూతన కృత్రిమమార్గములుగూడ కొన్ని యవలంబితములయ్యెను. ఇక వార్ధిక పరిణామము మనదారిద్ర్యమేకదా !

మూడవ ప్రకరణము.

వ్యవసాయము ; భూమి పన్ను.

వ్యవసాయము భారతీయుల ప్రధానకృషియై యున్నది. మఱియు నాంగ్లేయులు భారతవర్ష పరిశ్రమల నాశ మొందించినప్పటినుండియు నీకృషియే ప్రజలకు శరణ్యమై యున్నది. నేడు నూటికి డెబ్బదినిద్రులు భారతీయులు కేవలము వ్యవసాయముపై నాధారపడిన వారుగ నున్నారు. వీరితో, వ్యవసాయముపై కొంతవఱకు నాధారపడువారిసంఖ్యను జేర్చినచో, మొత్తముననీకృషి నూటికి దొంబదిమంది హిందువులను పోషించుచున్నట్లు తేలుచున్నది. ఈకారణమున భారతదేశ సాభాగ్యము వ్యవసాయాభివృద్ధిపైన నాధారపడియుండుట స్పష్టము. వ్యవసాయాభివృద్ధి ప్రభుత్వమునరించెడు సాకార్యములమీదను, వారుగ్రహించెడు భూమిశస్తుపైనను నాధారపడియుండును. పూర్వపు హిందూమహమ్మదీయచక్రవర్తులు భూమిపన్ను నెట్లు గ్రహించినదియు నేటి ఆంగ్ల పాలకు లెట్లు గ్రహించుచున్నదియు కనుగొనుట మనవిధియైయున్నది.

హైందవచక్రవర్తులు:—హైందవరాజులు హిందూధర్మశాస్త్రముల ననుసరించి పన్నులను విధించువారు. కాబట్టి యీధర్మశాస్త్రములను గొంచినచో, రాజులు వ్యవసాయదారుల యాదాయమున నెంత భాగము భూమిపన్నుగ గ్రహించుచుండినదియు తేలగలదు.

శాతముడు: “వ్యవసాయదారులు తమపంటలో పదవవంతుగాని, యెనిమిదవవంతుగాని, యారవవంతుగాని, రాజునకు పన్నుక్రింద చెల్లింపవలెను” (శాతమధర్మసూత్రములు: X ; 24.)

వసిష్ఠుడు : “ధర్మశాస్త్రము ననుసరించి పరిపాలన మొనర్చెడు

రాజు (ప్రజల) ధనముతో నారవవంతు గ్రహింపవచ్చును.” (వసిష్టధర్మ సూత్రములు. 1 ; 42.)

మరుపు: “పశువులసంఖ్యతో నేబదియవభాగమును, బంగారమున నేబదియవభాగమును, పాటలో నెనిమిదవ భాగమునుగాని అరవ భాగమునుగాని పన్నెండవ భాగమునుగాని, రాజు గ్రహింపవచ్చును.” (మనుధర్మశాస్త్రము VI., 131.)

హైందవచక్రవర్తులకాలమున భూమిపన్ను తేలికగనున్నట్లును, ప్రజలుసంఖ్యయు ననుభవించినట్లును మెగాస్తానిసు ఫాహియాను హ్యూక్స్టాంగు మొదలగు విదేశయాత్రికులు వ్రాసియున్నారు “ప్రజలపై పన్నులు తేలికగనున్నవి. వారు రాజునకొనర్చు సేవ బహుస్వల్పము. వారిని నాడుచు కులములు భావముగా జాగ్రత్త వెట్టుకొనును. తమ ధనము మత్తిమై మెల్లకు పో భూమిని దున్నుదురు. రాజభూములను వ్యవసాయముచేయువారు ఫలపాయమున నారవభాగము కప్పముక్రింద చెల్లించుచుదురు. నిర్దామకొనర్చు వణిజులు తమవ్యాపారనిర్వహణమునకై నచ్చుచు పోవుచుగారు. వారు గేవుస్థలములకడను, రాజమార్గముల ఘాటీలమొద్దకు, గొలది సుంకములను చెల్లింపవలెను. ప్రభుత్వ నిర్మాణములతో నవసరమువచ్చినప్పు డెల్లరును సహాయముచేయుట విధియైయున్నది. అట్లుచేసినవారు తామొనర్చిన పనికి తగినప్రతిఫల మొందుదురు ” (హ్యూక్స్టాంగు.)

మహమ్మదీయ పరిపాలకులు:—“భూమిపై జాకట్” లేక దశాంతము : ఏటకు నదులుపొంగగా గట్ల కెగలగాకి ప్రవహించెడి నీటివలనగాని, నిర్దామకమునగాని, సేద్యము చేయబడు భూముల ఫలసాయముతో పదవవంతు చెల్లింపవలెను. కాని కలప, వెసుళ్ళు, పచ్చిగడ్డి, మొదలగు పదార్థములు గలభూములు దశాంతముచెల్లింప సవసరములేదు. కుడగోతవలనగాని, ‘పారసీకచక్రము’ మొద

లగు యంత్రసహాయమునగాని, స్వీతికాల్వల నలనగాని, వానిదల
గల్గియున్నభూమికి, దశాంశములో సగమునుమాత్రమే చెల్లింపవలె
ను.” (హిదాయా 1, 44 ; రమేశచంద్రదత్తుగారి ‘ఇండియాలోని టౌను
ములు.’ పేజి. 235.)

హిందూదేశమును పరిపాలించిన మహమ్మదీయ చక్రవర్తులు,
పైసూత్రమును చాలతక్కువగ నవలంబించిరి. వారు దశాంశముకంటె
నెక్కువ పన్నును స్వీకరించిరి. మొగలు చక్రవర్తియగు అక్బరు
ఫలసాయమున మూడవవంతు రాజునకు చెల్లింపవలెనని నిర్ణయముచేసె
ను. కాని యాచరణమున నాతడును నారవవంతుకంటె యెక్కువ భా
గమును వసూలుచేయలేదు. ఏలయన, ఆతని రాజ్యమునందంతటనుగూడ,
భూములు కొలువబడలేదు. కొలిచిన ప్రదేశములలోనైనను, నేటివలె
సరియగుకొలతలుగాని, భూమియొక్క ఫలసాయము విషయమై తీవ్ర
పరీక్షలుగాని, లేకుండెను. వ్యవసాయదారులును, జమిందారులును,
గ్రామాధికారులును నిర్వచించిన మొత్తములనే, సాధారణముగ ప్రభు
త్వము అంగీకరింపుచుండెను. మఱియు నిర్ణయములు ఫలసాయమున
మూడవవంతున్నప్పటికిని, వసూలు, నిర్ణయముకంటె చాలతక్కువ
గనుండెను. పాలకులు నిర్ణయింపబడిన మొత్తమునంతను కాన్యము
తో పూర్తిగ వసూలుచేయువారుకారు. ఈకారణములవలన మహమ్మ
దీయ పరిపాలమునగూడ భూమిస్తు ఫలసాయమున నాతివభాగము
కంటె యెక్కువగ లేదనియే చెప్పవచ్చును. |

ఆంగ్లేయపరిపాలనము :—ఆంగ్లేయులు తొలుదొల్త హైందవ
చక్రవర్తులును, నవాబులును నిర్ణయించిన మొత్తములను వసూ
లుచేయుట కుద్యమించిరి. కాని వారివలెగాక, యీనూతనపురుషు
లు దేశీయ సంప్రదాయము నెరుగకపన్నులను తీవ్రముగ వసూలు
చేసి, నిర్ణయమొత్తమునంతను గ్రహింప జూచిరి. ఆంగ్లేయపరిప

లనా ప్రారంభమున భారతవర్షమున నుద్భవించిన మహాసంక్షోభమునకు, భూమిశిస్తు నసూయించు వారుమాసినకాఠిన్యమును, నిర్దాక్షిణ్యమును ప్రధాన కారణము లైయున్నవి. అంగ్లేయులును తమతప్పును గ్రహించి భూమిశిస్తు నిర్ణయములను క్రిమముగ తగ్గించి. కాని, యిట్లుతగ్గించినప్పటికిని, నేడు సాలకులు న్యాయముగ తాము గ్రహింపవలసిన దానికంటె నెక్కువగానే పన్నును గ్రహించుచున్నట్లు తేలగలదు. భూమిపన్ను, వంగదేశమున ఫలనాయమున నూటికి 5 లేక 6 పాళ్లును, ఉత్తరహిందూస్థానమున, నూటికి 8 మొదలు 10 వఱకును, చెన్నరాజధానియందు, నూటికి 12 మొదలు 31 వఱకును, బొంబాయిరాష్ట్రమున నింతకంటె నెక్కువగాను నున్నట్లు 3 మేళచూద్రదత్తు గారువ్రాయుచున్నారు. మఱియు పూర్వముకంటె అగ్లపరిపాలనమున భూమిశిస్తు తేలికగనున్నదని చెప్ప సాహసించువారీక్రింది విషయములను గుర్తింపవలయును.

(క) భారతవర్షమును పరిపాలించిన హైదవ మహమ్మదీయ చక్రవర్తులకాలమున భూమిపన్నుకటియే గణింపదగిన శిస్తుగనుండెను. నాకు రాబడిపన్నుగాని, స్టాపుపన్నుగాని, న్యాయముకొరకు చెల్లించవలసిన పన్నుగాని లేదు. కాని నేటియాగ్ల పరిపాలనమున ప్రభుత్వము విధించుపన్ను లెంతబహుళములై యున్నవో ప్రజలకెల్లరకు నెలిసినయంతమే.

(చ). అగ్ల పరిపాలనమునకు పూర్వము, దేశమున వసూలైన పన్నుల మొత్తమంతయు నిక్కడనే వ్యయమగుచుండెను. ఒక పేళ ప్రజలచూడి గ్రహింపబడెను ద్రవ్య మధికముగ నున్నను, నాద్రవ్యము తిరిగియచ్చటనే వ్యయమగుట వలన, ప్రజల శ్రేయోభివృద్ధులకు కారణమైయుండెను. ప్రజలెచ్చును ద్రవ్యము తిరిగిప్రజలకే సంక్రిమించుట వలన, తామిచ్చు ద్రవ్యముమొక్క భారమును జరులుపాటింపకుండు.

కాని ప్రస్తుతాంగ ప్రభుత్వమున, ప్రజలు చెల్లించు పన్నుల మొత్తములో కొంత భాగము విదేశమునకు పంపబడుటవలన, జనులు, పన్నుల భారమున నేగాక, ధనప్రవాహ కారణమునగూడ, నానాటికి కుంగిపోవచున్నారు.

(ట). మొగలుల ప్రభుత్వమున, భూమి శిస్తుక్రింద ధనముగాక, పంటలో నొక భాగము గ్రహింపబడుటచే, జనులకు ధరల హెచ్చుతగ్గులవలన గాని, ఊమకాలమున పూర్తియగు రొక్కపుశిస్తు చెల్లింపవలసిన యవసరము వలనగాని, బాధ లేకుండెను. మఱియు నాటి ప్రభుత్వము లంతగ కారిత్యమును వహింపకపోవటచే, రైతులు నిర్ణయం పబడిన మొత్తములను పూర్తిగ చెల్లింపకుండినను హానిలేకుండెడిది.

(త). పూర్వకాలమున నొకానొక రాజు కూరముగ ప్రవర్తించి ప్రజలను పీడించినచో, ప్రజలతనిపై తిరుగబడి యాతనిరాజ్యమును నిర్మూలమొనర్చువారు. ఈభయముచే నైనను, పూర్వపురాజులు తమ చర్యలందును, పన్నులను వసూలుచేయుటయందును గూడ, కారిత్యము వహింపకుండిరి. కాని, సకలబలహేతులగు నాంగ్లేయులు ప్రజల హక్కుభక్తములను పాటింపక తమ యిచ్చనచ్చిన చొప్పున పన్నులను వసూలుచేసినను వారి రాజ్యమునకు భంగములేదు.

(ప). పూర్వము వ్యవసాయమునకు తోడుగ ననేకవృత్తులు దేశమున వ్యాపించియుండుటచే, ప్రజలు విశేషముగ నాపరిశ్రమములపైగూడ నాధార పడియుండెడివారు. కాని, నేడుచేతిపనులు చాల భాగము నశించుటచే, వ్యవసాయమే ముప్పాతిక ప్రజలకు జీవనోపాధియొన్నది. అట్టియెడ, భూమిపన్ను ఆమితముగనున్నచో, ప్రజల కష్టములిట్టివియని చెప్పనలవికాదు. నేడుభూమిపన్ను చెల్లించు నిమిత్తమై రైతులు ధనమునప్పుగొనితెచ్చటయు, క్రమముగ ఋణగ్రస్తులై తమ యాస్తినిగోల్పోవుటయు, మనగ్రామములలో తరుచుగ చూచుచునేయున్నాము.

ఈ కారణముల పరికించి పూర్వపుచక్రవర్తుల గాఢ్యములకంటె నేటి యాంగ్లపాలనము, జనుల కందుముఖ్యముగ వ్యవసాయదారులకు ఎక్కుడు క్షేమదాయకమని యెవ్వరుచెప్పగలరు? మఱియు భారతవర్షములోని భూమిపన్నును, అన్యదేశములలోని పన్నులతో పోల్చిచూచినను నీయభిప్రాయమే కలుగును:

దేశము,

ఆదాయమున భూమిపన్ను నూటికి

కెంతభాగము గ్రహింపబడును.

బ్రిటను దేశము.	...	...	...	8.3.
ఫ్రాంసు	...	...	...	4.8.
జర్మనీ.	...	...	...	3.0.
ఆస్ట్రీయా.	...	...	...	4.9.
ఇటలీ.	...	...	...	7.0.
బెల్జియము.	...	...	...	2.8.
హాలండు.	...	...	...	2.8.

ఈయంకెలలో, భూమిపన్నేగాక, స్టాంపుపన్నును, లోకలు సెస్సులును చేర్చబడియున్నవి. అయినను, నెచ్చోటగాని, నూటికి 10 కంటె మించియుండలేదు. భారతవర్షమున స్టాంపుపన్నుగాని, లోకలు సెస్సులుగాని, కలుపకుండగనే, భూమిపన్ను ఆదాయములో నూటికి సగటున 15. వొ॥ సున్నట్లు తేలుచున్నది. స్వాతంత్ర్యము సనుభవించుచు, సర్వైశ్వర్యములతో తులనాగు బ్రిటన్ దేశముకంటె, హిందూదేశమున ఆదాయములో నెక్కునభాగము భూమిపన్నుగ గ్రహింపబడుటచుజూడ, మన పారతాత్ర్యమే, ఇట్టియవస్థకు కారణమని తోచకనూనదు.

భూమిశిస్తు అమితముగ నుండుట యొకటి. ఆయ్యది క్రిమక్రమముగ వృద్ధియగుట మఱొకటి. 1859, వ. స॥ ము. మొదలు 60

సం॥ లలో, (అనగా 1919 వఱకును) భూమిశీస్తు 21 కోట్లరూప్యముల నుండి, 33 కోట్లరూప్యముల వఱకును (అనగా నూటికి 57 వా॥)

పెరిగినది:

సం॥ ము.	భూమిశీస్తు (నీటిపన్నుగాక).
1859-60	... రూ 21,00,00,000 లు.
1864-65	... 20,44,00,000,
1869-70	... 21,06,00,000,
1874-75	... 21,29,00,000,
1879-80	... 22,46,00,000.
1884-85	... 21,83,00,000,
1889-90	... 23,98,00,000.
1894-95	... 25,040,0,000.
1899-1900.	... 25,81,00,000.
1904-1905.	... 28,42,00,000.
1909-1910.	... 31,99,00,000,.
1914-15	... 31,83,00,000.
1919-20	... 33,08,00,000:

పాలకుల పరిపాలనా విధానము ఖండిత నార్హమని యీయంకె లు చెప్పకయే చెప్పుచున్నవి.

భూమిశీస్తు నిర్ణయము ; వివిధపద్ధతులు:—ఆంగ్లేయులు భూమి శీస్తును వసూలేయటకు మూడుపద్ధతుల నవలంబించి యున్నారు: 1 జమీందారీ పద్ధతి. 2 మహల్వారీ పద్ధతి. 3. రైతు వారీపద్ధతి.

1 జమీందారీపద్ధతిని, ఎస్టేటులను గల్గియుండెడు భూస్వాముల తో (అనగా జమీందారులతో) భూమిశీస్తు నిర్ణయము కావించ బడును. ఈపద్ధతి కొన్ని ప్రదేశముల శాశ్వతముగను, కొన్నిప్రదేశ

ముల నశాశ్వతముగను నున్నది. వంగదేశపు జమీందారులు చాలమందియు, ఉత్తరసర్కారులలోని జమీందారులును శాశ్వతనిర్ణయమును (Permanent settlement) కల్గియున్నారు. వంగదేశములోని నితరజమీందారులు కొద్దిమందియు, అయోధ్యరాష్ట్రములోని తాలూకాదులును, ఆశాశ్వతపు నిర్ణయమును (Temporary settlement) కల్గియున్నారు. శాశ్వతపునిర్ణయముగల భూములకు భూమిశీస్తు ఎన్నటికిని హెచ్చింపబడదు. ఆ శాశ్వతపునిర్ణయములుగల భూములలో భూమిశీస్తు 20 సం॥ లకు గాని 30 సం॥లకు గాని యొకపర్యాయము వృద్ధియగుచుండును.

2. మహల్వారీషద్ధతిని, ప్రత్యేకపు వ్యక్తులతోగాక మొకసంఘముతో, నామ ముఖ్యముగ గ్రామసంఘములతో, మొత్తమున నిర్ణయము కావింపబడును. గ్రామములోని జనులెల్లరును తామేర్పరచుకొను వాటాలప్రకారము పన్ను చెల్లింప వలసియుండును. తాలూకారీభూములుకాని అయోధ్యరాష్ట్ర ప్రదేశములును, పంజాబును, మధ్యపరగణాలును నీషద్ధతిని బాదోబస్తు (లేక సెటిల్మెంటు లేక భూమిశీస్తు నిర్ణయము) చేయబడినవి.

3. రైతువారీ షద్ధతియందు ప్రతివ్యవసాయదారునితోడను నిర్ణయముగావింపబడును. ప్రతిరైతుగూడ భూమిశీస్తు చెల్లించువిషయమున గనర్జుమెంటునకు బాధ్యుడై యుండును. రైతువారీషద్ధతి నేప్రదేశములుకాని శాశ్వతముగ నిర్ణయింపబడలేదు. చెన్నరాష్ట్రము బొంబాయి బర్మాదేశములు రైతువారీషద్ధతిని 'బాదోబస్తు' కావింపబడియున్నవి.

భూమిశీస్తునిర్ణయముల చరిత్రము

వంగదేశము: 1757 వ సం॥న నాంగ్లేయులు సురాజదౌలానోడించి వంగరాష్ట్రమున నాధిపత్యము సంపాదించిరి. కాని వంగదేశ పరిపాలనము నెవ్వరు పాలించుచుండెను. 1764 వ సం॥మున బక్కాముయద్దమునందఱు అయోధ్యపాలకుడగు 'నవాబువజీరు' ఓడిపోయియుద్ధపు

ఖర్చులక్రింద అలహాబాదు కోరాజుల్లాలను నాంగ్లేయులకు సమర్పించి వారితో సంధిచేసికొనెను. ఆంగ్లేయులీజుల్లాలను ఢిల్లీసుల్తానగు రెండవషాలమునకు లంచముగ నర్పించి 1765 వ సం॥న వంగ విహార ఒరిస్సాదేశములకు 'దివాని' బడసిరి. ఆంగ్లేయులీదేశములలో భూమిశేస్తులను వసూలుచేసె పరిపాలనముచేయ మొదలిడినది అప్పటినుండియే.

1765 వ సం॥ము మొదలు 1769 వ సం॥ము వరకును నవాబుయొక్క యుర్యోగులనుబెట్టియే ఈస్టిండియాకంపెనీవారు భూమిశేస్తులను వసూలుచేసిరి. మహారాజానందకుమారును మహమ్మదు ఓజాఖానును నీయుర్యోగులలో ప్రముఖులు. 1769 వ సం॥న నీవసూలుదారులపై నాంగ్లేతనిఖీదారులు నియమింపబడిరి. ఇట్లు దేశీయోర్యోగులొకవంకను అన్యదేశీయులొకవంకను పన్నులు వసూలుచేయుటకై కృషిసల్పుటవలన, ప్రజలు పలు బాధలకు లోనైనది. పన్నులు తీవ్రతతోడను నిర్దాక్షిణ్యముగను వసూలుచేయబడెను. ఇట్టి కారణమునకు ఫలితముగ 1770 వ సం॥న, ఆంగ్లేయులు పరిపాలనము చేయమొదలిడిన 5 సం॥లలోనే, నొక మహాకాటకము సంభవించెను. 9 మే 1770 వ తారీఖున వ్రాయబడిన వర్తకసంఘచోదకుల (directors of the company) లేఖయందిట్లున్నది:

“నెనువెంట సంభవించియున్న కాటకమును ప్రాణవిహాశమును దుర్భిక్షమును నర్ణింపనలవికాదు. పూర్వము సమృద్ధితో తులశూగుచుండిన పూర్ణయరాష్ట్రమునందలి జనులు మూడవవంతు మరణించిరి. ఇతరప్రదేశములందలి దుస్థితియు నిట్లేయున్నది.”

11 వ సెప్టెంబరున వారిట్లు వ్రాయుచున్నారు: “ప్రజల నా ర్భాగ్యమును పూర్ణముగ వర్ణించుట కష్టతరము. ఇట్టి పరిస్థితులలో పన్నులు వసూలగుట దుర్ఘటముగనుండెననిన సాశ్చర్యములేదు. అయినను మేముమొదట తలచినంతనష్టము రానందులకు సంతరిల్లుచున్నాము.”

12 వ ఫిబ్రవరిని వాణిజ్యవాసీయున్నారు: “తీవ్రమగు క్రౌమము ను దానివలన నపరిమితమగు ప్రాణనష్టమును, కల్గినప్పటికిని నీసంవత్సరపు భూమిశిస్తునిర్ణయములలో కొంత హెచ్చుచేయబడినది.”

10 వ జనవరి. 1772. సం॥ న. నిష్ణు వాసియుచున్నారు: “ఈ సం॥ న ప్రతి రాబడి మొత్తమును మేమాశించినట్లు జయప్రదముగ నసూలుచేయబడెను.” ప్రపంచమున మున్నెన్నడును సాభవినియుండని మహావిపత్తున దగుల్కొని ప్రజలు సంక్షోభము నొందుచుండ భూమి శిస్తు లింతకఠినముగను దయావిహీనముగను వసూలుచేయు టొతయు రాక్షసకృత్యముగదా!

1770 వ సం॥ న రేగిన మహాక్రౌమమున వంగదేశస్థులు (మూడవంతు అనగా) రమారమి యొకకోటిమంది మరణించిరని ప్రభుత్వమునారి లెక్కలవలననే ధృవమగుచున్నది. 1772 వ సం॥ము. నవంబరు 3 వ తారీఖుననిట్లు వారకహేష్టిగ్గు వాసియున్నాడు: “రాష్ట్రము లో మూడవవంతు ప్రజలు నశించినప్పటికిని, వ్యవసాయాదులు క్షీణించినప్పటికిని, 1771 వ సం॥న వసూలైన మొత్తము, 1768 వ సం॥లో వసూలైన దానికంటె నెక్కువగ నుండెను. .... ఇట్టి మహా సంక్షోభమునకు ఫలితముగ ప్రభుత్వాదాయము తగ్గునని సహజముగ భావించును. కాని యనియట్లుతగ్గునుటకు కారణము, పూర్వపు రీతినిభూమిశిస్తులను తీవ్రముగ వసూలుచేయుటయే.”

ఇంతటితో ప్రజలకష్టములు గట్టెక్కలేదు. “ముందున్నది మునుల్లపండుగ” యనునట్లు కాలము గడచినకొలదిని ప్రజలకష్టములు మఱింతహెచ్చెను. పన్నులను వసూలుచేయుటకు దేశీయులను, అంగ్లేయులను గూడ నియమించుటవలన కంపెనీ ప్రభుత్వమునకు నధికన్యాయమగుచున్నందున వారకహేష్టిగ్గు 5 సం॥ల కాలమునకు బాదోబస్తా నొకదాని నేర్పాటు చేసెను. ఈకాలము గడచినపిమ్మట వంగదేశపు భూ

మిశ్రీస్తునిర్ణయవిషయమున గొంతచర్చ జరిగెను. భూమిశిస్తుశాశ్వతముగ నిర్ణయించుటకు ఫిలిప్ ఫ్రాన్సిస్ సలహా నిచ్చెను. వారను హేస్టింగ్సును బార్న్సును భూములను వేలము వేసి కవులునకియ్యవలెననియు, కవులు దారుల జీవితాతముల వఱకును నొకేశిస్తు నేర్పాటుచేసి పట్టాలను వ్రాయింబిపుచ్చకొనవలెననియు ప్రతిపాదించిరి. కాని భూమిశిస్తును శాశ్వతముగ నిర్ణయించుటకు గాని, యనేక సంవత్సరముల వఱకు స్థిర పర్చుటకు గాని, ఆంగ్ల దేశములోని కంపెనీడైరెక్టరు లిష్టపడకుండిరి. ఈ కారణముచే నయిదేండ్ల కవుల్లు రద్దుచేయబడి 'ఏకుసాలు' కవుల్లు ప్రారంభింపబడెను. 1778, 1779, 1780, యీమూడు సం॥లును ఏటేట భూములు వేలము వేసి కంపెనీవారు శిస్తును వసూలుచేసిరి. 1781 వ సం॥ న కొన్నిమార్పులు జరిగినను, ప్రతిసంవత్సరమును, వేలములుమానలేదు. ఇట్టివిధామున రెండుముఖ్యోపములు గలవు:—

ఆంగ్లపరిపాలనాకూర్పర్వమిభూముల పాలకుల సంపూర్ణస్వాధీనమున లేవు. తరతరములకుండియు భారతీయులభూముల ననుభవించుచుండిరి. దేశీయరాజులును, భూస్వాముల హక్కులను పరిగణించి వానితో జోక్యము కల్పించుకొనలేదు. కాని యాంగ్లేయులో! దేశీయ సంప్రదాయమును పాటించక, తామువచ్చిన కొలది సంవత్సరములలోనే, న్యచసాయదారుల భూములను తమ యధీనముచేసికొని, యధిక ధనసంపాదనమునకై వానిని బహిరంగముగ వేలమువేయ మొదలిడిరి. ఇంతకంటె నాప్యమెద్దిగలదు? ద్రవ్యాక్షరణమే ప్రధానోద్దేశముగను, సైన్యబలమే ప్రధానబలముగను, నెంచుకొను రాజులు, ప్రజల కష్టసుఖములను, హక్కు భుక్తిములను గణింపకుండుట సహజమేకదా!

మఱియు నీ వేలమువేయు పద్ధతివలన దేశమున నార్థికసంక్షోభము గల్గెను. వేలములలో నెక్కువ ధనమొసగినవారే భూములను పొందు నవకాశము గల్గియున్నందువలన, ధనాధ్యులును, మోసగాం

డును, నెక్కువ ద్రవ్యమునకు “పాడ” జొచ్చిరి. ఈ కారణమున భూములన్నియు వ్యవసాయదారులనుండి ధనవంతులయొక్కయు, మోసగాండ్రయొక్కయు, హస్తగతములయ్యెను. కాని వీరిద్దఱును, వ్యవసాయమున కలవాటుపడియుండక పోవుటవలన ననేక భూములు సేవ్యములేక పాడుపడెను. వ్యవసాయము క్షీణించెను. దేశమున దారిద్ర్యము హెచ్చెను. కాని కంపెనీ ప్రభుత్వమునకు సూత్రము, ఆదాయము 26 లక్షల రూపాయలు హెచ్చెను. దారిద్ర్యపీడితమగు వంగరాష్ట్రము వ్యవసాయమును కోల్పోయి యథోపాధిపాలగుచుండ, కంపెనీవారు ధనాధ్యులై విరాజిల్లజొచ్చిరి.

వంగదేశమింకను 12 వత్సరము లిట్టికష్టము ననుభవించెను. తుదకు 1793 వ సం॥ న కారన్వాలీసుప్రభువు శాశ్వతపు బుద్దోబస్తు నేర్పాటుచేసెను. జమీందారులు చెల్లించవలసిన భూమిశిస్తు శాశ్వతముగ నిర్ణయింపబడెను. భూములు శాశ్వతముగ వారనుభవించు నేర్పాటులు జేయబడెను. అయిన నీభూమి శిస్తు, తక్కువగనుండలేదు. జమీందారులు ప్రభుత్వమునకు చెల్లించు శిస్తు, రైతులు జమీందారులకు చెల్లించు మక్తాయందు నూటికి తొంబదిపాళ్ళుండెను. కాని యీశిస్తు శాశ్వతముగ నిర్ణయింపబడుటచే, ప్రజలకంత భారముగ నుండక క్రిమక్రిమముగ వంగదేశమునకు సౌభాగ్యమును చేకూర్చెను.

ఆంగ్లపరిపాలనకు పూర్వము వంగదేశమున చేయబడిన భూమి శిస్తు నిర్ణయములను, భూమిశిస్తు వసూళ్ళు, తరువాత, ఆంగ్లేయులచే చేయబడిన నిర్ణయములతోడను, వసూళ్ళతోడను, పోల్చినగును.

వంగదేశపు నిర్ణయములు.

1582 వ సం॥ న రాజాతోడక్ మాల్	}	రూపాయలు.
బుద్దోబస్తు ప్రకారము		1,06,93,152
1658 ,, సుల్తాన్ షూజా.		1,31,15,907

1722 వ సం॥ న జూఫర్ ఖాన్ మా 1,42,88,186

1728 ,, సూజాఖాన్ 1,42,45,561

కానియదార్థముగ కంపెనీ పరిపాలనకు పూర్వము దేశీయ ప్రభుత్వముచే వసూలుచేయబడిన ద్రవ్యమిదిగువ గాననగును.

దేశీయప్రభుత్వమున,

1762-63 వ సం॥ లో చేయబడినవసూలు. మా 64,53,198

1763-64 ,, 76,18,407

1764-65 ,, 81,75,533

ఈస్టిండియా కంపెనీ ప్రభుత్వమున

1765-66 లో ,, 1,47,04,875

ఈకడపటి సంవత్సరమున భూమిశిస్తు నిర్ణయమునకు మాన్యు లేనప్పటికిని, ఆంగ్లేయులు వసూలు చేయుటకు ప్రారంభించినమాత్రమున, గతి సంవత్సరముకంటె భూమిశిస్తు రమారమి రెండింతలైనట్లు కన్పించుచున్నది. ఇట్లధికమగుటకీ నూతనపురుషుల కాశిన్యమేకదా కారణము. పూర్వపు హిందూరాజులు భూమిశిస్తును మితముగ విధించెడివారు. మత్యు విధించినదంతయు వసూలుచేసెడివారుకారు. కాని ఆంగ్లేయులు నికరాదాయమున చాలభాగమును భూమిశిస్తుగ విధించురు. విధించినదంతయు వసూలు చేయుచున్నారు.

ఆంగ్లేయులు వంగరాష్ట్ర పరిపాలనమును ప్రారంభించినప్పటినుండియు భూమిశిస్తుకలన ప్రభుత్వాదాయము వృద్ధియయ్యెను. 1790-91 వ సం॥ లో నీయాదాయము మా 2,68,00,989 లుండెను. ఈయాదాయము 18 వ శతాబ్దప్రారంభమున జూఫర్ ఖాన్ సుజాఖానులచే నిర్ణయింపబడిన మొత్తములకు రెట్టింపును, 1764-65 వ సం॥ న నవాబు నజీముపక్షమున మహారాజా నందకుమారునిచే వసూలుచేయబడిన దానికంటె మూడురెట్లును, 1765-66 వ సం॥ ము ఆంగ్లేయులచే

తొలిసారి వసూలు చేయబడిన దానికంటె రెండింతలుగను నున్నది. 1793 వ సం॥ పు శాశ్వతపుభూమిశిస్తు నిర్ణయమున పన్నులు తేలికగ నున్నచనిగాని, ప్రజల భారము తగ్గినదనిగాని, భావించుట గొప్ప పొక బాటని పైసంగతులు తెల్పుచున్నవి. కాని అయ్యది శాశ్వతముగ నిర్ణయింపబడుటచే, భూస్వాములు తేత్రాభి వృద్ధికి పాటుపడి వ్యవసాయమును పెంపొందించి. వ్యవసాయాభివృద్ధి నే నంగ దేశాభ్యుదయమునకు కారణము.

చెన్న రాజధాని:- చెన్న రాష్ట్రపు భూమిశిస్తునిర్ణయమునకును నంగదేశపు నిర్ణయమునకును చరిత్రయందును విధానమందునుగూడ, చాల భేదముగలదు. నంగదేశమును సంపాదించుటకు పూర్వమే ఆంగ్లేయులు దక్షిణ హిందూస్థానమున కొంతయధికరణమును సంపాదించిరి. కర్ణాటక సాన్తానాధిపత్యమైన మహమ్మదాలీ, వారికి మిత్రుడును స్వాసేనుడునై యుండెను. కాని ఆంగ్లేయోద్యోగులు, తమ పలుకుబడిని వర్తక సంఘాభివృద్ధికై వినియోగించి సక్రమ పరిపాలనకు బూనుకొనుటకు మారుగ, స్వోపయోగములకై పాటుపడ జొచ్చిరి. ఇట్టిస్వార్థపరాయణత్వము నంగదేశమునకూడ కొన్నిదినములు విజృంభించెను గాని త్వరలో నణగిపోయెను. కాని కర్ణాటకమునందలి ఆంగ్లేయుల దురాశలకు మేరలేకుండెను. కర్ణాటక నవాబు మర్సీతియు వీరి దుష్ప్రయత్నముల కనుకూలించెను. నవాబునకు గొప్పగొప్ప మొత్తముల నప్పనిచ్చి వానిపై నపరిమితములగువడ్డీలగట్టి, దారుణమొత్తముల ప్రతిఫలముగ రాబట్టుచు తమధనాశనుసఫలపఱుగుకొన జొచ్చిరి. ఎందుకు కొఱగాని ఆంగ్లేయులు హిందూదేశమున నడుగుపెట్టిన పిమ్మట నచిరకాలములో ధనాభ్యులై తమ మాతృదేశమున నెట్టివలను, గౌరవపదములను, ఐదుదములను, సంపాదించుచుండిరి. ఋగ్రస్తుడైన ఆర్కాటునవాబు గత్యంతరములేక తృష్ణాప్రేతులగు కంపెనీ యుద్యోగులకు తన రాష్ట్రదాయము నప్పు

గించెను. తమ ఋణముల దీర్పుకొను నిమిత్తము ఆంగ్లేయులే, నవాబు పేరిటపన్నుల వసూలుజేయఁజేయబడిరి. 1800 వ సం॥ము వఱకునుగూడ భూమిశిస్తు వసూలునందొక నిర్ణయముగాని, పద్ధతిగాని లేకుండెను. తమ యిచ్చవచ్చినట్లు ప్రతివర్తించి ఆంగ్లేయులు పన్నులను వసూలు జేయుచప్పుడు కర్ణాటక ప్రజాపీఠనము వేఱుగ వర్ణింపవలెనా?

ఉత్తరస్కారులు 1761 వ. సం॥న ఆంగ్లేయులచే జయింపబడి నవి. ఈప్రదేశములలో భూమిశిస్తు నిర్ణయముల జేయుటకు 1775 వ. సం॥న నొక 'రహస్య విచారణ సంఘమేర్పడెను. కాని అయ్యది 1778 వ. సం॥ లో రద్దుచేయబడెను. ఈసం॥ ననే ఉత్తరస్కారు లందలి జమీందారులతో కంపెనీవారు 5 సం॥ల వఱకును భూమిశిస్తు నిర్ణయముల నేర్పాటుజేసికొనిరి. ఈయేర్పాటులలో జమీందారులు చెల్లించ వలసిన శిస్తు వానికి వచ్చెడు ఆదాయమున (సగము, అనగా) నూటికి 50 చొప్పున నుండెను. అటుపిమ్మట మూడుసంవత్సరములు ప్రతియేటను నిర్ణయములు గావింపబడెను. 1786 వ. సం॥ న, భూమిశిస్తు నికను పెంపుచేసి మూడువత్సరములకు మఱియొక బందోబస్తుగావించిరి. తమపరి మూడువత్సరముల కొకటియు, అటుపైని 5 సంవత్సరములకు మఱొకటియు, సెటిల్మెంట్లు చేయబడెను. ఈసెటిల్మెంట్లలో, జమీందారుడు ప్రభుత్వమునకు చెల్లించు మొత్తము, వానికివచ్చు ఆదాయములో మూడింట రెండుపాళ్ళుమనట్లు నిర్ణయింపబడెను. తుదకీ జమీందారీ భూములు 1802-05 సంవత్సరములమధ్య శాశ్వతముగ 'బందోబస్తు' చేయబడెను.

జమీందారీ భూములుగాక, ఉత్తర స్కారులలో, పట్టణముల ననుసరించి 'హవేలీభూములు' కొన్నిగలవు. వీనిపై వచ్చురాబడిని పూర్వపురాజులు తమ సైన్యములకొఱకును, పరిపాలనము కొఱకును, వినియోగించుచుండిరి. ఈకాలముననే (1802-05 మధ్య) హవేలీ

భూములుగూడ 'ముగాల' క్రింద విభజింపబడి, శాశ్వతపు జమిందారీ భూములుగ వేలము చేయబడెను. ప్రతిముఠాయును సం॥మునకు 1,000 మొదలు 5000 వరహాలువఱకును శిస్తు నొసగవలసియుండెను. చెన్నపట్టణమునకు సమీపముననున్న జాగీరు భూములుగూడ నిట్టి శాశ్వతపు నిర్ణయముల గాంచెను. తదితర ప్రదేశములలో రైతు వాకి పద్ధతి యేర్పాటు చేయబడెను.

‘రైతు వాకిపద్ధతి:—దక్షిణ హిందూస్థానము ఆంగ్లేయుల వశముకాక మునుపు, గ్రామసంఘములు గ్రామ పరిపాలనమును చక్కగ నిర్వహింపుచుండెను. గ్రామసంఘమున ‘పటేలు’ ముఖ్యాధికారియై, ప్రజలలోని వివాదముల పరిష్కరింపుచు, గ్రామమును సురంక్షింపుచు, గ్రామవాసు లిన్వవలసినపన్నులను వసూలుచేసి, రాచబాక్కుసమున కప్పగించుచుండువాడు. గ్రామ‘కరణము’ ప్రజలివ్వవలసిన పన్నులను లెక్కవేయువాడు. ‘తలియారు’ పైబద్ధులకును సహాయముచేయుచుండెను. పూజారియు, బడిపగతులును, పంచాంగము చెప్పు బ్రాహ్మణులను, కిత్తురియు, కుత్తురియు, వడ్కింగియు, చాకలియు, మంగలియు, పసులకాపరియు, వైద్యుడును, వేశ్యకాశయు, మొదలు గాగల వారెల్లరుచు తమధర్మముల నాచరింపుచు, గ్రామమునకు సేవ యొనర్చెడివారు. గ్రామప్రజ లైకమత్యమునుగల్గి ప్రజాస్వామ్యము ననుభవించువారినలె గన్పట్టించుగిరి. రాజునకు శిస్తుచెల్లించు బాధ్యత గ్రామసంఘముపైవను గ్రామాధి కారిపైవను, నుండెనేగాని, ప్రతీరైతునకును ప్రభుత్వముతోడను, ప్రభుత్వోద్యోగులతోడను సంబంధము లేకుండెను. నేడది తారుమారైనది. ప్రతిరైతును స్వయముగా ప్రభుత్వమునకు శిస్తుచెల్లించు బాధ్యతనుకల్గియున్నాడు. ఏమధ్యనర్తులుగాని లేక, రైతుస్వయముగా ప్రభుత్వముతో సంబంధము గల్గియుండి, శిస్తు చెల్లించుపద్ధతినే ‘రైతువారీ’ పద్ధతియందును. గ్రామసంఘము

యొక్క-యు, గ్రామైకమత్యముయొక్క-యు వినాశమునకీ షడ్ధతియే ముఖ్యకారణమైయున్నది.

‘థామసుమనో,’ యీరైతువారీషడ్ధతికి ఆదికారముడని చెప్పిన గును. చెన్నరాష్ట్రమందలి కొలది ఒమీదాద్భూములులెక్క, యితరప్రదేశమంతయు నీతని రైతువారీషడ్ధతినే బాదోబస్తుగావింపబడినది. 1798 వ. సం॥న, ‘బర్మాహు’లో భూమిశిస్తునిర్ణయముగావించు నప్పు డీతడీ షడ్ధతిని తొలుదొల్త నమలులోకెట్టెను. తననిర్ణయములు మితముగానున్నవని, యీతడు ది. 7-10-1800 వ. సం॥న. మొకయుత్తరములో నిట్లువ్రాసియుండెను : “ప్రభుత్వమునకు చెల్లించవలసిన భాగమెప్పుడును రాబడిలో మూడవ వంతునకు మించకుండెను. చాల వలకైదవవంతుకంటెగాని, చూగనవలయునంటెగాని, యధికముగాకుండెను. కొన్ని ప్రదేశములలో, పదవవంతుకంటె కూడతక్కువగనుండెను.” భూమిశిస్తులిట్లు మితముగనున్నప్పటికిని, 7 సంవత్సరములలో ప్రభుత్వాదాయము నూటికి 50 చొప్పున ‘పౌ. 402,637 లు రూ. 40,26,370 లనుండి (పౌ 606,909 లు) రూ. 60,69,090 లకు వృద్ధియయ్యెను. కంపెనీ డైరెక్టరులు, మితనిర్ణయముల కభ్యంతరపెట్టుమరనెడి భయములేకుండినచో, మనో యేర్పాటులింకను తేలికగ నుండును. మనో పనిచేయుకాలమున కాతని స్నేహితు డొకడు మితనిర్ణయముల చేసినందులకై, యుద్యోగమునుండి తొలగిప బడనుండెను. మఱియు సెటిల్మెంటుయద్యోగు లెంత యధికముగ భూమిశిస్తులను నిర్ణయించిన, సంతయధికముగ యధికారులమెప్పుడు బడయుచుండిరి. ఈకారణములవలన సాధారణముగ భూమిశిస్తు లధికముగ నిర్ణయింపబడుచుండుట సహజమేకదా !

వ్యవసాయదారులపై సంపూర్ణాధికారమును, భూమిశిస్తుకు వృద్ధి చేయుటకు సంపూర్ణావకాశమును నొసగు రైతువారీ

పద్ధతియెడల నభిమానముగాని కంపెనీవారు ఇతరజిల్లాలకును దానినే ననువర్తింపజేసిరి. బరమాహాలులో పనిముగిసిన పిమ్మట, థామస్ మరో, కన్నడమందును, దత్తమండలములందునుగూడ నిపద్ధతినే నిర్ణయములు గావించెను. 1792 వ సం॥న, నాగ్లస్వాధీనములైన మలబారుజిల్లాలయందుగూడ, సీపద్ధతియే అవలంబితమయ్యెను. పూర్వ మిజిల్లాలలో కొందఱునాయకులు మధ్యవర్తులుగనుండి, ప్రభుత్వమునకు శిస్తుచెల్లించెనువారు. కాని కంపెనీ యుర్యోగస్థులు, వీరి నెకరొకరినే తొలగించి, రైతులతో ప్రత్యేకపు టేర్పాటులుగావించుకొనిరి. 1799. వ. సం॥న ఆంగ్లేయులవశమైన తంజావూరు రాజ్యమునందలి 'పట్టాదారు'లకును నిట్టిమర్గతియే ప్రాప్తించెను. స్వదేశ. రాజులకాలమున సీపట్టాదుదారులు రాజులకును రైతులకును మధ్యవర్తులుగనుండి, రైతులిచ్చుపన్నులను వసూలుజేసి రాచబాక్కసమున కప్పించెనువారు. కాని ఆంగ్లేయులు వీరినితొలగించి 1804. వ సం॥న రైతువారీపద్ధతి ప్రకారము భూమిశిస్తు నిర్ణయమును గావించిరి.

కర్ణాటకమందలి పాలిగార్లుగూడ నిట్టిరీతికే పాల్పడిరి. వీరి నెఱుఁగెన వెడలగొట్టవలెనను నుద్దేశముతో, ఆంగ్లేయులు మొదటి నిర్ణయముననే, శిస్తును 100 కి 117 చొప్పున హెచ్చుచేసిరి. దీనిపై కొందఱు పాలిగార్లాంగ్లేయులపై తిరుగబడిరిగాని లాభము లేకపోయెను. పరాజితులైన పాలిగార్లకు మరణదండనము విధింపబడెను. వారిభూములను కంపెనీవారు స్వాధీనము చేసికొని రైతువారీ పద్ధతిని బుద్ధోబస్తు గావించిరి. దక్షిణ జిల్లాలలోని పదునల్గురు పాలిగార్లతో 1803 వ సం॥న శాశ్వతపు నిర్ణయములు జరిగెను. ఈ పాలిగార్లు చెల్లింపవలసిన శిస్తు, వారికివచ్చు ఆదాయమున నూటికి 41 మొదలు 51 వఱకును నుండెను. శివగంగ, రామనాథముజిల్లాలలోగూడ నిట్టియేర్పాటులేగావింపబడెను. పుచ్చిమందలి పాలిగార్లుగూడ 1802 వ సం॥న శాశ్వతపు 'బుద్ధో

ఒస్తు'నుపొందిరి. కానిచిత్తూరుజిల్లాలోని పాలిగార్లు ఆంగ్లేయాధికారమును ధిక్కరించినందులకై భూములనుండి తఱుమబడిరి. వారి భూములును రైతువారీ పద్ధతిని బందోబస్తు చేయబడెను.

రైతువారీ పద్ధతియొక్క స్థాపనాచార్యుడగు థామసుమనోరీ 1807వ సం॥న యూరపునకేగుచు తనపద్ధతిని పరిపక్వమొందించుటకు రెండుసూచనలను గావించెను. “భూమిశీస్తు నిర్ణయములు శాశ్వతముగ నుండవలెను. 2. తానేర్పఱచిన భూమిశీస్తు ఆదాయమున 100 కి 45 చొ॥ నున్నందున దానిని నాల్గవవంతు తగ్గింపవలెను.” కాని మనోరీ సూచన ప్రవరును నవలంబింపలేదు. 1807 వ సం॥ ము మొదలుకొని చెన్నరాజధాని భూమిశీస్తు నిర్ణయవిషయమున ననేకచర్చలు జరిగెను. అప్పుడు గవర్నరుగానున్న విలియంబెంటింగు థామసుమనోరీయొక్క పద్ధతిని సూచనలను నంగీకరించి వానిని బలపఱచెను. చెన్నపురియందలి రెవిన్యూబోర్డువారు గ్రామప్రజాసంఘములతో శాశ్వతపుటేర్పాటులు గావింపవలెనని తీవ్రవాదమునుసల్పి యీపద్ధతియందుగల లాభముల నుద్ఘోషించిరి. కాని వీరిసూచనలామోదమును బడయలేదు. 1820 వ. సం॥ న థామసుమనోరీ చెన్నపురికి గవర్నరుగా వచ్చినపిమ్మట రాజధానియంతయు రైతువారీ పద్ధతినే బందోబస్తు చేయబడెను. సాక్ష్యమై సంతవఱకు జమిందారీ భూములనుగూడ వశపఱచుకొని రైతువారీ పద్ధతిని నెలకొల్పి ప్రభుత్వమువారు ఫలసాయమున పన్ను నూటికి 45 మొదలు 50వఱకునునుండునట్లునిర్ణయములగావించిరి. మఱియు 1862వ. సం॥ వఱకునుగూడ నెప్పటికప్పుడు, భూమిశీస్తు శాశ్వతముగ నిర్ణయింపబడినదనియు, నిక హెచ్చుచేయబడదనియు, ప్రకటింపుచు వచ్చిరి. “ఎంతకాలము రైతు తనకు విధింపబడిన శిస్తును చెల్లించునో, అంతకాలమును ప్రభుత్వము, రైతునువానిభూమినుండి వెడలగొట్టజాలదు. అతడు తన భూమిపై పూర్ణమగు హక్కునుగల్గి, శాశ్వతపుటమరక

మువలని సదుపాయములను గల్గియున్నాడ"ని 1855-56 సం॥న ప్రకటించబడెను. తిరిగి 1857 వ సం॥న "చెన్నరాష్ట్రపు రైతు భూమిశిస్తు హెచ్చకుండ తనభూమిని శాశ్వతముగ సనుభవింపవచ్చున"ని రెవిన్యూ బోర్డువారు చెప్పియున్నారు. 1862 వ సం॥న "రైతువారీపద్ధతికి ప్రధానసూత్రము ప్రభుత్వనిర్ణయము శాశ్వతముగ నేర్పాటు గావింపబడియుండుటయే" యని చెన్నరాష్ట్రప్రభుత్వము ఇండియా ప్రభుత్వమునకు వ్రాసెను. కాని 'శాశ్వతమను'నది వ్రాతలలోనే యంతరించినది. ఇతర వాగ్దానము లెట్లుచెల్లించిరో అట్లే దీనియెడలను ఆంగ్లేయులు ప్రవర్తించిరి. 1858 వ సం॥ మునుండియు భూమిశిస్తు వృద్ధియగుచునేయున్నది. ప్రతి ముప్పదియేండ్లకును బందోబస్తు చేయబడుచున్నది. ప్రతి బందోబస్తునందును భూమిశిస్తు అధికమగుచున్నది. ఇండియా గవర్నమెంటును, పార్లమెంటు స్వాధీనముచేసికొనినప్పుడు 1858 వ సం॥న 'హాలిఫాక్సు' ప్రభువు భూమిశిస్తు, మక్తాయందు సగముండనలెనని తీర్మానించెనుగాని, యాచరణమున మక్తానంతను భూమిశిస్తు మ్రింగుచున్నదని దత్తు మొదలగు సుప్రసిద్ధ హైందవులేగాక 'మేలటు' అను ఇండియా సహాయకార్యదర్శిగూడ 1875 వ సం॥న నుడివియున్నాడు.

ఉత్తర హిందూస్థానము ; అయోధ్య ఆగ్రాసాయుక్త రాష్ట్రములు:-

వంగదేశమువలెనొకసారిగాక, ఉత్తరహిందూస్థానము చెన్నరాజధానివలెనే క్రమక్రమముగ ఆంగ్లేయుల స్వాధీనమయ్యెను. వారణాసి సంస్థానమును 1775వ. సం॥న వారణాసి హేస్టింగ్సు ఆక్రమించెను. 1801వ సం॥న ఆంగ్లేయుల నిర్బంధమువలన నయోధ్య నవాబు తనరాష్ట్రములో సగముభాగమును వారికి దత్తమొనర్చెను. 1802 వ సం॥న ఆగ్రాయును గంగాయమునానదులు ప్రవహించు ప్రదేశములును, మహారాష్ట్రలతో డియుద్ధమున 'లేకుప్రభువు'చే జయింపబడెను. విగతబలుడై తనభాగ్యనిర్ణయమున కాంగ్లేయులను నమ్మకొనియున్న అయోధ్య నవాబును

డాల్హౌసీప్రభువు వెడలగొట్టి 1856 వ సం॥న నాతని రాజ్యము నాంగ్లేయ పాలితముగ జేసెను. ఈప్రదేశములన్నియు క్రమక్రమముగ నాంగ్లేయులచే బందోబస్తు గావింపబడెను.

1795 వ సం॥ న కంపెనీవారు వారణాసి సంస్థానమును వంగ ప్రదేశపు జమీందారీపద్ధతి ననుసరించి శాశ్వతముగ భూమిశీస్తు నిర్ణయముగావించిరి.

1801 వ సం॥న నవాబుచే దత్తముచేయబడిన ప్రదేశములను హెన్రీవెల్లెస్లీ 3 సం॥ లకు బందోబస్తుచేసెను. ఈనిర్ణయములోని భూమిశీస్తు, పూర్వముదానికంటె రమారమి నాల్గవవంతు వృద్ధియైసట్లు కనబడుచున్నది.

అయోధ్య నవాబుకింద నున్నప్పుడు ప్రభుత్వ నిర్ణయము: రూ. 1,35,23,474

అంగ్లేయ పరిపాలనమున మొదటి సం॥ము 1,56,19,627

,, రెండవ ,, 1,61,62,786

,, మూడవ ,, 1,68,23,063

తాను రచించిన 'పేపర్సు రిలేటింగుటు ఈస్టిండియా అఫేర్సు' అను గ్రంథములో తనయాజమాన్యమున నిర్ణయింపబడిన భూమిశీస్తులు, సరియగు లెక్కలపై నాధారపడి యుండలేదనియును, వ్యవసాయదారులు వీనిని చెల్లించుట కష్టతరమనియును, అయినను ప్రభుత్వాది కారమును నిలబెట్టుటకై కలక్టరులు గావించిన మేర్పాటులకు తానభ్యంతరము గల్పింపలేదనియును హెన్రీవెల్లెస్లీ వ్రాసియున్నాడు. ఈతని వాక్యములు యదార్థమును వెల్లడించుచున్నవి. ఈవిదేశప్రభుత్వమునకు లాభముచేకూర్చుటకై ప్రభుత్వోద్యోగియెట్టి దుర్నయముగావించినను నతడు సంరక్షింపబడుచున్నాడు. కాని ప్రజల మేలుకొరకై ప్రయత్నించినచో నతనిమాటలు చెల్లకుండును. తక్కువ భూమిశీస్తు

నిర్ణయించి ప్రజాభివృద్ధికి తోడ్పడనెంచిన థామసుమన్రో మిత్రుడొక డుద్యోగమునుండి తొలగింపబడ నున్నట్లు చదివియుంటిమిగదా !

1803 వ. సం॥న నెకకొత్తచట్టము గావింపబడెను. (1803 వ. సం॥మున, 35. వ చట్టము.) మూడుసంవత్సరములకు గావింపబడిన ప్రధమ నిర్ణయమంత మొందినపిమ్మట, 3 సం॥లకు మఱియొక నిర్ణయమును, నట్లుపై 4. వత్సరములకు మఱొక నిర్ణయమును, తరువాత శాశ్వతపు బందోబస్తును గావింపవలెనని, యీచట్టమున తీర్మానింపబడెను. 1802, 3 సం॥లలో 'లేకుప్రభువు'చే జయింపబడిన రాష్ట్రములందును నీరీతినే భూమిశిస్తులు నిర్ణయింపబడెను. అచ్చోట గూడ, 10 సంవత్సరములలో శాశ్వతపు నిర్ణయము గావించెదమనియే ప్రభుత్వము వాగ్దానమొసగెను. 1805 వ సం॥లో నీవాగ్దానమును మరల బలపఱచిరి. ఈస్టిండియాకంపెనీ డైరెక్టరుల యనుమతిని బొంది, శాశ్వతభూమిశిస్తునిర్ణయము గావించెదమని, గవర్నమెంటు 1807 వ సం॥లో తీర్గి ప్రకటించెను.

కాని, వాగ్దానములలో నుదహరింపబడిన పదివత్సరములును నంతరించులోపల శాశ్వతనిర్ణయము విషయమై చర్చ ప్రారంభమయ్యెను. భూమిశిస్తుగూర్చి విచారణసల్పుటకు నియమింపబడిన, 'కాక్సు' (Cox) 'టకరు' (Tucker) అరుయిద్దరు కమిషనర్లును, శాశ్వత నిర్ణయమునకు వ్యతిరేకాభిప్రాయమును ప్రకటించిరి కోల్బ్రూక్కు (C. lebrook-) అనునతడు శాశ్వత భూమిశిస్తు నిర్ణయము జరుగవలెనని పట్టుబట్టిన వాదింపును నీకీర్తి కారణముల సూచించెను.

(1) 4. వ. జూలై 1802, 11 వ. జూలై 1805, జూను 1807, తారీఖులను కంపెనీవారు శాశ్వతపు నిర్ణయముగావించెదమని వాగ్దానము చేసియున్నారు. అట్టివాగ్దానమునకు భిన్నముగ ప్రవర్తించి

నచో, కంపెనీ ప్రజలవిశ్వాసమును తప్పక గోల్పోవును.

(2). ప్రభుత్వము భూస్వామిగావున, భూముల ఫలసాయము వృద్ధియైనచో నావృద్ధియందొక పాలును ప్రభుత్వముగూడ పరిగ్రహించవలెననియు, అందుచే శాశ్వతపు నిర్ణయముజేయ రాదనియు, 'కాక్సు' 'టకరు'గార్లు వాదించుచున్నారు. వారివాదము సరియైనది కాదు. ఏలయన, వంగరాష్ట్రముయొక్క ధనాభ్యుత్థయ, సుభిక్షమును, అభివృద్ధిని, గాంచిన వారాయభివృద్ధికి కారణము శాశ్వతపు 'బుద్ధో బస్త'ని గ్రహించి, దానినే ఇతరరాష్ట్రములకు గూడ వర్తింపజేయుటకు ప్రయత్నింపక మానరు. మఱియు నిట్లు శాశ్వతనిర్ణయముల నొనర్చుటవలన ప్రభుత్వమున కెట్టినష్టమును రాజాలదు. శాశ్వతనిర్ణయముగావింపబడినచో, క్రొత్తగ బంజరుభూములను సేద్యము చేయుట వలనగాని, ఇతరమార్గములగాని, వ్యవసాయము వృద్ధిబొంది, జమీందారులు లాభముపొందినయెడల, నాలాభముచో ప్రభుత్వము పాల్గొన వీలుండదని విచారించబనిలేదు. వ్యవసాయాభివృద్ధివలన జమీందారులు లాభముగాంచినచో, దుర్భిక్షసమయముల ప్రభుత్వమువారి సహాయముగాని, రెవిన్యూగాని అక్కరలేకయే, నాకు తక్కువ రక్షించుకొనగల్గుదురు. ఈకారణమువలనగూడ, శాశ్వతనిర్ణయమే వాంఛనీయమైనది,

(3). అట్ల ప్రభుత్వము భారతీయులకు సాధారణముగ రుచించుట లేదని యచుకొనుచుండుటగలదు. ఇదియే నిక్కమైనచో, వారికి జేమకరమగు నీ శాశ్వతపు నిర్ణయము గావింపకుండిన యెడల, హిందూదేశపు ప్రజలు అట్ల ప్రభుత్వమునూడి మిగుల విముఖులు కాగలరు.

(4). ప్రభుత్వము స్థిరత్వమును, మితమును, న్యాయమును గల్గియుండవలెనని, 'కాక్సు' 'టకరులు'కోరుచున్నారు. కాని, తామిచ్చిన వాగ్దానముల భంగపుచ్చుటవలన అంగ్లేయ ప్రభుత్వము తమ స్థిరత్వ

మునుచూపజాలరు. ప్రజలను బాధించి యెక్కుడుశెస్తు గ్రహించుట వలన ప్రభుత్వము తన మితభావమును చూపజాలదు. వంశానుక్రమముగ భారతీయు లనుభవించు హక్కులను కూలద్రోయుటవలన, తన న్యాయమును ప్రకటింపబోదు. (కోల్చుబ్రికు)

గవర్నరుజనరలుగనుండిన మింటోప్రభువుగూడ శాశ్వతపు నిర్ణయమున కంగీకరించెను. కాని ఆగ్ల దేశమందలి డైరెక్టరులు ఇదివరలో కంపెనీచేసిన వాగ్దానములను, కోల్చుబ్రికు పంపిన సలహాలను, మింటోప్రభువుసూచనలను, వీనినన్నిటినిబట్టి శాశ్వత నిర్ణయపు తీర్మానములను గద్దుచేసిరి. మింటో మతియొక్కనాధిపత్యముభిప్రాయమును గాఢముగవ్రాసి పంపెను గాని, లాభములేకపోయెను. ధనాకర్షణోద్యమములైన డైరెక్టరు ప్రజలకు డేమకరమగు శాశ్వత నిర్ణయమున కంగీకరింపరైరి. గడువు కాలము గడచిపోయెను. 1813 వ సం॥ము గూడగడచెను. వాగ్దానము లట్లేయుండెను. కాని శాశ్వతపు నిర్ణయము లెచ్చటను జరుగలేదు.

1819 వ సం॥ లో డైరెక్టరుల కార్యనర్థియగు హోల్టమేకస్జి (Hlt Mackenzi) గ్రామసంఘములతోనిర్ణయము గావింపవచ్చునని సలహానిచ్చెను. ఈనిర్ణయము శాశ్వతముగాదని వేయిగ జెప్పననన సరము. భూమిపన్ను మితముగ నుండవలెననియు, జమీందారులున్నచోట వారితోడను, లేనిచోట్ల గ్రామసంఘములతోడను నిర్ణయములు గావింపవలెననియు, 1822 వ సం॥ములో ప్రభుత్వమువారు తీర్మానించిరి. 1822 వసం॥పు 7 వ చట్టమున, నిర్ణయములెల్లు జరుగవలసినది వ్రాయబడి యుండెను. ఎట్టేయి తరువాత యెట్టేయి గ్రామము తరువాత గ్రామమును, బాకోబస్తు చేయవలెను. జమీందారులు తమకువచ్చినాదాయమున “నారింట నై మపాస్సు ప్రభుత్వమునకు చెల్లింపవలెను. గ్రామసంఘములకు చెందిన రైతులు మక్తాలో నూటికి 95 పాళ్ళు చెల్లింప

వలెను” ఆచరణమున నిదినూటికి 83 నా|| న నుండెను. కొన్ని సందర్భముల భూమిపన్ను మక్తానంతనకూడ మ్రింగి వేసెను. కట్లు చాలక తనముగ నుండుటవలన నీవిధానము తనంతటతానే విచ్చిన్నమయ్యెను. పన్నులను పూర్తిగ వసూలు చేయుటకై వసూలుదారులు ప్రజల ననేక కష్టముల పాలుగావించిరి. కాని నిష్ఫలులైరి. అందుచే 1833 వ సం॥ములో మఱి యొకచట్టముగావించిరి. మక్తాలో నూటికి 83 నుండి 66 వఱకు భూమి పన్ను తగ్గింపవలెననియు, 30 సం॥ల కొక పర్యాయము బందోబస్తు గావింపవలెననియు తీర్మానించిరి. ఈతీర్మానము ననుసరించి ఉత్తర హిందూస్థానమున రాబర్టుబర్డు (Robert Bird) అను నతడు 1833-42 సం॥ల మధ్య బందోబస్తు గావించెను. నిర్ణయములు కొంతవఱకు తగ్గింపబడినను ప్రజలివ్వవలసిన పన్నులింకను నపరిమితముగనే యుండెను. దుర్భరమగు నీపన్నును చెల్లింపజాలక ఉత్తరహిందూస్థానవాసులు కొందఱు తమస్వగ్రామములవీడి, అన్యదేశములకు బోయిరి. విశాల ప్రదేశములు సేద్యములేక సస్యశూన్యములై పడియుండెను. 185 వ సం॥న జరిగిన బందోబస్తులో భూమిపన్నును మక్తాలో నర్థభాగమునకు విధి లేక తగ్గించిరి. నేటివఱకును ఉత్తరహిందూస్థానమున నిర్ణయము లేకదధితినే జరుగుచున్నది.

బొంబాయిరాష్ట్రము : 1817 వ సం॥న మహారాష్ట్ర నాయకుడగు పీష్వాను వెడలనడచి, ఆంగ్లేయులు మహారాష్ట్రదేశము నాక్రమించుకొనిరి. ఈదేశమునకే బొంబాయిరాష్ట్రమును పేరునిచ్చి, మౌంట్ స్టూఆర్టు ఎలిఫిన్స్టను (Mount Stuart Eliphinstone) అనునతని గవర్నరుగా నియమించిరి. 1819 వసం॥లో ఎలిఫిన్స్టను గవర్నరుజెనరలుకువ్రాసిపంపిన “జయింపబడిన పీష్వాలదేశముయొక్క రిపోర్టు”నందు, (Report on the Territories Conquered from the Peshwas.) స్వదేశ పరిపాలనమున దేశమెట్లున క్రమముగ పాలింపబడుచుండినది.

యు వివరముగ తెల్పియుండెను.

పీష్వాలపరిపాలనమున, గ్రామసంఘముల కెక్కుడు ప్రాముఖ్య మివ్వబడి యుండెను. ఈ సంఘములకు నాయకులగు 'పటేలు'లు గ్రామములనుండి భూమిశిస్తును నసూలుచేయుచు ప్రభుత్వమున కప్ప గించుచుండిరి. వీరికి ప్రభుత్వమే వేతనముల నిచ్చుచుండెను. ఆకాల మున దేశమున స్థాపింపబడియున్న 'మిరాశీ' వద్దతి ననుసరించి, రైతులు ప్రభుత్వమునకు భూమిపన్నును చెల్లించి తమ భూములకు సర్వాధిపులై మనుచుండిరి. ఆంగ్లేయులు మహారాష్ట్రమున తమ ధ్వజ మును నెలకొల్పినపిదప, దేశపరిస్థితులు మార్పునొందెను. మొదటి గవర్నరగు మాంటు స్టూఆర్టు ఎలిఫిన్స్టను, కలెక్టరులకును మాన్యుతు దారులకును తన యభిప్రాయమును లేఖలమూలమున తెల్పియుండెను. మధ్యవర్తులకు భూముల నమర్పరాదనియు నితరవిషయములలో దేశీ యవిధానముల ననుకరింపవలెననియు, వ్యవసాయమునుబట్టి భూమి పన్ను నిర్ణయింపవలెననియు, పన్నులు తేలికగ నుండవలెననియు, కొత్తపన్నుల విధింపరాదనియు, ఆక్రమముగాని పాతపన్నులను తీసి వేయకూడదనియు, ముఖ్యముగ, మార్పులు గల్గింపకూడదనియు, నతడు సలహా నిచ్చెను. మరియు, గ్రామపంచాయతీలు జనులకు చాల సౌక ర్యముగ నుండెననియు, వానిని కొనసాగింపవలెగాని ప్రభుత్వము వానిని నిర్మూలించుటకు యత్నింపరాదనియు, నతడు వాసెను. కాని అతని వాత లెంతవఱకు ఫలించెనో, మున్ముమ 'బిషపుహీబరు' (Bishop Heber) వాతలను బట్టి చదువరులు గ్రహింప గలరు. అంగ్లపాలనమున గ్రామపంచాయతీయలకు స్థానము లేదుకదా!

ఎలిఫిన్స్టను ఉత్తరములను వ్రాసినపిమ్మట, జిల్లాయధికారు లెల్లరును వారి యనుభవములబట్టి భూమిశిస్తునిగ్గయ విషయమున తమ యభిప్రాయముల నాతనికి తెల్పిరి. దక్కను కమిషనరగు 'ఛా

ప్లైను' (Chaplain) భూమియొక్క ఫలసాయములో మూడవభాగము భూమిశిస్తుగా గ్రహింపవలెనని సూచించెను. కంపెనీడైరెక్టరుల యనుమతిప్రకారము 1824-28 సం॥ లమధ్య 'ప్లైన్ల'ను నాతడు ఛాప్లైనుయొక్క సూచనప్రకారము బొంబాయిరాష్ట్రమును 'బందోబస్తు' చేసెను. 1824-26 సం॥ లమధ్య భారతదేశమును జూడవచ్చిన బిషపుహీబరు వాతలవలన నాటి భారతదేశావస్థ యెట్టిదో గ్రహింపగలము.

“ఇప్పుడమలులోనున్న భూమిపన్నులవలన దేశీయ వ్యవసాయదారుడుగాని, యూరోపియను వ్యవసాయదారుడుగాని మభివృద్ధి పొందనేరడు. భూమియొక్క ఫలసాయములో సగము ప్రభుత్వము స్వీకరించుచున్నది. శాశ్వత నిర్ణయములేని ప్రతిచోటను నీప్రకారమే భూమిశిస్తు గ్రహింపబడుటచే, భారతీయు లెంతమితస్వభావులైనను, భూములనెంత స్వల్పవ్యయముతో సేద్యము చేసినను, వారికి తత్కాలమున కైన నేమియు మిగులుటలేదు. పురోభివృద్ధి కీభూమిశిస్తులసలే యాటకముగదా ! సుభిక్షములగు సువత్సరములగూడ, ప్రజలు దుస్సహమగు కష్టములపాలగుచున్నారు. పంటలు కొద్దిగ పండెనయెడల, క్షామముల నిఘోతమును, నితర సహాయార్థమును, ప్రభుత్వము అమిత ధనమును వెచ్చింపవలసి యుండును. కాని ధనమును వెచ్చించినప్పటికిని, పురుషులును, స్త్రీలును, పసిపిల్లలునుగూడ వీధులలో మరణించుచున్నారు. బాటపై శనములు కుప్పలుకుప్పలుగ పడియుండును. ఫలవంతమైనట్టియు, శాశ్వత నిర్ణయము గల్గినట్టియు, వంగదేశము తొమ్మిదివేల మైళ్లదూరమున నున్నది. ఉత్తర హిందూస్థానమున నన్ననో, కంపెనీచే పాలితమగు రాష్ట్రమందలి వ్యవసాయదారులు, స్వదేశరాజులచేపాలితములగు రాష్ట్రములందలి కృషివలులకంటె, మొత్తముమీద, కడుబీదవారుగను, నిస్తేజస్కులుగను నున్నారని ప్రభుత్వోద్యోగులే యనుకొనుచుండగా వింటిని. కొన్ని నిదర్శనములబట్టి, నేనును వారితో

నేకీభవించుచున్నాను. ఇట, నిస్సారముగా చెన్నరాష్ట్రమున నీభేదము మఱింత స్పష్టముగ గాననగును. యదార్థమేమన, ఏసంస్థానాధిపతి గాని, మనము గైకొనునంత పన్నును గ్రహించుటలేదు. మన ప్రభుత్వ మెంత క్రమముగ నడుపబడుచున్నప్పటికిని, ప్రజలపై నమితముగా పన్నులు విధిపబడినట్లును, నానాటికి దేశము నిలుపేద యగుచున్నట్లును రహస్యముగ నాతో చాలమంది చెప్పియున్నారు. కలెక్టరులు నీని కంగీకరించుట కిష్టపడరు. నిపుడుగను కలెక్టరెవడైన నప్పుడప్పుడు, ప్రజల పన్ను భారమును తగ్గించి, వ్యవసాయాభివృద్ధిచలన తన ప్రభుత్వమున కాదాయము వృద్ధిచేయవచ్చును. కాని సీమయందలి కలెక్టరులు ధనమునకు సల్పు దండనమును చెన్నపట్టణము కలకత్తాయాదలి ప్రభుత్వ కార్యదర్శులు వీరి కెప్పటికప్పుడు నివేదించుచుండ, ప్రజల దురవస్థచుగూర్చిన సంగతులదెల్పినచో, తమ కపకీర్తి ఘటించుటయే గాక, కార్యదర్శులు తమ్ము నిందితురనికూడ భయపడి యీ కలెక్టరులు విషాదకరముగా సంగతులను దెల్పుట మానివేయుదురు.

“ సామాజ్యమును సుస్థిరముగను, సౌఖ్యవహముగను జేయ వలెనన్నచో, కృషివలులనుండి తక్కువ ధనమును గ్రహింపవలెననియు నీదేశమున గ్రహించిన ధనము నిక్కడనే వ్యయపఱుపవలెననియు, భారతదేశమున తయారైనవస్తువులను యూరపు దేశమునకు పంపవలెననియు, దేశ పరిపాలనమున భారతీయుల కెక్కువ పాఠాసగవలెననియు, నేను విశ్వసించుచున్నాను.” (బిషపుహీబరు యుత్తరము; రమేశ చంద్రుడు)

ఈకాలమునదేశస్థితి నవలోకించిన పలువురితరులుగూడ ప్రభుత్వ విధానమును తీవ్రముగ ఖండించి యున్నారు. పూర్వము భారతదేశ సౌభాగ్యము దశదిశలమారు మ్రోగెననియు, నాటియైశ్వర్యము యూరపునగూడ గానరాకుండెననియు, నేడది తారుమారైనదనియు, పూర్వ

రాజుల కాఠిన్యముకంటెగూడ నేటి ప్రభుత్వము కఠినముగ ప్రవర్తించుచున్నదనియు, దేశాభ్యుదయమునకు భంగకరమగు ఇట్టివిధానము హిందూమహమ్మదీయ రాజుల కాలమున లేకుండెననియు రైతులు, పాలేర్లకు సమానులుగ జేయబడిరనియు నేడు వ్యవసాయపులాభమునంతను ప్రభుత్వమే గ్రహించుచున్నదనియు, మక్తానంతను గ్రహించు ఇట్టి ప్రభుత్వము ఆసియాలోగాని యూరోపునగాని, యెన్నడును ఎచ్చటను లేకుండెననియు, కర్షులుబిగ్గు, తన“భారతదేశమందలి ప్రస్తుత భూమి పన్ను”అను గ్రంథమున వ్రాసెను.

ఇట్టి విధానమువలన గల్గిన ఫలితములను, 1872-73 వ సం॥పు బొంబాయిరాష్ట్ర పరిపాలనముయొక్క రిపోర్టునందు వ్రాసియున్నారు:

“మొదటినుండియు భూమిపన్నును పూర్వ నసూలుచేయుట అసాధ్యమయ్యెను. కొన్నిజిల్లాలలో నిర్ణయపడని భూమిశీస్తునందర్థభాగమైనను వసూలుగాకుండెను. దేశము క్రమక్రమముగ దిగనారజౌచ్చెను. ప్రతి సంవత్సరమును పన్ను బాకీలు హెచ్చెను. అందుచే రెమిషను లిచ్చుటకును నిర్ణయములను మార్పుచేయుటకును నెక్కువ యవసర మయ్యెను. సక్రమమా, అక్రమమా, యని యాలోచింపక నిస్సహాయులగు వ్యవసాయదారులనుండి ధనమును రాబట్టుటకు చేయవలసిన ప్రయత్నములన్నియు జేసిరి. వారియాజ్ఞ ననుసరించి పన్నును చెల్లింపజాలనిరైతులను వర్ణనాతీతములైనట్టియు, కూరమైనట్టియు, దుస్సహమైనట్టియు, పీడనములకు పాల్పడజేసిరి. పెక్కుమంది తమ గృహములవీడి స్వదేశ సంస్థానములకు పారిపోయిరి. విశాల ప్రదేశములు సేద్యములేక పాడుపడెను. కొన్నిజిల్లాలలో మూడవభాగము మాత్రము వ్యవసాయము గల్గియుండెను.”

ఇట్టి పరిణామములవలన 1835 వ సం॥న తిరిగి నిర్ణయముచేయుటకు ప్రారంభించిరి. “గోల్డుస్మిత్తు” “వింగేటు” అనువారలు 12సం॥లు

“సర్వే”చేసి, నిర్ణయముగావించి, 1847 వ సం॥ ములో ముగించిరి. ఈబాదోబస్తున గ్రామసాఘములలో గాక ప్రత్యేకముగ రైతులలో రైతువాక్రీడధిప్రకారము నేర్పాట్లు గావింపబడెను. 30 సావత్తరముల కొకపర్యాయము చాతన నిర్ణయములు జరుగుచుండును. భూమి యొక్క ఫలసాయములో నెక భాగముక్రిందగాక భూమియొక్క విలువ ననుసరించి పన్నువిధింపబడును.

పంజాబు దేశము:—

రంజితసింగు పంజాబు దేశమును పరిపాలించుచున్నంతకాలమును నాంగ్లేయులు దానిదానికి జేరకుండిరి. అతని యనంతరము ఆయుక్తవయస్కుడగు దులీప్ సింగు గద్దెనెక్కగా, 1846 వ సం॥ న హార్రిజి ప్రభు ప్రకౌతభాగము నాక్రమించెను. తదనంతరము 1849 వ సం॥న షాహ్వాసీ ప్రభువు దులీప్ సింగును సహాసనముచుండి వెడలగొట్టి పంజాబును తన స్వాధీనము చేసికొనెను.

సిక్కుప్రభువులు పంజాబును పాలించునంత కాలమును, వారు ప్రజలకు భూమిపైగల హక్కులను మన్నించియుండిరి. పన్నుల భార మెప్పుడైన నెక్కువగ నున్నప్పటికిని, ప్రభువులొక హస్తముతోగైకొన్న దానిని రెండవ హస్తముతో తిరిగి యిచ్చుటవలన ప్రజలు సౌఖ్యము ననుభవించిరి. రంజితసింగు కాలమున భూమికిస్తు ఫలసాయమున నర్థభాగముగ నుండునట్లు నిర్ణయింపబడెను. కాని, ఆచరణమునం దయ్యది యైదిట రెండుపాళ్ళను మించకుండెను. మూడవవంతునకు తగ్గ లేదు. భూమిపన్నుక్రింద నాణెములుగాక, ఫలసాయమున నెక భాగము గ్రహింపబడుటచే, సుభిక్షులుండును, దుర్భిక్షులుండును ప్రజలకు సౌకర్యము గలుగజేసెను.

పంజాబు దేశమునకు మొదటి మూగ్ల కమిషనరుగ, సర్ జాన్ లారెన్సు (Sir John Lawrence.) భూమిపన్ను విషయమై

నికల్ సన్, (Nicholson) అనునాతని కిట్లువాసెను: “పన్నులను తక్కువగ నిర్ణయింపుడు. భూస్వాములకు సరియగు భాగమును నుదారభావముతో వదలివేయుడు. వారుతమ వ్యవసాయమును వృద్ధిచేసి, కాటకకాలముతో నిమిత్తములేకుండ సర్వదా భూమిపన్నును చెల్లింతురు.” కాని నిర్ణయములు మితముగలేవు. సంజాబుదేశము బ్రిటిషు యఫీసమగుటవలన గల్గిన మొదటిఫలితము, అమిత భూమిశిస్తు నిర్ణయమని థార్బరక్ (Thorburn) అనునొక కమిషనరు నుడివియున్నాడు. (Digby's Prosperous British India; footnote P. 91) ఆంగ్లపరిపాలనమునకు పూర్వాపరముల భూమిశిస్తుంత వసూలైనదో గుఱ్ఱించిన యెడల నాంగ్లపరిపాలనాకాఠిన్యము గోచరింపకమానదు.

సిక్కుప్రభువుల పాలనమున:

1847. వ. సం॥న భూమిశిస్తు

వసూలు: రూ 82,00,000, లు

ఆంగ్లేయులు యాక్రమించిన	} 1850-51	,,	రూ 1,06,00,000,			
మూడుసం॥లలో				1856-57	,,	రూ 1,45.20,000.
				1857-58	,,	రూ 1,45,20,000,

1852 వ సం॥లో వ్యవసాయదారులు భూమిశిస్తును, పంటరూపమున చెల్లించుట కనుజ్ఞపేడిరిగాని, లాభములేకపోయెను. 1860 వ సం॥న ప్రారంభమైన ‘బుద్దోబస్తు’లో ఫలసాయమున నారవవంతు భూమిశిస్తుగ నిర్ణయింపబడెను. పిమ్మట 1871 వ సం॥ పు లాండురెవిన్యూఆక్టు (Land Revenue act)ను బట్టి, మక్తాలో నర్థభాగమును శిస్తుగ చెల్లించునట్లు తీర్మానింపబడెను. మఱియ 20 వత్సరముల కొక పర్యాయము నిర్ణయములు మారుచుండును. సంజాబుదేశమున నమలులోనున్న నిర్ణయపద్ధతి ‘రైతువాసీ’ గాని ‘జమీందారీ’గాని కాక ‘గ్రామపద్ధతి’ యైయున్నది. గ్రామ మొత్తముపై పన్నువిధింపబడి, కొంతమంది భూస్వాముల కదియమర్పబడును. వీరుగ్రామము చెల్లించవలసినపన్నుకు బాధ్యులైయుండురు.—

మధ్యపరగణాలు:

ఈ రాష్ట్రమునలి భూమిశిస్తు నిర్ణయ చరిత్ర మితర రాష్ట్రముల చరిత్రను బోలియున్నది. ఈదేశము నాంగ్లేయులు వశముచేసెకొనిన నెనునెంటనే భూమిశిస్తుల నపరిమితముగ యెచ్చించిరి. హోషింగ్ గారు, లియోనీ, ల్లాండు, మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వమున మొత్తము భూమిశిస్తు రూ 22,770 లుండెను. కాని 1821 వ. సం॥న మేజరు మేక్సరుసన్ చేసిన నిర్ణయము ననుసరించి, భూమిశిస్తు రూ 1,03,590 లయ్యెను. 1825 వ సం॥ నాటికి రూ 1,88,770 లయ్యెను. కొద్ది సం॥లలో భూమిశిస్తు 6 రెట్లు పెచ్చెను. ఈనిర్ణయ మపరిమితముగ నుండుటచే, నిర్ణయింపబడిన మొత్తములు పూర్తిగ వసూలుగాకుండెను. ప్రభుత్వము వెమిషరుల నిచ్చెచుగాని, యవిబహుస్వల్పము. “నయము నగాని, భయమునగాని, భూమిశిస్తును పూర్తిగ వసూలుచేయుటకు తీవ్ర ప్రయత్నములనొనర్చిరి. నాడు నసూలుదారులొనరించిన క్రొర్యములను దౌష్ట్యములను జమీందారులు చాలకాలమువఱకు మరచలేదు.” చివరకు 1836 వ సం॥న భూమిశిస్తును రూ 61,920లకు తగ్గించిరి. 20 సం॥ల కొకసారి నూతననిర్ణయముల జరుగునట్లు నిర్ణయింపబడెను.

1861 వ సం॥లో, సాగరుమండలమున, భూమిశిస్తు నిర్ణయము గావించు సందర్భమున, ‘మేక్లియక్’ అనునతఃజిల్లు వ్రాసెను: “గవర్నమెంటు” నిర్ణయము లపరిమితముగనుండుటచే ప్రజలను కడువేధించుచున్నవి. వారి యుత్సాహ మంతరించినది. పురోభివృద్ధికై యెట్టిప్రయత్నములును జరుగుటలేదు. చాల గ్రామములలో, సంపూర్ణమగు మక్తాకంఠెగూడ నెక్కువ మొత్తములను గవర్నమెంటు గ్రహించుచున్నదను విషయమై నేను పరీక్షించునట్టి, రూఫి పరచుకొనియుంటిని

“ప్రజలు తమ హృదయబలమును గోల్పోయిరి. తరతరములనుండి యనుభవించుచు వచ్చిన జమిందారీ భూములను, నేడు వారే పరతులపైననుగూడ గ్రహించి, సేద్యమొనర్చుకొనుట కిష్టపడుకున్నారు.

“ఈప్రదేశములను పరిశోధించుటవలన నాకుగల్గిన యభిప్రాయమేమనః ప్రజలు విశేషముగ మరణించిరి. దేశము నిర్మానుష్యమైనట్లగపడును. జంతువుల జాడలుగాని, మనుష్యనివాస చిహ్నములుగాని కన్పడవు.”

ఈదుస్థితిని ప్రభుత్వము చివరకు గ్రహించెను. 1863-67 సం॥లమధ్య కొత్తనిర్ణయము కావింపబడెను. మక్తాలో అర్థభాగము భూమిశిస్తుగానుండునట్లు నిర్ణయింపబడెను. కాని యాచరణ మందంతఃకంటె యెక్కుడుభాగమునే ప్రభుత్వము స్వీకరింపుచున్నది.

శాశ్వతనిర్ణయము:—భూమిశిస్తును శాశ్వతముగ నిర్ణయించుటవలన వ్యవసాయదారులకు గల్గెడు మేలింతయని చెప్పజాలము. భూమిశిస్తునకొక ‘హద్దు’ యేర్పడినచో, వ్యవసాయదారులు తమ యభివృద్ధితై వ్యవసాయమును విస్తారముగ వృద్ధిచేయుదురు. శాశ్వత నిర్ణయము కావింపబడినప్పటినుండియు వంగదేశము తీవ్రములగుకాటకములనుగాని, వానివలని ప్రజానష్టముగాని, యెరుగదని రమేశచంద్రాచార్యుగారు వ్రాసియున్నారు. ఇట్టి యభిప్రాయమునే పలువు రాంగ్లేయులుగూడ తెల్పియున్నారు. హిందూదేశములో 40 సంవత్సరములు పనిచేసి, వంగదేశమును, శాశ్వత నిర్ణయమునకు పూర్వమును, పరముననుగూడ నెఱిగియుండిన కోల్బ్రూకు, వంగదేశాభ్యుదయమునకు కారణముశాశ్వతనిర్ణయమని 1808 వ సం॥ న తెల్పియున్నాడు. అధికసారవంతమైనదియు, శాశ్వత నిర్ణయమును కల్గినట్టిదియునగు వంగదేశమున యోమములేకుండనని విషపుష్ప : బరు వ్రాసియున్నాడు. దేశాభివృద్ధికి శాశ్వత నిర్ణయము

చాలాతోడ్పడునని యెంచియే, సర్ ధామన్ మనో విలియం బెంటింగులు, ఇతర రాష్ట్రములగూడ శాశ్వత నిర్ణయముల గావించుటకే యత్నించిరి. ఉత్తరహిందూస్థానమున శాశ్వత నిర్ణయము కావింపబడునని వెల్లిస్తీ ప్రభువు 1803 వ సం॥ ములోను, 1805 వ సం॥ ములోను ప్రకటించెను. 1813 వ సం॥ లో మింట్ ఫ్రాంకును, అతని వెనుక వచ్చిన హేస్టింగ్సు ప్రభువునుగూడ శాశ్వతనిర్ణయమునకే సలహానిచ్చిరి. కాని స్వప్రయోజనమే ప్రధానముగా నెంచుకొనుటచే కంపెనీప్రభుత్వము శాశ్వతనిర్ణయమున కొల్లకుండెను.

ప్రభుత్వము పార్లమెంటు స్వాధీనమైనపిమ్మటగూడ, శాశ్వత నిర్ణయమునకై ప్రయత్నములు జరుగకపోలేదు. 1860 వ సం॥ లో కానింగు ప్రభువును, నాడు ఇండియా కార్యదర్శిగా నుండిన సర్ ఛార్లెస్ ఫుడ్ ను, హిందూ దేశమునగుటను శాశ్వతపునిర్ణయముస్థాపించుటకును త్నించిరి. పిమ్మట సర్ జానులారెన్నును ప్రభుత్వ కార్యదర్శియగు నార్తు కోమను భూమిశాస్త్రము శాశ్వతముగ నేర్పఱచుటవలన గల్గులాభములను గుర్తించిరి. దిష్టను ప్రభువుగూడ ఫలసాయముయొక్క ధరలు హెచ్చు వృద్ధియగుటనుబట్టిగాని, యితరములగు నేకాణములవలనను భూమిశాస్త్ర హెచ్చింపరాదని సూచించెను. 1900 వ సం॥ లో రమేశచంద్రదత్తు శాశ్వతనిర్ణయముకొరకై తీవ్రవాదము సల్పుచు, కర్జను ప్రభువున కుత్తరములవ్రాసెను. కాని ప్రభుత్వము పార్లమెంటు వశమైనను ప్రభుత్వముయొక్క దృష్టి అంగ్లదేశ లాభమునుండి భారతదేశముయొక్క శ్రేయస్సుపై మరలకుండుటచే, నీసూచనలును ముఖ్యప్రయత్నములును గూడ వ్యర్థమయ్యెను. తుదకు 1902 వ సం॥న (కర్జను) ప్రభుత్వము గావించిన తీర్మానమునుబట్టి శాశ్వతనిర్ణయపు తీర్మానములు తొలగదొరయబడెను.

నేడు హిందూదేశమొత్తమున సేవ్యమగుచున్న భూమిలో, రమారమి, మూడవభాగము శాశ్వతపునిర్ణయము కల్గియున్నది. ఇతర ప్రదేశములన్నియు 20 సం॥ ములకుగాని, 30 సం॥ లకుగాని యొక పర్యాయము తిరిగి సర్వేచేయబడి నూతన నిర్ణయములను గాంచును. ఈప్రదేశములయందు మక్తాలో భూమిని నూటికి 50 చొ॥ న నుండు నట్లు నిర్ణయింపబడునని చెప్పుదురుగాని, యచార్థమున నింతకింటి యధికముగనే ప్రభుత్వము స్వీకరించుచున్నట్లు పలువురు తెల్పియున్నారు. మఱియు గత 60 సంవత్సరములలోను భూమిని నూటికి 57 చొ॥ 21 కోట్లనూడి 33 కోట్ల రూప్యములనెక్కువ వృద్ధియొనడియు యదివఱకే వ్రాసియున్నాము. ఇట్టి భూమిని నిధానమున కృషివలు లాగిబీదసంతాననుభవించుచున్నదియు గూడ ప్రజలములలో జూడగలదు.

4 వ ప్రకరణము.

వస్త్రపరిశ్రమ.

I

పరిశ్రమయొక్క ప్రాచీనత:—ప్రపంచమునగుదు ప్రతి మానవునకు తినుటకు తిండియు, ధరించుటకు వస్త్రములును ముఖ్యవసరములు. ఈరెంటికి సంబంధించిన పరిశ్రమలు వ్యవసాయమును వస్త్రనిర్మాణమునై యున్నవి. మానవసృష్ట్యనంతరము చిరకాలములోనే, యీరెండు పరిశ్రమలు జనించి యుండవలెను. వ్యవసాయము మిగుల ప్రాచీనమై యుండెనని చెప్పవచ్చును. తరువాత నూలువడుకుట, బట్టలునేయుట, యను నీకళలు ప్రాపంచిక చరిత్రయందు మొదట గనుగొనబడినవై యభివృద్ధి గాంచెను.

ఈ పరిశ్రమలకు హిందూదేశమే పుట్టినిల్లు. క్రీస్తు జన్మించుట కనేక శతాబ్దములు పూర్వము, ఐరోపా యమెరికాఖండములందు మనుష్యులు జంతువులవలె సంచరించుకాలమున, వస్త్రపరిశ్రమ భారతవర్షమున నుచ్చదశయందుండెను. భారతీయులు క్రీస్తు శకారంభమున నరబ్బులు, యవనులు, (గ్రీకులు,) రోమనులు మొదలగువారితో వస్త్రవ్యాపారము సలుపుచుండిరి. కొంతకాలమునకు వారుకూడ నీపరిశ్రమ నభ్యసించి ప్రవీణులైరి. కాలక్రమమున నీకళలు పాశ్చాత్యదేశములకు గూడ వ్యాపించెను. పదియవ శతాబ్దమున “మూరు”లీ, పరిశ్రమను ‘స్పెయిన్’ దేశమున నెలకొల్పిరి. 14 వ శతాబ్దమునకిది యిటలీలోనికి వ్యాపించెను. ఇతకు పూర్వమే, మహమ్మదీయు లాఫ్రికాఖండమున నీపరిశ్రమను స్థాపించిరి. 13 వ శతాబ్దములో నిటు తూర్పుదిక్కున చీనా, జపానుదేశములకు గూడ వ్యాపించెను.

భారతవర్షమున జననమొంది పూర్వ పశ్చిమదిశలకు వ్యాపించిన

ఈవస్త్రపరిశ్రమ ఈదేశమున నెట్లులభివృద్ధి పొందినది మనశ్శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసాదులేగాక, పాశ్చాత్య గ్రంథములు సహితము విశద పఱచుచున్నవి.

మిక్కిలి సనాతనములగు వేదములం దనేకస్థలముల ప్రతిని గూర్చియు, నూలునుగూర్చియు, వస్త్రముల గూర్చియు చెప్పబడియు న్నది. ఒకతావున యజ్ఞము నూలుదారముతో పోల్పబడినది.

“తన్తు తనుష్వ పూర్వమ్ | ఋ ౧-౧౮-౧

తన్తు విస్తృతం యజ్ఞం తనుష్వ పస్తారయ | సాయణః”

యజ్ఞకర్మ నాచరించుట అవిచ్ఛిన్నమగు దారమువలె ఋషి పారంపర్యమైనది. (“దీర్ఘతన్తుః |” ఋ ౧౦-౬౯-౭) అధర్వవేదము నందు ఋగ్వేదఋక్కులు ‘పడుగు’గను, యజ్ఞసూత్రములు ‘పేక’గను వర్ణింపబడి యున్నవి.

“నాహం తన్తుం నవిజానామ్యాయమ్ |

నయం వయన్తి సమరేతమానాః || ఋ ౬-౯-౨.

తన్తవః పటస్య ప్రాగాయతాని సూత్రాణి | ఓతవస్తిరశ్చీనాని సూత్రాణి | ఉభయసాధ్యః పటో యజ్ఞలక్షణో యం దేవయజనే ఋత్విజో వయన్తి తన్తూనో తూష్ప్ సంతన్నన్తి | సాయణః |”

ఆకాలమున నేత పరిశ్రమయందు స్త్రీలు ప్రత్యేకముగ నైపుణ్యము గల్గియున్నట్లు కన్పించుచున్నది. వరుడు, వివాహమైన మొదటి దినమున, వధువుచే తయారుచేయబడిన వస్త్రముధరించు నాచార ముండినట్లు అధర్వవేదమున వర్ణింపబడినది. ఇట్లే స్మృతలయందుగూడ, వస్త్రపరిశ్రమకు సంబంధించిన ఉదాహరణములు కలవు. మనుస్మృతి యందీవిషయమై రెండు నిబంధనలున్నవి. నేతవాండ్రి నూలును సరి చేయునపుడు ౧౦౩ వెట్టుదానిగాన, 10 పలముల దారమునకు, 11 పలముల బట్ట నప్పజెప్పవలెననియు, నట్టియ్యనిచో, 10 పణములు

భండుగ విధింపబడుననియు ఒక నిబాధన చెప్పుచున్నది. పృత్తిని దొంగి
లించినందుకు, ప్రియశ్చిత్తముగ పాలుమాత్రము పుచ్చుకొనుచు, కి
రోజులుపవాసము చేయనలెనని మఱియొకచోట గలదు. (From
young India)

జౌద్ధగ్రంథములందు హ్రియబడిన యీక్రిందికథను చదివినచో,
జౌద్ధయుగమున వస్త్రపరిశ్రమ ఎంతశౌరవమగు వృత్తిగ పరిగణింప
బడుచుండెనో స్పష్టమగును. బుద్ధుడు భర్గదేశమునందలి 'శిశుమార
గిరి' యందు నివసించుచున్నపుడు, ఆగ్రామమున 'నకులపిత' యను నాత
డువ్యాధిగ్రస్తుడై మరణశయ్యయందుండి, తన భావికుటుంబస్థితినిగూ
ర్చి విచారించుచుండగా, అతని భార్యయగు 'నకులమాత' యిట్లు చెప్పెను.
“ఈప్రాపంచిక విషయములయెడ కాంక్షగల్గి మరణించుటవలన
ముక్తి గలుగనేరదు. నకులమాత బిడ్డల నెట్లు పోషించుకొనగలదు,
కుటుంబము నెట్లుభరించునని మీరు విచారము నొందకుడు. నూలు
వడుకుటయు, ఉన్నె దారముతీయుటయు, నాకు తెలియును. పీనివలన
ధనమార్జించి బిడ్డలను పోషింపగలను.” (From Young India)

వస్త్రపరిశ్రమ కడు నుచ్చదశయందుండెనని తెల్పుటకింకను ననేక
తార్కాణములు ప్రాచీన వాఙ్మయమునుండి చూపవచ్చును.

ఇక పాశ్చాత్య చరిత్రకారులెట్టి యభిప్రాయ మొసంగిరో
చూతము. పశ్చిమ హిందూదేశమునుండి గోధుమలు, బియ్యము,
చక్కెర, నూలుబట్టలు, పీతాంబరములు, నీలిమందువిదేశముల కెగుమతి
చేయబడుచుండెనని క్రీస్తుశకము 1 వ శతాబ్దమున “పెరిప్లస్ ఆఫ్ ఎరిత్రి
యన్ సీ” (Periplus of Erithrian Sea.) అనుగ్రంథమున హ్రియ
బడియున్నది. ఒక రకము మస్లినులను గ్రీసుదేశమున “సిదన్” అని
పిలుచుచుండిరి. వానికాపేరు సింధునదినుండి వచ్చియుండవలెను. బాబి
లోనియాదేశమున ప్రాచీనమగు నొకబట్టలజాబితా యందు హిందూ

దేశపు మస్లినులు “సింధు” అను నామముతో కన్పించుచున్నవి. డక్కా-
మస్లినులను గ్రీకులు ‘గ్యాంజిటికా’యని పిలుచుచుండిరి. గంగానదీ-
తీరమున తయారు చేయబడుటచే దానికాపేరు వచ్చియుండును. రోమ-
ను సామ్రాజ్యమునగూడ హైందవ వస్త్రములధికముగా వాడుచుండిరి.
అచ్చటి స్త్రీలు మస్లినులను, పట్టుబట్టలను, నమితానందముతో ధరిం-
చుచుండిరి. పీతాంబరము లెత్తునకెత్తు బంగార మిచ్చికొనుచుండిరి.
“మృదుతరములగు డక్కామస్లినులును, సుందరములగు కాశ్మీరశాలున-
లును, ఢిల్లీనగరపు పట్టుబట్టలును, రోమను చక్రవర్తుల (సీజరుల).
దర్బారుల నలంకరించియుండెను.” వస్త్రములేగాక, ప్రీత్తియు, పాశ్చా-
త్యులకు చాల నపురూపముగనుండెను. ప్రీత్తి, యున్నెనుబోలు నొక
విధముగ వస్తువనియు, గొట్టెబొచ్చుకంటె నందముగనుండుననియు, హిం-
దూదేశమున నమితముగ పండుననియు, హెరోడోటస్ (Herodotus),
అను చరిత్రకారుడు వ్రాసియున్నాడు.

మెగాస్తనీసు మొదలగు గ్రీకుదేశస్థులును ఫాహియాన్,
హ్యూక్లాన్సంగు మొదలగు చీనాదేశపు బౌద్ధయాత్రీకులును, హిందూ-
దేశపుటార్థికొన్నత్యమును గూర్చియు, పరిశ్రమల బాహుళ్యమును
గూర్చియు వ్రాసియున్నారు. హిందూదేశమున మిక్కిలి సుందరములగు
వస్త్రములు నేయబడుననియు, నొక యుంగరములోనుండి దూర్చుటకు
వీలగునంత సన్నవస్త్రములను నేయగల నేర్పరులుగూడ నిచ్చట గల-
రనియు, 9 వ శతాబ్దమునందీ దేశమును జూడవచ్చిన అరేబియాబాట-
సారులు వ్రాసియున్నారు. నేతనేయుటయే, భారతదేశపు ముఖ్యపరి-
శ్రమయనియు, కోరమాండలు తీరమున నందుముఖ్యముగ మచిలీపట్టణ-
మున ప్రపంచమున నెచ్చటను గానరాని సన్నవస్త్రములు తయారగు-
చుండెననియు ‘మార్కోపోలో’యను మార్గగామి, 13 వ శతాబ్దమున
ప్రశంసించియుండెను. “వార్తిమ” (Varthema) “రాల్ఫ్ ఫిచ్”

(Ralph Fitch) యను నాంగ్లవర్తకులు 16 వ శతాబ్దమున బంగాళా దేశమును దర్శించి, వస్త్రపరిశ్రమయందాదేశ మగ్రస్థానము వహించె నని వ్రాసియున్నారు.

మొగలాయి చక్రవర్తుల కాలమున నీపరిశ్రమాభివృద్ధి మిన్న ముట్టెనని చెప్పవచ్చును. కర్ణాటక తీరమునను, వంగదేశమునను, నేగ్రామమున జూచినను నేతపరిశ్రమయందు బాల్గొనని స్త్రీపురుషులు లేకుండిరి. పల్నాటిసీమయందీ పరిశ్రమయెంత బహుళముగ వ్యాపించి యుండెనో శ్రీనాథరచితమగు నీక్రింది పద్యభాగమువలన స్పష్టమగును.

“రసికుడు పోనడు పల్నా

డెసగంగారంభయైన యేకులెవడకున్ ”

చాలపరగణాలయం దీపరిశ్రమయే ముఖ్యవృత్తిగ నుండెను. ఇంతయేల! హిందూస్థానమందు సగముమంది కీపరిశ్రమ జీవనోపాధిగ నుండెను. ఆహారపదార్థములనువలె ప్రతిని ప్రతిచోటను పండించుచుండిరి. వంగదేశము మస్లినులకు ప్రసిద్ధిగాంచెను. తూర్పు సముద్ర తీరము క్యాలికో గుడ్డలకు బేరుపొందెను. అందు మచీలీపట్టణము సొగసైన జేబురుమాళ్ళకును చెన్నపట్టణము రవికెలగుడ్డలకును ప్రఖ్యాతి వడసెను. సూరతు ముతకవస్త్రములకును, బాటలీపుత్రము నాణెములగుదుప్పటీలకును బ్రసిద్ధిజెందెను.

కళానైపుణ్యము:—నూలువడుకుట, బట్టలునేయుట యనువానినెక వృత్తిగమాత్రమే పరిగణింపక, భారతీయులు వానినెక కళగ భావించి, తమహస్తనైపుణ్యమును బ్రదర్శించిరి. వస్త్రములలో నెల్ల డక్కామస్లినులు మిగులనాణెముగలవై, యెక్కువసన్నముగను నాజూకుగను నుండెను. 20 గజములపొడవును, 1 గజమువెడల్పును గల వస్త్రము ప్రేలియుంగరములోనుండి దూర్వబడునంత సన్నముగనుండెను.

200 సం॥లకు పూర్వము, 15 గజములుపొడవును, 1 గజము వెడల్పును గల్గిన మస్లినుగుడ్డయొక్క తూనిక నాలుగుతులములు మాత్రమేయుండెడిది. హైందవవస్త్ర పారిశ్రామికుల నేర్పరితన మెట్టిదియో, ఈక్రింది యుదాహరణములనుబట్టి యూహింపవచ్చును.

కొన్ని వస్త్రములు మిగుల సన్నముగనుండుటచే, వానిని ధరించినప్పుడు శరీరము కన్పించుచుండినందున, గౌతమ బుద్ధుడట్టి సన్ననివస్త్రముల ధరింపగూడదని బోధించెను.

ఔంగరజేబు కూతురు, మస్లినుచీరను ఏడుపౌరలు ధరించినప్పటికిని, వస్త్రవిహీనముగనున్నట్లు గన్నట్టినందులకై, ఆమెను తండ్రిమండలించెనని వాఙ్మయబడియున్నది. (Quoted in "Hindu Superiority")

హిందూదేశమున రాయబారిగనుండిన "మహమ్మద్ ఆలీ జేగ్" పారిశ్రామికదేశమునకు మరలివెళ్ళునపుడు, రాజగు 'ఛానఫ్' నకు నిక్కడనుండి ముత్యములమర్పబడిన నారికేళము నొకదానిని కానుకగాతీసికొనివెళ్ళెను. దానిని తెరచినప్పుడు 60 మూరలుపొడవుగల తలపాగగుడ్డయొకటి అందమర్పబడియుండెను. దానిని చేతితో బట్టుకొనినపుడది చేతియందున్నదా, లేదా, యనుశంకను గలుగజేయునంత సన్నముగనుండెను. ఏలయనగా, వారువడికినదారము కనులకుకనబడనంత సన్నముగనుండును. ఒక వేళకన్పించిననుసాలెగూపవలెనుండును." ("టావర్నీరు")

ఒకసాలెవాడు 40 తులములు దూదితో వడికిననూలుయొక్క పుతనయెడుటకొలవగా, 250 మైళ్ళుడెనని, 1851 వ సం॥మున జేమ్సు "టేలర్" (James T. ylor) వ్రాసియున్నాడు. నూలుసన్నముగ వడుకుటయందెగాక, నేతయందునైతము పనివాండు తమ కల్పనాశక్తిని చూపుచుండిరి. లతలు, బొమ్మలు, శ్లోకములు మొదలగు విచిత్రములతో వస్త్రములను నేయుచుండిరి. 'మదారభక్ష' అనువాడు మిగుల సుందరమగు రచనలతో టోపీలను, చేతిరుమాళను మగ్గములమీదనే

వస్త్రపరిశ్రమ.

నేసి అనేకబహుమతులు బడసినట్లు, 1898 వ సం॥మున (C. A. Silberad I. C. S.) సి. ఎ. సిల్బిరాడ్ వ్రాసియున్నాడు, 'మదారబతు' నిపుర్వికుడగు 'భిక్కా, యనువాడు, చొక్కాయను, పాగాయును దానిపై, అయోధ్యనవాబును స్తుతించుచు, కొన్నిపద్యములు కలిపి నేసి నేసి, యతనికి కానుగగా, నొసంగి గొప్పజాగీరును బడసెను.

విదేశములతో వస్త్రవ్యాపారము:— హిందూదేశము ప్రాచీనకాలమున భాసిషియా, పాలెస్తైను, అస్సీరీయాదేశములతో వస్త్రవ్యాపారము చేయుచుండెను. ఇవిగాక గ్రీసు, రోము, ఈజిప్టుదేశములకు బట్టల నెగుమతిచేసి అమితధనమును, కీర్తిని గడించెనని ఇదివరకే తెల్పియుంటిమి. నవీనకాలమున టర్కీ, వెనిస్, పోర్చుగల్, హాలండు, ఇంగ్లాండు మొదలగు దేశములతో వర్తకము చేయసాగెను. డచ్చివారును, ఆంగ్లీయులును, 17 వ శతాబ్దమున హిందూదేశవస్త్రములను విశేషముగ తమదేశములకు దిగుమతి చేయుచుండిరి. పీతాంబరములను, మస్లినులను, ఇంగ్లాండులో నెక్కువగ నుపయోగించు చుండిరి. ఇచటజంబూఖానాలుగ నుపయోగించెను ముతకబద్దకపు క్యాలికోగుడ్డలను, అచ్చట నారీమణులు మిక్కిలిఅపురూపముగ ధరింపనారంభించిరి. నేలమీద పగుచుకొనుట కుపయోగపడు తివాసీలు, ఆంగ్లేయులదేహముల నలంకరించుచుండెను. ఆంగ్లదేశపు రాణియుగు 'ఆన్' (Anne) గూడ చీనాపట్టుబట్టలను, భరతవర్షపు క్యాలికోగుడ్డలను కట్టుకొని మురియుచుండెను. శయ్యాశృహమునగుదును, నగలుంటియందును, తెరలకును, తరగడాలకును, కుర్చీలకును, పరుపులకును నాంగ్లేయులు క్యాలికోగుడ్డలే ఉపయోగించు చుండిరి. ఇట్లు హిందూదేశవస్త్రములు మిగులవ్యాప్తమగుటగాంచి, ఆంగ్లేయులు తమవస్త్రపరిశ్రమ నశించునని భీతిని పీనిని నిరోధించుటకై, 1700 వ సం॥న కొన్నిశాసనముల గావించిరి.

(మూడవ విలియముకాలపు, 11, 12 చట్టములు) ఈవస్త్రములు ధరించినవారికిని, విక్రియించినవారికిని 200 పౌనులు (రూ3000లు) దండంగా విధించిరి. అయినను వానివాడకమిసుమంతయు తగ్గదయ్యెను. ఈవిధముననే యీరప ఖండమంను ప్రతిదేశమువారును, వారిపరిశ్రమలునశించునని భయపడి, హిందూదేశపు సరకులురాకుండ నాటంకపరచుట కనేకప్రయత్నములజేసిరి. ఈయంశములనుబట్టి భారతీయచస్త్రవ్యాపారమెట్టిమహోన్నతి గాంచెనో పాఠకులే యూహింపగలరు.

పరిశ్రమయొక్క కీ.ణదశ: అనేకశతాబ్దములనుండి క్రమక్రమాభివృద్ధినొంది, మహోన్నతిగాంచిన ఈవస్త్రపరిశ్రమ, స్వల్పకాలములో నశించుట కడువిషాదకరము. ఈవినాశమునకు ముఖ్యముగ నాలుగు కారణము లుకలవు

- (1) ఈస్టిండియాకంపెనీవారి దురాగతములు:
- (2) ఆవిరియంత్రములు.
- (3) నిషేధపు శాసనములు.
- (4) అవరోధపు పన్నులు.

1-ఈస్టిండియాకంపెనీవారి దురాగతములు:—

ప్రధమముననాంగ్లేయులు మనపరిశ్రమల నశింపజేయు నుద్దేశ్యముతో నిటకురాలేదు. ఇచ్చటివస్త్రములను, సుంధద్రవ్యములను, తమదేశమునకు కొనిపోయి, లాభమున కమ్ముచుండిరి. కొంతకాలమునకు భారతదేశ పరిశ్రమములను నశింపజేసి తమకళల నభివృద్ధిచేసి కొనవలెనను దురుద్దేశ్యము వారికుదయించెను. 'ప్లాసీ' యుద్ధానంతరమున, రాజకీయాధికారము చేకూరుటచే, వారియుద్దేశ్యములు త్వరలోనే సాఫల్యము గాంచగల్గెను. స్వలాభాపేక్షితులయిన కంపెనీగుమాస్తాలు, దేశీయులవర్తకమును ధ్వంసముచేయుట కెంతమాత్రము

వెనుదీయ లేదు. కంపెనీ సరకులను మాత్రమే పన్నులు చెల్లించకుండా నొక-చోటనుండి యొక-చోటకు తీసికొనిపోవుటకు నంగదేశపు నవాబును మఱినిచ్చెను. కాని స్వార్థపరులగు కంపెనీగుమస్తాలు, కంపెనీ సంబంధములేకయే స్వంతముగ, వర్తకము చేయనారంభించి, తమ సరకులు గూడ కంపెనీ సరకులని చెప్పుచు, సుంకములు చెల్లించకుండా తీసికొని పోజొచ్చిరి. నవాబు సేవకులాటంక పరచినచో, వారిని తీవ్రముగ దండించుచుండిరి. కాని దేశీయవర్తకులు పన్నులు చెల్లించ వలసియుండెను. అందుచే వారివ్యాపారము సప్తదాయకమయ్యెను. ఇతియగాక ఆకంపునీ గుమస్తాలు దేశీయవర్తకులను భయపెట్టి వారివద్దనుండి సరకులు తమరుప్రస్తుతుసారము తక్కువ ధరలకు కొనుదుండిరి. ఇట్టితమ సరకుల నెక్కువ ధరలకువారికి బలవంతముగ నంటగట్టుచుండిరి. ఈ గుమస్తాలు చెప్పినట్లు క్రియవిక్రియములు చేయనివారిని మంచిచెడ్డలు పాటింపక, కొరడాలతోగొట్టి కారాగృహములందుంచు చుండిరి. వారి జ్యమున సప్తమువచ్చుటచేతను, గుమస్తాలు పెట్టించున్న హింసలు సహింసలేకయు, దేశీయవర్తకులు పట్టణముల వీక్షిసోయి దేశీయుల వర్తకము క్షీణించెను.

ఈకంపెనీ గుమస్తాలు దేశీయవర్తకమును తారుమారు చేయుటకెట్టి దుండగములగావించిరో, అట్టిమరాఠములనే పరిశ్రమములను వశపరచుకొనుటకును జేయసాగిరి. వారొనరించిన కార్యములను కన్నులారగాంచిన విలియమ్ బోల్ట్స్ (William Bolts) అను ఆంగ్ల వర్తకు డిట్లువాసెను. "పస్త్రుత మమలులోనున్న పద్ధతులను గాంచి సచో, దేశమునదిని వర్తకమేగాక, యూరపుతోచేయు వ్యాపారము గూడ హింసాపూరితమై యుండెనని చెప్పవచ్చును. దేశమున తమారు చేయు ప్రతిపస్త్రువును కంపెనీ వశపరచుకొనుటచే (Monopoly) ప్రతి నేతపనివాడును, పరిశ్రామిగుడును, మిక్కుటమగుహానిపొందుచుండెను.

ఈవ్యాపారమునందు ప్రతిపనివాడును ఎన్ని సరకులను ఏధరచొప్పున
 నప్పగింపవలయునో, సంగతి సందర్భములనాలోచింపక యే ఆంగ్లేయులును,
 వారి (హైందవ) గుమాస్తాలును నిర్ణయింపుచుండిరి..... సరకులు
 తయారయ్యెడి పట్టణమునకు గుమాస్తావచ్చి యొకచోటబసచేసి,
 యచ్చటనే తనకచ్చేరి యారంభించును. బుట్టోతులను పంపి, దళా
 రులు పైకారులు అని పిలువబడెడు ఖాసుదావర్తకులను, నేతపనివాం
 డ్రను, నాస్థలమునకు పిలిపించును. తనయజమానులు సంపినద్రవ్య
 మందినపిమ్మట, వారుతమ సరకులను నిర్ణయింపబడిన ఖరీదునకు, నిర్దే
 శమయినకాలములో తన కొప్పగించవలెనని ఒకపత్రమును వ్రాయించి
 పుచ్చుకొని వారికి కొంతసొమ్ము బజానాకింద నిచ్చును. ఇందుకై
 ఆపేదనేతగాండ్ర సమ్మతి యగత్యమని యొచడు. కంపెనీ గుమాస్తా
 లు, ఈసాలివాండ్రచేత తమయిచ్చవచ్చిన ఒడంబడికలు వ్రాయించి
 సంతకముచేయించి పుచ్చుకొందురు. నేతపనివాండ్రు వారిచ్చినధన
 మును గ్రహింపనియెడల, ఆధనమును వారి మొలలకుగట్టి, కొరడాలతో
 కొట్టి బంపివేయువారను విషయమెల్లరకు. నెరుకయే!.....మరియు
 కంపెనీగుమాస్తాలు కొంతమంది నేతపనివాండ్రును తమపుస్తకములలో
 రిజిస్టరు చేయుచుండిరి. ఇట్లు రిజిస్టరుచేయబడిన సాలివాండ్రు ఇతరుల
 వద్ద పనిచేయకూడదు. ఇంతియగాక, ఒక గుమాస్తా వెడలిపోయిన
 యెడల సతడిసాలెవాండ్రును బానిసలవలె మరియొకనికప్పచెప్పుచుం
 డెను. ఇట్లుపరంపరగవచ్చు గుమాస్తాల నిరంకుశత్వమునకును, మోస
 మునకును, నిస్సహాయులగు నీబీదపనివాండ్రు లోబడవలసివచ్చెను.
 .....ఈశాఖయందు గుమాస్తాలు చేయుమోసముల నూహిం
 పవలవిగాదు. కాని ఇవన్నియు పేదనేతగాండ్రును మోసపుచ్చుటకే
 ఉపయోగింపబడుచుండెను. కంపెనీ గుమాస్తాలును, వారితో లాలో
 చింపడిననా కైగాండును. సరకులధరలను అసలు ధరలకంటె నూటికి 15

మొదలు 40 వరకును తక్కువగ నిర్ణయించుచుండిరి. కంపెనీ యేజంట్లు వ్రాయించిపుచ్చుకొనిన ఒడంబడికల ప్రకారము సాలీలుసరలుకు తయారుచేసి యొప్పగింపనియెడల, వారి సరకులను వశపరచుకొని వేలమువేసి లోటుసామ్మను రాబట్టుచుండిరి. పట్టువడికెడి 'నగోడాలు' అను పనివాండ్రుగూడ అన్యాయముగ హింసించుచుండిరి. బలవంతముగ పట్టుదారమును వడికించుటకై, వారు పెట్టుబాధలను సహింపజాలక ఆపట్టుసాలీలు తమబొటనవ్రేళ్ళను కోసివేసికొనినట్లు దృష్టాంతములుగలవు."

ఇట్టికార్యముల కొడిగట్టుచున్న కంపెనీఉద్యోగులను మాడలిం చుటకుమారుగ, ఇంగ్లాండునందలి డైరెక్టరుగూడ నీయధర్మమును ప్రోత్సహించుచుండిరి. 1769 వ సం॥ము మార్చి 17 న జేదీని వంగదేశమునకు వారంపిసజాబులో, హిందూదేశీయులగు పనివాండ్రును పట్టుదారమును తయారుచేయునట్లు మాత్రమే ప్రోద్బలము చేయవలయుననియు, పట్టువస్త్రములను నేయుట కభ్యంతరముల గల్పింపనలెననియు వ్రాసిరి. పట్టునేతపనివాండ్రి ఆంగ్లేయ ప్రకృతాలలందు మాత్రమే పనిచేయవలెను స్వతంత్రముగ స్వగృహములందు వస్త్రములను నేయరాదు. ఈయాజ్ఞల నుల్లంఘించిన వారు దండింపబడుచుండిరి.

కంపెనీవారి చర్యలలో మరియొకదురాగతముకలదు. వారికి చేజిక్కిన రాష్ట్రములందు పన్నులమూలముగ నసూలుచేసిన హైందవ ద్రావ్యమును, ప్రజోపయోగార్థము వినియోగించుటకు మారుగ తమ స్వంతధనమువలె దానిని పెట్టుబడిగ నుపయోగించి, వస్త్రములను సుగంధద్రావ్యములనుకొని, విదేశముల కెగుమతిచేసి లాభముపొందుచుండిరి. ఈవిధముగ దుర్వినియోగము చేయబడిన ద్రావ్యము 1793-4

సం॥మునుండి 1811-12 సం॥ము వరకును సగటున సంవత్సరమునకు

1,32,28,770 లుండెను. ఈపద్ధతిని కామన్సు సభవారు ఆమోది

చుటయేగాక హిందూదేశమున వచ్చునాదాయమును వాణిజ్యము నిమిత్తమే వినియోగింపవలెనను తీర్మానమును గావించిరి. ఈ వ్యాపారమునందుకూడ దేశీయకార్మికుల నెట్టిబాధలు పెట్టినదియు నీక్రింది శాసనములవలన స్పష్టమగును. (1) కంపెనీవారితో నెడబడికలు చేసికొని బజానాపుచ్చుకొనిన నేతపనివాడు ఇతరుల కెట్టిసందర్భముననైనను పనిచేసినగాని వస్తువులనిచ్చినగాని నేరస్థుడుగా నెఱవబడును. (2) ఒడబడికల ప్రకారము నియమితకాలమునకు వస్త్రముల నప్పగింపని యెడల లొందరచేయుటకై నేతవానియొద్ద సేవకులను పహాగాయుంచుటకు వర్తకోద్యోగులు అధికారము కలిగియుండిరి. (3) ఆవస్త్రముల నితరుల కమ్మనయెడల వాడు, దివానీ అదాలత్ లో ఫిర్యాదీగా నెంచబడును. (4) చాలమగ్గుములుగలిగి అనేకులచే పనిచేయుచుమేస్త్రీ వస్త్రముల నెడబడికప్రకారం నియమితయెడల, అతడువానిపై నూటికి, 30 చొ॥న దండంగ నియమింపబడును. దేశీయపరిశ్రమల దుర్మరణమునకు కంపెనీవాళ్ళే కారకులనుటకు ఈ శాసనములేతా ర్కాణములు.

2. ఆవిరి యంత్రములు.

భారతవస్త్రపరిశ్రమ విస్తానమునకు నింగ్లాండు నందలి యావిరి యంత్రములు రెండవకారణము. ఆవిరి సహాయమున యంత్రములు నడుపుట 1768 వ సం॥ ములో 'వాట్టను'నాతడు కనిపెట్టెను. కాని ఆవిరి యంత్రాలయ స్థాపనమునకిండియానుండి కొంపోబడిన ద్రవ్యముచాల తోడ్పడెను. ఆవిరియంత్రమేబడిసంవత్సరములకు పూర్వము కనిపెట్టబడినయెడల, ద్రవ్యహీనతచే నవి యంత్రించియుండును. ఏలయన, ఫ్యాక్టరీలను నిర్మించుట కమితధనమనసరము. ఇండియానుండి వెడలిన ధనప్రవాహము వారికి సక్కాలములో సహాయకారియై, సస్యములకు జలముతోలె, నారి వస్త్రపరిశ్రమాభివృద్ధికి ముఖ్యధారమయ్యెను. ఆవిరి సహాయమున యంత్రములు నడుపబడుటవలన, వస్త్ర

ములు విస్తారముగను చౌకగను తయారగుచుండెను. ఇట్టి వస్త్రముల నిండియాను దిగుమతిచేసి ఆంగ్లేయులు దేశీయవర్తకులకంటె చౌకగ నమ్ముదురుటచే మనపరిశ్రమ క్రిమముగ న్నీగించెను.

3. నిషేధపు శాసనములు:—హిందూ దేశపుబట్టలను నింగ్లాండులోవాడకూడదని నిషేధపు శాసనముల నేర్పఱచి యుండని యెడల, 'లంకపైగు' వస్త్రపరిశ్రమ యావిరియంత్రసహాయము చేతనైనను వృద్ధిపొందకుండెడిది. మనదేశపు 'కళ్ళికోట' గుడ్డలు, రంగుబట్టలు, అద్దకపువస్త్రములు, ఆంగ్లేయుల నాకర్షించుటచే, తమ పరిశ్రమలు నశించునని యాంగ్ల పరిశ్రామికులు భయపడిరి. ఆంగ్ల ప్రభుత్వమువారి రంగుబట్టలను, అద్దకపుగుడ్డలను నెవ్వరువాడరాదని శాసనములు నిర్దించి, యా శాసనముల దాటినవారిని శిక్షించుచుండిరి. ఇట్టి చట్టములు

18 వ శతాబ్దమున నమలుగోనున్నట్లు చరిత్రవలన తెలియుచున్నది. అట్టి శాసన మొకటి 1721 వ సం॥న చేయబడెను. 'లెకీ'యను నాంగ్ల మహానీ యుషీవిషయముగూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నాడు. "17 వ శతాబ్దాంతకాలమున, సుందరములగు కళ్ళికోట వస్త్రములును, మస్లినులును, చీరీ గుడ్డలును, సరసమగు ధరలకు, నింగ్లాండులోనికి విశేషముగా దిగుమతియగుచుండెను. వానిపై ప్రజలకుగల్గిన మోహమునుగాంచి యున్ని, పట్టు నేయు పనివారూ మిక్కిలి భీతిల్లిరి. అంతట కొలది మినహాయింపులతో, కళ్ళికోట అద్దకపు గుడ్డలుగాని, రంగుగుడ్డలుగాని, యాంగ్లాండులో దుస్తులుగగాని, గృహములందుగాని, వాడరాదనియు, నేమాత్రము దూదికలిపినను, అద్దకపుబట్టలను రంగువస్త్రములను త్యజింపవలెననియు, 1700, 1761 సం॥లలో పార్లమెంటువారు చట్టముల నేర్పఱచిరి. హిందూదేశపు కళ్ళికోట గుడ్డలతోచేసిన దుస్తులనేస్త్రీయైన ధరించుట, శిక్షార్హమైన నేరముగా నెంచబడెను. 1706 వ సం॥న నొకస్త్రీ ఫ్రెంచికేంబ్రీకుతో చేయబడిన చేతిరుమాలు నుపయోగిం

చెనని గిల్లుహాలు న్యాయస్థానమున రుజువగుటచేత, 200 నవరసుల జరిమానా వేయబడెను.”

అవరోధపుపన్నులు:-హిందూ దేశవస్త్రములవాడకము మాన్పుటకు శాసనముల నిర్మించుటయేకాక, అవరోధపు (Prohibition) పన్నులనుగూడ విధించుచుండిరి. మనదేశముచుండి యింగ్లాండునకు దిగుమతిచేయబడు వస్త్రములపై నిషేధపుపన్ను లేయుద్దేశముతో నెంతెంతవిధింపబడెనో 1813 వ సం॥ న కామన్సుసభవారు నియోగించిన కమిటీయెదుట జాన్ రాంకింగను (John Ranking) నాంగ్లనర్తకు డిచ్చిన సాక్ష్యమును చదివినచో విశదమగును.

“ఈస్టిండియా హాసులో నమ్మబడుచున్న వస్త్రములపై వానివిలువ ననుసరించి నూటికియొకపన్ను విధింపబడుచున్నదో చెప్పగలవా ?

“కాలికోగుడ్డలు దిగుమతిచేసినందుకు నూటికి పా. 3-6-8 పె. చొప్పునను నవి దేశములో వాడబడినయెడల పా. 68-6-8 చొ॥ పన్నులు విధింపబడుచున్నవి.

“మస్లి నను మణియొకరకము వస్త్రము దిగుమతి చేసినందుకు నూటికి పా. 10-0-0 పె. చొ॥ నను దేశములో వాడినయెడల నూటికి పా. 27-6-8 పె. చొ॥నను పన్నులు విధింపబడుచున్నవి.

“రంగుబట్టలను మూడవరకము వస్త్రములమీద దిగుమతిపన్ను నూటికి పా. 3-6-8 పె. చొ॥ విధింపబడుచున్నది. ఈదేశములో వాని యుపయోగము నిషేధింపబడినది. కావున నవి విదేశముల కెగుమతిచేయుటకుమాత్రమే యుద్దేశింపబడినవి.

“పూర్వ మేర్పఱుపబడిన మొత్తపు పన్నులు పార్లమెంటు యొక్క యీతిర్మానము ప్రకారము నూటికి 20 చొ॥ హెచ్చింపబడినవి. అందుచేత దేశములో వాడబడుట కుద్దేశింపబడిన కాలికో గుడ్డ

లమీద నూటికి పౌ 78-6-8 లును, మస్తినులమీద నూటికి పౌ. 31-6-8 లును అగునట్లు నిపేధపు పన్నులు మార్చబడినవి.” సీమలో వాడబడు మనదేశపు వస్తువులపై ఆమితమగు నిపేధపుపన్నులు విధించుటలో, సీమ ప్రభుత్వమువారి యుద్దేశ్యముగూడ ర్యాంకింగుగారే నుడివియున్నారు. “మనదేశపు పరిశ్రమలను రక్షించుటకే ఆపన్నులు విధింపబడుచున్నవని నాయభిప్రాయము.”

హిందూదేశ వస్త్రపరిశ్రమ సశంపజేసి వారి పరిశ్రమను వృద్ధి చేసికొనుటకు ఇంగ్లాండులో 1813 సం॥న హిందూదేశపు వస్త్రములపై విధించిన దిగుమతిపన్ను లీవిధముగ నుండెను.

ఛార్జీలు.

పౌ. సి. పె.

క్యాలికోగుడ్డులు (100 పౌ. విలువగలదానిపై విధించినపన్ను)

81- 2-11

ప్రీత్తి (100 పౌనుల బరువుగలదానిపై పన్ను)

0-16-11

వస్త్రములు (సూరుశానుల విలువగల దానిపై)

81- 2-11

ఉన్ని, చూలుబట్టలు (100 పౌ. విలువగలవానిపై)

84 -6 -3

లతలుగల్గి, నగిషీగల్గిన శెల్లక్యాలికో మస్తినులు

(100 పౌ. విలువగలవానిపై)

32- 9- 2

ఒకవైపున నాంగ్లదేశము హిందవ వస్త్రములపై సధికమగు సుంకములను విధించి వానివ్యాపకము తగ్గించుచుండ, హిందూదేశమున దిగుమతియైన యాంగ్ల వస్త్రములపయి ఆంగ్లేయ కంపెనీవారు చాల తక్కువపన్ను విధించి ఆనస్తువుల వ్యాపకము విస్తరింపజేసిరి. హిందూదేశపు వస్త్రములపై ఇంగ్లాండు నూటికి 81 చ॥ పన్నువిధించుచును, ఇంగ్లాండునుండి మనదేశమునకు వచ్చిన సరకులపై నూటికి 2½ మాత్రమే పన్ను వేసిరి. ఇట్టి యక్రమమగు విధాన మంగ్లేయు

లవలంభించుటవలన నాంగ్లపరిశ్రమ లెట్లు వృద్ధిపొందినదియు, భారత పరిశ్రమ లెట్లుడుగంటినదియు, నాంగ్లేయ చరిత్రకారుడొకడిట్లు వ్రాసి యున్నాడు.

“హిందూదేశ విషయమై మనదేశమున (ఇంగ్లాండు) అవలంబించిన వాణిజ్యసద్ధతియేమి? ఆదేశమునందు (ఇండియా) చేయబడిన పట్టువస్త్రములను, దూదితో మిశ్రితములగు పట్టువస్త్రములను కూడ మన యంగళ్ళనుండి పూర్తిగా తొలగించితిమి. నూటికి 67 -చొ॥ సెటీ వల పన్ను విధించుటవలనను, యంత్ర సాహాయ్యమునను, హిందూదేశముయొక్క వ్యాపారమునకు ముఖ్యసాధనములైన వస్త్రములను మన దేశమునుండి బహిష్కరించుటయే గాక, ఆసియాఖండమున మన వశీకరణమందున్న రాష్ట్రములకు (అనగా నంగదేశమునకు) మనవస్త్రములను కొంతవరకు ఎగుమతికూడ చేయుచున్నాము. నూలువస్త్రములను ఇతరసామగ్రిలను తమారు చేయుచుండిన భరతఖండము నీవిధముగ వ్యవసాయము మాత్రమే చేసికొను స్థితిగోనికి తీసికొని వచ్చితిమి.”

హిందూదేశ చరిత్రకారుడయిన “హూరేసు హేమనువిల్సను” భారతవస్త్ర పరిశ్రమ వినాశహేతువులను విశదముగ నిరూపించియున్నాడు. “ఇంగ్లాండు బజారులలో తమారు చేయబడు పట్టువస్త్రముల కంటెను, నూలువస్త్రముల కంటెను, హిందూదేశపు వస్త్రములు నూటికి 50 నుండి 60 వరకు తక్కువగ నుండిన ధరలకు నమ్మబడినవని 1813 సం॥పు వ్రాతమూలములందు కనబడుచున్నది. ఇట్టి పరిస్థితులలో, ఇంగ్లాండులోని వస్త్ర వ్యాపారమును, విదేశవస్తువులనుబహిష్కరించుటచేతను, వానిపై నూటికి 70 లేక 80 వంతున పన్నులు విధించుటచేతను, సంరక్షించుకొనిరి. దిగుమతులమీద నిట్టినిషేధపుపన్నులు వేసి రక్షింపకపోయినయెడల మ్యాంచెస్టరు, పేస్లి (Paisly) పట్ట

జాములలోని మిల్లులు ఆరంభములోనే అడుగంటి పోవుటయేగాక, ఆవిరియంత్ర సహాయము చేతనయినను, పునరుద్ధరింపబడలేని స్థితికి వచ్చియుండును. భరతఖండపుచేతి పనులను రూపుమాపి, దీనిని పోషించుట యయినది. హిందూదేశమునకు స్వాతంత్ర్యమే యున్నయెడల దీనికి ప్రతీకారము సల్పి, ఇంగ్లీషునస్తులపై నిషేధపు పన్నులను విధించి తన చేతిపనులు దుర్మరణమొందకుండ నిలుపుకొని యుండేడిది. అన్యదేశీయుల దయాధర్మములకు లోనైయుండుటచే ఇట్టిస్వసంరక్షణ మాదేశమునకు వీలైనది కాదు. ఇంగ్లాండునుండి వచ్చు వస్త్రములపై పన్ను లేకుండుటచేత హిందూదేశము నందవి యపరిమితముగ వ్యాపించినవి. అన్యదేశ వస్తుకారకుడు భరతఖండపు పనివాండ్రో సమానముగ పనిచేయలేక పోయెను. అందుచే నధర్మశాసనము లుపయోగించి వారి పూర్తిగ అణగదొక్క గలిగెను.

పరిశ్రమ క్షీణించుటకు కారణములను తెలిసికొంటిమి. మన వస్త్రపరిశ్రమ సామూహ్యముగ నడుగంటుటకు సుమారు 75 సంవత్సరములు (1767-1840) పట్టెను. వ్యయసాయము, హాశ్రమలతో శోభిల్లుచుండిన హాతదేశము వ్యవసాయము మాత్రమేచేరి కొనుస్థితికి తీసికొని రుద్రుడై. హిందూదేశము ఇంగ్లాండునకు ప్రతి, ధాన్యముమొదలకు దుర్గములను సమకూర్పవలసిన యవస్థపట్టెను. 1813, 1840 సం॥లలో వస్త్రపరిశ్రమనుగూర్చి విచారించుటకు సంఘములేర్పరుపబడెను. ఆంగ్ల పారిశ్రామికుల యభివృద్ధి మార్గముల నారయుటయు, హైందవహాశ్రమలు పునరుద్ధరింప బడకుండ చేయుటయును, ఈసంఘముల ముఖ్యద్దేశమని చెప్పవచ్చును. 1840 సం॥న కామన్సు సభవారి సొక్కుకొంటేయెదుట నాంగ్లేయు లిచ్చినసాక్ష్యము లీక్షయమును స్పష్టీకరించును. అప్పుడు 'మార్బిను'దొర యిచ్చినసాక్ష్యమును,

తదనంతరమాతనికిని బ్రాహ్మణ హస్త్యకుచు జరిగిన సంభాషణము గమనింపదగినది.

‘మార్టిన్’ మొక్కసాక్ష్యము:—“ఇరువదియైదు సంవత్సరములు హిందూదేశమందలి సంస్థానములెల్ల మనవస్తువులు కొనుగట్లుబలవంతపెట్టితిమి. హిందూదేశములో మన యున్నివస్త్రములపై నెట్టిసుంకములులేకుండెను. నూలువస్త్రములపై నూటికి 2½ చొ॥ మాత్రముండెను. ఇతరవస్తువులపై కూడ నిట్టి నామమాత్రములయిన సుంకములే విధింపబడెను. కాని మనదేశమునకు వచ్చుచొందవ వస్తువులపై నూటికి 10 మొదలు 20, 30, 50, 100, 500, చివరకు 1000 వరకును కూడ నిషేధపుపన్నులు విధించుచుంటిమి. మనము హిందూదేశముతో స్వేచ్ఛావ్యాపారము సల్పుచున్నామని యుద్ఘోషింపుదుము. కాని యథార్థముగ హిందూదేశమున దిగుమతియయ్యెడు మన సరకులపట్లనే యీపద్ధతి యచువతికొంచుచున్నది. కాని యిచట దిగుమతియయ్యెడు చొందనవస్తువుల విషయమున లేదు.....ఎచ్చోట దేశీయపరిశ్రమలు కనుచుచ్చదశోనుండెనో నట్టెసూరతు, ఉక్కా, మూర్షిదాబాబ్ మొదలగు పట్టణములమొక్క నాశనమును వర్ణించుట మిక్కిలి విచారకరము. మన మవలంబించిన నీతి సవ్యమగు వ్యాపారపద్ధతికి భిన్నముగనున్నది. ఇందు శక్తివంతులగువారు తమబలమును బలహీనులపై నుపయోగించిరని నేను భావించుచున్నాను.”

ఈసాక్ష్యమునిచ్చిన తర్వాత ‘మార్టిన్’దొరకును ఆంగ్లేయవర్తకుల ప్రతినిధియగు బ్రాకల్ హస్త్యకుచును ఈ క్రింది సవాదముజరిగెను. బ్రాకల్ హస్త్య:—చొందవ పరిశ్రామికులయినను, ఆంగ్లకార్మికులైనను నష్టముపొందవలెను. చొందవ పరిశ్రమల నాశనమిడినరకే సమకూడినది. ఇప్పుడు మన దేశమునకు నష్టమొనర్చి వానిని పునరుద్ధరింప గోరుదువా ?

మార్టిన్:—వానిని పునరుద్ధరించుట కిష్టపడకున్నను ఇంకను నాశనమొనర్చుటకు సమ్మతింపను. హిందువులకు మన దేశీయులతో పోటీగా పనిచేయుటకు స్వేచ్ఛయొసంగినచో, ఆంగ్లేయులగు పనివాండు) నాశనమొందుదురని తలంపకూడదు. ఏలయనగా మాంచెస్తరు, గ్లాస్టోపనివాండుగుల ఆవిరిమగ్గములు, తెలివితేటలు, మూలధనము మొదలగు సౌకర్యములు హైందవులకులేవు.

బ్రాకల్ హార్ట్స్టు:—నేనిపుడు ఆవిరిమగ్గములపై నేయజాలని సన్నవస్త్రముల విషయమై ప్రశ్నించుచున్నాను. మనము సన్నవస్త్రములనేత మానివేయవలెనా? లేక పెంపొందింపవలెనా?

మార్టిన్:—హిందూదేశమున కన్యాయ మొనర్చియే, దీనిని పెంపొందింప దలచినయెడల, నేను సమ్మతింపను. ఫలితమేమైనను ఆంగ్లదేశము న్యాయముగ వర్తించవలెను. స్వలాభముకొరకుగాని, ప్రత్యేకముగ కొందఱాంగ్లేయుల యభివృద్ధికొరకుగాని తాను జయించిన దేశముయొక్క ప్రజలను నాశనముచేయుటకు, ఇంగ్లాండున కెట్టియధికారమును లేదు.

బ్రాకల్ హార్ట్స్టు:—హిందూదేశము 1833 సం॥ తూర్పు ఇండియా సంఘమునుండి ఆంగ్ల ప్రభుత్వమునకు మార్పబడినపుడే భారత వస్త్రపరిశ్రమనాశనము పూర్తిఅయినది. కనుక ప్రస్తుత సమస్య భారత వస్త్రపరిశ్రమ నశింపజేయుటకాదు. అది యిదివరకే జరిగిపోయినది. హిందూదేశము వ్యవసాయమే ప్రధానకృషి గాగల దేశముగాని, పారిశ్రామిక దేశముగాదని చెప్పుటకు మనకు నిదర్శనములు కలవు. మరియు పూర్వము చేతిపనులచే జీవించెడి జనులిప్పుడు వ్యవసాయ మనలంబించిరి. మనదేశములో పరిశ్రమలులేనిచో, హైందవులవలె మనవారు వ్యవసాయమునకు గడంగుటకు వీలున్నదని నీవు తలచెదవా?

మార్బిన్:—హిందూదేశము వ్యవసాయమే ప్రధానముగాగల దేశమును విషయము నేనంగీకరించను. ఆదేశమున వ్యవసాయమున కట్టిస్థానముకలదో పరిశ్రమలకునట్టి ముఖ్యస్థానమేకలదు. ఆదేశమును కేవలము వ్యవసాయముపై నాధారపడియుండునట్లు చేయుటకు యత్నించునాడు, ఆదేశపు సభ్యతను క్షీణింపజేయుచున్నాడు. ఆంగ్ల దేశము నిమిత్తమై పంటలుమాత్రమే పండించుభూమిగ హిందూదేశ ముండజాలదని నేను భావించును. ఆదేశము పరిశ్రమలతో విలసిల్లు చుండెను. అనేకములగు పరిశ్రమలచ్చట తరతరములనుండియు వర్ధిల్లు చున్నవి. అన్యదేశములెవ్వియు, న్యాయమార్గ మనలంబించి వాని తోడిపోటీకి నిలువజాలకపోయెను. అక్కడి డక్కామస్లినులగూర్చియు, కాశ్మీర శాలువలనుగూర్చియు నేనిప్పుడు ప్రసంగించుటలేదు. ప్రపంచమునెల్ల నతిక్రమించు నైపుణ్యముతో నాదేశము తయారుచేసిన వివిధవస్తువులగూర్చి నేనిప్పుడు చెప్పుచున్నాను. అట్టిదేశమును కేవలము వ్యవసాయముపై నాధారపడి యుండునట్లుచేయుట మిగులయ క్రమము.”

కంపెనీ గుమాస్తా లొనరించిన క్రొర్యముల వలననేమి, ఆంగ్ల దేశమందలి ఆవిరి యంత్రములవలననేమి, ఆంగ్లేయుల బహిష్కార విధానమువలననేమి, వారు విధించిన నిషేధపు పన్నులవలననేమి చిరకాలమునుండి హిందూదేశమున మహోన్నతస్థితిని గాంచియుండిన నేత పరిశ్రమ యెట్టకేల కడుగంటినది. రాత్తుములపై నూలుతీసెడి యమిత సంఖ్యాకులగు స్త్రీలతోడను, సుందరములగు వస్త్రముల నేసెడి సాలీలతోడను, బట్టల కద్దకమువేసెడి పనివాండ్రితోడను, వస్త్రవ్యాపారము చేసెడి దేశీయ విదేశీయవర్తకులతోడను నెప్పుడు కలకలలాడుచుండిన పట్టణములు నేడు తమప్రాముఖ్యతమును గోలుపోయి కళావిహీనములై యున్నవి. తనదుకూలములకును, అద్దకములకును పాశ్చాత్య దేశములందు

సైతము పేరొందిన మచిలీబాదరు నేడెట్టిస్థితియందున్నదో మనకు తెలియును. డక్కానగరమునుండి 1787 సం॥ సింగ్లాడునకు పా. 3,00,000 నులు విలువగల మస్తినుగడ్డ లెగుమతియగుచుండెను. 1817 సం॥ ఎగుమతులు పూర్తిగనంతరంచెను. మూర్షిదాబాదు, సూరత్ మొదలగు నగరములకుకూడ నిట్టిగతియే పట్టెను.

II

దిగుమతి పన్నుల చరిత్ర.

ఇక పరిశ్రమయొక్క ప్రస్తుతస్థితి ఎట్లున్నదో తెలిసికొనవలెను. చేతిమగ్గములు, రాటములు అంతరించినతర్వాత భారతీయులు విల్లుల స్థాపింపనారంభించిరి. ఇవి యభివృద్ధిగాంచుకూడను, లాకపైరునర్తకము నిరాతంకముగకొనసాగుటకును, ప్రభుత్వమువారవలంబించిన విధానము, వారువిధించిన దిగుమతిపన్నుల యొక్కయు, ఉత్పత్తిపన్నులయొక్కయు చరిత్రవలన విశదమగును.

1833 మొదలు 1853 వరకు ఇండియా ప్రభుత్వము పన్నులను విధించుచు అనేక శాసనములు గావించెను. అవియంత ముఖ్యమైనవి గావు. ఆంగ్లేయ వస్త్రపరిశ్రమకు ప్రతి యవసరమగుటచే 1833-44 వరకు ఇండియానుండి ఎగుమతిచేయబడిన ప్రత్తిపై ఏవిధమైన సూకములు విధింపలేదు. 1853 సం॥ మున దేశమునకు దిగుమతియగు వస్త్రపులమీద నూటికి 3½ నుండి రూ 5 ల వరకు దిగుమతి పన్నులువేయబడెను. ఇంగ్లాడునుండితప్ప మిగిలిన దేశములనుండి వచ్చుసరకులపై రెట్టిపుపన్ను వసూలుచేయబడెను. ప్రభుత్వమునకు ద్రవ్యమనసరమగుటచే నీపన్నులు విధింపబడెనుగాని, మనపరిశ్రమలు రక్షించుటకు గాదు. మనవస్త్రపరిశ్రమ యదివరకే నశించియుండుటచే రక్షించుట యనవసరముగదా?

1858 సం॥ న విక్టోరియా రాణి భారతభూమికి చక్రవర్తిని అయినపుడు పూర్వమువలెనే దిగుమతిఅయిన నూలుమీద నూటికి 3½ చొ॥ నను యితరవస్తువులమీద నూటికి 5 చొ॥ నను సుంకములు విధింపబడుచుండెను. సిపాయిల తిరుగుబాటు అనంతరము ధన మత్యవసరమగుటచే, దిగుమతిచేయబడిన భోగానుకూలములగు వస్తువులమీద నూటికి 20 వరకును, వస్త్రములపై నూటికి 10 వరకును నూలుమీద నూటికి 5 వరకును దిగుమతిపన్నులు హెచ్చింపబడెను.

1860 సం॥న దిగుమతియగు వస్తువులన్నిటిమీదను భేదములేకుండ నూటికి 10 రూ చొ॥ పన్నులువిధించిరి. కాని 1861 లో, నూలు వస్త్రములమీద దిగుమతిపన్ను రూ 5 లకు తగ్గింపబడెను. 1862 లో 3½ చేయబడెను. వస్త్రములమీద సుంకములుకూడ నూటికి 5 రూ. చేయబడెను. 1870 సం॥ ఒక కొత్త * టారిఫ్ శాసనము (Tariff Act) గావింపబడెను. దానిప్రకారము తమారయిన వస్తువులన్నింటిమీదను సాధారణముగ నూటికి 7½ చొ॥ పన్నువిధింపబడెను. వస్త్రములమీద నూటికి 5 చొ॥ నూలుమీద నూటికి 3½ చొ॥ ఇరుముమీద నూటికి 1 చొ॥ పొగాకుమీద నూటికి 10 చొ॥ పన్నులువిధింపనారంభించిరి. లండన్ పైను వస్త్రముల నిండియాలో వ్యాపిపిపచేయుటకు ఆంగ్లేయులు దిగుమతి పన్నులను తొలగించవలెనని ప్రయత్నించుచుండిరి. కామన్సు సభచే నియమింపబడిన సామునెమటు (1871-74) ఇండియాకుండి ఎగుమతియగు ధాన్యము ప్రతిమీదను, ఇండియాలోనికి దిగుమతియగు వస్త్రములమీదను పన్నులువేయరాదని కొందరాంగ్లేయులు సాక్ష్యమిచ్చిరి. ఆకాలమునకలకత్తాలో ఒకటి రెండుమిల్లులు మాత్రమే స్థాపింపబడినవి.

* ఎగుమతి దిగుమతులపై వేయబడు పన్నులనుగూర్చి చేయబడు శాసనములు టారిఫ్ శాసనములనబడును.

ఈదిగుమతి పన్నులవిషయములో వైసురాయిగారుకూడ స్వతంత్రముగ ఇండియా కార్యదర్శి యనుమతిలేకుండ సంచరించుటకు వీలులేదు. లారెన్సుప్రభువుగారు జనపనార మొదలగు పదార్థములమీద ఎగుమతిపన్నుల నెక్కువచేసి ప్రభుత్వాదాయమును వృద్ధిచేయుటకు యత్నించిరి. కాని యవి ఆంగ్లవర్తకులకు నష్టదాయకములగుటచే ఇండియాకార్యదర్శి సమ్మతిపలేదు. తొలినుండియు ఆంగ్లేయవర్తకుల లాభము పురస్కరించుకొని వారి కనుకూలించునట్లే భారతదేశ పరిపాలనము నడుపబడుచున్నదని పాఠకులు మఱవకూడదు.

1874 సం॥ లొకపైరువర్తకులందరు కలిసి హిందూదేశ కార్యదర్శికికొక విన్నపముచంపిరి. దిగుమతియగు వస్త్రములమీదను, నూలుమీదను క్రిమముగా నూ^లకి 5, 3½ చొ॥ విధిపబడు దిగుమతిపన్నులు భారతవస్త్ర పరిశ్రమాభ్యుదయమున కనుకూలముగనున్నవనియు, తమకు నష్టదాయకముగనున్నవనియు ఆదోశన చేయసాగిరి. కాని ఇండియాకార్యదర్శి సరియగు ప్రత్యుత్తర మీ మకుండుటచే, తమభావమును స్పష్టీకరింపుచు, హిందూదేశములో బట్టల యంత్రములు స్థాపింపబడుట తమకెంతమాత్ర విష్టములేదని తెలియజేసిరి. ఈవిషయమును విచారించుటకు ఇండియా ప్రభుత్వమువారొక సాఘము నియమించిరి. అదలిసభ్యులందరు నాంగ్లవర్తకులును ఉద్యోగిస్థులును అయియుండిరి. వీరుకూడ “దిగుమతి పన్నులను తీసివేయవలెను” అను లొకపైరువర్తకుల కోరికను ఏకగ్రీవముగ నిరాకరించిరి.

కావున, గవర్నరుజనరులుగనున్న నార్టుబ్రూక్ ప్రభువు దిగుమతిపన్నులు తీసివేసి ప్రభుత్వాదాయమును గోలుపోవుట కెంతమాత్ర మంగీకరింపకుండెను. వస్త్రములమీదను నూలుమీదను దిగుమతిపన్నులు పూర్వమువలెనే యుండవలెనని శాసనము గావించెను. కాని ఇండియన్ మిల్లులందు సన్నవస్త్రములు తయారుచేయుకూడ దిగుమతియగు

ప్రశస్తమయిన ప్రతిమిద నూటికి 5 చొ॥ పన్నువిధించెను. ఎగుమతి పన్నులన్నియు తొలగించి దిగుమతి పన్నులునూటికి 5 చొ॥ విధించెను. ఇంతలో ఇండియా కార్యదర్శి పదవి నలంకరించిన “స్వామిబరీ” ప్రభువు ఈశాసనమును రద్దుచేయమని యానతిచ్చెను. నార్తుబూక్కు అందుకీష్టపడక తనపదవికి రాజీనామా యిచ్చెను.

నార్తుబూక్కు స్థానమున లిట్టనుప్రభువు వైసురాయిగా నియమింపబడెను. స్వామిబరీప్రభువు సభీష్టము నెరవేరుటకు వీలుకలిగెను. దిగుమతి పన్నులను తీసివేయమని లిట్టనుప్రభువున కాజ్ఞయొసంగెను. స్వామిబరీప్రభువుయొక్క ఆజ్ఞానుసారము నడుచుకొనుటకు లిట్టను సంసిద్ధముగనున్నను ఆర్థిక పరిస్థితులు మిక్కిలి ప్రతికూలమున నుండెను. మదరాసు రాష్ట్రమున వచ్చిన భీకరమగు కరవువలన ప్రభుత్వాదాయముల్గిపోయెను. కనుక దిగుమతి పన్నులను రెండుసంవత్సరముల వరకు విధించుచునే యుండవలసి వచ్చెను.

లంకపైరువర్తకుల తొందర ఎక్కువయ్యెను. కామన్సుసభలో నీవిషయమునుచర్చించిరి. హిందూదేశమున విధింపబడుచున్న దిగుమతి పన్నులు వాణిజ్యనీతికి భిన్నముగ నుండుటచే సాధ్యమయినంత త్వరలో రద్దుచేయవలెనని తీర్మానించిరి. స్వామిబరీ ప్రభువీర్రాజమును ఇండియాప్రభుత్వమునకు పంపించెను. ఇండియాలో ముఖ్యమంత్రిలు పనిమొదలు పెట్టుటకు సిద్ధముగనున్నవి. 1877 సం॥ నూటికి 1,231,284 కడుళ్ళు పనిచేయుచుండునని అంచనా వేయబడినది.” అనకూడ వాస్తవము. మనవస్త్రపరిశ్రమ తిరిగితలయెత్తుకూడ ప్రభుత్వము వారెంత జాగ్రత్తగ మెలంగుచుండిరో స్వామిబరీగారి వాక్యముల వలననే స్పష్టమగుచున్నది.

అయినను లిట్టను ప్రభువు 30 నెంబరుకంటే ఎక్కువ సన్నదా రముతో నేయబడిన వస్త్రములమీద మాత్రము దిగుమతిపన్ను తొల

గించెను. దిన్నను ప్రభువు వైసురాయిగానున్న కాలమునగూడ దిగుమతిపన్నులు మార్పుచెందెను. 1882 సం॥రము దిగుమతియగు వస్త్రములమీదను, సున్నములమీదను కూడ పన్నులు తీసివేసిరి. పిమ్మట పండ్రోడు సావత్తరముల వరకును ఏవిధమయిన మార్పును జరుగలేదు.

1894 సం॥ ఇండియా ప్రభుత్వమునకు నష్టమువచ్చుటచే దిగుమతి పన్నులు మరల విధింపవలెనను చచ్చినచ్చెను. హార్బర్ ప్రభువు అధ్యక్షులకింద నేయమింపబడిన సాగుమువారు వస్త్రములు మినహాయించి, తక్కిన దిగుమతులమీద పన్నులు విధింపవలెనని శిఫార్సుచేసిరి. ఇట్లుచేయుట కొక బిల్లు శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టబడెను. దిగుమతులలో సగముభాగము వస్త్రములే యగుటచే, వానిపై పన్నులు విధింపక, మిగిలిన వస్తువులపై విధించుట అన్యాయమనియు, లాభములేదనియు పెక్కుమంది సభ్యులు వ్యతిరేకాభిప్రాయ మిచ్చిరి. కాని ఇండియా కార్యదర్శి యాజ్ఞాచుసారము ఆ బిల్లు ఆమోదింపబడెను.

ఇంతలో ప్రభుత్వాదాయమును గోలుపోకుండను, లంకపైరువర్తకులకు నష్టమురాకుండను, ఇండియా కార్యదర్శి మరియొక మార్గము కనిపెట్టెను. 1895 సం॥లో ఒక చట్టము నిర్మించి, దిగుమతియగు నూలు పయి సుంకములు తీసివేసిరికాని దిగుమతియగు వస్త్రములమీదను మనదేశమున తయారగు వస్త్రములమీదనుకూడ నూటికి 3½ చొ॥ పన్ను విధించిరి. అనగా దిగుమతియగు వస్త్రములమీద నూటికి చొ॥ దిగుమతి పన్నులు, దేశములో నేయబడిన వస్త్రములమీద, నూటికి 3½ చొ॥ ఉత్పత్తిపన్నును విధింపబడెను. దేశాభివృద్ధిగోరు యే ప్రభుత్వమును ఎన్నఁడును స్వదేశమున యుత్పత్తియగు వస్త్రములపై పన్ను విధించి, ఆహారములకు హాని కలుగజేయదు. ఈ యుత్పత్తి

పన్నులవలన దేశీయ పరిశ్రమలకు స్పష్టమును, లంకపైరువత్కకులకు లాభమును చేకూరుటచే, వానిని తీసివేయుమని ప్రజలు ఆందోళనము చేసిరి. కాని ప్రయోజనము లేకుండెను.

1895 సం॥ నుండి సుమారు 20 సం॥వరకు నీదిగుమతి పన్నులును, ఉత్పత్తిపన్నులును అమలులో నుండెను. 1916-17 సం॥ ఇండియా గవర్నమెంటుకు మిక్కుటమగు ధనలోపము వచ్చుటచే దిగుమతియగు వస్తువులపై పన్నును నూటికి $7\frac{1}{2}$ చేసిరి. కాని వస్త్రములపై పన్ను హెచ్చింపలేదు. ఉత్పత్తిపన్నును నూటికి $3\frac{1}{2}$ మాత్రమేయుంచి, దిగుమతిపన్నును నూటికి 5 వరకు హెచ్చించుటకు ఇండియా ప్రభుత్వముయత్నించినను పార్లమెంటు వారందుకు సమ్మతంపక యుద్ధానంతరము చూచుకొందమని నెలవిచ్చిరి. కాని మరుసటిసంవత్సరము ధనలోపమెక్కువగుటచే, వస్త్రములపై దిగుమతిపన్నును నూటికి $7\frac{1}{2}$ వరకు హెచ్చించిరి. ఉత్పత్తిపన్నుమాత్రము హెచ్చుచేయలేదు.

హైదరాబాద్ వస్త్రపరిశ్రమయొడ ప్రభుత్వము ఆనలంబించుచున్న వాణిజ్య విధానము ఎట్లు ప్రకటించును, హానికరముగనున్నదో, పైనుదహరించిన పన్నులచరిత్రమువలన స్పష్టమయినది. ఈవిషయమునే, ఇండియాలో వైసురాయిగానుండిన కర్జనుప్రభువుకూడ విశదముగ చెప్పియున్నాడు. 1917 సం॥ లో కెస్టమినిస్టరు గేజటులో ప్రకటించినలేఖలో వాటిట్లు వ్రాసిరి. “ఇండియాలో దిగుమతియగు వస్త్రములమీద విధించు దిగుమతిపన్నుల విషయమున, ముఖ్యముగ ఇండియాలో తయారగుచున్న వస్త్రములమీదయు ఉత్పత్తిపన్నుల విషయమున, లంకపైరు యొక్కవైఖరి కేవలము అన్యాయముగను, అక్రమముగను నున్నదని నేనెప్పుడును తలంచుచుంటిని..... నేను ఇండియాలో వైసురాయిగానున్నపుడీ యభిప్రాయమునే చాలాసార్లు వెల్లించితిని. నేనింగ్లండునకు తిరిగివచ్చినతర్వాత మే 21 వ తేదీ

1908 వ సం॥ ము ప్రభువుల సభలో నొక ఉపన్యాస మిచ్చియుంటిని. అందులో, గతముప్పది నలుబది సంవత్సరములనుండియు హిందూదేశ పుట్టిక విధానమంతయు కలకత్తాలో కంటే విశేషముగా మ్యాంచెస్టరు లోనే నిర్ణయింప బడుచున్నదని నేను చెప్పియుంటిని. (అనగా హిందూదేశ శాభివృద్ధి పాటింపక లంకపైరు వర్తకులలాభమే గమనీయబడుచున్నది) 1910 సం॥ మ్యాంచెస్టరులో నేనిచ్చిన ఉపన్యాసములో, నేనా సంగతులనే, అనగా, హిందూదేశపు పుట్టిక విధానము, లంకపైరు వర్తకుల పలుకుబడికి మిక్కిలి లోబడియుండు కామన్సు ప్రభువు, ఇండియాకార్యదర్శికిని లోబడియున్నదని నేను సూచించియుంటిని."

లంకపైరు వర్తకుల యాందోళనమువలన ఇండియా ప్రభుత్వ వాణిజ్యనీతి, వస్త్రపరిశ్రమాభివృద్ధికి ప్రతికూలముగనున్నను, బాగా శావిభజన, బహిష్కారోద్యమములవలన మిల్లులపరిశ్రమ కొంతవరకు వృద్ధిగాంచినది. కాని తరువాత ఆఉద్యమప్రబల్యము తగ్గిపోవుటచే, మిల్లుపరిశ్రమాభివృద్ధి యంతగా సంతృప్తికరముగ లేదు. ఈపరిశ్రమ యొక్కస్థితిని సూచించుటకై ఆయా సంవత్సరములందు ఎన్నిమిల్లులు ఉండినదియు, ఎన్నికడుళ్ళు పనిచేయుచుండినదియు, ఎన్నియావిరి మగ్గములుండినదియు నిటపొందు పరచుచున్నాము.

సంవత్సరము.	మిల్లులసంఖ్య.	కడుళ్ళసంఖ్య.	ఆపరిమగ్గములసంఖ్య
1904	191	51,18,121	45,337
1907	224	53,33,275	58,436
1910	263	63,57,460	85,352
1913	272	65,96,862	94,136
1916	266	68,39,877	1,10,268
1919	258	66,89,680	1,18,221

పైయొకలు పరిశీలించినచో మిల్లులసంఖ్య యీమధ్య తగ్గుచున్నను, కడుళ్ళయొక్కయు, మగ్గములయొక్కయుసంఖ్య వృద్ధియగు

చున్నట్లు తెలియును. యీవిల్లులందు ఎంతనూలును, వస్త్రములును తయారగు చున్నవో ఒకటి రెండుసంవత్సరములు తీసికొని చూతము.

సంవత్సరము	నూలు (పౌనులు)	వస్త్రములు (గజములు)
1918—19	615,040,464	1450,726,180
1919—20	635,760,245	1639,779,227

ఇట్లు తయారయిన వానిలో యీదిగువ వివరించినట్లు విదేశముల కెగుమతి యగుచున్నవి.

సంవత్సరము	నూలు (పౌనులు)	వస్త్రములు (గజములు)
1918—19	66,000,000	645,000,000
1919—20	155,000,000	873,000,000

విదేశములనుండి ముఖ్యముగ ఆగ్లదేశమునుండి మానదేశమునకు దిగుమతి యగుచున్న నూలును, వస్త్రములును యీవిధముగ నున్నవి.

సంవత్సరము	నూలు (పౌనులు)	వస్త్రములు (గజములు)	నూలు, వస్త్రములు, మోత్తపువిలువ (రూపాయలు)
1918—19	38,095,000	1097,300,000	60,55,00,000
1919—20	15,097,000	1063,600,000	59,08,00,000

ఇట్లుమానము ప్రతినంవత్సరమును ఇంచుమించుగ 60 కోట్ల రూ. విలువగలనూలును, వస్త్రములును విదేశములనుండి దిగుమతి చేసికొనుచున్నాము. మానకు సరిపోవునంత ప్రత్తిపండుచున్నను, వస్త్రములు తయారుచేయుటకు కార్మికులున్నను, అమితధనమును వస్త్రములకొరకు విదేశములకంపు చుండుటచే, దేశము దార్త్రద్యమున కుక్రిగి పోవుచున్నది.

వస్త్రపరిశ్రమను పునరుద్ధరించుటకు గాంధీమహాత్ముడు చేయుచున్న మహిమకారమును ప్రశంసింపకయే ఈప్రకరణము ముగింప

జాలము. ఆమహాత్ముడు ఆసేతు హిమాచలపర్యంతము పర్యటనము చేసి రాత్తు పు సందేశమును భారతీయులకు హదేశించియున్నాడు. ఆమహాత్ముని ప్రియత్నములవలన దేశమున వస్త్రపరిశ్రమ తిరిగి తలయెత్తచున్నది. విదేశ వస్త్రములపై వ్యామోహము క్షీణించి, ఖిద్దరు వస్త్రవ్యాపకము ఎక్కువగుచున్నది. 1921 వ సం॥ స్వదేశీ ఉద్యమ ప్రభావము ఈ దిశయందు కలచలనం ను సృష్టించును.

వస్త్రములు.

గజములు

30-9-1920 నాటికి

గుమతి 3,540,677,100

30-9-1921

1,866,341,100

నూలు

ఎత్తు

30-9-20

118,447,700 పౌనులు

30-9-21

90,592,600 పౌనులు

స్వరాజ్యమును సాపాదించుటకు రాత్తు వెళ్టి ముఖ్యసానకమైన నెయ్యి, రాత్తుము నుపయోగించుటవలన హైందవుల కెట్టిమహాపరాధము కలుగునదియు, గాంధీమహాత్ముడు 'స్వరాజ్యమర్థ'మను రచనమున యంగుఱ్ఱాడియా పత్రికలో నిట్లు వ్రాసియున్నాడు.

“కాంగ్రెసు తీర్మానము స్వదేశీ వస్త్రప్రాముఖ్యమును, వస్త్రముల త్యాగావశ్యకతను ధృఢముగ వ్యక్తపరిచెను. దేశమునందు గను పొందెడి ఆర్థికప్రభావమును ప్రోత్సహపరచిగాని దానిని సహించి యూరకుండునాతనరకు హిందూదేశము స్వేచ్ఛను పొందజాలదు. విదేశీవస్తు బహిష్కారమనిన విదేశీవస్త్ర బహిష్కారమనియే ఎక్కువ వచ్చును. మనము వస్త్రములనిమిత్తము 60 కోట్ల ధనము వెలుపలికి పంపుచున్నాము. ఈప్రవాహము నాపుచేయుటకు హిందూదేశము

ప్రబలప్రయత్నములను కావించినచో స్వరాజ్యము ఈయొక్కకార్యము మూలముననే చేకూరకలదు. హిందూదేశవర్తకుని అత్యాశను సంతృప్తిపరచుటకు పరాధీనత అనుభవించుచున్నది. యీస్టిండియా కంపెనీ వచ్చినప్పుడు మనకుకావలసిన వస్త్రమంతను మనము తయారు చేసికొనుటయేకాక, విదేశములకుగూడ వస్త్రములను పంపుచుండెడి వారము. అట్టిస్థితియంతయుమారి, హిందూదేశము తనబట్టలకు ఇతర దేశములపై నాధారపడవలసి వచ్చుచున్నది. హిందూదేశపుతు్రిలు కష్టపడుచో తమకు కావలసిన బట్టలు తయారుచేసికొనగలరు. ఇప్పటికిని నేతగాంధీ చాలినంతమందిగలరు. మిల్లులు మనకుకావలసిన వస్త్రమంతను తయారుచేయజాలవు. నేటికిని మిల్లులకన్న నేతగాంధీ క్కుడు వస్త్రములను తయారు చేయుచున్నారు విదేశవస్త్ర బహిష్కారమునకు నూలును విశేషముగ తయారుజేయుట ముఖ్యవశ్యకము. ఇందుకు రాట్టములతో నూలువడుకుట యవసరము. మన వర్తకులు విదేశవస్త్రములను తెప్పించుట పూర్తిగ మానివేయవలెను. కావలసిన దూదినంతను, ఈదేశముననే నిలువయుంచి విదేశపు నూలును కొనుట చాలింపవలెను.

“గృహస్థులు తమ ‘శ్లేషను’గురించిన అభిప్రాయములను మార్చుకొని ముతకవస్త్రమునందుగల పనితనమును, సౌందర్యమును, గ్రహించుట కలవాటుపడవలెను. ! నేతగాంధీకు నూలుసప్లయి చేయుటకు ప్రతివారును, తమతీ రికక్లోలము నుపయోగించవలెను. మనమిప్పుడు ఆధ్యాత్మిక సంరంభముతో మునిగియున్నాము. అసామాన్యపరిస్థితులలో సామాన్యవ్యవహారములను కట్టిపెట్టుట యావశ్యకము. సంవత్సరకాలములో స్వరాజ్యమును సంపాదించదలచిన, దానిపై ననే మన దృష్టి నిగుడింపవలయును. అందుచే విద్యార్థులందరును, తమ చదువులనొక సంవత్సరముపాటు కట్టిపెట్టి నూలుతయారుచేయుటకు పాటుపడ

వలెను. దేశమునకు వారు చేయదగిన యుత్కృష్ట సేవ అదియే. ప్రతి జాతీయ కళాశాలకు, పాఠశాలకు, నూలుకండెలను తయారుచేయు కర్మాగారము గావలయును. ఇందుచే విద్యార్థుల కిహపరలాభము గలుగును. హిందూదేశమున బట్టలకరవును తొలగించుటకు తోడ్పడుట యుత్కృష్టకర్మయనుటకు సందియములేదు. బీదవారందరును, ఈ పని చేయునటుల వారికొడుకు డబ్బీయకూడదని అడుగవచ్చును. నూలు వడుకుట నేతన లెగాని, వడ్రంగమువలెగాని ఒకవృత్తిగ నెంచబడలేదు. పూర్వకాలమున స్త్రీలు తమతీరిక సమయములందు నూలువడుకుచు, దానిని గౌరవకార్యముగ నెంచుచుండెడివారు. మన యెరుటనున్న ఈస్వల్పకాలములో స్త్రీలచే నీయభ్యాసము పునరుద్ధరింపజేయుట కష్టము. కాని విద్యార్థులిందుకు సులభముగ పూనగలరు. ఈపని తమ గౌరవమునకు హానికరమని ఎవరును నిర్లక్ష్యముచేయజనదు. నూలు వడుకుట యందు స్త్రీలశీలము కాపాడుటకును, కరవును తొలగించుటకును, వస్తులధరలు తగ్గుటకును, తగిన ప్రతినిధియగలదు. స్వరాజ్య మర్థము దానియందేకలకు. విదేశవర్తమను ప్రేరణకులోబడిన మనపూర్వుల లోపమునకు నూలువడుకుటను పునరుద్ధరించుటచేతనే మనము పాఠ్యశ్చిత్తము సలుపగలము. 'కర్దూ'వస్త్రము నెల్లరు ప్రేమించు నటుల విద్యార్థులేచేయగలరు. తనపుత్రులు వడికిన నూలుతోతయార య్యెడి వస్త్రమును, ఏతల్లిగాని, ఏతండ్రిగాని, ధరించుట కంగీకరింప కుండునా?

ప్రతిప్రదేశమందును, జాతీయపాఠశాలలందు కొత్తసంగతులను ప్రవేశపెట్టెదవని నన్ను విద్యార్థులడిగియుండిరి. నూలువడుకుపని ప్రవేశపెట్టెదనని, నేనందరికి చెప్పియుంటిని. అభివృద్ధిమార్గమును, నేను నిర్దేశింపనెంచితివా? మిల్లుల నూడబెరికి నూలువడుకుటను, మగ్గము లతో నేయుటను ప్రవేశపెట్టెదలచితివివా? రైల్వేచుట్టివైనైవె రెండు

యెద్దులబండిని ప్రవేశ బెట్టదలచితివా ? యంత్రములనన్నిటిని ధ్వంసము
గావింప నెంచితివా ? ఈప్రశ్నల నన్న నేకులడిగిరి. యంత్రములు తొల
గిపోయినను నేనువగవను కాని యంత్రముల నాశనము చేయ నేను
బూరుకొనలేదు. విల్లులద్వారా తయారయ్యెడి నూలునకును, వస్త్ర
ములకును ఇతరమార్గముల తయారయ్యెడి నూలును వస్త్రములనుచేర్చి
మనదేశమునుండి బయటకుబోయెడి కోట్లకొలది ధనప్రవాహమును
ఆపివైచుటకై సాకల్పించితిని. ఈపని నెరవేరుటకు ఎల్లరును తమతీరిక
సమయమును నూలువడకుట కుపయోగించుట ఆవశ్యకము. అందుచే
నూలువడకుట ఒకవృత్తియని భావించుటకన్న తమ విధ్యుక్తధర్మముని
ప్రజలు భావించునటుల జేయుటకు నేనుకొన్ని మార్గములను సూచిం
చితిని” (ఆంధ్రపత్రికనూడి.)

గాంధీమహాత్ముని ఆదేశమును పాలించి, భారతీయులు తమ
పరాధీనతనుండి త్వరకాలములో విముక్తులయ్యెదరుగాక !

I

నౌకావ్యాపారము. (ఓడల వర్తకము.) †

అనేక శతాబ్దములనుండి వేదము లుత్పన్నమైనది మొదలు మొన్నటి వఱకును, భారతవర్షమున నౌకావ్యాపారమును, విదేశ వాణిజ్యమును మిక్కిలి ఉచ్చదశయందుండెను. పశ్చిమమున బాబిలోనియా అస్సీరియా, ఈజిప్టు, అరేబియా ఫోసిఫియా రోము గ్రీసు మొదలగు దేశములతోడను, తూర్పున బర్మా, చీనా, జపాను దేశములతోడను, సుమిత్రా, జావా, కంబోడియా మున్నగు ద్వీపములతోడను వర్తకము చేయుచు, సముద్రమార్గముల ఖండాంతరముల దర్శించుచు కొన్ని ప్రదేశములకు వలసబోవుచు, భారతవర్షము నాగరిక దేశములలో నెల్ల మిన్నయై ప్రాక్సముద్రారాజ్ఞి (తూర్పు సముద్రాల రాణి) యని ప్రఖ్యాతి నహించెను. మనదేశమందలి వేదములు స్మృతులు పురాణములు, కావ్యములు మొదలగు గ్రంథములేగాక విదేశ యాత్రికులుచు, వారి గ్రంథములును గూడ భారతీయ నౌకావ్యాపార ముత్కృష్టస్థితియందుండినట్లు సత్యము నెసగగలవు.

ఓడలను గూర్చియు, ధనార్జమునకై విదేశముల కేగెడి వర్తకుల గూర్చియు, సముద్ర యానమున సంభవించెడి ఉపద్రవములనుగూర్చియు, నతిప్రాచీనమగు ఋగ్వేదమున కొన్ని తావులందు జెప్పబడియున్నది. నౌకలు ప్రయాణముచేయు సముద్రమార్గములు వరుణదేవునకు తెలియునని యొకచోటను (I ; 25 ; 7) ఆశాపూరితులైన వర్తకులు అన్య దేశముల కోడల నంపెదరని మఱియొకచోటను (II ; 48 ; 3) లాభము నపేక్షించి వర్తకులు సముద్రమున నేభాగమునకై వను పోవుచుండురని

† శ్రీరాధాకుమరముఖర్జీగారి History of Indian Shipping. అను శుక్తముననుసరించి వ్రాయబడినది.

యొకచోటను (I ; 56 ; 2) నౌకాయానమునుగూర్చి చెప్పబడియున్నది. వసిష్ఠ, వరుణులిద్దఱును నోడనెక్కి సముద్రతరంగములపై నుయ్యెల లూగుచు ప్రయాణము చేసినట్లును మఱియొకచోట “తుగు” డనెడి రాజర్షి తనశత్రువుల జంపుటకై కుమారుడగు భుజ్యుని దూరద్వీపముల కంపినట్లును మార్గమధ్యమున భయంకరమైన తుపానువలన నతని యోడ మునిగిపోయినట్లును, అశ్వనీదేవతలు తమనౌకపైవచ్చి యాతని రక్షించినట్లును వర్ణింపబడియున్నది. సముద్రమున కవ్వలదీప్తలలో వసించెడు మేచ్చులను సహదేవుడు జూచినట్లు మహాభారత సభా పర్వమున గలదు. సముద్ర మధ్యమున మునిగిపోయిన ఓడలోని వణిజులకు పడవల నొసగి రక్షించురీతిని ద్రావిడదేయులు పరాజితులైన తమ మేనమామలకు మూడురథములనిచ్చి కాపాడిరని కర్ణ పర్వమున నున్నది. బోధాయన సూత్రములును, గౌతమసూత్రములును ఓడవాండు రాజునకు చెల్లించవలసిన సుంకములను నిర్ణయముచేయుచున్నవి. వాణిజ్యమునందేగాక యుద్ధములందు సైతము నౌకాదళముల సిద్ధపఱచి, శత్రువుల నెదుర్కొనినట్లు కొన్ని కావ్యముల వ్రాయబడియున్నది. రఘు మహారాజు జైత్రయాత్రకు వెడలినపుడు వంగదేశాధీశులు నౌకలతో నతని నెదుర్కొనగా, వారినోడించి యచ్చోట జయస్తంభముల నెలకొల్పినట్లు కాళిదాసు ‘రఘువంశము’న వర్ణించియున్నాడు. (IV 36) క్లేశ సంస్కృత వాఙ్మయమున పోచిన భారత నౌకావ్యాపారమునుగూర్చి తెలిపెడి నిదర్శనముల నేకములుగలవు.

క్రీస్తునకు 3000 సం॥లు పూర్వము హిందూదేశము బాబిలన్ లో వర్తకము చేయుండెను. ‘ఉర్’ (Ur) పట్టణముయొక్క శిథిలములలో కన్పించిన టేకుకలపనుబట్టి యీసంగతి తెలియుచున్నది. క్రీస్తునకు 7 శతాబ్దములు పూర్వము నిర్మింపబడిన ‘నెబుజ్జిడ్ నెజార్’ యొక్క రాజభవనమునను, చంక్రని దేవాలయమందును హిందూదేశపు టేకు

కలప యుపయోగింపబడినట్లు గ్రహించి దానినిబట్టి హిందూదేశమున కును బాబిలోనియాకును సముద్రవ్యాపారము జరుగుచుండవలెనని రస్సాము (Rassam) నిర్ణయించినాడు. బియ్యము, మంచిగంధము, నెమళ్ళు, గ్రీసుదేశమున హైందవనామములతో వాడబడుచుండెను. ఈకాలమున (క్రీ. పూ. 6, 7 శతాబ్దములలో) హిందూదేశమునకును, బాబిలోనియాకును న్యాపారము విరివిగ జరుగుచుండినట్లును, ఆర్యులకంటె ద్రావిడు లీవ్యాపారమున నెక్కుడు ప్రముఖత వహించినట్లును, హైందవు లరేబియా యందును ఆఫ్రికాఖండపు తూర్పుతీరమందును చీనాదేశమందును వలెనే, బాబిలోనియాయందును నివాసముల నేర్పఱచి కొనినట్లు 'కెన్నడి' (Kennady) ధృవపఱచియున్నాడు. హిందూదేశము బంగారము, రత్నములు, దంతములు, నీలిమందు మొదలగు వస్తువులను విదేశముల కెగుమతి చేయుచుండెను. ఈజిప్టులోని పురాతనపు గోరీల నిర్మించుటలో మనదేశపు నీలిమందును, చింతచెక్కను నుపయోగించినట్లును, ఈజిప్టు వారు తమవస్త్రములకు నీలిమందుతోరంగు వేసికొనినట్లును, శవములపై హిందూదేశపు మస్తినుల కప్పినట్లును చరిత్రకారులు వాఱ్ఱయుచున్నారు. బైబిలులోకూడ హిందూదేశపు విదేశవ్యాపారముచూచించు నిదర్శనములు గలవు. 'హెరొడోటస్' అను గ్రీకు చరిత్రకారుడు ఉన్నికంటె ప్రశస్తమయినవస్తువు హిందూదేశమున చెట్లనుండి దొరకుననియు, దానితో హిందువులు దుస్తులను తయారుచేసి ధరింతురనియు వాఱ్ఱెను. ఆనాటి ఖనిజోత్పత్తినిగూర్చికూడ మనకు తెలియవచ్చుచున్నది. 'జెరయస్' అను పారసీకచక్రవర్తికి లోబడియుండిన సింధునదీప్రాంతములు అతనికి పాలునకు 1,93,00,000 రూపాయలు విలువగల బంగారమును కప్పముగా చెల్లించుచుండెను. భూమిలోనుండి, బంగారపు రజమును త్రవ్వెడు 'చీమల' విషయమై ఇతరపాశ్చాత్యగ్రంథకర్తలవలెనే ఇతడును ననేకకథలను వర్ణించియున్నాడు. ఈ

విషయములెల్ల ప్రాచీనమైనదవాభ్యుదయమును విదేశవాణిజ్యమును,
నౌకావ్యాపారమును స్పష్టీకరించుచున్నవి.

మౌర్యయుగము.

ఇకమౌర్య చక్రవర్తుల కాలమున నౌకావ్యాపారమెట్లుండెనో విచారితము. ఈకాలమున భారతదేశమును దర్శించిన యవనయాత్రికులమూలమున, నౌకానిర్మాణమును నౌకావ్యాపారమును మిగులనుచ్చదశయందుండి అనేకమందికి జీవనోపాధిగ నుండెనని తెలియుచున్నది. అలగ్జాండరు సింధునదిని దాటుటకు మైదవులచే నిర్మింపబడిన నావల నుపయోగించెను. మఱియు నతనిసైన్యములు స్వదేశమున కేగునపుడు అతనిసేనాధిపతియగు 'నియార్కుస్' (Nearchus) సింధునదిలోని నౌకలను రమారమి రెండువేలుచేర్చి వానిసహాయమున సింధునది నతిక్రమించి అరేబియా సముద్రమునుప్రవేశించి 'పెర్షియన్ గల్ఫ్' వఱకును సముద్రముమీదనే ప్రయాణము చేసెను. ఈనౌకాదళము సుమారు 8000 సైనికులను, వేలకొలది గుఱ్ఱములను, అపరిమితమగు యుద్ధసామగ్రిని వహించెను. ఈమహాదళము మైదన కార్మికులతో హిందూదేశపు కలపతో నిర్మింపబడెను. ఇట్టిమహాదళముల సైతము నిర్మింపగల ప్రత్యేక నిర్మాణస్థలములకాలమున చాలయుండెను.

ఈయంశములనుబట్టి, మౌర్యచక్రవర్తుల కాలమున నౌకానిర్మాణము ప్రధాన పరిశ్రమములలో నొకటిగనుండెనని గ్రహింపగలము. ఈపరిశ్రమకు రాజులే సర్వాధిపులై సకలవిధముల సహాయము చేయుచుండిరి. నౌకానిర్మాతలెల్లరు ప్రభుత్వ నౌకాశాఖయందే పనిచేయువలసియుండెను. స్వోపయోగమునకై నౌకలునిర్మింపవీలులేకుండెను. అయినను వర్తకులును, సముద్రయానమొనర్ప నిచ్చగించు నితరులును రాజయొక్క ఓడల నద్దెకుతీసికొని వానినే నుపయోగించుచుండిరి.

ఇట్టిపరిశ్రమ ప్రభుత్వపోషణమున నభివృద్ధి గాంచుచుండుట

చేతనే, చంద్రగుప్తమౌర్యుని రాజ్యాంగమున నౌకాశాఖను ప్రత్యేకముగ నేర్పాటు చేయుట కవసరముకలిగెను. సైన్యపరిపాలనమునకు నియమింపబడిన అయిదు పంచాయతీలలో నొకపంచాయతీ నౌకాదళములపై నధికారము కల్గియుండెను. తన అర్థశాస్త్రమునందు కొటిల్యుడు నౌకాశాఖనుగూర్చి విపులముగ వ్రాసియున్నాడు. రాజ్యాంగనిర్మాణమున నద్వితీయ ప్రతిభాశాలియగు చంద్రగుప్తుడు నౌకాశాఖ విషయమై శ్రద్ధవహించి దానిని మంచి స్థితియందుంచెను.

నౌకాశాఖపై సర్వాధికారముగల ఉద్యోగస్థునకు 'నావధ్యక్షుడ'ని పేరు. సముద్రపుటోడలును, నదులందును సరస్సులందును ప్రయాణమొనర్చెడు పడవలునుగూడ, నితని యధికారమునకు లోబడి యుండెను. ఈనావధ్యక్షుడు నిర్వర్తించవలసిన విధుల నేకము లుండెను. (1) రేవుస్థలములలో ప్రభుత్వమునకు రావలసిన పన్నులను వసూలుచేయుట అతని ప్రధమకర్తవ్యము. సముద్ర నదీతటాక ప్రాంతవాసులు ప్రభుత్వమునకు సుంకముల చెల్లింపవలసియుండెను. చేపలు పట్టువాండ్లు తమకు లభించిన దానిలో నారనవంతు పన్నుగా చెల్లించుచుండిరి. వతఁకు లెగుమతి దిగుమతి సుంకములు చెల్లింపవలసియుండెను. రాజయొక్క నౌకలపై ప్రయాణము చేయువారు భాడిగ చెల్లింపవలెను. ముత్యముల నేరుటకును, శంఖముల పోగుచేయుటకునుగూడ రాజయొక్క నావలే అద్దెకివ్వబడుచుండెను. ఇట్టి యద్దెల నేకాక, రేవు పన్నులనుగూడ వసూలు చేయుచుండిరి. (2) తుపానునందు వాతాహతములై భంగపాటునొందిన ఓడలు రేవుచేరినపుడు, వానిని నావధ్యక్షుడు తండ్రివలె సంరక్షింపవలసియుండెను. ఓడలోని సరకులు నీటిచే తడిసి పాడైనయెడల, సుంకముల సగము వసూలుచేసియో, అసలే వసూలుచేయకయో, తగినకాలమునతిరిగి యానౌకలు ప్రయాణము చేయుట కతడనుజ్ఞ యొసగుచుండెను. వతఁకుల సరకులను గొం

పోవు రాజనౌక లేకారణముచేనైనను మునిగిపోయినయెడల, వర్తకులకువచ్చిన నష్టమును, రాజధనాగారమునుండి నావధ్యక్షు డిచ్చుచుండెను. (3) రేవునందలి యోడలకెట్టి అపాయమును వాటిల్లకుండ జాగ్రత్తపెట్టుట యాతని మూడవవిధి. ఆషాఢమాసము మొదలు కార్తీకమాసమునఱకును (అనగా వర్షాకాలమున) ప్రయాణికులు ప్రభుత్వనావలపైననే రేవులు దాటవలెను. హేమంత గ్రీష్మ ఋతువులలో, గొప్పనదులందు పెద్దపడవలుమాత్రమే ప్రయాణమొనగ్గును. ప్రయాణికులకు నిబ్బంది కలుగకుండ, రేవులనుదాటు స్థలములును, సమములునుగూడ నిర్ణయింపబడియుండెను. రేవుదాటు ప్రతిమనిషియు, అక్కడ నియమింపబడు నుద్యోగస్థుని యనుజ్ఞ పొందవలెను. ఈయాజ్ఞలనుల్లంఘించినవారు రాజదండనకు పాత్రులగుచుండిరి. అత్యవసరములగు పనులుగల కొందరు అనుమతిలేకయే రేవులు దాటవచ్చును. (4) రేవుస్థానపు నిబంధనముల నతిక్రమించువారిని నావధ్యక్షుడు శిక్షించుచుండెను. సముద్రపు దొంగలనావలను, శత్రుదేశములకేగు నౌకలను, పన్నులు చెల్లించని ఓడలను, అతడు తీవ్రముగ దండించుచుండెను. నేరములుచేసి దేశాంతరములకు పారిపోవువారిని, ప్రభుత్వపు టుత్తరువు లేకుండ దూరదేశమునుండి ప్రయాణముచేయుచు వచ్చినవారిని, గూఢచారులను, ఆయుధములను విషమును వెంటతీసికొను పోవువారిని నతడు బంధించుచుండెను. మరియు అక్రమముగ దాటింపబడిన సామగ్రిల నతడు వశపరచుకొనుచుండెను.

విదేశీయులు భారతదేశమునకు తరుచుగా వచ్చుచుండుట చేతను, వాణిజ్యము వృద్ధిపొంది యుండుటచేతను, నావికావత్సరము చంద్రగుప్తునికాలమున నిట్లు విజృంభించి, ప్రభుత్వమున ముఖ్యమగు శాఖగానుండెను.

అశోకునికాలమునకూడ హిందువులు సముద్రవ్యాపారముచేసి,

సిరియా, ఈజిప్టు మేసిడోనియా, ఎపిరస్, మొదలగు విదేశములతో సంబంధము కల్గియుండిరి. వాణిజ్యముకొరకేగాక, మతప్రచారము కొరకుకూడ భారతీయులు విదేశములకు పోవుచుండిరి. అంతర్జాతీయ వత్సకము సలుపుచు, సర్వజనసౌభ్రాతృత్వ సిద్ధాంతము నందరకు బోధించుచు, భారతవర్షము, వాణిజ్యాధ్యాత్మిక విషయముల ప్రపంచమునందగ్గ్రస్థానము వహించెను. కావున, నౌకావ్యాపారము అశోకుని కాలమునకూడ ముంచిస్థితియందుండెననుటకు సందేహములేదు.

ఆంధ్ర-కుషాయుగము:- (క్రీ.పూ. 200 మొదలు క్రీ.శ. 300 వరకు.)

క్రీ. పూ, 200 సం॥ మొదలు క్రీ. శ. 250 వరకును వ్యాపించిన ఆంధ్రనామాజ్యమునందలి వాణిజ్యమునుగూర్చి ఆర్. సి. వెల్. R. C. Well ఇట్లు వ్రాసియున్నాడు. “ఆంధ్రుల పరిపాలనము ప్రజలకై శ్వర్యదాయకమయినట్లుగ పడును. పడమటి ఆశియాతోడను, గ్రీసుతోడను, రోముతోడను, ఈజిప్టుతోడను, చీనాతోడను, నితరపూర్వదేశములతోడను భూమార్గమునను, సముద్రమార్గముననుకూడ (భారతదేశము) వర్తకముచేయుచుండెను. సిరియాదేశమునందలి యుద్ధములలో హైందవ మత్తేభము లుపయోగింపబడుచుండెను. రోముదేశమునుండి హిందూదేశమునకు ప్రలియేషను అమితముగ బాగాయ నాణెములంపబడుచుండెనని పైని వ్రాయుచున్నాడు. ఈవిషయమునే “వెల్లన్” గ్రంథకారుడు ధ్రువపఱచుచున్నాడు. దక్షిణహిందూస్థానమున అందుముఖ్యముగ దక్షిణము ననేక రోమకనాణెములు కనుగొనబడినవి. రోమనులు వెట్టెను హింసకు తాళలేక కొంతమంది చూఢులు స్నేహపాత్రులగు పశ్చిమభారత తీరవాసుల శరణుపొంది మలబారున స్థిరముగనుండి పోయిరి (క్రీ. శ. 68 వ సం॥ము)”

కుషను చక్రవర్తుల కాలమున హిందూదేశమునకును, రోమునకునుగల వ్యాపార మభివృద్ధిగాంచెను. రోమునకు హిందూదేశమునుండి

పట్టువస్త్రములును, రత్నములును, సుగంధద్రవ్యములును ఎగుమతి
యగుచుండెను. వీనికిప్రతిఫలముగ రోమునుండివిశేషద్రవ్య మీదేశము
నకు దిగుమతియగుచుండెను. రోమకుల ద్రవ్యముతో రోమకుల కళలు
ను, భావములునుగూడ మనదేశమును ప్రవేశించెను. గాంధారమని
పిలువబడెడు శిల్పము రోమకసంబంధమైయున్నది. మరియు రెండవ
“క్రాడ్చెసిస్”అను కుషను చక్రవర్తి “ఆరీ” రోమకనాణెములననుసరించి
వానికి తుల్యమగు బంగారునాణెముల నీదేశమున ముద్రింప దొడగెను.
దక్షిణ హిందూస్థానమున రోమకనాణెములు విశేషముగ కన్పించు
చున్నవి. ఇంటియగాక ఆంధ్రనాణెములపై రెండుతెరచాపకొయ్యలు
గల నాకయొక్క ప్రతిమ ముద్రింపబడుట జూడ సాహ్యాంధ్రదేశము
నొకావ్యాపారమున నెంతయో యభివృద్ధిగాంచినట్లు తెలియుచున్నది.

అగస్త్యు చక్రవర్తి రోమనుసామ్రాజ్యమును పాలించుకాలమున
ఆదేశమునకును ఇండియాకునుగల వ్యాపారము మహోన్నతిగాంచెను.
ఈకాలమునకు పూర్వము హిందూదేశము ఈజిప్టుతో విరివిగవర్తకము
చేయుచుండెను. ఈజిప్టుదేశపు రేవుపట్టణమగు “మెయాన్ హార్మాన్”
నుండి హిందూదేశమునకు 120 ఓడలు ప్రయాణముచేయుచుండగా
తానుచూచియుంటినని స్ట్రాబో వ్రాసియున్నాడు. రెండవ సామగ్రి
లను తీసికొనిపోవు ఓడలు పశ్చిమతీరమున బయలుదేరి ఈజిప్టు తీరము
ననున్న బెరీనిక (Berenica) మెయాన్ హార్మాన్ (Myanharms)
రేవు పట్టణములను చేరుచుండెను. అచ్చటనుండి యీసరకులు నైలున
దీ ముఖవ్యారముననున్న అలెగ్జాండ్రీయాపట్టణమునకును అటనుండి
రోముదేశమునకును గొంపోబడుచుండెను. ఈజిప్టువాసులయిన యవ
నులు హిందూదేశపు సరకులతో నిట్లు వర్తకము చేయుచుండిరి.

రోమనుదేశముతో నీవిధముగ సముద్రవ్యాపారము సాగుచు
డుటచే కొందరు రోమనులు ఇండియాలో నివాసమేర్పరచుకొనిరి. అ

ప్పటిపాండ్యదేశరాజులును తమిళదేశాధీశులును రోమనులనుతమనైస్యములోచేర్చుకొనుచుండిరి. “ఆర్యప్పడైకడంతానడుండి చేలియన్జి” అను రాజుకాలమున మఘగకోట సతిరత్నణార్థము రోమనులునియమింపబడిరి. కావేరీ ముఖద్వారమగు కావేరీపడ్డినమను పట్టణమున యవనులు నివసింపుచుండిరి. యవనసారానుములు వారి విపరీతమగు పాత్రలు మున్నగు వానిని గురించిన తమిళపద్యములును, నీలగిరికొండలందు కనుగొనబడిన యవనుల కంచుపాత్రలును, పెరిప్లస్ గ్రంథమును, యవనులతో సంబంధముండినట్లు స్థిరపరుచుచున్నవి.

పెరిప్లస్అను గ్రంథమున నాకాలపు (క్రీ. శ. 100) వర్తకస్థానములును రేవుపట్టణములును పేర్కొనబడినవి. మూరిస్ రేవు స్థానమున నెల్లపుమను భారతనౌకలుండెడివని తెలియుచున్నది. ఈగ్రంథముననే అప్పటి నౌకలపరిమాణమును, అరేబియా ఈజిప్టులనుండి హిందూదేశమువఱకునుగల సముద్రమార్గ వివరములును వ్రాయబడియున్నవి. మరియు అరేబియానుండి యోడలు జూలైమాసమున బయలుదేరి నాకాలమున పశ్చిమముగ పీచుచూడు గాలిసహాయమున, హిందూదేశ పశ్చిమతీరమును చేరుచుండెను. ‘కాలమీ’ మొక్క భూగోళశాస్త్రమందు సింధునదీ ముఖద్వారము మొదలు గంగానదీ సాగరసంగమము వఱకునుగల రేవుపట్టణములు పేర్కొనబడెను. సౌరాష్ట్రము (సూరతు) గుజరాతులోని ‘మొరొగ్రోసాల్’ (మొగ్రోలు) ఏరియాకి, సౌపర, మూజిరిస్, బకరీ, మెసాలియా (మచిలీపట్నము) కౌనగర మొదలుగు పట్టణములనాకాలమున వ్యాపారమునకు ప్రసిద్ధిగాంచెను.

ఈకాలమున రోమునకును, హిందూదేశమునకును వర్తకసంబంధమెగాక రాజకీయసంబంధముకూడ నుండెను. క్రీ. పూ. 20 సం॥న (పాండియన్) అను పాండ్యరాజునుండి అగస్తసు యాస్థానమునకు గాయబారిపంపబడెను. ఈవిధముననే క్రీ. పూ. 30 సం॥ము మొదలు క్రీ. శ.

550 వ సం॥ము వరకును రోమను చక్రవర్తులకును కుషనురాజులకును గూడ రాజకీయ సంబంధము లేర్పడియుండెను.

గుప్తయుగము, హర్షానికాలము.

భారతీయుల సముద్రవ్యారము ఈ పు గ్రీసు, రోము, సిరియా మొదలగు పశ్చిమ దేశములకేగాక, బర్మా, చీనా మొదలగు ప్రాగ్దేశములకుగూడ వ్యాపించెను. క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమునుండి క్రీ. శ. 1000 సం॥ము వరకు (అనగా బౌద్ధయుగమున) బంగాళాఖాతమందును, హిందూమహాసముద్రమందును నౌకావ్యాపారము విరివిగా సాగుచుండెను. ఈవర్తకమున తూర్పు తీరవాసులే ముందంజవేయుచుండిరి. చోళుల నౌకాదళము గంగా, ఐరావతీనదుల ముఖద్వారములకును, మలేదీవులకును నిర్భయముగ పోవుచుండెను. తెలుగుదేశస్థులుకొందరు తూర్పు సముద్రముదాటి బర్మాదేశమునకును పెగూదేశమును నశవరదుకొనిరి. ఈకారణముచేతనే చాలకాలముచరిగిన పెళువాను ౪ 'తెలుగెయని పిలువబడుచుండిరి. పూర్వసముద్రమునందలి వ్యాపారమున కళింగదేశస్థులు మార్గదర్శకులై నాయకత్వమువహించిరి. తిరుదొల్త వారు తీరమువెంబడినే సిలన్ మొదలగు దేశములకును, తర్వాత సముద్రమునుదాటి బర్మాదేశమునకును ప్రయాణముచేయజొచ్చిరి. మలక్కాదేశముతోగూడ వారికి సంబంధముండెను. ఇప్పటికిని 'సింగపూర్' పట్టణమున క్లింగులనిపిలువబడు కాళింగులసంతతివారు కొందరుకలరు. ఓడలవర్తకము నౌకా నిర్మాణము మొదలగు విషయలందు కళింగ రాజపుత్రులు శిక్షణము పొందుచుండిరిని కొన్నిశాసనములందు కలదు. చిలుక సరిస్సాకాలమున నౌకల వసతి స్థానమై ప్రసిద్ధిగాంచెను.

క్రీ. శ. 7వ సం॥మున కళింగ దేశవాసులైన హిందువులు కొందరు తూర్పుసముద్రముదాటి జావాద్వీపము ప్రవేశించి, అచట తమ నివాసమేర్పరచుకొనిరి. జావాప్రజలను నాగరికులుగజేసి, యచ్చోట

వారు హైందవ సభ్యులను వ్యాపింపజేసిరి. హిందువులచే నిర్మింపబడినట్టి వైభవోపేతములగు పురాతనకట్టకముల శిథిలములు నేటికిని జావాద్వీపమునగలవు. అచట శిలాశాసనములమీద లిఖింపబడిన భాషకును, సంస్కృతమునకును చాలసంబంధముకలదు. హిందూదేశమునుండి సింహళముమీదుగా సముద్రమార్గమున చీనాదేశమునకు ప్రయాణముచేయుచు, మార్గమధ్యమునను జావాద్వీపమున హిందువులను విశేషముగ చూచితినియు, తానెక్కినయోడచు నడిపిరిది బ్రాహ్మణమతస్థులగు హిందువులేయనియు, పాహియాన్ వ్రాసియున్నాడు. ఏడవ శతాబ్దారంభమునుండి పశ్చిమ తీరవాసులుకూడ జావాద్వీపమునకు వలసపోవుచుండిరి. బ్రాహ్మణమత విజృంభణకారణమున హిందూదేశమున నుండనెల్లని శాద్ధులును, శ్రీహర్షుని దండయాత్ర భయమువలన ఘూర్జుకులును, అరబ్బులదాడివలన పశ్చిమోత్తరవాసులును, యిటచుండజాలక, సుఖముగ బ్రతుకవచ్చునను నాశ్శో జావాద్వీపమునకు వెడలుచుండిరి.

వంగదేశీయులుగూడ నౌకావ్యాపారమునందు వన్నెగాంచిరి. బంగాళదేశమునుండి కొందఱు మతప్రచారకులు చీనా, కొరియా, జపానుదేశములకుపోయి శాద్ధమతమును వ్యాపింపజేసిరి. జపానులో నొక మతగ్రంథము 11 వ. శతాబ్దపు వంగలిపియందు వ్రాయబడియుండెను. విజయుడను వంగరాజపుత్రుడు క్రీ. పూ. 550 సం॥లో 700 మంది అనుచరులతో సింహళదేశమునుజయించి, దాని కానామమునంగెనని 'మహావంశ' మను నొక శాద్ధగ్రంథముననున్నది. సముద్రప్రయాణమునందలి సాహసకృత్యములను వర్ణించుకథలు వంగవాఙ్మయమునందనేకములున్నవి. ఒకకథయందు "ధనపతి" యనువాడు సింహళదేశమునకు నేడు ఓడలప్రయాణము చేసినట్లు వర్ణింపబడియున్నది. చానిలో ముఖ్యనౌకయగు "మధూకా" యందు సువర్ణనిర్మితములగు గదులుండెను.

ఆకాలమున బంగారమున సాటగాను (ఛరిత్రపౌర) చాంప (భగల్పూరు) తామ్రలిప్తి మొదలగునవి పరిస్థితిగాంచిన రేవుస్థానములుగనుండెను. చాంప (భగల్పూరు) నుండి వర్తకులు సముద్రమార్గమున సునర్ణభూమికి (బర్మా) పోవుచుండిరి. తామ్రలిప్తినుండి సుందరములగు వస్త్రములు ఎగుమతి చేయబడుచుండెను. ఫాహియాన్ ఇచ్చటనుండియే సింహళమునకు ఓడ నెక్కి బయలుదేరెను. హ్యూన్ త్సాంగు కూడ తామ్రలిప్తిని గొప్ప రేవుస్థానముగను, నాణిజ్య పట్టణముగను వర్ణించియున్నాడు.

ఈకాలమున భారతీయులు చీనా, జపానుదేశములతో వర్తకముచేయుచుండిరి. చీనాతోడి వ్యాపారము క్రీస్తుశకము మొదటి శతాబ్దమున ప్రారంభమయ్యెను. “రుద్రదామను” అనుకృతిపుడు చీనాచక్రవర్తులకు రాయ బారుల ద్వారాబహుమానములను పంపించెను. మరియు జాడ్ధమతిము సర్వత్రా వ్యాపించియుండుటచే, హిందూదేశము సింహళము, చీనాదేశములమధ్య నౌకలువిశేషముగ తిరుగుచుండెను. సింహళమునుండి చీనాకు సముద్రమార్గమున వెడలినవారిలో ఫాహియాను మొదటివాడు. అతనివెనుక ననేకమంది యాత్రికులు చీనానుండి దక్షిణహిందూస్థానమునకును, అటనుండి చీనాకును, పోవుచుండిరి. చీనాదేశమున, ‘లోయాంగు’ అనునొకరాష్ట్రమున, 3000 హైందవ సన్యాసులును, 1000 హైందవ కుటుంబములును కలిపి జాడ్ధమత ప్రచారము చేయుచుండిరి.

ఏడవశతాబ్దమునుండి మహమ్మదీయుల రాకవరకును నౌకావ్యాపార మిట్లేవృద్ధిపొందుచుండెను. చీనా, జపానుదేశములతో వ్యాపారము హెచ్చెను. క్రీ. శ. 673 సం॥న అరువదిమంది చీనాయాత్రికులు భారతవర్షమును దర్శించిరి ‘ఇచ్చింగు’ వ్రాసియున్నాడు.

బర్మామొదలు చీనావరకును గల తీరములందలి రేవు పట్టణములకు హైందవ నౌకలు పోవుచుండును. ఇక్కాలమున కొన్ని తావులందు భారతీయులు వలసస్థానములకూడ నేర్పరచిరి. సుమిత్రాయందు శ్రీశో జనామముతోడను, జావాయందు కళింగ నామముతోడను, బోర్నియో యందు మహాశి నామముతోడను హైందవుల వలసరాజ్యములుండెను. ఈప్రదేశములలో హైందవాచారములుకూడ ప్రబలియుండెను. చీనా దేశమునకుబో, సొలీ, దేశములనాగి వలయు పదార్థముల కొని పోవుచుండును. జపానుదేశమున భారతీయులు జాద్ధమునునేగాక హై. దవ పరిశ్రమలకూడ నెలకొల్పిరి. 11 వ. శతాబ్దమునకు పూర్వమే ఆదేశమున ప్రతిపంట నిద్దగు భారతీయులు ప్రవేశపెట్టిరి.

పది, పదికొండు శతాబ్దముల దక్షిణహిందూస్థానమున చోళ చక్రవర్తులు నౌకాదళమును విరివిగనిర్మించిరి. రాజరాజ చోళుడు “చోళ” నౌకాదళమును నాగన మొనర్చి, సింహళమును జయించి, దక్షిణ హిందూస్థానమున నౌకాబలసమన్వితమగు సామ్రాజ్యమును స్థాపించెను. అతని కుమారుడగు రాజేంద్రచోళదేవుడు ఈనౌకాబలముతో ఓడ్రవంగవిహార ఘూర్జర దేశములజయించెను. గంగాతీరమును స్వాధీనము చేసికొనుటచే, ‘గంగయకొండచోళ’ యని బిరుదు గాంచెను. మరియు నితడు మహోదధిని కలయదిగి, 12,000 దీవులను తనవశము చేసికొనెను. ఇంతియగాక, కాదరము (పెగూ) దేశాధీశ్వరుడగు సంగ్రామవిజయోత్తుంగవర్మను సముద్రరంగమున నోడించెను.

ఇట్లు హిందూమహాయుగమున భారతదేశము ప్రాకృత్యేమదేశములతో వ్యాపార మొనర్చియు, నచ్చుటచ్చుట వలససరాజ్యముల నెలకొల్పియు, మత్ప్రచారము గావించియు, అన్యదేశాధీశ్వరుల నౌకాబలముతో నోడించియు, నౌకానిర్మాణమందును, దేశవానిభ్యముందును, అనన్యలభ్యమైన సభ్యతను, ప్రముఖతనుబడస యుండును.

మహమ్మదీయ పరిపాలనము.

అరబ్బులు సింధు దేశమును 8 వ. శతాబ్దమున నాక్రమించిరి. పశ్చిమతీరమందలి సముద్రపుదొంగలు సింహళమునూడి 'ఖలీఫా'కు పంపబడిన కానుకలను కొల్లగొట్టినందున, దానికి ప్రతీకారమొనర్చుటకై యరబ్బులు సింధుదేశముపై దాడివెడలిరి. ఈసమున్ద్రపు దొంగలు చిరకాలమునుండి పశ్చిమ సముద్రమును ప్రయాణముచేయుటకు భయముకలిగించుచుండిరి. అరబ్బులు సింధుదేశమును స్వాధీనముచేసి కొనినపిమ్మట నాలుగైదు శతాబ్దములవరకును పశ్చిమదేశములతోడి వర్తకము వారి చేతులలోనే యుండెను. 11 వ శతాబ్దమునగూడ నోడ దొంగలు పశ్చిమతీరము నాశ్రయించుకొనియున్నట్లు 'ఆబ్బరూసి' వ్రాసియున్నాడు. గుజరాతు తీరమున వర్తకము అధికముగనుండెను. మలబారుతీరమునూడి రత్నములును సుగంధ ద్రవ్యములును ముత్యములును, ఇరాకు, ఖురాసన్, సిరియా, రమ్, యూరపు దేశములకెగుమతి యగుచుండెను. 12 వ. శతాబ్దమునగూడ పశ్చిమతీరము నందు విశేషముగ, 'డెమియాట్' 'బ్రోచి' పట్టణములు వాణిజ్యమొనర్చుచుండెను తూర్పుతీరమునూడి (కోరమాండలు) నూలుబట్టలును, మలబారునూడి మిరియాలు, పలకులును, (సింధుదేశములోని) మకనూరానూడి నిమ్మపొద్దులు, విదేశముల కెగుమతియగుచుండెను.

13 వ. శతాబ్దాంతమున హిందూదేశమును దర్శించిన "మార్కోపోలో"యను విదేశయాత్రికుడు, భారతనావికా వాణిజ్యవిషయమై పెక్కుసంగతులువ్రాసెను. తూర్పుతీరము ముత్యములనేకుటకును, పశ్చిమతీరము ఓడలదొంగలకును పేరుగాంచెను. ఈకాలమున పశ్చిమదేశములనుండివచ్చిన ఓడలు, తిరునల్వేలిపల్లాలోని 'కెయిల్' (కెయిల్) పోర్టుపట్టణమున గుల్లిములకు దిగుమతిచేయుచుండెను. 'కెయిల్' పోర్టు (పల్నాడు) నుండి బెంగాలు, సిరియా, ఇరాకు, ఖురాసన్, సిరియా, రమ్, యూరపు దేశములకును, మలబారునూడి మిరియాలు, పలకులును, (సింధుదేశములోని) మకనూరానూడి నిమ్మపొద్దులు, విదేశముల కెగుమతియగుచుండెను.

“టానా” (థానా) నుండి సాంబాణియు, తోళ్ళును, వస్త్రములును, “క్యాబేలు” (కాంబే) నుండి నీలిమంగును, వస్త్రములును, విదేశముల కెగుమతియగుచుండెను. హైదరాబాద్ నౌకలు ‘ఏడెన్’ పట్టణమునకును, ఆఫ్రికాతీరముననున్న ‘జాంజిబా’ ద్వీపమునకును గూడ పోవు చుండెను.

ఈయోడలు మిగుల పెద్దవిగ నుండెను. ఒక్కొక్క యోడను 150 మొదలు 300 వఱకును పనివానిలు నడుపుచుండిరి. ఒకయోడ యందు రమారమి 6వేల మిరియముల బస్తాలు వేయుచుండిరి. పెద్ద యోడలతో గొడు మూడు చిన్న నావలగూడ పరునమై పోవుచుండెను. నేటి స్త్రీ మరులందునలెనే ప్రతియోడ ప్రక్కను నెవసరసమయముల నుపయోగించుటకై 10 చిన్న పడవలను వేలాడదీయు చుండిరి. పెద్దనౌకయందు, వర్తకుల ఉపయోగార్థము 60 గదులవఱకును నిర్మింప బడియుండును. ఓడయొక్క లోపలి భాగము 13 భాగములకింద విభజింపబడి, ఒక ‘కాన’ నుండి మఱియొక కానలోనికి నీరు చొరకుండునట్లు దట్టమగు చెక్కలతో నమర్పబడి యుండును. ఇట్టి ‘కాన’ లుండుటవలన, ఓడయడుగున నేభాగమునకై న దెబ్బ తగిలినప్పుడు ఆ భాగమొక్కటియే హని నొందునుగాని ఓడకంతకును నపాయము వాటిల్లదు. ఇట్టి విశేషముల ననేకములను ‘నూర్కొపోలో’ తన గ్రంథమున వ్రాసియున్నాడు.

14. వ. శతాబ్దమున హిందూ దేశమునుండి మహమ్మదు తుగ్లకు యొక్క రాయబారిగ చీనాదేశమునకు వెడలిన “ఇబిన్ బాటుటా” (Ibin Bututa) అనునతడు పశ్చిమతీరవాసుల నౌకాపరిశ్రమనుగూర్చి నూర్కొపోలో వలెనే వర్ణించి యున్నాడు. ఈ శతాబ్దమున అరబ్బీ పారసీక దేశములనుండి ప్రయేటరు రమారమి 10,000 గుఱుములు దిగియుండు యుగమునందు. చీనానుండి కొన్ని సరిమలును దిగుమతి చేసి

ఈపశ్చిమ తీరవాసులు తిరిగి పశ్చిమదేశముల కెగుమి చేయుచుండిరి.

15. వ. శతాబ్ద పునగూడ చీనాదేశముతో వ్యాపారము విరివిగ జరిగెను. హిందూ దేశమునుండి చీనాదేశమునకు రాయబారము లేగుచుండెను. 1415 వ. సం॥న వంగదేశాధీశ్వరు నెద్దరు చీనారాయ బా యొకడు బహుమానముల తీసికొని వచ్చెను. మఱియు నీకాల మన కల్లికోట ముఖ్యముగ రేవుపట్టణముగ నుండెను. 'నికోలి. డి. కోగ్రటీ' యను బాటసారి తనదేశపు నౌకలకుండు హైందవ నౌకలు గొప్పననియు, దక్షిణహిందూస్థానమందలి వణిజులు, 3 డ ముక్కంటికి 15000 వేలు బంగారు నాణెములు చొ॥ విలువచేసెను, 40 మోడలతో నర్తకము చేయుచు, మిగుల భాగ్యవంతులై యుండిరనియు వాక్రుచ్చెను.

16. వ. శతాబ్ద ప్రారంభమున (పోర్చుగీసువారు రాకపూర్వము) అహమ్మదాబాదునవాబులు సముద్రముపైః నధికారము వహించి యుండిరి. జావా నర్తకులు ప్రభుత్వముయొక్క సౌకావళ మొసంగెడి రక్షణమునకు ప్రతిఫలముగ ననాబులకు కప్పముల చెల్లించుచుండిరి. హిందూ దేశమునకు సముద్రమార్గ మన్వేషించుచు వచ్చిన వాస్కోడిగామా (1498. వ. సం॥న) తూర్పు ఆఫ్రికాతీరమున హైందవ నౌకలను గాంచెను. భారతీయు లీకాలమున నక్షత్రముల సహాయమునను, కొన్ని సూక్ష్మయంత్రములనుబట్టియు నోడల నడుపుచుండిరట! జావా, మలక్కాలలో హిందువులను విశేషముగ చూచితి ననియును, సుమిత్రాద్వీపమున పరమేశ్వరుడను హైందవరాజు పాలించుచుండెననియు 'ఆల్బుకర్కు' (1510. వ. సం॥న) వ్రాసెను. కల్లికోట, చౌల్, డాబోల్, బెస్సీన్ మొదలగునవి పశ్చిమతీరమందలి ముఖ్యములగు రేవుపట్టణములైయుండెను. ఈపట్టణములనుండి పారసీక దేశమునకును, ఎర్ర సముద్రమార్గమున (Red sea) అరేబియాకును, రాకపోకలు విస్తా

రముగ జరుగుచుండెను. నాటిభారతీయ నౌకలు 153 అడుగుల పొడవును, 42 అడుగుల వెడల్పును, 31 అడుగులు యెత్తును గల్గి, 1200 టన్నుల బరువును మోయగల్గియుండెను. వీనికి సమకాలీయములగు నాంగ్లేయనౌకలు 300 గాని, 350 గాని టన్నుల బరువును మోయుచుండెడివి.

వర్తకవ్యాపారమునకేగాక, యుద్ధములందుగూడ మహమ్మదీయ పరిపాలకులు నౌకాదళముల నుపయోగించుచుండిరి. “గ్యాసుద్దీన్ బల్బన్” (క్రీ. శ. 1266-81.) వంగదేశపు నవాబగు ‘ఝగ్రీల్ ఖాన్’పై దాడివెడలినపుడు అనేక నావలను నిర్మించి, రెండులక్షల సైన్యముతో సగయుగానదిపై ప్రయాణముచేసి, శత్రువుల జయించెను. ‘ఫిరోజ్ షా తుగ్లక్’ నౌకాదళము గైకొనియే లక్కోవట్టణముపై దాడివెడలెను. అతడు 5000 నావలను నిర్మించి, 9000 గుఱ్ఱములను, 480 ఏనుగులనుగైకొని వానిపై సింధు నదియందు ప్రయాణ మొనర్చి (1370. వ. సం॥న) తట్టాను వశపఱచుకొనెను. తైమూరులంగు దండయాత్ర (1388) ను గూడ, నదులు దాటుటకును, శత్రువుల జయించుటకును హిందువులచే నిర్మింపబడిన నౌకలే యుపయోగింపబడెను.

అశ్వరు చక్రవర్తి.

ఇట్లు దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండిన నౌకావ్యాపారమునకు, అశ్వరుచేయూతనెసగి, మంచిస్థితియందుంచెను. చంద్రగుప్తమౌర్యుని పరిపాలనమందువలెనే, ఈతని ప్రభుత్వమందునుగూడ, నౌకాశాఖ ప్రత్యేకింపబడి ‘సామ్రాజ్యనౌకాశాఖ’ యనుపేర బరగుచుండెను. ఈశాఖ చతుర్విధములగు ధర్మముల నిర్వర్తింపుచుండెను.

(1) నౌకానిర్మాణము—అనేకవిధములగు నోడలను పడవలను నీ శాఖవారు నిర్మించుచుండిరి. ఇందు కొన్ని ఏనుగులను మోసికొని

పోవుటకును, కొన్ని యుద్ధములందుపయోగించుటకును, కొన్ని వర్తకపు సరకులను గొంపోవుటకును, నేర్పాటులు చేయబడెను. రాజవిలాసార్థమై నిర్మింపబడిన కొన్ని నౌకలు ఉద్యానవనములతోడను, పణ్యవీధులతోడను, రాజమందిరముల తోడను, నెప్పారుచుండెను. వంగదేశము, కాశ్మీరము, తట్టా మున్నగునవి ముఖ్యనౌకానిర్మాణస్థలములై యుండెను. అలహాబాదు లాహోరు షట్టణములందు కూడ సముద్రప్రయాణ మొనర్చుటకు దగిన ఓడలు నిర్మింప బడుచుండెను. ఈప్రయాణములేకాక, పూర్వపశ్చిమ దక్షిణతీరములందు గూడ ఓడలను కట్టుచుండిరి.

(2) ఓడలనడుపు నుద్యోగుల నియమించుట:—ఓడలను సురక్షితముగ నడుపుటయగు నేర్పరులైన మనుష్యులను, ఓడలనడుపు నుద్యోగస్థులగు నియమించుచుండిరి. ఓడలయందు 12 విధములగు నుద్యోగులు పనిచేయుచుండిరి.

1. నకోధ:నౌ కాధికారి
2. మాలికుడు: సముద్రపులోతును, నక్షత్రములను గుర్తెరుగుచు ఓడను నడుపువాడు.
3. తండేలు: కళాసులలో ముఖ్యుడు.
4. నకోధకేషేబ్ (Nakodhakhashab): ఎగురుతి దిగుమతులందు సహాయ మొనర్చువాడు.
5. సరంగు: ఓడను కావలసిన మరమ్మతులుచేయించి, హియాన్వార్తయుగ నుంచువాడు.
6. భండారీ: ఓడలోని సాగుగిని జాగ్రత్త పెట్టువాడు.
7. కిరాణీ: జమాఖర్చు వ్రాసియు, ప్రయాణీకులకు ఉదకము నొసగియు, పనిచేయు గుమాస్తా.
8. సుకంగీరు: చుక్కాని పట్టువాడు.

9. పంజేరి: ఓడకొయ్యపై కెక్కి పరిసరముల పరికించువాడు.

10. గూంతీ; ఓడలోని నీరును వెలుపలకు తోడి వేయువాడు.

11. ఆయుధ పాణులు.

12. కేరువాలు: సాధారణపు కళాసులు.

(3) నదులమీద నౌకావ్యాపారమును పరిశీలించుటకు ఒక సమర్థుడగు నుద్యోగస్తుడు నియమింపబడుచుండెను. చంద్రగుప్తుని కాలపు 'నానధ్యక్షు'నినలె, ఇతడును రేవులుదాటుట, సరకుల నెగుమతి దిగుమతులుచేయుట మున్నగు విషయములపై నధికారము గల్గియుండెను. రాత్రిసమయమున నితని యనుజ్ఞలేనిదే పడవలు నడుప గూడదు. అక్బరుకాలమున బీదలుచితముగ రేవుదాటింపబడుచుండిరి.

(4) సుంకములు వసూలుచేయుట : ఎగుమతులపైనను, దిగుమతులపైనను సుంకముల విధించి వసూలుచేయుట ఈముఖ్యోద్యోగుని పని. వస్తువులపై సుంకములు, నూటికి $2\frac{1}{2}$ కంటె నధికముగ లేకుండెను. ఈసంగతినిబట్టి అక్బరు 'స్వేచ్ఛావ్యాపారపద్ధతి' (Free Trade) ననుసరించెనని చెప్పవచ్చును.

అక్బరుకాలమున వాగదేశము ముఖ్యమగు నౌకాస్థానమై యుండెను. సామ్రాజ్య సౌకాదళమునకగు వ్యయమునిమిత్తమై, కొన్ని పరగణాలనూడి నచ్చు ఆదాయము నతడు ప్రత్యేకముగ నుంచెను. అతని సౌకాదళమున మొదట 3000 యోధులుండెనుగాని, యవి క్రమముగ 768 వఱకును తగ్గిపడెను. ఈయోధులుగాక, కొందఱు జాగీరుదారులుకప్పముగ చెల్లించిన ఓడలుగూడ కొన్నియుండెను. సౌకాదళమునందుపోర్చుగీసువారుగూడ ఉద్యోగముల బడయుచుండిరి. 923 పోర్చుగీసు ఉద్యోగస్తులకిచ్చు పేతనములతోగూడ, సౌకాదళమునకు, మాసమునకు రూ. 29,282 లు వ్యయమగుచుండెను. కొత్త ఓడలను నిర్మించుటకును, ప్రాతయోధులను మరమ్మతు చేయించుటకును, సగు మొత్తము

లనుగూడ కలిపినచో నెలకు మొత్తమున రూ. 8,43,452 లు వ్యయమగుచుండెను. వంగదేశమందలి రేవుస్థానములలో ముఖ్యమైనదగు డక్కానగరమున, నీ నౌకాదళము నిలవయుండి, సముద్రతీరమును కాపాడుచుండెను. అకాకనువాసులగు పోర్చుగీసు దొంగలు, సముద్రపు దొంగతనముచేయుచు, తీరవాసులగు హిందూమహమ్మదీయుల నెత్తుకొనిపోయి, దక్షిణమున బానిసలుగ నమ్ముచుండిరి. ఈదోపిడిగాండ్రు యోడలు మిగుల బలిష్ఠములై ఫిరంగిగుండ్లచే నైతము భేదింపరానివై యుండుటచే, వానిని నిర్మూలించుటకై అశ్వరు యద్ధనౌకల నిర్మించుటకు అమితముగ ధనము వెచ్చింపవలసియుండెను. ఇందులకై పరగణాలనుండి వచ్చునాదాయము సరిపోకపోవుటచే నతడు నిర్మింపబడిన ప్రతియోడకును రూ 0-8-0 లు మొదలు రూ 1-4-0 వఱకును పన్నును విధించెను.

వంగదేశమే కాక, సింధుదేశముకూడ నౌకానిర్మాణమునకు ప్రసిద్ధిగాంచెను. 'లట్టా'యందు ప్రభుత్వముచే నద్దెకిన్వబడు యోడలు నలుబదివేలునట్లు 'అయినాన్బరీ'యందు తెలుపబడినది. 'లాహూరీ బందరు' (లాహూరురేవు పట్టణము) పశ్చిమదేశమునకు ముఖ్య నౌకాస్థానమై యుండెను.

అశ్వరు సామ్రాజ్యముననున్న సామంతరాజులకూడ నౌకానిర్మాణము విషయమై కడుశ్రద్ధ వహించిరి. వంగదేశమున సర్దారుగ నుండిన 'రాజామాన్సింగు' (1589—1604) నౌకాదళమును మంచి స్థితియందుంచెను. శ్రీపురము, బక్లా, చాండికాన్ (సాగరద్వీపము), పట్టణములు ప్రధాన నౌకాస్థానములుగ ప్రసిద్ధిపడసెను. శ్రీపురాధీశుడగు 'కేదారురాయి' నౌకాయద్ధములందు మిగుల నిపుణుడై యుండెను. రాజామాన్సింగు గొక నౌకాదళమునుబాపి, యతని నోడించి ఖైదీగా తీసికొనిపోయెను. "జెస్సూరు"రాజగు ప్రతాపాదిత్యునకు

గూడ సాగరద్వీపమున గొప్ప నౌకాబల ముండెడిది.

యుద్ధనౌకల నిర్మాణముందును, వతకపుట్టోడల నిర్మాణముందునుగూడ వంగదేశము ఖ్యాతిగాంచెను. టాడా, బక్లా, ట్రీపురము, సోనార్ గయక్, సన్ ద్వీపము, మొనలగునవి బుగాళాదేశములోని ముఖ్యములగు రేవుస్థలములు. ఈ పట్టణములు, పెగూ, మలక్కా, సుమిత్రా, సింహళము, మున్నగు దేశములతో సముద్రవాహనము చేయుచుండెడివి. గంగానదీతీరముననున్న గౌరుపట్టణ మీకాలమున విదేశవాణిజ్యము నమితముగ సుంపుచుండెను. ఈపట్టణమున (16 వ శతాబ్దములో) 12,00,000 కుటుంబము లుండినట్లు తెలియుచున్నది. 'షెయిక్ భిక్' అను బట్టలవతకకు డీపట్టణమునుండి బయలుదేరి, మూడు నౌకలనిండ పట్టుబట్టలను వేసికొని, రష్యాదేశమునకు గొంపోవుచుండగా, పెర్షియాగల్ఫ్ సమీపమున తుపానురాగా రెండోడలు మునిగిపోయెనని, ఈపట్టణమునకు సంబంధించిన కథ, నౌకదానిని హుటాదుర తనగ్రంథమున (Statistical Account of Bengal) వ్రాసియున్నాడు.

అక్బరుమొదలు ఔరంగజేబువరకు.

అక్బరుననంతరముగూడ, మొగలు చక్రవర్తులు సాగదేశమున, నౌకాదళమును పెంపొందించుచుండిరి. షాజహాను, ఔరంగజేబులు పాలించుకాలమున సామాన్య నౌకాదళమునకును, అస్సాము దేశస్థులకును, ననేక నౌకాయుద్ధములు జరుగుచుండెను. ఊర్సు తీరముననున్న 'అరకన్' నామగ 'ఫరంగీ' (Farangi) దొంగలుగూడ ఓడలపైచచ్చి తీరముల నల్లరిచేయుండిరి. వంగదేశపు రాజప్రతినిధులు (మహమ్మదీయులైనను హిందువులైనను) యోడలను విశేషముగ విచ్చించుచు సముద్రతీరమును కాపాడుచుండిరి.

దక్షిణ హిందూస్థానమున కోరమాండలు తీరమున, మచిలీపట్టణమున

ణము మిగుల ప్రసిద్ధిగాంచిన రేవు పట్టణము. ఇచ్చటి వణిజులు తమ యోడలపైనను, ఆంగ్లేయయోడలపైనను, చాలసరుకు లెగుమతి చేయుచుండిరి. మచిలీపట్టణపుటోడలు, అరకన్ (బర్మాదేశములోని భాగము) పెగూ, టానస్సెరీ, (Tanassery) క్వేడా (Queda) మలక్కా, 'మక్కా', పెర్షియా, మలదీవులు (Maladives) మొదలగు ప్రదేశములకు ప్రోప్రచుండెను. గోల్కొండ నవాబునకుగూడ నొక నౌకాదళముండెను. బర్మాదేశమునుండి ఓడలమీద ఏనుగుల నతడు (ఈమచిలీపట్టణమున) దిగుమతి చేయుచుండెను. ఒకయోడపై 14 మొదలు 25 వఱకును నేనుగుల నెక్కించుచుండిరి. గోల్కొండ నవాబుఓడలు ఎట్టసముద్ర తీరమునందలి 'మక్కా'తోగూడ వ్యాపారము చేయుచుండెను.

కృష్ణాజిల్లాలోని నర్సాపురము 200 సం॥ములు, నౌకానిర్మాణమునకు ప్రసిద్ధిగాంచి యుండెను. ఓడలను కట్టుటకు కావలసిన తేకు కలప ఈపట్టణమునకు సమీపమున దొరకుచుండెను. 'నూనపొలము' (మాధవాయిపాలెము) అనురేవు పట్టణమునొద్ద ఆంగ్లేయులు అనేకములగు నోడలు కట్టించినట్లును, నౌకానిర్మాణమున కవసరమగు కలపయే గొక, మేకులు, లంగరులు, మున్నగు వినుపసామానులగూడ నిచ్చట లభించుచుండినట్లును, నిపుణులగు నౌకానిర్మాతలుండినట్లును, థామస్ బౌరీ (Thomas Bawry—1669—76) వ్రాసియున్నాడు.

పశ్చిమతీరమునగూడ బౌరంగజేబుకాలమున చాల రేవుస్థలము లుండెను. మహమ్మదీయ యాత్రీకులకు మక్కా కుచితముగ తీసికొని ప్రోవుటకు, బౌరంగజేబు సూరతు రేవుపట్టణమున నాలుగు గొప్ప యోడలనుంచెను. ఈతనికాలమున నీరేవుస్థలమున కొన్ని యుద్ధనౌకలుగూడ నుండెను. పశ్చిమతీరమంతయు, సముద్రపు దొంగలచే పరివేష్టితపడి యుండుటచే, హైదవవ్యాపారమునకును, నాంగ్లేయవ్యా

పారమునకుగూడ నాటకములు గలుగుచుండెను.

మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యస్థాపకుడగు శివాజీచక్రవర్తి, నౌకా నిర్మాణమును, సముద్రవ్యాపారమును మిగుల ప్రోత్సహించెను నౌకా దళనిర్మాణమువలన, మహారాష్ట్రబలము పెంపు వహించెను. విజయ దుర్గము, కొలాబ, సింధువర్గ, రత్నగిరి, అంజన్వేళ మొదలగు రేవుస్థల ములందు యుద్ధనౌకలు నిర్మాణమగుచుండెను. 1698 వ సం॥న కోనాజీ ఆంగ్రియా (Coiajee angria) అనునతడు మహారాష్ట్రనౌకా దళాధిపతియై, అనేక సాహసకృత్యముల నెసర్చెను. ఆంగ్రియా వంశ జులు ఆంగ్లేయుడొడలను స్వాధీనము చేసికొనిచుండిరి. కోనాజీతరువాత శంభాజీయును, అతనివెనుక తులాజీయును, ఆధిపత్యమును వహించిరి. కచ్చిమొదలు కొచ్చి నాకును తులాజీయొడలు నిరంతర సంచారమొనర్చును, యుద్ధమున పచ్చివారిని, ఇంగ్లీషువారిని నోడించుచుండెను. కాని ఆంగ్లేయులు పీష్వాసహాయమున సువర్ణదుర్గమును స్వాధీనముచేసికొని, ఘెరేహ (Ghereiah) లోని ఆంగ్రియామొక్క నౌకా దళమును నిర్మూలముచేసిరి. దీనితో మహారాష్ట్రల నౌకాబల మంతరించెను.

ఆంగ్లరాజ్యారంభము.

ఆంగ్లేయులు భారత దేశమునకువచ్చిన తర్వాతకూడ ఓడలవర్తక మభివృద్ధిగాంచుచుండెను. ఏవిధముగ మొగలాయి చక్రవర్తులు నౌకాదళశ్రమను నష్టించేసె సర్వవిధములఘోషపడిరో ఆవిధముగనే ఆంగ్లేయులుకూడ పెంపొందించిరి. వారువచ్చినతర్వాత సుమారు రెండుశతాబ్దముల వరకు ఈదళశ్రమ దినదినాభివృద్ధి యగుచుండెను. అప్పతమగు కీర్తిగాంచెను. “బొంబాయిరేవు స్థాపమొదలి ఓడలెన్నఁగును సమానప్రతి పక్షుల నొలజూచి అడజయసూచకంబగు నిజధ్వజోప సంహారమును గావించియుండెననుటకు నిదర్శనములు ఏమియు గానరావు.” 1735 సం॥

వరకును సూరత్ పట్టణమును తడనంతరము, బొంబాయియు, ఇంగ్లీషు వారికి ముఖ్యములగు రేవుస్థానములుగ నుండెను. ఓడలుగూడ నచ్చుటనే నిర్మింపబడుచుండెను. నావికానిర్మాణమందు పారసీవారు పరిసిద్ధిగాంచిరి. ఈకళయందద్వితీయుడగు లోజీ (Lowjee) యను పారసీ మేస్త్రిగానుండెను. అతనియనంతరము అతని మనుమలు విశేషప్రజ్ఞావంతులగు, ఫ్రాంజీమన్సెక్జీ (Framjee Manseckjee) యను, జమ్సెట్ జబామంజీ (Jamsetjee Bomanjee) యనువేస్త్రులుగా పనిచేసిరి. వీరి వంశస్థులు ఏడవతరములవరకు (1736-1837) ముఖ్యనావికానిర్మాతలుగ పనిచేయుచుండెరి. వీరి కళానైపుణ్యమును జూచి యచ్చెరువొంది, ఆంగ్లేయరాజులకూడ వీరిచే నోడల కట్టించి తీసికొనిపోవుచుండిరి. దీనిని బట్టియే భారతీయులు ఓడలనిర్మాణమందు ఎంతప్రజ్ఞావంతులొ తెల్లమగుచున్నది.

బొంబాయినగరము పరిసిద్ధమగు ఓడలకును, నావికానిర్మాతలకును నిలయమై యుండెను. మలబారు, గుజరాతు ఆరణ్యములనుండి యిక్కడికి తేకుకలప నచ్చుచుండుటచే, దీనికిసహజమగురేవు స్థానమునకుండవలసిన సౌకర్యములన్నియునుండెను. ఇంగ్లాండులోచేయబడిన ఓడలకంటె తేకుకర్మతో నిర్మింపబడిన బొంబాయి ఓడలెంతయు ప్రశస్తముగనుండెను. “ఆంగ్లేయ నావికాదళమునందలి ప్రతియోడయు పండ్రెండు వత్సరములకొకసారి మరమ్మత్తుకోరుచుండును. తేకుకర్మతో చేయబడిన ఓడలు సుమారుదేబది వత్సరముల వరకు ఉపయోగించునను విషయము జగద్విదితము. బొంబాయిలో నిర్మింపబడిన ఓడలు పదునాలుగు పదునేను సంవత్సరములు వాడుకొనిన పిమ్మట ఆంగ్లేయ నావికాదళములోనికి తీసికొని రాబడినను, నవీనములట్లు గన్పట్టెను. సర్ ఎడ్వర్డు హ్యూసు (Sir Edward Hughes) అనుపేరుగలఓడ మననౌకాదళములోనికి రాకపూర్వము 8 పర్యాయములు ప్రయాణమొనరించి.

యుండునని నేనునమ్మెదను. ఐరోపాలో నిర్మింపబడిన ఏయోడయు ఇండియాకు ఆరుపర్యాయములకంటె నెక్కువసార్లు తేమముగా ప్రయాణముచేయజాలదు" అని లెఫ్టి నెంటుకర్నలు వాకరుగారు (Lient-Col-Walker) 1811 సం॥ న వాసిరి. అన్యదేశీయులకంటె మన్నికయందు శ్రేష్ఠమగుట మేరక నిర్మాణ సామగ్రి సౌలభ్యముచే బొంబాయిఓడలు ఆ గ్ల యోడలకంటె నాలుగుగెట్లు తక్కువధరలకు దొరకుచుండును.

ఈస్టిండియాకింపెనివారు బంగాళాప్రాంతమున కూడ నౌకా నిర్మాణమును అభివృద్ధిచేసిరి. 1780వ సంవత్సరమున హైదరాబాద్ ఓడయాత్రవలన నిర్మాటకదేశమున టౌమము బయలుదేరినపుడు అచ్చట ఆంగ్లేయులకు ఆహారపదార్థములకు గొంపోవుటకు నౌకా నిర్మాణమున సరమయ్యెను. అప్పటినుండియు కలకత్తా గొప్ప రేవుస్థానముగ ప్రఖ్యాతిగాంచెను. 1781 నుండి 1800 వరకు 35 ఓడలునిర్మింపబడెను. 1801 లో 19 ఓడలును, 1813 లో 21 ఓడలును కట్టబడెను. పైనపేర్కొనబడిన ఓడలుతోకూడ 1801 నుండి 1821 వరకు 237 ఓడలు (10593 టన్నుల) నిర్మింపబడెను. టన్నుకు 200 రూపాయల చొ॥ నవి వానివెల సుమారు 2,00,00,000 రూపాయలగును. ఈమొత్తములో చాలభాగము హైదవులగు పనివాండ్రికే పోవుచుండెను. బొంబాయివలెనే కాళీ ఘట్టముకూడ నౌకానిర్మాణమున కవసరమగు సౌకర్యములు కలిగియుండెను. బీరారు అయోధ్యాప్రాంతములనుండియు, పెరూప్రాంతమునుండియు టెకుకలప దిగుమతియగుచుండెను. నౌకావసతిస్థానముగ వృద్ధి పొందుటకు కలకత్తాకు గల సౌకర్యములనుగూర్చి లార్డు వెలెస్లే 1800 సం॥లో ఇట్లు వ్రాసెను. "ఇంగ్లాండునకు సరకులు గొంపోవుట కనుకూలముగ హిందూ దేశమున నిర్మింపబడిన 10,000 టన్నుల భారముగల ఓడలుకలకత్తా రేవునందున్నవి. రేవునందు సిద్ధముగానున్న యితర ఓడలను

బట్టియు, నిదినరకే పరమోన్నతిని గాంచిన నౌకానిర్మాణ కళాకౌశల్యమునుబట్టియు, బాగాళాదేశముదలి బ్రిటిషువర్తకులు లండనురేవుతో పర్తకము సాగించుటకు వలసినన్ని యోడలను యీరేవు సమకూర్చగలదనుట నిశ్చయము”

ఈవిధముగా ఈస్టిండియాకంపెనీవారిచే వృద్ధిచేయబడిన భారత నౌకాదళము ప్రిధమ ద్వితీయ బర్మాయుద్ధములందును చీనాయుద్ధముందును వారికిచాల నుపయోగించెను. హిందూమహాసముద్రమున సేగాక పర్షియన్ గల్ఫ్, ఎర్రసముద్రము, తూర్పుఆఫ్రికా తీరములందుకూడ గొప్ప సేవనెసర్చెను. ఈపరిశ్రమయొక్క క్షీణదశనుగూర్చి వాక్యముటకుపూర్వము భారతీయులకు నౌకానిర్మాణకళయందుగల ప్రజ్ఞావిశేషములనుగూర్చి యాల్ బాల్ టజమ్ సోల్ విన్సు (F. Baltazam Solvyns) అనుభ్రేంచి మహానీయుడు తనగ్రంథములో ఏమివాసెనో గమనింతము. “నౌకానిర్మాణకళయందు ప్రాచీన భారతీయులు సర్వోన్నత స్థానము నలంకరించిరి. ఈకళయందెప్పటికీకూడ భారతీయులు ఐరోపాదేశమున కాదర్శప్రాయములై యుండిరి. నౌకానిర్మాణకళయందు అభినివేశముగల ఆంగ్లేయులు ప్రౌఢపులవలన పెక్కువిషయములు నేర్చుకొని ఉత్తీర్ణులైయుండిరి..... భారతయోడలుబహువిధోపయోగములై సుందరమై మన్నికయందును పనివానితనమందును గూడ ఆదర్శప్రాయముగనున్నవి”

క్షీణదశ

నేరకాలమునాటినుండి మొగలాయిలు పరిపాలనంతమువరకును నవనవాభివృద్ధిగాంచి, పేరెన్నికగన్న హైందవ నౌకావాణిజ్యము, నౌకానిర్మాణము, ఆంగ్లపరిపాలనలో నానాకి క్షీణించినవిధమున నీవిప్పు య్యును వివాణములగును. ఇదియే నేరకాలము.

పారశీతదశ 1840 వ సంవత్సర యనంతర మారంభమాయెను.

అప్పటినుండియు పెద్దపెద్ద ఓడలేమియు నిర్మింపబడలేదు. హైద్రాబాద్ పరిపాలన మాంగ్లేయ సర్వభౌముని హస్తగతమయిన కొలదికాలము లోనే 1863 వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెలలో తుట్టతువకు నిశ్చేషముగ నిర్మూలించబడెను”

భారతవస్త్ర పరిశ్రమను నాశనముచేయుటకెల్ల ప్రియమైనది. రో అట్లేనౌకాపరిశ్రమ నంతరింపజేయుటకుకూడ ఆంగ్లేయవర్తకులుబద్ధకంకణులైరి. వర్తకసరకులను గైకొనివచ్చిన హైద్రాబాద్ యాడలును లండనురేవులోగాంచినపుడు వానికి మిక్కిలి కష్టముగనుండెను. తమనౌకావ్యాపారమునకు నష్టమువాటిల్లునని ఆందోళనము సేయసాగిరి. ఈ విషయమును పేలర్ యను ఆంగ్లేయ ఇతిహాసికుడే చక్కగ వర్ణించియున్నాడు. ‘హైద్రాబాద్ సరకులను తీసికొని భారతనావాలు లండన్ రేవుస్థానముచేరినపుడు వర్తకులలో గొప్పయాందోళన ముద్భవించెను. శత్రుపక్షనౌకాదళము థేమ్సునదిలో గన్పించినను అట్టిభావముకలుగదు. ఈఆందోళనములో లండనురేవుపట్టణపు నౌకానిర్మాతలు నాయకత్వమువహించిరి. తమవ్యాపారము నాశనమగుటకు సిద్ధముగనున్నదనియు నావికానిర్మాతల కుటుంబములు తిండిలేక మలమలమాడిపోవు స్థితికి వచ్చుట నిశ్చయమనియు వారు వెల్లడిచేసిరి.”

ఆంగ్లవర్తకుల కట్టిభావమెప్పుడుకలిగెనో అప్పుడేభారత నౌకాపరిశ్రమ వినాశనము ఆసన్నమైనదని చెప్పవచ్చును. భారతనౌకలలో వర్తకపుసరకులను పంపకూడదని ఈస్టిండియా కంపెనీవారు నిశ్చయించుకొనిరి. ఇంకెయిగాక హైద్రాబాదుకు ఓడలమీద ఉన్నతోద్యోగములు గూడ నివ్వబడకుండెను. అప్పుడినుండియు భారతీయ నౌకావ్యాపారము

నకు కట్టి భారతీయ నౌకావ్యాపారము నాశనమయినది.

	1857	ఓడలు.	టన్నులు
భారతదేశపునౌకలు (వచ్చినవి, వెళ్ళినవి,)	34,286		1,219,958
బ్రిటిషు బ్రిటిషుఇండియన్ నౌకలు	59,441		2,475,472

1898 99

భారతనావలు (వచ్చినవి, వెళ్ళినవి.)	2,302		133,033
బ్రిటిషు బ్రిటిషుఇండియన్ ఓడలు.	6,219		7,685,009
ఆస్యదేశీయములు	1,165		1,297,504

నలుబది సంవత్సరములలో భారతీయ నావికాపరిశ్రమమొంత ఊణించెనో, పైయంకెలే వెల్లడిచేయుచున్నవి.

“పచ్చిమదేశ సముద్రాధిదేవత, పాకిస్థానుదాధిదేవతను నిర్మూలించిన విధముకంటె హృదయవిదారుణమగు విషయము మహా కటిలేవ.” (జిస్బి.)

నావికానిర్మాణపరిశ్రమయొక్క ప్రస్తుత స్థితినిగూర్చి (కీ. శ. 1912 సం.ము) రాధా కుముద ముఖర్జీగారు ‘ఉపసంహారమున’ నియం కెలనిచ్చి యున్నారు. హిందూదేశముయొక్క వాణిజ్యమున, మొత్త ము 1,18,00,000 టన్నులు బరువుగలపదార్థములు సముద్రపుటోడలు మోసయుండెను. ఇందు, 95,000 టన్నుల సరకులను మాత్రమే హైందవనావలు భరించినవి. అనగామొత్తము వ్యాపారములో పన్నెండవ వంతు మాత్రమే హైందవనావలు పాల్గొనెను. మిగిలిన వ్యాపారము తయు విదేశనావలపైననే జరిగెను, ‘కోస్తా’ వర్తకములోగూడ (Inter Portal trade) హిందూదేశపుయోడలు తొమ్మిదవ వంతు మాత్రమే భారమునువహించెను. ప్రస్తుతము మనదేశమున సముద్రవ్యాపార మొనర్చు నోడలు (80 టన్నులకు పోచ్చినవి) 130 మాత్రమున్నవి. కోస్తావర్తకమున (20 టన్నులవి) 7,280 ఓడలు పనిచేయుచున్నవి. నావికానిర్మాణము చాలక్షీణించిపోవుటచే, నాకృషివలన నేడు 14,321 మందికిమాత్రమే జీవనోపాధి కలుచున్నది. సం॥నకు 125 యోడలుమాత్రము నిర్మింపబడుచున్నవి.

ఇ త ర ప రి శ్ర మ లు.

ఈపరిశ్రమయందు భారతీయులు గడిచిన సేరుపమానము
కౌశల్యమునుగూర్చి కొంచెము తెలిసికొందము. పూర్వము భారత
వర్షమున తయారుచేయబడినఉమ్మనాణ్యమునందును, మన్నిక

యందును, నేడమెరికా, ఐరోపాఖండములలో తక్షణమగుచున్న ప్రశస్తమయిన ఉక్కున కెంతమాత్రము తీసిపోదు. 1913-14 సంవత్సరమున భండార్కరు (Superintendent of Archaeology) భిస్లాదగ్గర (గ్వాలియర్ సొస్థానములో) ఒక ప్రాచీన స్తూభముక్రింద రెండు ఉక్కుతునుకలను కనుగొనెను. వానిని ఈవిద్యయందు నిపుణులగు సర్ రాబర్టు హ్యాడ్ ఫీల్డునకు (Sir Robert Hadfield) శోధనార్థము పంపెను. పరిశోధించిన పిమ్మట 'హ్యాడ్ ఫీల్డు' ఆ యిరుపముక్కల నాణ్యమునుగూర్చి ఇట్లు ప్రశంసించెను. "ముఖ్యమయిన విషయమేమన నేనీమధ్య కొలది సావత్సరములనుండి అనేక విధములగు పూర్వకాలపు ఇరుమును పరీక్షించియుంటిని. కాని యందేదియు నిక్కాలపు ఉక్కువలె, తగినంత బాగును (కార్బను) కలిగియుండలేదు. కాల్చిచల్లాల్చుట వలన గట్టిచేయబడినట్టి పూర్వకాలపు కార్బుమిస్టీలు (బాగుగలఉక్కు) ప్రస్తుతకాలమున ప్రదర్శింపబడుట కిదియే మొదటి పర్యాయము" ఈ ఉక్కుముక్కలు తయారుచేయబడినకాలము క్రీస్తునకు 140 సంవత్సరములు పూర్వముయూడుననికూడ నతడు నిరూపించిచున్నాడు. ఇప్పటిపాశ్చాత్య అయఃకర్మాగారములందు తయారగు ఉక్కునకు తుల్యమగు ఉక్కును, భారతీయులంత ప్రాచీనకాలమున నేర్పేయగలిగియుండుటెంతయు సంస్తవనీయముగదా!

ధిల్లీనగరమునకు సమీపమందున్న అయఃస్తూభము "ప్రాచీన భరతశిల్పాచార్య సత్కళా విజయధ్వజమునోలె" నెలయుచు, నేడు నిర్మించినట్లున్నది. దానినిర్మాణకాలమును చరిత్రకారులు నిరూపింపజాలకున్నారు అదినిర్మింపబడి కనీసము 1500 సం॥ లైన నయియుండవలెనని ఫెర్గూసన్ (Ferguson) అభిప్రాయపడుచున్నాడు. కొలది సావత్సరములక్రితమువరకును ప్రపంచమందలిగొప్ప కర్మాగారములకు కూడ నిట్టి అయఃస్తూభమును నిర్మించుట దుస్సాధ్యముగ నుండెననియు,

నేటికిని ఇంత పాడవగు లోహపు కడ్డీని తయారు చేయగల కర్మా-
గారములు మిగుల స్వల్పముగ నున్నవనియు 'బాల్' యను నాంగ్లేయ
శాస్త్రజ్ఞుడు వ్రాసియున్నాడు. ఈ స్తంభము వందలకొలది సంవత్సర-
ములనుండియు నెండకొడుచు వానకు తడియుచున్నను, తుప్పుపట్టకు-
డుటయు, దానిమీదనున్న శాసన మిప్పుడు వ్రాయబడినదా యన్నట్లు
స్పష్టముగ నుండుటయు, జూడ అయఃపరిశ్రమయందలి నిపుణులకే ఆశ్చ-
ర్యము గలుగుచున్నది.

పూర్వకాలమునాదీ పరిశ్రమ విశేష వ్యాప్తి కలిగి యుండెను.
పలురకములగు నస్తువులు చేయబడుచుండెను. భారతీయులు తమకవసర-
మగు ఇనుప సామగ్రిని సమకూర్చుకొనుటయేగాక విదేశములకు సహిత
మెగుమతి చేయుచుండిరి. వారు తయారు చేసిన సామానులు గుణమునం-
దును, మన్ని కయును, లోకవిఖ్యాతిగాంచెను. అస్సామునందు గొప్ప
పరిమాణముగల ఫిరంగులు చేయబడుచుండెను. జగత్ప్రసిద్ధిగాంచిన
డమాస్కసు కత్తులను చేయుట కుపయుక్తమగు ఉక్కును భారతదేశమే
సమకూర్చుచుండెను. ఆకాలమున పాకస్తాన్ దేశము లీ దేశమునకు వచ్చి
ఉక్కు సామగ్రినికొని ఆసియాఖండమందలి ఇతర దేశముల కెగుమతిచేసి
లాభమును బడయుచుండిరి. ఒకానొక సమయమున నింగ్లాండునందును,
కత్తులు మొదలయినవి చేయుట కిండియాదేశపు ఉక్కు ఎక్కువగ
వాడబడుచుండెను.

ఇంత ప్రాచీనమగు ఇనుప పరిశ్రమను పెంపొందింప జేయుటకు
దొరతనమువారు తగు శ్రద్ధ వహింపకుండుట కడు శోచనీయము. అయః
పరిశ్రమ విషయమై మనదేశమున "ప్రిక్టరియొక్క - సమ్మర్థియు పురు-
షునియొక్క దార్పిద్యమును కన్పించుచున్నవని" కెప్టెన్ బాన్ మెండు
నుడివియున్నాడు. మనదేశమును పరిశ్రమయినది సుపగనులు విస్తార-
ముగనున్నవి. ఈగనులచూడి పరిశ్రమయిన లోహమును స్తంభముగ

తీయవచ్చును. అయినను వాణిజ్యదృష్టితో వీక్షించినయెడల మనదేశమున అయఃపరిశ్రమలేదనియే చెప్పవచ్చునని 1893 సం॥ మున నర్థశాస్త్రసారంగతుశగు మహాదేవగోవింద రసడే వ్రాసియున్నాడు.

మనదేశమున అయోమార్గనిర్మాణమున కుక్యుమచినపుడే, అయఃపరిశ్రమాభివృద్ధికికూడ దొరతనమువారు పూనుకొనకుండుట పారిసంకుచితదృష్టి నే తెలుపుచున్నది. హిందూదేశమున ఆంగ్లవర్తకము పెంపొందించుటయే వారియుద్దేశమునగుండెను. అందుకనుగుణ్యముగ అయోమార్గములన్నివిధి. ఇనుప పరిశ్రమనుకూడ వృద్ధిచేసినచో రైల్వేలకు మిక్కిలిచొరగ ఇనుపసామగ్రి దొరకియుండెడిది. ఇట్టివిధాన మవలంబించమని దొరతనమువారికి రసడే మొదలగు అర్థశాస్త్రజ్ఞులు చాలకాలముక్రిందటనే సలహానిచ్చియుండిరి. “హిందూదేశపు ఊర్ధ్వ భూగర్భ శాస్త్రమును గ్రంథమున ‘బాల్’ (Ball) అనునొక ఆంగ్ల శాస్త్రజ్ఞుడు అయోమార్గముల నిర్మించినపుడే, దొరతనమువారు అయః పరిశ్రమనుకూడ బాగుగా పెంపొందించి యుండినయెడల భారతదేశమునకు చాలలాభము కలిగియుండెడిదని నుడివియున్నాడు..... ఇనుపసామగ్రిని తయారుచేయుటకు కర్మాగారములు దేశమంతటను స్థాపించియుండినయెడల ‘బాల్’ గారియభిప్రాయానుసారము దేశము నందెక్కువ ధనమును వ్యాప్తిమందుంచుటకు దొరతనమువారికి వీలుండెడిది. ఇంతియగాక ఇప్పుడు జీవనోపాధికొరకు వ్యవసాయముపై మాత్రమే యాధారపడియుండవలసి వచ్చిన జనసమూహమునకు పనికల్పింపబడియుండెడిది. అట్టి యమూల్యమయిన యనకాశము జారవిడువబడినది. అందుచే, నూటయేబదివత్సరముల బ్రిటిషు పరిపాలనానంతరము కూడ మనదేశమున అయఃపరిశ్రమాధారములు వృద్ధికాకుండుటయు, ఇచ్చటనుండి ఇనుపసామగ్రికొరకు ప్రతివర్షమును 10 కోట్లరూప్యములు (ఇప్పుడు 20 కోట్లవరకును హెచ్చినది) ఇతరదేశములకు పోవుచు

డుటయు, ఇనుము కఱగించి సామగ్రి తయారుచేయు పోచీన కాడ్మికు లావృత్తిని, గోలుపోపుటయుననువిపరీతస్థితు లేర్పడినవి.”

మన దేశమందలి ఇనుపగనులను వినియోగించి, పరిశ్రమను వృద్ధిచేసినచో, సమితిలాభము కలిగియుండెడిదనుటకు తాతాకంపె నీవారి అయకర్మాగారమే ప్రబలతార్కాణము. ఈకర్మాగారముల ప్రశస్తమయిన ఉక్కును, ఇనుమును తయారుచుచున్నది. అయో నూర్గాముల కుపయోగించు నామ్మగిరూడ కొంతవరకు చేయబడుచు న్నది. ఫిరంగుల కుపయుక్తమగు ఉక్కును, రయిలుబద్దెలును, మెస పొటోనియా, ఈజిప్టు లోనున్న బ్రిటిషునైన్యములకు సమకూర్చి ఈకర్మాగారము సామ్రాజ్యమున కమూల్యమగు సేవజేసియున్నది. వంగదేశమునందలి బెంగాల్ ఐరన్ అండు స్టీలుకంపెనీ (Bengal Iron and Steel Co, యందుకూడ, ప్రశస్తమయినఉక్కును, కడ్డీయనుమును (Pig Iron,) తయారుచేయబడుచున్నవి. కావున అయోమాగ్నముల నిర్మించిన నాటినుండియు, అయకర్మాగారములను స్థాపించి పనిచేసి యుండినచో, దేశమున కమితలాభము కలిగియుండెడి దనుట నిర్వివా దాంశము. కాని హైదరాబాద్ పరిశ్రమల నభివృద్ధిచేయుట ప్రభుత్వము యొక్క నిర్ధానము కాకపోవుటచే అట్లు జరిగియుండలేదు.

దేశమునందు ప్రశస్తమగు ఇనుపగనులు విస్తారమున్నను, లోహ మును శోధించి, శుభ్రీకరచు విధమును నేర్పుటకు మంచిపాఠశాల యొక్కటయినను లేకుండుట ప్రభుత్వమునకు దేశీయపరిశ్రమలయెడల గల విముఖత్వమునే సూచించుచున్నది. ఇంజనీరింగు కళాశాలయం దీవిద్యగఱపుటకు కొంతయవకాశ మేర్పరుపబడినను, అదియంతప్రోత్సా హకరముగ లేదు. 1905 సం॥మున స్థాపింపబడిన మైనింగు అండుజమీ లాజికల్ ఇన్ స్టిట్యూట్ నందు 1913-14 సంవత్సరమునకు 308 సభ్యు లు మాత్రమే యుండిరి. తాతా అయిరన్ అండు స్టీలువర్క్సు కంపెనీ,

దేశీయ సంస్కయై, అయఃపరిశ్రమను పునరుద్ధరించుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. పండిత మదనమోహనమాలవ్యాగారి యాజమాన్యముననున్న కాశీ హిందూవిశ్వవిద్యాలయమునందు లోహశోధనవిద్యగఱపుట కేర్పాట్లుగావించుట ఎంతయు శుభసూచకము. అయిన నీవిషయమై చాల కృషిసలిపి, మన యినుపపరిశ్రమ తిరిగి ప్రాచీనోన్నత్యమును గాంచునటు చేయవలసియున్నది.

మన దేశమందు 1921వ సంవత్సరమున 21 కోట్ల రూప్యముల విలువగల 9,42,084 టన్నుల యినుముత్పత్తియయ్యెను. తాతా కంపెనియందు 2,81,541 టన్నులును, బెంగాలి అయిర్న్ కంపెనియందు 86,445 టన్నులును, శిడ్డీయనుము (Pig Iron) తయారుచేయు బడినది. మఱియు తాతాకంపెని 1,25,336 టన్నుల ఉక్కును (రైలు బద్దెలతోసహా) 3,076 టన్నుల (ఇనుము-మాంగనీసు) మిశ్రలోహమును, బెంగాలు ఐర్న్ కంపెనీ 27,219 టన్నులపోతయినుమును, తయారు చేసెను. (Indian year Book 1923 P. P. 370)

మేంగనీసు (Manganese)

లోహములలో మ్యాంగనీసు చాల ముఖ్యమైనది. ఈలోహమును సుమారు 30 సంవత్సరములనుండి గనులలోనుండి త్రవ్వటయారంభమైనది. ఈప్రశ్నిమ అచిరకాలములో వృద్ధిగాంచుటచే ప్రస్తుతము మేంగనీసు ఉత్పత్తిచేయు దేశములందు భారతనషణము ప్రథమ స్థానమాక్రమించియున్నది. (Indian year Book 1915) ప్రథమమున 1892 వ సంవత్సరములో విశాఖపట్టణము జిల్లాయాదలి గనులను త్రవ్వ నారంభించినపుడు, 674 టన్నులు లోహము తయారుయ్యెను. విశాఖపట్టణముజిల్లా గనులకంటెను విలువగల షడ్యవరగణాలయందలి గనులలో పని నారంభించిన తరువాత 1909 వ సం॥ నాటికి మేంగనీసు యొక్క ఉత్పత్తి 92,008 టన్నులవరకు వృద్ధియయ్యెను. ఈలోహము

మధ్యపరగణాలు, చెన్నరాజధాని, మధ్యహిందూస్థానము, మైసూరు రాష్ట్రములందు చిస్తారముగ దొరకును. మధ్యపరగణాలయందు విశేషముగ నుత్పత్తియగుటయేగాక, యిచ్చటదొరకు ముడిలోహము మిక్కిలి ప్రశస్తతమునదయి, నూటికి 50 పాళ్ళు శుద్ధమగు మేంగనీసును కలిగియున్నది. మనదేశమున గనులనుండి ఎత్తబడుచున్న మేంగనీసు, కేరళించి సుభ్రపరచి, అయఃపరిశ్రమయందు సయోగించుటకు ఇంగ్లాండు, అమెరికా, జర్మనీయున్నగు విదేశముల కంపబడుచున్నది. ఎట్టి సహజసంపద యుండిన నేమి? పరిశ్రమాభివృద్ధికై ప్రభుత్వము పూనుకొనక పోవుటచే హైదరాబాద్ భాగ్యము పరదేశములకు తరలిపోవుచున్నది. 1921 సంవత్సరమున మనదేశమందు 1,537,068 పౌనులు విలువగల 679,286 టన్నుల మేంగనీసు లోహముత్పత్తియైనది.

రాక్షసిబొగ్గు.

పరిశ్రమల యభివృద్ధికి మిక్కిలి యుపయుక్తమగు రాక్షసి బొగ్గుకూడ మనదేశమున విస్తారము దొరకును. హిందూదేశమున ఉత్పన్నమగు బొగ్గులో చాలభాగము వంగదేశపు గనులనుండి త్రవ్వబడుచున్నది. బంగాళా జమీందార్లు తమకున్న యవకాశమును జారవిడువక సద్వినియోగముచేయుచున్నారు. కావున లాభములోకొంతభాగమయినను, హిందువులనుభవించు ఖనిజపరిశ్రమ ఇదియొక్కటియేయని చెప్పవచ్చును. బంగాళమునందలి గోండ్వానాగనులు మనదేశమునందలి కింగ్గుగనులలోకెల్ల ముఖ్యమయినవి. సింగరేణి, ఝరియా, రాణిగండ్ గనులు ద్వితీయస్థాన మాక్రమించుచున్నవి. 1921 వ సంవత్సరమున భారత దేశమున 1,83,58,934 టన్నుల రాక్షసి బొగ్గు త్రవ్వబడినది. 14,89,282 టన్నులు విదేశములనుండి (ఇందులో సగము ఇంగ్లాండునుండి) దిగుమతియైనది. ఇక్కడనుండి 18,88,228 టన్నులు విదేశముల కెగుమతి చేయబడెను.

బంగారము.

భారత సహజమున ఉత్పత్తియగుచున్న బంగారములో చాలా భాగము మైసూరునందలి కోలారుగనులనుండి వచ్చుచున్నది. 1905 వ. సంవత్సరమున ఈగనులయందలి సువర్ణోత్పత్తి మహిమాన్విత గాంచెను. 1905 వ సం॥రమున 616,758 అవున్సులబంగారముత్పన్నమయ్యెను. 1906,7 సంవత్సరములలో ఈగనులయందలి బంగారము యొక్క ఉత్పత్తి కొంచము తగ్గెను. తరువాత సంవత్సరములయంకెలు కొలది యభివృద్ధిని సూచించుచున్నవి. ఈకోలారు బంగారుగనుల నొక బ్రిటిషువతాక సంఘమువారు పనిచేయుచున్నారు. కోలారు గనుల తరువాత నైజాంరాష్ట్రమందలి హుత్తిగనులు ముఖ్యమయినవి. కాని వీనియం దుత్పన్నమగుచున్న బంగారము మిక్కిలి స్వల్పము.

హిందూదేశమందుత్పన్నమగుచున్న బంగారము.

బెన్సులు

విలువ

1921 వ సం॥ము 43,27,22,593

రూ 3,07,58,627 లు..

రాగి.

మనదేశమందు రాగి గనులుకూడ విశేషముగ నున్నవి. ఉత్తర హిందూస్థానమం దీగనులు విస్తారముగనున్నవి. కాని ఎచ్చటను లాభకరముగ పనిజరుగుటలేదు. విదేశములనుండి 2,000,000 పౌనుల విలువగలరాగి దిగుమతియగుచున్నది.

ఇతరఖనిజములు.

1919 వ సంవత్సరమున హిందూదేశమం దుత్పత్తియైన యితర ఖనిజముల మొత్తములు సహజసంపదయను ప్రకరణమున (పేజి 7) ఇయ్యబడినవి. వీనిలో ఉప్పునుగూర్చి మఱియొకచోట వ్రాసియున్నాము. అది ప్రభుత్వమువారి గుత్త, కిరసనాయిలు, అభ్రకము, సీసము మున్నగునవి విశేషముగ నైరోపియనుల చేతుల యందున్నవి.

నీలిమందు.

భారతదేశము ప్రాచీనకాలమునుండియు రంగువస్తువులకును, అద్దకపుపనులకును ప్రసిద్ధిగాంచియున్నది. వస్త్రపరిశ్రమతోపాటు రంగులు వేయుట, అద్దకము వేయుట మొదలగు చేతిపనులుకూడ వృద్ధిగాంచుచుండెను. దేశమునందు నేయబడిన వస్త్రములు, రంగు వేయబడుటచే, విలువయందును, వ్యాప్తియందును అతిశయిల్లుచుండెను. కాబట్టి రంగుపనులయొక్క వృద్ధిక్షయములు కొంతవఱకును వస్త్రపరిశ్రమపై నాధారపడియుండెనని చెప్పవచ్చును.

మనదేశమున రంగుపదార్థములు విశేషముగ పలువిధములగు మొక్కలనుండియు, మూలికలనుండియు తయారుచేయబడుచుండెను. ఈవిధముగ రంగులనుచేయుట కనిపెట్టుటకు భారతీయులే ప్రపంచములు. రంగువస్తువులలో నీలిమందు ముఖ్యమయినది. ఇండియాను దుత్పత్తియగుటచేత, నీలిమందునకు ఇంగ్లీషునకు 'ఇండిగో' యనుపేరు వచ్చినది. ఇదిదేశమందనేక స్థలములందు విస్తారము పైరగుచు, దేశీయ పరిశ్రమలందుపయోగింపబడుటయేగాక విదేశముల కెగుమతిచేయబడుచుండెను. పశ్చిమతీరమున విశేషముగ పైరగుచుండిన నీలిమందును, ఐరోపావర్తకులుకొని, సూరతురేవు పట్టణముద్వారా ఎగుమతి చేయుచుండిరి. పోర్చుగీసు వర్తకులు దీనిని 'లిస్బు' పట్టణమునకు గొంపోయి, డచ్చివారికి విక్రయించుచుండిరి. నీలిమాదును విశేషముగ గ్రహించవలెనను కోరికడచ్చివారికి జనించుటచేతనే, డచ్చి ఈస్టిండియా కంపెనీ స్థాపింపబడుటయు, తత్ఫలమున పూర్వదిశయందు పోర్చుగీసు వారి ప్రభుత్వము సుభవించెన.

బ్రిటిషుపరిపాలనయొక్క ఆరంభదినములలో నీలిమందునర్తకమున ఐరోపియనులు గుత్తకలిగియుండిరి. వంగ, విహారరాష్ట్రములందు నీలిమందునర్తకము చేసిన ఐరోపియనులు, దేశీయకార్మికులను

పెట్టినబాధలును, గావించిన క్రొవ్యములును వర్ణనాతీతములు. ఐరోపియను వర్తకులొనరించిన దురాగతములను డాక్టరు బుక్నన్ గారు వివరముగా వ్రాసియున్నారు. ఐరోపియన్ వర్తకుడు నీలిపంట పండించు కర్షకులను, తన బానిసలుగ చూచుచుండెను. దయాదాక్షిణ్యములు లేక కొట్టుచుండెను. వారిప్రవర్తన తనకు సంతృప్తికరముగ లేనపుడు, వారిని కారాగృహముల కంపుచుండెను. భూములవివాదములలోను, సరకుకొనునపుడును వ్యవసాయదార్లను మోసముచేయుచుండెను. ఐరోపియను వర్తకులొనరించు అక్రమములు హద్దుమీరియుండుటచే, నేరస్థులను శిక్షింపమని, దొరతనమువారుకూడ స్థానికదండనాధి కారులకు త్తరువుల జారీచేయవలసివచ్చెను.

ప్రస్తుతము . నీలిమందు తయారుచేయుట మనదేశమునందలి పరిశ్రమలలో ముఖ్యమయినదికాను. జర్మనులు కృత్రిమముగ నీలిమందును తయారుచేయుట కనిపెట్టినందున, 1897 వ సంవత్సరమునుండియు, మనదేశమున ప్రకృతిసిద్ధముగ నీలిమందును తయారుచేయుట ఊహించినది. ఈపరిశ్రమొంతవేగముగ ఊహించినదియు నీక్రిందియంకెలవలన స్పష్టమగును.

నీలిపంట మొక్క విస్తీర్ణము. ఎగుమతులవిలువ.

1901-2	...	...	791,000	ఎకరములు, ...	పౌ 1,234,837
1911-12	...	...	271,000	...	పౌ 250,535

జనపనాన.

ఈపరిశ్రమ, మనదేశమున ఈమధ్య కొలదిసంవత్సరముల పూర్వమే ఆరింభింపబడినది. అరునది సంవత్సరముల పూర్వము జనపనారనుగూర్చి భారతదేశమందంతగా తెలియదని 'కాటన్' గారు తమ గ్రంథమున వ్రాసియున్నారు. ప్రపంచమందలి ఇతరదేశములలో జనపనార పంటవిస్తారము లేకపోవుటచేతను, ఉపయోగమునందు దీనికి

తుల్యమగునార మటియొకటిలేకుండుటచేతను, ఇతరదేశములన్నియు ఈనారకొరకు మనదేశముపైననే ఆధారపడియున్నవి. కావున ఇది ముఖ్యమగు పరిశ్రమయని వేరుగచెప్పనవసరములేదు. విదేశముల కెగుమతిచేయబడుచున్ననారపై పన్నులువిధించి, ఈపరిశ్రమను రక్షించినచో, ప్రభుత్వమునకు వచ్చుఆదాయముకూడ వృద్ధిగాంచును. నార నెగుమతిచేయుటకంటె గోనెపట్టాలను తయారుచేసి ఎగుమతిచేయుటయే మంచిది.

జనపనార పంగదేశమునందు విస్తారము పైరగుచున్నది. ఈనార సేవ్యమగుచున్న భూమి 1922 వ సంవత్సరములో 1,445,806 ఎకరములుండెను. 42,36,828 బస్తాలు నారఉత్పత్తిఅయినది. మనదేశమున పండుచున్ననారలో ఇంచుమించు సగముభాగము విదేశముల కెగుమతి చేయబడుచున్నది. మిగిలినభాగము కలకత్తాసమీపమందున్న మిల్లులలో నుపయోగింపబడుచున్నది. ఈజనపనారమిల్లుల పరిశ్రమ నిరాతంకముగవృద్ధిగాంచుచున్నది. అది ఎంతవృద్ధితముగవృద్ధి పొందుచున్నదియు నీక్రిందిపట్టికవలన స్పష్టమగును.

సంవత్సరము.	మిల్లులు	మగ్గములు	కదుళ్ళు
1879-80	21	5,500	88,000
1913-14	60	33,500	691,800
1920-21	77	41,600	869,900

నలుబది సంవత్సరములక్రితము విదేశముల కెగుమతియైన జనపనారవస్తువులకంటె నేడు రమారమి 40 రెట్లు అధికవిలువగల సరకు ఎగుమతి చేయబడుచున్నది. కాని ఇంచుమించుగ నీమిల్లులన్నియు ఆంగ్లేయుల యధీనమగుటచే, లాభములన్నియు విదేశీయుల హస్తగతములగుచున్నవి. హైదవులకెట్టి లాభమును కలుగుటలేదు.

తేయాకు.

తేయాకు తోటలధికముగ ఐరోపియను వర్తకులచేతులందున్నవి ఐరోపియనుల మూలధన ముపయోగించి, ఐరోపియనులయాజమాన్యమున పైరగుచున్న పంటలలో తేయాకే ముఖ్యమునదని చెప్పవచ్చును. ఐరోపియను వర్తకులయభివృద్ధిని పురస్కరించుకొని అస్సామనందలి తేయాకు తోటలలో పనిచేయుటకు 'బాండుకూలీలను సమకూర్చుటకై దొరతనమువారు ప్రత్యేక శాసనములనిర్మించి, వారి కెంతయు తోడ్పడుచున్నారు. ఈ తేయాకు తోటలందు కొందరుకాష్మీకులు బాండుకూలీలుగ పనిచేయుచు ఐరోపియనులవలన నెట్టికూర బాధలకు లోనగుచుండినదియు ఎల్లరకు విదితమే.

మనదేశమున తేయాకు విదేశముగ పైరగుచున్నది. అస్సాము, వంగరాష్ట్రములందును; దక్షిణహిందూస్థానమందలి కొన్ని ప్రదేశములందును, తేయాకు విస్తారముగదొరుకును. వివిధప్రాంతములందును తేయాకు ఎంతెంత పైరగుచున్నదియు క్రింద తెలుపబడినది.

అస్సాము	తూనికపానులు. 234,314,061		
వంగదేశము	...	...	71,696,567
బీహారు, ఒరిస్సా	...	...	384,514
అయోధ్యపరగణాలు	...	...	1,491 887
పంజాబు	...	...	1,663,547
చెన్నరాజధాని	...	...	12,255,755
తిరువాన్కూరు; కొచ్చిన్	...	...	23,399,123
బర్మా	...	...	134,122

మొత్తము. 315,339,576

మనదేశమునుండి విదేశముల కెగుమతియగు ముఖ్యమైన పదార్థములలో తేయాకుకూడ ఒకటి. ఇట్లెగుమతియగు తేయాకునందు

మూసింపు రెండుసార్లు ఇ గ్లాసుదేశమే కొనుచున్నది. తేమూరు తోటలన్నియు ఐరోపియనుల యస్థనముందుకుటచే, లాభములన్నియు విదేశీయుల హస్తగతములగుచున్నవని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. ఈ తోటలలో పనిచేయుచున్న దేశీయపనివారాధ్ర వేతనములు మిక్కిలి స్వల్పముగనుండును.

కాఫీ.

కాఫీపంట మనదేశమున నెట్లు నెలకొల్పబడినదియు మనకాతగా జెలియదు. సుమారు రెండుశతాబ్దములకు పూర్వము బాబాబూదన్ (Baba Budan) అను మహమ్మదీయ యాత్రకుడు మెక్కానూడి తిరిగి మైసూరువచ్చుచు; ఏడుకాఫీవిత్తులనుదెచ్చి మైసూరునందీపంట నొకొత్తైనచాలనూడి గ్రంథకర్తృభిప్రాయపడుచున్నారు. ఇదివిజమే అయియుండవచ్చును. దక్షిణహిందూస్థానమున మైసూరు కొడగు తిరు వాన్కూరు నీలగిరిమొనలగు ప్రదేశములందు కాఫీవిస్తారము పైరగు చున్నది. ఐరోపాదేశములందు బ్రెజిలియన్ కాఫీ మిక్కిలి చౌకధరల కమ్మబడుచుండుటచే; మనదేశమునుండి విదేశములకు కాఫీవిత్తుల యెగుమతియంతగా అభివృద్ధిగాంచుటలేదు. 1921-22 సం॥మున మన దేశమున 2964 కాఫీతోటలుండెను. కాఫీపంటయొద్దన్న మొత్తపు భూమి 216,746 ఎకరములు. ఆసంవత్సరమున 235,000 హండ్రిడు వైపుల కాఫీగింజలు విదేశముల కెగుమతిచేయబడినవి.

7 న ప్రకరణము.

పరిశ్రమలు క్షీణించుటచే గల్గినయార్థిక ఫలితములు:
ఎగుమతి దిగుమతుల వ్యాపారము.

I

పరిశ్రమలు క్షీణించిననాటినుండియు భారతవర్షార్థిక చరిత్ర యందు విషాదకరమగు నూతనశకము ప్రారంభమయ్యెను. అనాది నుండియు సించుమించుగ 18వ శతాబ్దాంతమువరకును వివిధములగు పరిశ్రమలతోను, కళలతోను, వ్యవసాయముతోను శోభిల్లుచుండిన భారతదేశమునకు, చేతిపనులు క్షీణించుటచే జీవనోపాధికి కేవలము వ్యవసాయముమీదనే యాధారపడవలసిన స్థితి సంభవించెను. అసంఖ్యాకులగు భారతీయులకు జీవనోపాధిగ నుండిన పరిశ్రమలన్నియు నశించిపోయినవి. పూర్వము నూలునడుకుట, బట్టలు నెయుటయును పరిశ్రమలు స్త్రీలకును, పురుషులకును, బాలుకును, వృద్ధులకును పనిగల్పించుచుండెను. రైతులు తీరికసమయముల దీవ్యత్తులను చేసి, తమ యాదాయములకు కొంత ద్రవ్యమును జేర్చుకొనుచుండిరి. ఇట్లే నౌకావాహనములకు కొంత ద్రవ్యమును జేర్చుకొనుచుండిరి. ఈ పరిశ్రమలు వ్యాపారమువలనకూడ అనేకులు జీవించుచుండిరి. ఈ పరిశ్రమలు క్షీణించుటచే, వారందరికిని వ్యవసాయమే గతియయ్యెను. నూతనముగ స్థాపింపబడుచున్న విల్లులు ఈ నిర్వ్యాపారత్వమును తొలగింపజాలకున్నవి. ఏలయన మనమెన్ని స్త్రీ సౌకర్యముల చేర్చుటచినను, వర్షములేని కొఱతను దీర్చగలమా? అదేవిధముగ సహపరిశ్రమలు నశించుటవలన గల్గిన నిర్వ్యాపారత్వమును తొలగించుట కష్టము.

భారతదేశము జీవనోపాధికొరకు కేవలము వ్యవసాయముమీదనే యాధారపడియుండు స్థితికివచ్చుటకు మఱియొక కారణము, కూడ కలదు. ప్రభుత్వము, ముడిసరుకులను (Raw Materials),

పరదేశముల కెగుమతి చేయునట్లు ప్రోత్సహించుటవలనగూడ నీఫలి-
తమే గల్గుచున్నది. పశ్చిమము హిందూదేశము, ఇంగ్లాండు మొదలగు
విదేశములకు పరిశ్రమల కుపయుక్తములగు ముడిసరకులను విస్తార
మెగుమతి చేయుచున్నది. 18 వ శతాబ్దమున అధినివేశ రాజ్యములిట్టి
స్థితియందే యుండెను. ఆంగ్లదేశమునకు ముడిసరకుల నెగుమతి చేయు
టకును, అక్కడ తయారయిన వస్తువులను తిరిగి గ్రహించుటకును
నుపయుక్తమగు జాగీరులవలె, ఇంగ్లాండు తన వలసరాజ్యములను
చూచుచుండెను. కాని “అమెరికా స్వాతంత్ర్య యుద్ధా”నంతరము,
తమ కనుకూలమగు రీతిని దేశాభివృద్ధిని చేసికొనుటకు, వీలు కలుగు
టచే, తమ పరిశ్రమలను బ్రతిఘటనకుల పోటీవలన నశింపకుండ
రక్షించుకొని, వలసరాష్ట్రములు బాగుపడెను. అప్పటినుండియు, ఇం
గ్లాండునకు లోబడియున్న హిందూదేశము వలసరాష్ట్రముల స్థాన
మాక్రమించినది. ఆంగ్ల పరిశ్రమల కవసరమగు ముడిసరకులను పం
డించుచు, తయారయిన వస్తువుల తిరిగికొనుచు, నుడవలసినస్థితి మన
కిప్పుడు సాప్రాప్తమైనది. ప్రతిపటచున్న చూలోచించినచో నీ
విషయము స్పష్టమగును. ఇంగ్లాండుమొక్క వస్త్రపరిశ్రమకు ప్రతి
యవసరమగుటచే 1788 వ సం॥ నుండియు, ఈస్టిండియా కంపెనీ వైర
క్టర్లు హిందూదేశములో ప్రశస్తమగు ప్రత్తిని పండించుటకు కడు
శ్రద్ధ వహించుచుండిరి. 1858 వ సం॥నుండి, హిందూదేశ ప్రభుత్వము
గూడ, ఆంగ్ల పారిశ్రామికుల యభివృద్ధిని పురస్కరించుకొని, మనదేశ
మున వైరగుప్రత్తిని వృద్ధిచేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. 1916 వ
సం॥మున నియమింపబడిన కాటన్ కమిటీ (ప్రత్తి యుత్పత్తివిషయమై
ఆలోచించు సంఘము) యే దీనికి తార్కాణము.

పై నుదహరించిన రెండుకారణములచేతను దేశము మొక్క
ఆర్థికస్థితి విషాదకరమగు మార్పుచు చెందినది. పరిశ్రమలు పీడించి

వ్యవసాయముమాత్రమే అధిక సుఖ్యాకులగు భారతీయులకు జీవనోపాధియునున హేతువుచే, నిత్యకృత్యముల కవసరమగు వస్తువులకు మనము విదేశములపై నాధారపడవలసి వచ్చినది. మఱియు ప్రభుత్వ విధానము, ముడిసరకుల యెగుమతిని ప్రోత్సహించుచుండుటచే, ప్రాణాధారియులగు నాహారపదార్థములను, పరిశ్రామాధారియులగు ముడిసరకులను అన్యదేశముల పాలగుచున్నవి. ఎగుమతి, దిగుమతుల వ్యాపారమును పరిశీలించినచో స్థివిషయము మఱిగత స్పష్టమగును.

II

ఎగుమతి దిగుమతుల వ్యాపారము.

హిందూదేశముయొక్క ఎగుమతి దిగుమతుల వ్యాపారము ఒక సంవత్సరముకంటె మఱియొక సంవత్సరము నృద్ధి పొందుచున్నది. దేశము భాగ్యవంత మగుచున్నదనుటకు ఈవాణిజ్యాభివృద్ధిని కొందఱు నిదర్శనముగ చూపుచున్నారు. కాని ఈవ్యాపారముయొక్క నిజస్వభావమిచ్చుక పరిశీలించినచో నది సత్యదూరమని గోచరించక మానదు. దిగుమతులకంటె ఎగుమతులు అధికముగానుండుట మనదేశపు వాణిజ్యముయొక్క సామాన్యలక్షణము. అనగా హిందూదేశమునుండి విదేశములకు పోయెడు వస్తువులవిలువ, విదేశములనుండి హిందూదేశమునకు వచ్చు వస్తువుల విలువకంటె, చాల సధికముగ నుండును. 1920-21, 1921-22 సం॥ములలో మూత్ర మిందుకు భిన్నముగ నుండినను, 1922-23 వ సంవత్సరమున, యధాప్రకారముగ మరల ఎగుమతులే ఎక్కువగనున్నవి. కావున హిందూదేశమునుండి ప్రతివత్సరమును కొంతద్రవ్యము వస్తుపూపమునగాని, ధనపూపమునగాని ప్రతిఫలములేకయే, విదేశములకు తరలిపోవుచున్నదనుట నిస్సంశయము. ఇట్లు ప్రతిఫలరహితముగ తరలిపోయెడు 'ధనప్రవాహము'లో నధికభాగము

సైమఖర్చులరూపమున పోవుచుండున
ప్రకరణమున విపులముగ వ్రాయు.

హిందూదేశమునుండి కొం

నూస్యముగ పోవుచుండుటయేగాక,

గమనింపదగిన యాశములుకలవు. అన

నున్న పదార్థముల ఎగుమతి చేసినచో దే

దీనమున నిత్యవసరములగు నాహారపదార్థ

లగు ముడిసరకులును ఎగుమతి చేయబడినయె

డాలదు. కాని ఈక్రింద పొందుపఱచిన, మనదేశపు

మాదికలతో ఆహారపదార్థములును, ముడిసరకులును

చున్నట్లు కనబడుచున్నవి.

ఎగుమతులు.

విరోపాయుద్ధమునకుపూర్వ మైదు

సం॥లలో సగటున సం॥ 1కి

1921-2.

లక్షల రూపాయలు:

లక్షల రూపాయలు:

1. ఆహారపదార్థములు, పాన యోగ్యములు, పొగాకు.	62,93 ...	53,51 ...
2. పరిశ్రమల కనుసూచించు ముడిసరకులు.	102,53 ...	111,59 ...
3. తయారైన వస్తువులు.	51,88 ...	61,67 ...
4. ఇతర వస్తువులు.	2,12 ...	4,64 ...
	<hr/>	<hr/>
	మొత్తము 219,50 ...	231,38 ...

1921-22 వ సంవత్సరమున ఎగుమతుల మొత్తముగో నూటికి

23 నొక ఆహారపదార్థములును, 48 నొక పరిశ్రమల కుపయో

తయారైన వస్తువులును, ఎగుమతి
గుమతి చేయబడినవానిలో ముఖ్య.

22 సం లో నెగుమతి.	మొత్తపు యెగుమతిలో నూటికెన్ని పాళ్ళు.
రూ 53,96	లక్షలు -
15,65	} 28
14,04	"
29,99	} 17.7
29,99	"
12.22	"
20,25	"
7.92	"
10.02	"
3,26	"
2,05	"
3.55	"

అక్షయ్య

ఉన్నె (తయారైన వస్తువులతో కూడ) 3,26

నెల్లమగుడు

లోహములు

ఈ యెగుమతులలో, ఆహారపదార్థములును, పరిశ్రమాధార
ములగు ముడి సరకులును కలిసి నూటికి 71 వాని విదేశముల కెగు
మతి యగుచున్నట్లు తేలుచున్నది. హిందూదేశము తన కనావశ్యకము
లగు సరుకులనుగాక ప్రాంతాధారములైన ఆహారపదార్థములను ఎగు
మతి చేయుచున్నది. మన కవసరమగుదాని నుపయోగించుకొని, మిగి
లినభాగ మెగుమతిచేయు టుచితముకాని కోట్లకొలది భారతీయులు
రాకెట్లతో కొనుచుండ, ధాన్యాదులు విదేశముల కంపబడుటకను
భవించుచున్నది. ఎంతకాలమువరకు దేశాధా-ములగు నాహారపదార్థ

ములు విదేశముల కెగుమతి చేయుటచుండునో, అంతకాలమునరకును భారతదేశమున దుర్భిక్ష మంత మొదజాలదు. భారతీయులందరును రోజుకు రెండుపూటలు సంతృప్తిరముగ భుజించవలెనన్న, విదేశముల ఆహారపదార్థముల నెగుమతిచేయుటనాపుచేయవలెనని సర్విలియమ్ హంటరు నుడివీయున్నాడు. దేశమునం దవసరమైనచో, విదేశముల కీధాన్యములేల పంపబడుచున్నవని ప్రశ్నింపవచ్చును. దుర్భరములగు పన్నులను చెల్లించుటకై, వ్యవసాయదారులు ధాన్యము లమ్మవలసిన వారగుదురు. విదేశవర్తకమున ధాన్యమును కొని ధైర్యసహాయమున రేవుస్థానములకు గొంపోయి, తమదేశముల కెగుమతి చేయుచుండురు. గొప్ప రేవుపట్టణములందున్న వైద్యధాన్యపుకొట్లను నీక్షించినచో ఆహారపదార్థముల ఎగుమతివ్యాపారమెంత విరివిగ సాగుచున్నదో గోచరించును. ఏడుకోట్ల భారతీయు లర్థావలితో బాధపడుచుండ, దేశము నిరంతరక్షామమున కాస్పృశములుముండ ఆహారపదార్థములతో నిండిన యోడలు హ్రోదన రేవుస్థానములను విడిచి, విదేశములకు పోవుటకంటె విషాదకరమగు విషయము మఱియొకటిలేదు.

ఆహారపదార్థములేగాక దూది, జనపనార మొదలగు పరిశ్రమాధారములగు సరకులెగుమతి చేయుటవలనకూడ దేశమునకుచాలనష్టము సంభవించుచున్నది. హిందూదేశము పూర్వమొకప్పుడును పరిశ్రమల కుపయోగించు సరకుల నెగుమతిచేసియుండలేదు. అవసరమగు వానికంటె నెక్కువగనున్న “తయారయిన వస్తువులనే” ఎగుమతిచేసి లాభము పొందుచుండెను. ఇప్పుడన్ననో, పరిశ్రమాధారములగు ముడి సరకులెగుమతి యగుచుండుటచే, దేశమునందలి చేతిపనులు వృద్ధిపొందుటకు వీలులేకున్నది. వస్త్రపరిశ్రమ కవసరమగు ప్రత్తియే, దేశీయులకు లభ్యముగా సూడ విదేశముల కెగుమతి చేయబడినపుడు, వస్త్రపరిశ్రమ యెట్లు వృద్ధిగాంచును? ఇట్లే జనపనా, పప్పు, ఉప్పు,

లోహములు ఎగుమతి యగుచుండుటచే, ఆయాపరిశ్రమలు వృద్ధిగాంచు కుండుటయు, మనసరకులు విదేశములనుండి వచ్చుసరకుల పోటీకి నిలువజాలకపోవుటయు తటస్థించినది. ఇక దిగుమతు లెట్లున్నవో చూతము.

దిగుమతులు.

యుద్ధమునకుపూర్వము

5 సం॥ లలో సగటున

1921-22

సం॥మునకు

1. ఆహారపదార్థములు, పానయోగ్యములు, పొగాకు.	{	రూ॥21,84 లక్షలు 30,63 లక్షలు	
2. పరిశ్రమాధారములగు ముడిసరకులు.		10,03	22,01
3. తయారైన వస్తువులు.		111,80	189,38
4. ఇతర సరకులు.		2,17	4,32
మొత్తము.		145,85	266,35

1921-22వ సంవత్సరములో దిగుమతయైన మొత్తములో నూటికి 19 చొ॥న ఆహారపదార్థములును, 8. 2 చొ॥న ముడిసరకులును, 71 చొ॥ న తయారైన వస్తువులును ఉండెను. ఇందు ముఖ్యమగు దిగుమతు లిట్లుండెను.

నూలు, నూలువస్త్రములు.	రూ 60,38	లక్షలు
యంత్రములు	34,25	...
పంచదార	27,50	...
ఇనుము, ఉక్కుసామగ్రి	21,13	...
ఇతరలోహములు	5,06	...
పట్టు	4,34	...

రైల్వే సామగ్రి	రూ 18,91 లక్షలు
ధాన్యము	9,36 ...
నూనెలు	7,56 ...
లోహ సామగ్రి (Hardware)	5,92 ...
రాక్షసిబొగ్గు	5,85 ...
పనిముట్లు	5,15 ...
మోటారుబండ్లు	2,71 ...
కాగితములు, అట్టలు	2,34 ...
గాజు సామానులు	2,27 ...
అగ్గిపెట్టెలు	2,03 ...

ముడిసరకుల నిచ్చటనే ఉపయోగపరచి, వస్తువులుగ తయారు చేయక, పరదేశముల కెగుమతిచేయుచుండుటచే, భారతదేశము నాగ రకజీవనమున కవసరమగు వస్తువులన్నిటికిని, విదేశములపై నాధారపడి యున్నది. మనకు నిత్యకృత్యములందుపయుక్తమగు వస్తుసంచయమంత యు పరదేశములనుండియే వచ్చుచున్నది. మనదేశములోనికి దిగుమతి యగు వస్తువులలో నూటికి 80 శాతము పారిశ్రామిక వస్తువులే యుండును. వానిలో చాలభాగము వస్త్రములు, యంత్రములు, ఇనుపసామగ్రి, పనిముట్లు, గాజుసామానులు, మోటారుబండ్లు, కాగితములు, అగ్గిపెట్టెలు మొదలగు వస్తువులే యున్నవి. పరిశ్రమధారములగు సరకులను గల్గియుండియు, భారతదేశము సకలవస్తువులకు నన్యదేశములపై యాధారపడియుండుట మిక్కిలి విచారకరము. వస్త్రపరిశ్రమ కవసరమగు ప్రత్తి పండుచున్నను, కాడ్డికులున్నను, మనము వస్త్రములకై విదేశములకు 60 కోట్లరూప్యములగుచున్నాము. ఇనుపగనులు దేశమున విస్తారమున్నను, ఇనుపసామగ్రి, యంత్రములు, పనిముట్లు

ఇంగ్లాండు మొదలగు దేశమునుండి వచ్చుచున్నవి. నిప్పువేసికొనుట కగ్గిపెట్టెలు సహితము విదేశములనుండి వచ్చినగాని గతిలేకున్నది. కాగితములును, కలములునుకూడ ఇంగ్లాండునుండి తెప్పించుచున్నాము. వ్యవసాయము ప్రధానముగాగల దేశముయందుండి చెఱకుపండినట్టి భారతదేశమునకు అన్యదేశములనుండి 27 కోట్లు రూ. విలువగల పంచదార దిగుమతియగుస్థితి సంభవించెను. అనాదినుండియు సహజసంపదయును, చేతిపనులును గల్గియుండి మహాదైశ్వర్యముననుభవించిన భారతవర్షమునకు నార్థికముగ పరాధీనత సంభవించెను. ఇట్టి నార్థికపరాధీనతకు మూలకారణము పరిశ్రమల వినాశనమేకదా !

దుర్భరమగు నీయార్థికపరాధీనతను తొలగించుటకు సంరక్షణ పద్ధతి నవలంబించి పరిశ్రమలను నృద్ధిచేసికొనుటయే మార్గము. మన దేశమునుండి ఎగుమతియగు ఆహారపదార్థముల మీదను, ముడిసరకులమీదను దేశములోనికి దిగుమతియగు పారిశ్రామికవస్తువులమీదను అవరోధపు పన్నుల నెక్కువగ విధించి దేశీయపరిశ్రమలను పెంపొందింపవలసియున్నది. ఆంగ్లదేశపరిశ్రమాభివృద్ధియు వాణిజ్యాభివృద్ధియు ప్రధాన కర్తవ్యములుగ నెంచు పుస్త్రుత పుభుత్వము ట్లుచేయుట కంగీకరింపదు. వర్తకముకొరకు వచ్చి, వర్తక విజృంభణదేశముతోడ దేశమును జయించి, తమవర్తకపు లాభమునకై మనలనుకొనపాలనము జేయుచున్న ఆంగ్లేయులు, దేశీయ పరిశ్రమాభివృద్ధియొక విముఖ్యమును ప్రజల కష్టసుఖములయొక నిర్లక్ష్యమును జూపుటయే నాశ్చర్యముండజాలదు. హిందూదేశ వాణిజ్య స్వభావమును పరిశీలించినచో ఇంగ్లాండున కవసరమగు ఆహారపదార్థములను, ముడిసరకులను సమకూర్చుటయు, తమారమున వస్తువులను తీరిగి వేలకు గ్రహించుటయు, యనురెండుపనులను చేయుటకు మనదేశ ముం యోగింపబడుచున్నదిని స్పష్టమగును. ఇక్కడనుండి ఎగుమతియగు వస్తువులతో నధికభాగము

ఇంగ్లాండు దేశమే గ్రహించుచున్నది. ఎగుమతియగుచున్న గోధుమలలో విశేషభాగము ఒక్కొక్కప్పుడంతయును, సీమ కంపబడుచున్నది. తొమ్ములు దేశమును పీడించు సమయములందైనను గోధుమల ఎగుమతి తగ్గుటలేదు. తగ్గినను బహుస్వల్పము. బ్లాగ్గోజలు బియ్యము, తేయాకుకూడ విశేషముగ ఇంగ్లాండునకే పంపబడుచున్నవి. మనదేశమునూడి ఎగుమతియగుచున్న జనపనారలో చాలభాగమును, ఉన్నెయగతయును ఇంగ్లాండుదేశమే కొనుచున్నది. ఈవిధముగ ఇంగ్లాండు తన కవసరముగు పదార్థములను సమకూర్చు పెరటితోటనలె, భారతవర్షము నుపయోగించుచున్నదచుటలో నసత్యముగడజాలగు.

ఇతరముగాక, ఇంగ్లాండునందు తయారగు వస్తువుల సమ్మూహముపయోగించు విక్రయస్థలముకూడ మనదేశమే. మనదేశములోనికి దిగుమతియగు వస్తువులలో నూటికి 60 పాళ్ళు ఇంగ్లాండునుండియే వచ్చుచున్నవి. ముఖ్యముగు దిగుమతులలో ఇంగ్లాండు పంపుభాగమెంతముగదనో, ఈక్రిందిపట్టికయందు తెలుపబడినది.

దిగుమతియగుచున్న ఈక్రిందివస్తువులలో

ఇంగ్లాండుపంపుచున్న భాగము.

		1913-14	1920-21
		నూటికి	నూటికి
వస్త్రములు	...	90.1	79.4
పనిముట్లు	...	75.3	67.6
ఉక్కు, ఇనుము	...	69.9	71.1
లోహసామగ్రి (Hardware)	...	57.2	57.9
యంత్రములు	...	89.8	78.3
మోటారుకార్లు	...	71.3	31.3
రైల్వేసామగ్రి	...	93.0	95.4
సారాయి	...	62.9	66.9
కాగితములు	...	56.0	43.9

కావున భారతదేశము అంగ్లేయుల కవసరమగు పదార్థములను సమకూర్చుటకేగాక, వారుతయారుచేసిన వస్తువులను తిరిగి వెలకు స్వీకరించుటకుకూడ నుపయోగింబడుచున్నదని తెలుచున్నది. తమవర్తకమును పెంపొందించుకొనుటకే అంగ్లేయులు మనదేశమును పాలించుచున్నారనుట కిదియే ప్రబల నిదర్శనము.

మనదేశముయొక్క వాణిజ్యము విషయమై మఱియొక సంగతి గమనింపవలసి యున్నది. భారతదేశముయొక్క ఆర్థికపరాధీనత ఇంగ్లాండు పైననేగాక జపాను మొదలగు దేశములపైకూడ నెక్కువగుచున్నది. ఏబది యరువదిసంవత్సరముల క్రితము మనదేశముకంటెను వెనుక పడియుండిన జపానుదేశము పరిశ్రమలను వృద్ధిచేసికొని అత్యున్నతమగు ఆర్థికౌన్నత్యమును గాంచుచున్నది. ఇక్కడనుండి ఎగుమతియగు ప్రత్తిలో చాలభాగము (నూటికి 60 పాళ్ళు) జపానుకొనుచున్నది. ఒక సంవత్సరముకంటె మఱియొక సంవత్సర మధికముగ వస్త్రముల మనదేశమునకంపుచున్నది. 1913-14 సం॥మున దిగుమతియైన వస్త్రములలో జపానుయొక్క భాగము నూటికి 1.8 మాత్రమే యుండ 1920-21 సం॥లో 14.6 వరకును హెచ్చినది. మనదేశపు దిగుమతులు ఏదేదేశము నుండి ఎంతభాగము వచ్చుచున్నవో దిగువపట్టికయందు తెలుపబడినవి. దిగుమతులు.

	1913-14	1920-21
	నూటికి	నూటికి
ఇంగ్లాండు (United Kingdom)	64.1	60.9
జర్మనీ	6.9	1.4
జావా	5.8	4.6
జపాను	2.6	7.9
అమెరికా (U. S. A.)	2.6	10.5
బెల్జియమ్	2.3	1.6
ఇతర దేశములు	15.7	13.1

1913-14 వ సం॥ మున మనదేశమునకు దిగుమతియైన వస్తువులలో నూటికి 2.6 చొ॥ న అమెరికాయును (U. S. A.) పంపుచుండెను. 1920-21 సం॥నకు జపానుసరకులు నూటికి 7.9 వరకును అమెరికాసరకులు 10.5 వరకును వృద్ధియైనవి. ఇట్లు ఇంగ్లాండు వస్తువులేగాక జపాను, అమెరికాదేశముల వస్తువులుకూడ మనదేశములో విరివిగా వ్యాపించుచున్నవి. భారతవర్షముయొక్క పరాధీనతయు హెచ్చుచున్నది. విదేశవస్తు బహిష్కారమును స్వదేశపరిశ్రమాభివృద్ధియు గావించి భారతీయు లచిరకాలములో మాతృదేశముయొక్క ఆర్థికపరాధీనతను తొలగించెదరుగాక !

8. వ ప్రకరణము.

ధనప్రవాహము.

ధనప్రవాహమననేమి? హిందూదేశమునుండి యింగ్లాండునకు బ్రతివర్షమును బ్రతిఫలము లేకయే వస్తురూపమునఁ గాని ధనరూపమునఁగాని పోవుచున్న ద్రవ్యమును ధనప్రవాహమందురు. ఈపదమునీ యర్థమునందు మార్టిన్ మొదలగు నాంగ్లేయప్రముఖులు వాడియున్నారు. ఇంతకంటె ముఖసూచకమైనను సత్యమును నిరూపించు “నెత్తురుతీయుట” యను పదము నొకప్పుడిండియా కార్యదర్శిగానున్న స్యాలిస్బరీ ప్రభువు వాడియున్నాడు. విలియమ్ డిగ్బీగారీవిషయమున, “ఇదియంతయు బలిష్ఠమగు నొకదేశము బలహీనమగు మరియొక దేశముయొక్క రక్తమును బీచుట” యని వ్రాసెను. హిందూ మత గారుకూడ తన “హిందూదేశపు దినాలా” (బ్రాక్రఫ్టి ఆఫ్ ఇండియా) యను గ్రంథమున “మనగొప్పనలసరాజ్యము యొక్క జీవాధారమగు రక్తమును దీసివేయుచున్న విదళితరక్తనాళము” అని వ్యవహరించియున్నాడు. కావున “నెత్తురు తీయుట” యను పదమే సరియగుభానమును వ్యక్తపరచుచున్నది. అయిన నీవ్యాసమునందు “ధనప్రవాహము” అను పదమునే వాడియున్నాము.

మంచి యాధికస్థితి కలిగియుండిన దేశములందిట్టి ధనప్రవాహముండజాలను. అట్టిదేశములనుండి విదేశముల కెగుమతిచేయబడిన సరకులకు బ్రతిఫలమేగాక కొంతలాభముకూడ వచ్చుచుండును. కావున కెగుమతులకంటె దిగుమతులెక్కువగ నుండును. ఒకవతః కుడు విదేశములకు రూ. 100 విలువగల వస్తువులెగుమతిచేసె ననుకొనుడు. అతఁడు ఈనూరురూపాయితేగాక దానిమీద కొంత లాభముగూడ నపేక్షించును. అతనికి నూరురూపాయలు లాభము రావల

యుచు. కావున దిగుమతులవిలువ యెక్కువ యుండవలెను. ఈవిషయము సామాన్య జ్ఞానముగల ప్రతిమనుజునికిని తెలియును. ఇంగ్లాండు మొదలగు దేశముల యార్థికస్థితి పరికించినచో నీవిషయము మఱింత స్పష్టమగును.

పదిసంవత్సరములు (1883-92)

దేశములు. దిగుమతులు ఎగుమతులు ఎగుమతులకంటె నూటికి
(వెండిబంగార (వెండిబంగార దిగుమతుల వాణిజ్య
ములుసహా) రములుసహా) ఎక్కువ లాభము
పొ పొ పొ

ఇంగ్లాండు 4,247,954,247 3,203,603,246 1,044,351,001 32

ఆస్ట్రేలియా 643,462,379 582,264,839 61,197,540 10.5

కనడా. 254,963,473 205,063,294 49,900,179 24.4

ప్రెస్టియన్

సెటిల్మెంటు 204,613,643 181,781,667 22,831,976, 12.5

ఈ పదిసంవత్సరములలోనే హిందూ దేశముయొక్క యెగుమతి దిగుమతులను జూచినచో, వలెకొని లాభము లేకపోవుటయే గాక దిగుమతులకంటెను తక్కువగు నున్నట్లు గోచరింపఁగలదు. రూ. 9 442,793,180:—హిందూ దేశముయొక్క ఎగుమతులు (ద్రవ్యముల సహా)

రూ. 1,888,558,630:—ఇతర దేశములవలెనే నూటికి 20 చొ॥ ఎగుమతులపలు రావలసిన వర్తకలాభము కలుపుకొనగా

రూ. 1.1,33,125,1810:—ఉపయోగించిన దిగుమతుల మొత్తము. కాని

రూ. 7,740,995,700:—యదార్థముగ నున్న దిగుమతులు.

రూ. 3,520,256,110:—ఇది హిందూ దేశమునకు వచ్చిన స్పష్టము. ఈ మొత్తమునకు బ్రతిఫలముగ హిందూ దేశ

మునకు నస్తుశుభమునగాని ధనరూపమున
గాని యొక్క పైసయైనను వచ్చియుండ
లేదు.

అందుచే నీ మొత్తమూలము గూడ హిందూదేశమున కాపడి
సంవత్సరములలోను గలిగిన నష్టమును (లేక హిందూదేశమునుంచి
తరలిపోయిన ధనప్రవాహమును) సూచించుచున్నది.

(దాదాభాయి నౌరోజ్ పావర్టీ ఒండు ఆక్రబిటిషు రూలు
333,34 పేజీలు)

ఇట్లే ప్రతిసంవత్సరము గూడ దిగుమతులకంటె నెగుమతులె
క్కువగనుండుటచే నపరిమితముగ ఘనదేశమునకు ధననష్టము కలుగు
చున్నది. ఇదిపారతంత్ర్యముయొక్క ఫలితమని వేటుగఁ జెప్పనక్కర
లేదు. బ్రిటిషుపరిపాలనమున వాణిజ్యముయొక్క ఫలితము లిట్లుండ,
హిందూ మహమ్మదీయ రాజులకాలమున “ధనప్రవాహము” లేకపో
వుటయేగాక, యితరదేశములనుండి యెగుమతిగ ధనము హిందూదేశ
మునకు వచ్చి చేరుచుండెను.

హిందూమహమ్మదీయ యుగములలోని యార్థికస్థితి:—భారత
దేశమునుండి రోముదేశమున కెగుమతింప సరికులక బ్రతిఫలముగ
10 కోట్ల స్టెర్లింగులు (రోమనునాణెములు) ప్రతివర్షమున నిండియాకు
బోవుచుండెనని క్రీ. శ. 70 స. ॥ ౧ వైపున యను రోమరుచరిత్రకారుడు
చింతిలెను. ఇట్లే హైందవరాజుల పాలనయన హిందూదేశము అన్య
దేశములతో వత్సకముచేసి చాలా లాభమును పొందుచుండెను. కాని
యొకప్పుడును నష్టము ననుభవించుటలేదు. ఈవత్సకలాభమే ప్రాచీన
హైందవ సౌభాగ్యమునకు మూలకముగాముగనుండెను. హైందవ
రాజులు స్వదేశీయులగుటచే వాఁలకాలవల విదేశములకుధనము తరలి
పోకుండుటసహజమే. మహమ్మదీయులు విదేశీయులయినను, నీదేశమునే
మాతృదేశముగ భావించి, యచ్చటధనము నచ్చటనే వెచ్చించిరి. గాని
విదేశములకు గొంపోలేదు. ఆంగ్లమహమ్మదీయ పరిపాలనములకు.

గల యార్థిక తారతమ్యమును హెచ్చి సమీకరణదృక్పథముగార్పించునట్లు ప్రాముఖ్యమునున్న “మొగలాయిల రాబడిముగియు నీదేశములోనే వెచ్చింపబడి వ్యవసాయమునకును, వాణిజ్యమున ననేక విధముల తోడ్పడుచుండెనని మనము మరచియునాము. ఇది సేవల విషయమై కచ్చుపెట్టి బడి యనేకమందికి దీవనాధానముగానుచుండెను. దివ్యభవనమును నిర్మించుటయగును, భోగములవినిత్తమును వెచ్చింపబడి కళలకును జేతిపరులకును జేయూత నొసంగుచుండెను. బాటలకొఱకును గాల్యల కొఱకును వెచ్చింపబడి వ్యవసాయమును వృద్ధిపొందించుచుండెను. కనుక మనయొద్దనుండి పన్నులకూడమున గ్రహింపబడు సొమ్ము, ఏదూరదేశమునకో బోయి యక్కడివత్తాకమునకును బయలుపడుచును వోడ్పడక, మనకే తిరిగి చేరుచున్నవలెనట్లు నీపన్నులభారమును మిప్పటికంటె నెక్కువనుటప్రగా వహించుచుండెడివారము. నాంగ్ల పరిపాలనారంభమువరకును దేశమునుండి ధనమేన్నడును విదేశములకు బ్రతిఫల శూన్యముగ పోలేదు. అన్యదేశములతో సతతముగా నతఃకముండుటవలన నైశ్వర్యమును, నన్యదేశములకు ధనము పంపింపలములేకయే పోవుటవలన దారిశ్యమును, సంభవించుట స్వతస్సిద్ధమేకదా !

ఈస్టిండియాకంపెనీ; “ధనప్రవాహము”:—1606 సం॥ మునుండి 1757 సం॥వరకు నాంగ్లేయు లిండియాలో వత్తాకముచేయుచుండినను, హిందూదేశమునుండి యెగుమతియగు వస్తువులకు సరియగు ప్రతిఫలము వచ్చుచుండుటచే దేశమున కెట్టి నష్టమును సంభవింపలేదు. 1747 మొదలు 1757 వరకును బ్రిటిషావత్సరము నింగ్లాండు సగమున 5,62,423 నవరసులు హిందూదేశమునకు బాపుచుండెననియు 1757 సం॥ తరువాత నిది యాగిపోయెననియు “బ్రూసు”అను చరిత్రకారుడు ప్రాసెయున్నాడు. 1757 సం॥తరువాతగూడ హిందూదేశమునుండి

యింగ్లాండునకు వస్తు ప్రతిగుమతి యగుచుండెను. కాని (1757) ప్లాన్సీ యుద్ధమున మంగదేశమును జయించుటచే నాంగ్లేయులకు గలిగిన రాజకీయాధికారమువలన నీయెగుమతులకు బ్రతిఫలము సూత్రముముట్టలేదు.

ఈస్టిండియా కంపెనీవారు పారిశుభ్యమును నాంగ్లేయులేయేవిధముల నెంతెంతధనముగొనోయినో చెప్పుటకష్టము. అందుముప్పదిసంవత్సరములు (1757-87) మంగదేశమును గొల్లగొట్టికనియే చెప్పవచ్చును. పెద్దయువ్యోగములు రాజకార్యములను లంచములు గ్రహించియు, మోసముచేసియు, పీడించియు, స్వదేశ సంస్థానాధిపతులకు హెచ్చువడ్డీకి బుణములిచ్చియు, నపరిమితముగ ధనమార్జించి యాంగ్లాదేశమునఁ దమయైశ్వర్యమును బ్రదర్శించుచు, జాలభూములను సంపాదించి, పార్లమెంటు సభ్యత్వమును గూడ బొందుచుండిరి. కంపెనీగుమాస్తాలు సొంతముగ వర్తకముచేసియు, దేశీయవర్తకులను గ్రామరవాధలుపెట్టియు విశేషముగ ద్రవ్యములనుగూడుచుండిరి. మిర్జాఫర్నును దొలిసారి గద్దెపై వెక్కిరించినపు డతనివద్దకుండి, 12,80,000 పౌనులు కైపు, దేకు మొదలగువారు బహుమానముగనో, లంచముగనో తీసికొనిరి. ఇందు కైపు 4,40,000 పౌనులును, దేకు 2,80,000 పౌనులును, నితరుల మిగిలినదానిని బాచుకొనిరి. తరువాత కొలదికాలమునకే మిర్జాఫర్నును దొలగించి, మిర్జాసీమును సింహాసనారూఢునిగఁజేసినపుడు, 2,00,000, పౌలు కంపెనీ యువ్యోగులు తమస్వాతంత్ర్యముగ గ్రహించిరి. తిరిగి మిర్జాఫర్నును సుబేదారుగఁజేసినపుడును నతనియ నాతరమతని కుమారుఁడు రాజ్యమునకు ఎచ్చరపునును గూడనిట్లే యపరిమితముగ బహుమానములను బడసిరి. 1757 మొదలు 1765 వఱకు నీయెనిమిది సంవత్సరములందును వారు మొత్తము 21,69,605 పౌనులను బహుమానములక్రిందఁ బడయుటయేగాక, 37,70,833 పౌనులను యుద్ధవ్యయమున మిత్తము తీసికొనిరి. ఈవిధముగ కైపు మొదల

లగువారు ఇండియాలో సంపాదించిన ధనమునకుమితలేదు. అతని
యనంతరము సహితము, కూర్మలయినట్టియు, బాధ్యతలేనట్టియు కంపెనీ
యుద్యోగిస్థులు దేశమును కొల్లగొట్టుచుండిరని బూర్గు ఆశమ్ము
వాసియున్నాడు. 1705 నుండి 1771 వఱకు బరిపాలనవ్యయము
పోగా, 4 కోట్లరూపాయ లిగ్గాంచునకు బాపిరి వారన్ హేస్టింగ్సు
ధనమును సంపాదించుటకెట్టి ప్రయత్నములు చేసినదియు చరిత్రకారు
లు తెలుపగలరు. రోహిలాలను రూపుమాపుటగో నయోధ్యరాజు
నకు దోషపడి, యతనివద్ద 20,000 పౌనులు బహుమానముఁ బడసెను.
ఇతనియకాక ప్రతిసంవత్సరమును 4 లక్షల పౌనులవాచయమును గం
పెనీకి సమకూర్చెను. అయోధ్యభీగములను బీడించి 12,00,000 పౌను
లను దీసికొనెను. ఇటులేకంపెనీ యుద్యోగులు తాము యుద్ధములందు
గెలుపొందినపుడును, తమకు మిత్రులయిన రాజులను సింహాసనా
భ్యుక్తులుగఁ జేసినపుడును, వారియొద్దనుండి కంపెనీవారికి గప్పమును,
జమినిమిత్తము బహుమానములను గ్రహించుచుండిరి. 1819 నాఁటి రాజ
తసింగు కుమారుడయిన మలీషేంగును సింహాసనముచుండి నెడలఁగొట్టి
పాజాబుదేశము నాక్రమించుకొనుటయే గాక, పుజారురాజుల మనుట
ముచుండుడెను నమూనామగు కోహినూరువజ్రమును గూడఁ జమరా
ణియగు విక్టోరియా నిమిత్తమై గైకొనిరి. మఱియు డౌవ్లాన్సీ ప్రభువు
నాగపూరుసంస్థానమును గలుపుకొనినపుడు, రాజాంతఃపురముననున్న
కోటిరూపాయలు విలువగల చూభరణములు, వజ్రములు మొదల
గువానిని, వశపఱచుకొని, వానిని గలకత్తాలో బ్రదర్శించి, వార్తాప
త్రికయందు బ్రకటించి, బహిరంగముగ వేలమువేయించెను. ఇట్లమ్మ
నము నిమిత్తమై ప్రదర్శింపఁబడిన వస్తువులలో వివిధములగు మణు
లును, వజ్రములు, రత్నఖచితములగు దండకీడియములు, నెడ్డలములు,
నుంగిరములు, మణిపాతకములలో నెప్పుడు వచ్చుచున్నవియు, అట్లా

లహరములు, రత్నములతోడను ముత్తెములతోడను బ్రకాశించు కర్ణ భూషణములు, శిరోభూషణములు, వజ్రములతో నమర్పబడిన గుట్టపు జీనులు, కొరిడాలు, నంకుశములు, నత్తరుదానులు, పాన్దానులు, పన్నీ రుబుడ్లు, కలందానులు కూజాలు, హుక్కా-గొట్టములు, ఖడ్గములు, డాలులు, కత్తులు, విల్లులు, నమ్ములు, నమ్ములపొదులు, పటకాలు, వెండిబ గారములతో జేయబడిన సుసంధద్రవ్యములుంచు పెట్టెలు, నెడ్డాణములు, కంఠమాలలు, మురుగులు, మొలనూలులు, చంద్ర హారములు, కడియములు, మట్టెలు, నుక్కుతో జేయబడిన ఆయు ధసామగ్గి, భోజనపాత్రలు మొదలగు నస్తుత్రులగులవనియు, వీని నెల్లరు చూచి, వెలకుదీసికొనవచ్చుననియు, ప్రభుత్వమువారి యాజ్ఞానుసారము హామిల్టన్ కంపెనీవారు వీనినమ్మెదరనియు గలకత్తా మార్పింగు క్రానికల్ పత్రికలో 12-10-1855 సం॥ న బ్రకటించిరి. ఆహా! ధన కాంక్షనలన మానవృద్ధికి యమానుష కృత్యములనయినను, జేయుట కు వెనుదీయఁజగదా ! నిస్సహాయులగు సంతఃపురకాంతల మేనులనలంకరించెడి యాభరణముల సపహించుటయేగాక, వానిని బహిరంగముగ బజారులో వేలమువేసి ధనముసంపాదించ జూచెనుగదా !

స్వదేశరాజులసంబంధమువలన నిట్లు ధనమార్జించుచుండియు, తాముపాలించుదేశమున నసూలుచేయు పన్నులో కొంత భాగమును పెట్టుబడికింద వినియోగించి, నస్తుత్రులను గొని, ఇంగ్లాండున కెగుమతి జేయుచుండిరి. ఈవిషయమునుగూర్చి పార్లమెంటుచే నియమింపబడిన కమిటీవారు 1783 సం॥ 9 వ రిపోర్టునందిట్లు వ్రాసిరి.....ఈవిధముగ కంపెనీయద్యోగిస్థులు పంపు ధనసంచయమే వారిశక్తిసామర్థ్యములను తెలియజేయునని (ఆగ్లేయులు) తలంచుచుందురు. హిందూ దేశదార్శిద్యమునకు కారణ భూతమయిన దీనినిబట్టియే, ఆదేశము ధనవంతమైనదినియు, ఐశ్వర్య మనుభవించుచున్నదనియు ఇక్కడ భావిం

తురు. హిందూ దేశపు సరకులతో నిండిన కెద్దయోడల సమూహములు పరంపరగాగ బ్రతియేట నింగ్లండు దేశము చేరుచుండెను. విదేశములకిట్టి సరకులను నిరంతరముగ నెగుమతిచేయుగల, ఆహిందూ దేశమెంత సౌఖ్యపరిదముగనుండవలెనో, ఎట్టియభివృద్ధి గాంచుచుండవలెనోయని (ఆంగ్లేయులు) మనవారు అభిప్రాయ పడుచుండిరి. హిందూ దేశమును డి వచ్చెడు ఈ సరకులకు ప్రతిఫల మా దేశమునుజేరి, యచ్చటి వస్తువుల యుత్పత్తికి తోడ్పడుచున్నట్లుకూడ నగుపడును. కాని ప్రతిఫలమునిచ్చు వర్తకవ్యాపారముగాక, హిందూ దేశము కల్పించు కప్పమేముట్టి మిథ్యాస్వరూపము గలిగియుండెను.” 1813 సం॥ వరకు నీవిధముగ బ్రతినంతస్సరమును 1,25,00,000 రూప్యములు విలువగల సరకులింగ్లాండున కెగుమతి చేయబడుచుండెను 1813 సం॥ గావింపబడిన చార్టరు ఆక్టువలన కంపెనీయొక్క వర్తకమంతరించినను, ధనప్రవాహముపోవుట మానలేదు. ఇంతవరకు నాంగ్ల దేశమునకు సరకుల నంపుటకు పెట్టుబడికింద (Investment) వినియోగింపబడుచుండిన ధనముకంటె ఎక్కువ మొత్తమే సీమఖర్చుల నెడి మతియొకరూపమున నింగ్లాండుచేరుచున్నది. 1814-15 సం॥లో 2,446,016 పౌనులుండిన సీమఖర్చులు 1856-7 లో (కంపెనీపరిపాలనలో నంత్యవత్సరమున) 6,162,043 పౌనులయ్యెను. దీనిలో ఏలయిదవ వంతునకో మాత్రము స్తోర్పురూపముగ హిందూ దేశము ప్రతిఫలము పొందుచుండెనుగాని, మిగిలిన భౌగమంతయు బ్రతిఫలములేకయే యుడియానుండి యింగ్లాండునకు పోవుధనప్రవాహమేయని యెంచనగును.

ఇండియాప్రభుత్వము; “ధనప్రవాహము” :—కంపెనీ యంతరించి ఇండియాపరిపాలనము పార్లమెంటు స్వాసీనమైనను రాజనీతియందెట్టి మార్పునుగలుగలేదు. ప్రతియేట నిండియానుండి యింగ్లాండునకుపోవు “ధనప్రవాహము” క్రిమిక్రిమముగ నధికమగుచు,

మనదార్ద్రమును వృద్ధిచేయుచున్నది. అనునచు ధనప్రవాహమునుగూర్చి ప్రస్తుతము రెండుపక్షాలు కలదు దాదాభాయి నారోజి, హిండమన్, విలియమ్ డిగ్బి, రమేశచంద్రదత్తు మొదలగు అర్థశాస్త్రసారంగతులు, ఆంగ్లేయ సామాధము వచ్చినప్పటినుండియు, నిండియానుంచి ఇంగ్లాండునకు “ధనప్రవాహము” పోవుచున్నదనియు దీనివలన భారతీయు లూహింపశక్యముగాని దార్ద్రమునుభవించుచున్నారనియు, వ్రాసియున్నారు. వ్యతిరేకాభిప్రాయముగల రెండవపక్షమువారు, ఇండియానుంచి ఇంగ్లాండునకు “ధనప్రవాహము” పోవుటలేదనియు, తానుచెల్లించుచున్న ద్రవ్యమునకు హిందూదేశము ప్రతిఫలము పొందుచున్నదనియు, భారతీయులు మహదైశ్వర్యమునుభవించుచున్నారనియు వాదితురు. ప్రభుత్వప్రకటనయగు “ఇండియాన్ గెజటీర్ ఆఫ్ ఇండియా” యనుపుస్తకము మొక్క గ్రంథకర్తయు, సర్ జాన్ స్ట్రాచీ, సర్ తియోహార్ మాజన్,—మొదలగువారి పక్షమునందలి ప్రముఖులు, “ధనప్రవాహము” పోవుచున్నదనియున్నతో ద్యోగములు చేసినమాంగ్లేయులనేకులు 150 సం॥ నుండియు అభిప్రాయములను సంగిరి. “ధనప్రవాహము” లేదని వాదించుపక్షము ఈమధ్య 20 సం॥ లకుండి మాత్రము బయలుదేరినది. ఇండియానుంచి ఇంగ్లాండునకుపోవుచున్నధనమునకు హిందువులు ప్రతిఫలము పొందుచున్నారని ఏదోఒకవిధమున సమర్థించి, ఆంగ్లప్రభుత్వముమొక్క “ప్రతిష్ఠ”ను నిలబెట్టుట కీపక్షము తలయెత్తినట్లు తలంపనగును. కాని భారతపితామహుడు మనదేశమునుంచి విదేశములకు ప్రతిఫలవిహీనముగ ధనము తరలిపోవుటచేతనే, దేశమిట్టి నారాభ్యగ్యస్థితికి వచ్చుచున్నదని ధ్రువపరచియున్నాడు. ఈవిషయమున హిండమన్, డిగ్బి మొదలగు మహానీయులొసంగిన అభిప్రాయములు ఈవ్యాసమునకు చివరపొందుపరచియున్నాము.

ఏటేటను మనదేశమునుంచి సీమదేశమున కేవిధముగ నెంతధనము ప్రోవుచున్నదో తెలిసికొనినచో, “ధనప్రవాహము” యొక్క స్వభావమును, స్పష్టమగును. ఈధనప్రవాహము రెండువిధములుగ నున్నది.

(1) రాజకీయసంబంధమునది. (2) వర్తక సంబంధమునది.

(1) రాజకీయసంబంధమువలన ప్రోవుధనము.

(2) సీమఖర్చులు.

(3) హిందూదేశమున నున్నతోద్యోగములుచేసినపు డాంగ్లేయులు నిలువచేసి ఇగ్లాడున కుపెడుధనము.

(క) సీమఖర్చులు:—సీమఖర్చులకై ప్రతిసంవత్సరమును చాలధనము ఇగ్లాడునకు పంపబడుచుండును. ఇండియా గవర్నమెంటువారు ఆంగ్లదేశమునచేసిన న్యాయమునకు సీమఖర్చులందురు. (1) మనదేశము నుపాలించుటకు లండనులోనున్న ఇండియాఆఫీసునకు న్యాయము నిమిత్తమును, (2) ఇండియాలో కొంతకాలము పనిచేసినతర్వాత ఇగ్లాడులో నివశించు సివిలు, మిలిటరీ ఉద్యోగస్తుల ఉపకారవేతనములకును, (3) ఇండియాగవర్నమెంటువారు ఇగ్లాడులో చేసిన ఋణముకొఱకు చెల్లించవలసిన వడ్డీకిని, రైల్వేభాగ స్వాములకిచ్చులాభములకును ప్రతిసంవత్సరము ఇండియానుండి ఇగ్లాడునకు కొంతధనము పంపబడుచుండును. దీనిలో (2) (3) శీర్షికలక్రింద (ఆనగా ఉపకారవేతనములు ఋణములకొఱకు వడ్డీ) నగువ్యయము ఏటేటను ఎక్కువగుచుండును.

1919-20 సం॥ సీమఖర్చుల మొత్తము 24,676,700 పౌనులుండెను. అందీ క్రింది వివరములు ముఖ్యమైనవి:

1. వడ్డీ	పౌ 7,819,900
2. సైనిక వ్యయము	7,061,000
3. రైల్వేలనఆంగ్లేయలాభములు	5,726,500
4. చిల్లర సివిలు ఖర్చులు	2,443,000

1918—19 వ సం॥ మొత్తం

భూమిశిస్తు—సీమఖర్చు

పా 24,034,800 (రూ. 30 కోట్లు)

రూ. 30 కోట్లు

సీమ ఖర్చు లు. (ప్రభుత్వము ఆ స్వదేశమునకంపెను ధనమొత్తము)

భూమి శిస్తు. (హైదరాబాదు ప్రభుత్వమునకంపె భూమిషన్సు)

5. సివిల్

764,100

6. చిల్లు

919,200

సీమఖర్చులలో ప్రోద్బుద్ధికొరకు వెచ్చించబడిన ద్రవ్యమునకు ప్రతి ఫలము వచ్చుచున్నది. గాని మిగిలినవాని కెంతమాత్రము వచ్చుట లేదు. మారిజన్ లకు పనిచేయు ప్రభుత్వ పక్షపాతులు ఈద్రవ్యమున కిం డియూ ప్రతిఫలమును గొనుచున్నదని వాదింతురు. వారివాదమేమనగా- సీమఖర్చులందు ఇండ్లు, బుర్రులు, బుర్రులమునకును రైల్వేయునమునకును చెల్లించు వడ్డీ ప్రధానస్థానముకాకరించును. ఈయుగాములో నధికభాగము హిందూదేశమున రైల్వేలు, జలాధారములు నిర్మించుటకు వ్యయపరు పబడినది. దేశమున ద్విగాంచనలెనన్న నిట్టివా కొఱకు ధనము వెచ్చిం చుట యవసరము. హిందూదేశమున ధనము దొరకక పోవుటచే విదేశములలో ఋణమును వేసి ధనము తెచ్చి ఈపనులందు వినియోగించడమై నది. ఈఋణమును ఇండియాలాభము పొందచున్నది. గాని దీనిపై చెల్లి చువడ్డీని ధన ప్రవాహముగ నెంచకూడదు. హిందూదేశమున టియో ఇట్టివడ్డీని గాని పొందలేదు. విదేశములనుండి తెచ్చినఋణము దేశీయపరిశ్రమల నుండి చేయుటయేగాక అనేకులను వృత్తిని గల్పించి ప్రజల యాదానమున పెంపొందించుచున్నది. హిందూదేశమున విదేశీయులు శేయమున పనిచేయుచుండలగు ప్రదేశములందు వినియోగించుపెట్టబడి మొత్తముననుకూడ ఇట్టియభివృద్ధియే కలుగుచున్నది. ఇదియేవీరివాదము.

విచారము:— వాదమునందెంత సత్యమున్నదియు విమర్శింతము.

(1) ఇండియా ఋణమంతయు దేశాభివృద్ధికొరకు కర్చుపెట్టబడ లేదు. ఏకోపామనయధ్యమునకు పూర్వము ప్రతిఫల రహితమున (unproductive) ఋణముపై దాదాపు 2,000,000 పౌనులు వడ్డీ చెల్లించుచుండిరి. ఈఋణ నిష్ఠు ఇండియా కంపెనీవారు కూడ

బెట్టి ఇండియా గవర్నమెంటున కప్పచెప్పినదియు, యితరదేశీయులతో చేసినయుద్ధముల నిమిత్తము తెచ్చినఋణమును అయి యున్నది. ఇట్టిఋణమువలన హిందూదేశ మెట్టిలాభమును పొందలేదు. అందుచే నీఋణమునకు చెల్లించునట్టికి ప్రతిఫలవెద్దియో గానరాకున్నది. ఇట్లే మొన్న ఐరోపాయుద్ధమునకు చేసిన 150 కోట్ల రూల|| ఋణమునకును చెల్లించునట్టికికూడ మనము ప్రతిఫలము పొందుటలేదు.

(2) రైల్వేలు, సీటిపారుడల పనులు మొదలగువాని నిర్మాణమునకు వినియోగింపబడిన ఋణమువలన కొంత ప్రతిఫలము వచ్చుచున్నది. కాని యీఋణమైనను సరియగు దేశాభివృద్ధి కున నొగింపబడలేదు. రైల్వేలకంటె యిరిగేషనెక్కువ ముఖ్యమైనను రైల్వేనిర్మాణమునకే యీఋణములో చాలభాగము వెచ్చింపబడెను 1900 సం॥ వరకును రైల్వేలవలన దేశమునకపారమగు నష్టమువచ్చియున్నది. ఇంతియగాక ఇండియా గవర్నమెంటువారు ఋణదాతలకిచ్చెను పరతులను మారకపురేటులుచుకూడ హిందూదేశమునకు ప్రజేకూలముగ నుండెను. మరియు దేశమునందలి రైల్వేస్థితియు అర్ధాభివృద్ధికొరకే నిర్మింపబడలేదు. పచ్చిమోత్తరప్రాంతముల సహ్యాద్రియమునగు నైశ్యముల మొక్క ఉపయోగార్థము నిర్మింపబడిన రైల్వేవలన చాలనష్టము వచ్చుచుండెను. కావున ఈబాపతు ఋణములకొరకు చెల్లించునట్టికికూడ సామూర్ణ్యముగ ప్రతిఫలమును హిందూదేశమును పొందుటలేదు.

(3) విదేశీయులు తేయాకు, జనపవార మొదలగు పరిశ్రమలందు నిర్ణీతలాభమును గ్రహించినచో, వారు హిందూదేశాభివృద్ధికి తోడ్పడియున్నారు. కాని వారపరిమితముగ లాభమును తీయుచున్నారు. హిందువులకంటె నెక్కువగ నీనికిసకల విధముల ప్రభుత్వమువారు ప్రోత్సాహ మొసంగుచున్నారు. నీతికర్మాగారములలోకూడ ఉన్నతోద్యోగములన్నియు విదేశీయులకే యాయబడుచున్నవి. వీరుకొంతమంది

కూలీలకు జీవనోపాధి యొసంగుచున్నారను మాటసత్యమేకాని వీరు రాకపూర్వము దేశమునందుండిన వృత్తుల నేకములు వీరిపోటీమూలమున నశించి అనేకుల జీవనోపాధి పడగొట్టెనని గ్రహింపనగును. మరియు, వీరు, ముఖ్యముగ తేయాకువర్తకులు తమవద్దపనిచేయు కూలీల నంత కూర్మముగ హింసించుచున్నదియు లోకవిదితమే. స్వల్పజీతములిచ్చుచు నిర్బంధసేవ (indentered Labour) దేశీయులగు పనివాండ్లచే గొనుచు దాము లాభమును పొందుచుందురు. కావున విదేశీయులు మనదేశమున పెట్టుబడిపెట్టి వర్తకముచేసి, దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడుచు న్నారనుటలో సత్యమిసుమంతయు లేదు.

సీమఖర్చులలో విగిలిన ఖర్చులనుగూర్చి విచారితము. హిందూదేశమున ఉన్న ఖర్చుగములలో పనిచేసి పెన్ననుపుచ్చుకొనిన ఆంగ్లేయులకు ఉపకారవేతనములను పంపుటయు ఇంగ్లాండులోని ఇండియా ఆఫీసుయొక్క వ్యయమును భరించుటయు, మన పారితోష్యమువలన సంభవించుచున్నవి. హిందూదేశమునకు స్వాతంత్ర్యముండినచో నిట్టి వ్యయమున కవసరముండదు. అందుచే నీద్రవ్యము హిందూదేశము తనపారితోష్యమునకు ఫలముగ ఇంగ్లాండునకు చెల్లించుకప్పమని చెప్పవచ్చును. ఇండియా ఆఫీసునకగు వ్యయము విషయమై మరియొక ఆశ్చర్యజనకమగు సంగతికలదు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములో హిందూదేశముయొక్క టియేగాక, కనడా, ఆస్ట్రేలియా, దక్షిణాఫ్రికా మొదలగు వలసరాజ్యములుగూడ కలవు. వలసరాజ్యములను పాలించుటకొక ఆఫీసు (Colonial office) ఇంగ్లాండులోనున్నది. ఆయాఫీసునకగు వ్యయమంతయు నాంగ్లేయులే భరితురు. ఆకలోనియల్ ఆఫీసును, ఇండియా ఆఫీసును ఒక భవనమునందే యున్నవి. కాని ఇండియా ఆఫీసువ్యయమువారు భరింపక, ఇండియానుండి తీసికొందురు. 1859 సం॥ సర్ జార్జ్ బెన్ గేటు గారు వలసరాజ్యముల వ్యయము భరించునట్లే ఇండియాలోనగు

ప్రభుత్వవ్యయము, హిందూదేశమును, ఇంగ్లాండులోనగు వ్యయము, ఇంగ్లాండుదేశమును భరించుట ధర్మమని సూచించిరి.

ఇంతవరకును సీమఖర్చుల రూపముగ పోవుచున్న ధనములో నధికభాగమునకు ము ప్రతిఫలము పొందుటలేదని నిర్ధారణ చేసి. తిమి. ఈసీమఖర్చులు ఏటేట నధికమగుచుండును. అందుచే మనదా. ర్శిద్యముగూడ నెక్కువగుచున్నది.

1859-60	...	...	పా 5,042,945
1869-70	...	...	పా 7,677,850
1879-80	...	...	పా 14,543,277
1889-90	...	...	పా 14,848,923
1899-1900	...	...	పా 16,392,864
1909-10	...	...	పా 19,122,916
1919-20	...	...	పా 24,676,700 (B.E)

ఇండియాప్రభుత్వము పరిపాలన మారంభించినకంటె ఇప్పుడు సీమఖర్చులు సుమారు అయిదు రెట్లెక్కువయినవి.

2. ఇండియాలో ఉన్నతోద్యోగములందున్న ఆంగ్లేయులు సీమకు పంపు ధనము:—“ఇండియా ఇంగ్లాండునకు లోబడియున్న పెద్ద రాజ్యము. దాని యస్వతంత్రతవలన చాలచుది ఆంగ్లేయోద్యోగస్థులను నియమించుకొనవలసియున్నది.....

.....వీరికిచ్చు ఉపకార వేతనములును, ఉద్యోగమున నున్నపుడు వీరు నిలువబెట్టు ధనమును, ఇంగ్లాండునకు పంపబడుచున్నవి. ఆంగ్లేయులు మనదేశమున పుట్టి, పెరుగ జాలరు. కనుక వారిపిల్లలను నాలుగేండ్లురాగానే విద్యాభ్యాసమునకుగాను వారు శీమకుపంపుదురు. తండ్రిల సంపాదనలో చాలభాగము (ఒక్కొక్కప్పుడు మూడు పాళ్ళు కూడ) వారినిమిత్తము సీమకు పంపబడుచుండును” (యదునాథుని

సర్కారు (Indian economics) కావున పెద్దయుద్యోగములలోనున్న యాంగ్లేయులు చాల ధనమును సీమకంపుచుందురు. ఇదియొక స్వల్ప మొత్తముగాదు. 1892సం॥ ఫార్ల మెంటరీ రిటరను ప్రకారము సం॥కు వెయ్యిరూ॥కంటె నెక్కువ వేతనముగల ఆంగ్లేయులకు మొత్తమున రూ॥ 9,46,79,627లు ఇవ్వబడుచున్నవి. దీనిలో ఆంగ్లపై నికులకిచ్చు వేతనములును, మారకపులాభమును చాల హెచ్చుచేయబడినవి. కావునయిప్పుడు ఆంగ్లద్యోగస్తులకు 9,50,00,000 రూ॥ కంటె ఎక్కువధనమేవ్యయపరుపబడుచున్నది. నిజమా? చించినచో ఈద్రవ్యమంతయు మనదేశమునకునష్టమే. ఉన్నతోద్యోగముల నిర్వర్తింపగల హౌదవులుండగా వాని నన్యదేశీయుల కొసంగుటవలన, మనదేశమునకు నష్టముకాదా! అన్యదేశీయులయినను; ఇచ్చటనేయుండి, ఆసామ్రాజ్యము నిచ్చటనే న్యయపరచినచో బాగుండును. ద్రవ్యము దేశములోనే యుండును. కాని వారట్లుచేయురు. కనుక ఆంగ్లేయులకిచ్చు వేతనముల మొత్త మంతయు (9,50,00,000) మనకు నష్టమే. సగము యిక్కడ కగ్చు చేసినను, మిగిలిన సగము ఇంగ్లాండునకు పంపబడును.

వర్తక సంబంధమునపోవు ధనప్రవాహము:—రాజకీయసంబంధమువలన ధనమివిధముగ దేశమునుంచి తరిలిపోవుటచే, దేశీయపాత్రముల నభివృద్ధిచేసికొనుటకు దేశమున మూలధనము కూర్చుండుచున్నది. ఇట్లు ఇంగ్లాండునకు వెడలిన ధనమును తీసికొనివచ్చి వాణిజ్యమునందుపయోగించి, ఆంగ్లేయులు ఇండియానుంచి మరికొంత ధనము గొంపోవుచున్నారు. కావున దీనికంతకును మూలకారణము రాజకీయసంబంధమువలన పోవు ధనప్రవాహమే యని గ్రహింపవలెను.

పన్నులు చెల్లించు రుసుములక్షేమమరయుటకు పూర్వము ప్రభుత్వమువారు, ఆంగ్లవర్తకమునకును, ఉద్యోగులకును సకలవిధముల సహాయముచేయుచుందురు. ప్రభుత్వార్థికవిధానము ఆంగ్లవర్తకుల కను

కూలముగ నున్నది. రై శ్శమిదను, బ్యాకులమిదను, వాణిజ్యము
వలనను, ఓడలు నడుపుటవలనను, ఒట్టలయంత్రములమిదను, నీలిమం
దు, బొగ్గుగనులమిదను వచ్చు లాభములు ఇంగ్లాండునకు పంపబడు
చుండును. తేయాకు, కాఫీతోటలమిదకూడ నధిక లాభము తీయును
న్నారని యిదివరకె చెప్పియున్నాము. హిందూదేశమునుంచి వాణిజ్య
ముచేసి ఆంగ్లేయులు గొంపోవుచున్న ధనమెన్నికోట్ల రూప్యములుండు
నో తెక్కనిదర్శనములు లేకుండుటచే చెప్పజాలము.

న్యూక్లిన్ దొరగారు ఇండియానుంచి ఆంగ్లేయులు సీమకు
పంపెడు ధనమునుగూర్చి యట్లు వ్రాసిరి. “ఇండియాలోనున్న ఆంగ్లే
యులు ప్రతీసంవత్సరము ఈవిధముగ సీమకంపుచున్న ధనముయొక్క
మొత్తము 20,000,000 పానులకంటె తక్కువయుండజాలదని అంచనా
వేయబడినది. ఇతరకంటెను అధికముగా, నుండునని మనముతలంచ
వలెను.

ఇతరవిధముల పోవుచున్న ధనము—ఐ. సి. యస్. బారెట్టా
మొదలగు పరీక్షులు నునదేశమును పెట్టకపోవుటచే, వానికొరకు
హైందవవివ్యాధులు ఇంగ్లాండువెళ్ళి కొంతధనము వెచ్చింపవలసి వచ్చు
చున్నది. 1774 సం॥ చార్లసుఆక్టువనుసరించి, బ్యారిష్టరుతప్ప, బి.యల్
ప్యాసరున ప్లీడర్లు హైకోర్టులో “ఒరిజినల్ నైటున” వాదించకూడదు.
కనుక హిందువులు ఇంగ్లాండువెళ్ళి కెసా॥యండి చాలధనము ఖర్చుచేసి
ఆపరీక్షచనువుటవసరము. బారిష్టరు పరీక్షచదువుటకు వెళ్ళిన ప్రతిమ
నుజరిపలనను, దేశమునుంచి 10,000 రూప్యములు పోవుచున్నవి. వకీ
లుకంటె బారిష్టరు ఎక్కువ జ్ఞానము సంపాదించుట కవకాశములేకుం
డుటచే, అతడు ఇంగ్లాండులో వెచ్చించిన ధనమునకు జ్ఞానరూపమున
నయినను ప్రతిఫలము వచ్చుటలేదు. ఈవిధముగ నిండియానుంచి చా
లద్రవ్యము పోవుచున్నది. ఒక సంవత్సరములో (1908) 60 కంటె

ఎక్కువమంది హైదరాబాద్ విద్యార్థులు బానిసలు పరీక్ష చదువుటకు సీమ వెళ్ళిరి. కొన్ని పరీక్షలు ఇండియాలో లేకుండుటచేతను, ఇంగ్లీషు డిగ్రీ లకు ఎక్కువ విలువయు గౌరవము నుండుటచేతను, అనేకమంది హిందూవులు ఇంగ్లాండు వెళ్ళి చదువుచున్నారు. గాన దేశమునుండి చాల ధనము పోవుచున్నది.

ప్రతివర్షమును ఇండియానుండి ఇంగ్లాండునకు ఇట్లుపలువిధముల ధనము పోవుచున్నది. ఈధన ప్రవాహముయొక్క పరిమితి యెంత యుండునో నిర్ధారణచేయుట చాల కష్టము. దానినిగూర్చి పలుగురు పలువిధముల నభిప్రాయమువిచ్చియున్నారు.

(అ) ప్రతిసంవత్సరమును 30 లేక 40కోట్ల రూపాయలు ఇండియానుండి ఇంగ్లాండునకు పోవుచున్నవనియు, ఇటువంటి “రక్తముతీయుట” ప్రపంచములో నెంతభాగ్యవంతులైన దేశమయినను భరింపజాలదనియు గోపాలకృష్ణగోష్ఠిగారు 1906 సం॥ లక్ష్నో యుపన్యాసమున చెప్పిరి.

(ఆ) 1909 సం॥ ప్రకటించిన గణితములో సర్ హెన్రీకాటన్ గారు ఇండియానుండి ఇంగ్లాండునకు పోవుధనము సంవత్సరమునకు 45 కోట్ల రూపాయలుగానుని వ్రాసిరి.

(ఇ) ఎ. జె. విల్సన్ గారు ఇండియానుండి పోవుచున్న ధనప్రవాహము సంవత్సరమునకు 35 మిలియన్లు పౌనులు (రూ॥ 52,50,00,000) ఉండునని వ్రాసిరి.

(ఈ) హెచ్. యమ్. హిల్ల చుగ్ గారు ఇండియానుండి సంవత్సరమునకు 40 మిలియన్లు పౌనులు (60కోట్లరూపాయలు) పోవుచున్నవని 1906 సంవత్సరమున వ్రాసియున్నారు.

ఆంగ్లపరిపాలనలో ఇండియానుండి ఇంగ్లాండునకుపోయిన “ధనప్రవాహము” యొక్క మొత్తము.

“1757 సం॥ మొదలు 1815 వరకు ఇండియానుండి ఇంగ్లాండునకు పా 500,000,000 నుండి పా 1000,000,000 వరకు పోయియుండునని అంచనా వేయబడినది. సాధారణముగా చివర చెప్పిన మొత్తము పా 1000,000,000 ప్లాసీయుద్ధమునకును వాటర్లు (1815) యుద్ధమునకునున్న మధ్యకాలములో ఇండియానుండి ఇంగ్లాండునకు పోయియుండును” అని డిగ్బిగారు తమప్రోస్పెరస్ బ్రిటిషుఇండియా యను గ్రంథమున వ్రాసియున్నారు.

1800 సం॥ మొదలు 1900 వరకు ఈనూరు వత్సరములలోను పోయిన ధనప్రవాహముయొక్క గొప్ప మొత్తమును డిగ్బిగాకీకరించి విధముగ లెక్క వేసియున్నారు

పానులు

మాన్టూగొ మెరిమార్టిగారి లెక్కప్రకారము
1835 సం॥రము పూర్వము హిందూదేశమునకు కలిగిన నష్టము.

723,000,000

దిగుమతులకంటె ఎగుమతులయొక్క ఎక్కువ వలన ప్రతిసంవత్సరమును సగటున 7,500,000 పానులు నష్టము. ఈవిధముగ 1835-1900 వరకు మొత్తము చేసి నూటికి 5 చొ॥ కాంపౌండువద్ద కలిపినయెడల. 4,187,922,732

(ద్రవ్యమప్పుడు హిందూవత్సరములకు, షాహు కార్లకు, పారిశ్రామికములకు 5% కంటె ఎక్కువగనే యుండెను.)

వైనచూపబడినప్రకారము హిందూదేశమునకు వచ్చిన నష్టము.

4,910,922,732

ఆంగ్లయుద్యోగస్తులుఇంగ్లాండునకు పంపుధనము పాలునకు పా 2,000,000 చొ॥ 1835-1900 వరకు

నూటికి 5 చొ॥ కాంపౌండు వడ్డీతో సహా మొత్తము 1,044,980,684

తీర్చివేయగా మిగిలినట్టి ఇగ్లాండులో చేయబ

డిన ఋణములు.

124,268,605

19 శతాబ్దములో పోయిన మొత్తము “ధనప్రవాహము”
6,080,172,021

జిస్టిగారు 1900 సా॥వరకుమాత్రమే నంకెల నిచ్చియున్నారు. 1898-99 మొదలు 1920 వరకు పోయిన ధనప్రవాహమును సూచించుచు అంకెలు ఈక్రిందసీయబడినవి. చదువరులు 1900 వరకును తేలిన మొత్తమును ఈక్రింద సీయబడిన అంకెలతో వడ్డీసహా కలుపుకొని 1920 వరకు పోయిన ధనప్రవాహముమొక్క పెద్ద మొత్తమును తెలిసికొనవచ్చును.

నవరసులు.

సంవత్సరము.	దిగుమతులకంటె ఎగుమతుల		సీమకర్చులు.
	యొక్కవ.		
1899-1900	...	13,841,000	...
1900-1901	...	10,983,000	...
1901- 2	...	17,989,000	...
1902- 3	...	18,570,000	17,667,016
1903- 4	...	24,893,000	17,399,728
1904- 5	...	20,227,000	18,827,654
1905- 6	...	22,360,000	17,666,233
1906- 7	...	13,713,000	18,333,943
1907- 8	...	2,665,000	17,768,630
1908- 9	...	5,271,000	18,323,419
1909- 10	...	22,794,990	18,411,709

నవరసులు.

సంవత్సరము.   దిగుమతులకంటె ఎగుమతుల   సీమకర్పులు.
యెక్కువ.

1910-	11	...	29,097,946	...	18,605,706.
1911-	12	...	27,224,951	...	18,865,246
1912-	13	....	18,925,775	...	19,302,292
1913-	14	...	14,228,512	...	19,455 055.

ధనప్రవాహము విషయమై అభిప్రాయములు.

మాక్ టుగొమెరిమాస్ట్రీన్:—

“బ్రిటిషు ఇండియానుండి యింగ్లాండునకు సంవత్సరమునకు పా 3,000,000 ప్రవాహముగ పోవుచున్నది. ఇండియాలో సాధారణముగ నమలులోనున్న నూటికి 12 చొ॥ కాంపౌండు వడ్డీతోసహా, 30 సం॥లో పోయినధనము పా 723,000,000 ల బ్రహ్మాండమయిన మొత్తమగుచున్నది. ఇంగ్లాండునుండి నిరంతరము పరిమితమేకుండ ఇంత సొమ్ము పోవుచుండిన యెడల, ఆదేశము సైతము దార్శిద్యస్థితికి వచ్చియుండును. కార్మికులు దినమంతయు పాటుపడినను 2 శేక 3 ఆణాలు మాత్రమే కూలిదొరకు హిందూదేశములో ఈమహా “ధనప్రవాహము” వలన ఫలితములు ఎంతభీకరముగా నుండునో చెప్పజాలము” ఈదొరగారు చెప్పిన నాటికంటె నిప్పుడు పోవుచున్న ధనప్రవాహము 15 రెట్లు ఎక్కువయినది.

ఇండియన్ సివిలు సర్వీసులో పనిచేసేపింఛను పుచ్చుకొనిన ఒక ఆంగ్లముగ్ధుని డిట్లు చెప్పియున్నాడు:—

“హిందూదేశమునుండి ఇంగ్లాండునకు నిరంతరము ధనము తోడి వేయబడుచున్నది. ఇండియాలో ఆర్జించి నిలువచేసిన ధనమువలన ఆంగ్లేయులు కొన్ని బలియచుండుగా, హిందువులు తిండిలేక ఎప్పుడైనా బక్క

వారుగ నేయున్నారు.....సివిలుమిలిటరీ డిపార్టుమెంటులలో
గౌరవముగల గొప్ప ఉద్యోగములన్నియు విదేశస్థులు చేయుచున్నారు.
అక్బరుమహారాజు తనకులోబడిన ప్రజలను జాతివర్ణ వివక్షతలేకుండ
పరిపాలనయందు నియోగించుచుండెను. మనమావిధముగ చేయుట
లేదు. తమతమజీతములను మాత్రమేకోరునట్టియు, అసహనశీలురగు
ఆంగ్లేయులను, ఆశాపూరితులగు స్కాట్లెండువారును, దేశీయుల కొఱి
కలు భగ్గుముచేయుచున్నారు.....ఈషడ్ధతివలన నచ్చఫలిత
ములు భయంకరముగానుండును.”

మేజరువిన్సెంటుగారు: “గోటు బ్రిటనుకు చెల్లించబడుచున్న
కప్పము ఆంగ్లేయరాజనీతియందుకేవలము అసంగతము. పన్నులు
ఏదేశమున విధింపబడినవో ఆదేశముననే ఖర్చగుట ఒకతీరు. ఒకదేశ
మున వసూలుచేయబడి మఱియొకదేశమున ఖర్చగువారి తీరువేరు.
మొదటివిషయములో ప్రజలనుండి సేకరింపబడిన ద్రవ్యము ప్రభుత్వ
ద్యోగీయులకింద వెచ్చింపబడి, ఆధనము తిరిగి నారిద్వారాపరిశ్రామిక
నృత్తియగుచున్నవారికేచేరుచు. ఆపన్నున న విభజనయే నూరుచుగాని,
దేశముయొక్క మొత్తపురాబడి యందెవ్విధమయిన నష్టమును కలుగ
నేరదు. ఒకదేశమునుండి సేకరింపబడిన ద్రవ్యము వేరొకదేశమున
ఖర్చయ్యేనేని దేశాదాయములో కొంతభాగము, ఒక తెగప్రజల
నుండి మఱియొక తెగప్రజలకు మారుటలేదు సరిగదా, ఏదేశమునుండి
యాద్రవ్యము సేకరింపబడుచున్నదో ఆదేశమునకు ఆద్రవ్యమంతయు
నష్టమే. ఇందువలన దేశముయొక్క ఉత్పాదకశక్తియందెట్టి ఫలము
గలుగుననిన, ఆధనమంతయు సముద్రములో వేచిన నెంతలాభమో,
పైదేశములకంపిన, సంతియలాభము.

“ఇండియాదేశమునుండి సీమఖర్చులనియెడి కప్పమును గ్రహిం
చుట న్యాయబుద్ధితో నాలోచించినను, నిజమైన మన స్వలాభమును

పట్టిచూచినను, ప్రపంచజ్ఞానము ననుసరించిచూచినను, లోకమున కును, ఆర్థిక శాస్త్రములయందలి ముఖ్యసూత్రములకును కేవలము విరుద్ధముగానున్నది.” (వేపా సత్యనారాయణమూర్తిగారి హిందూ దేశ అర్థశాస్త్రమునుండి)

1900 సం॥ సెప్టెంబరునెల New England Magazine లో రెవరెండు సందర్భాలందుగారు, మనదేశముయొక్క ఊమములను గూర్చి వ్రాయుచు, “నియ్యవి షర్షములు సరిగా లేకపోవుటచేతగాని, జనసంఖ్య హెచ్చగుచుండుటవలనగాని కలుగుటలేదు. ప్రజలయొక్క హేయమును, భయంకరమును నగు దార్శిద్యమువలననే కలుగుచున్న” వని నుడివెను. “మనము విదేశీయులకు కట్టుచున్నకప్పమును, ప్రపంచములో నెల్ల వెక్కుడువ్యయ హేతువగు ప్రభుత్వషర్షమును, నేనలును విదేశములతోడ యద్ధములును, మన యీమహాదార్శిద్యమునకు కారణముల”ని వ్రాసియున్నాడు:—

“హిందూదేశము విదేశప్రభుత్వముచే పాలింపబడు పరాధీన దేశము. ఈవిదేశప్రభుత్వము దీనిని (ఇండియాను) రాజకీయ, యాధిక, వాణిజ్య, పరిశ్రామిక విషయములందు తనవశ మొనర్చుకొని, భారతీయ భాగ్యమునంతను, ఆంగ్లేయులెంతెంత యైశ్వర్యమునందు చున్నారో, హైందవులంతంత దార్శిద్యదగ్ధులగునట్లు, నిరంతర ప్రవాహహామముగ తోడివేయుచున్నది.

1880 సం॥ వెస్టుమినిస్టర్ రివ్యూలో వ్రాయుచు డబ్ల్యు, టి. తారసన్ గాట్లునుడివిరి. “అయోమార్గములు మంచివియే. జలాశయములు (సీటిపారుదల సౌకర్యములు) మంచివియే. కాని ఈరెంటిలో నేదియునుగూడ, భారతదేశముయొక్క హృదయ సీమనుండి నెత్తురు పీల్చుచుండిన ధనప్రవాహమునకు సరియైన పరిహారము నొనర్పజాలదు.”

రమేశచంద్రుడు:—“ దేశములో పన్నులువలన వసూలు చేసిన ద్రవ్యము, ఆ దేశములోనే ఖర్చుపెట్టబడినపుడు, ఆధనమంతయు ప్రజలకే జేరును.

వాణిజ్యమును, పరిశ్రమలును, వ్యవసాయమును ఫలింప జేయును. ఏదోఒకరూపమున ప్రజాసామాన్యమునకే చేరును. కాని ఒకదేశమున వసూలయిన పన్నులు, యితరదేశములకు పంపినపుడు, ఆధనమంతయు దేశము శాశ్వతముగ గోలుపోవుచున్నది. దేశీయపరిశ్రమలుగాని వర్తకముగాని వృద్ధిపొందవు. గోలుపోయిన ధనమేరూపమునను ప్రజలకు తిరిగి వచ్చిచేరదు.

హిందూదేశపు ఆదాయమునుండి సంవత్సరమునకు 30 కోట్ల రూప్యములధనము అన్యదేశములకు ప్రవహించుచున్నది. ఈవిధముగ ధనప్రవాహము అనేకవత్సరములనుండి పోవుచుండగా, ప్రపంచమునందెంత భాగ్యవంతమగు దేశమయినను దౌర్భాగ్యస్థితికి రాకుండు యసంభవము.

9 వ ప్రకరణము.

కఱవ్రలు.

పూర్వకాలమున కఱవ్రలు:—వర్తమానకాలమున తామపరిస్థితులనుగూర్చి తెలిసికొనుటకు మూడు అంగ పరిపాలనకు పూర్వము కఱవ్ర లెట్లుండెనో చూడవలెను. ప్రాచీన భారతవర్షమున వ్యవసాయము పరిశ్రమలు, వర్తకము ఉచ్చదశయందుండెననియు, అందుచే దేశము విశ్వర్యమునో నలరారుచుండెననియు ద్వితీయ ప్రకరణమున విశదీకరింపబడినది. అట్లు భాగ్యవంతులుగనున్న దేశమున తామములు మిక్కిలి యరుదుగానుండుట సహజము. ప్రాచీనకాలమున మనదేశమును దర్శించిన విదేశీయులందరును ప్రజలు భాగ్యవంతులుగ నుండిరనియే వ్రాసిరిగాని తామముచే దేశము పీడింపబడుచున్నట్లెవరును వ్రాయలేదు. హిందూదేశమున వ్యవసాయము వృద్ధిపొందుచున్నదనియు, సాయకు రెండుపాటలు పండుచున్నవనియు, కఱవ్రలు లేకుండెననియు మెగాస్తాసు వ్రాసియున్నాడు. పాహియాన్ హ్యూన్ ట్సాంగు మొదలగు చీనావాణ్ణ్యయాత్రికులుకూడ భారతదేశార్థి కాన్నత్యమును కొనియాడియుండిరి.

అతివృష్టి, అనావృష్టి మొదలగు న్వాభావిక హేతువులవలన పూర్వకాలమున కఱవ్ర లప్పుడప్పుడు సంభవించుచుండెను. అవియైనను దేశమంతటను వ్యాపిపక, స్థానికములై శీఘ్రకాలములో తొలగిపోవుచుండెను. కఱవ్ర వచ్చినప్పుడు ప్రజలెప్పుటివలె నిరాధారులై మృత్యువునోటబడునట్టి స్థితియందుండక పాటలు బాగుగా పండిన సంవత్సరములలో నిలువచేసియుంచుకొనిన ధాన్యాదులనుతిని కాలక్షేపము జేయుచుండిరి. కావున తామములు వారినంతగా పీడించుట కవకాశము లేకుండెను. ఇంతియగాక పూర్వకాలమున కఱవ్ర లల్పసంఖ్యాకములై

యరుదుగా వచ్చుచుండెను. కఆవులు జాబితా తీలకించినచో 11 వ శతాబ్దమునకు పూర్వము కాటకములున్నట్లు కన్పింపదు. 11 వ శతాబ్దమునుండి 17 వ శతాబ్దాంతమువరకు కూడ కఆవులు మిక్కిలి స్వల్పముగ శతాబ్దమునకు రెండో, మూడో మాత్రమున్నవి. వ్యవసాయముతోను, షరిశ్రమలుతోను, శోభిల్లుచు విదేశములతో వర్తకము చేయుచు, మహాదైవ్యర్యమును ననుభవించిన ప్రాచీన భారతవర్షమున కఆవులు అరుదుగనుండెననుటతో నాచార్య మేమున్నది !

తామములు.

ఆంగ్ల పరిపాలనము: ఆంగ్లేయ పరిపాలనారంభమునూడియు తామముల సంఖ్య హెచ్చినది. పరిస్థితులు కాటకపరిస్థితులు సామాన్యములవోయినవి. ఆంగ్లేయుగమునందు కఆవు లెట్లు హెచ్చిపోవుచున్నవోకనుగొన్నచో నేభారతీయుడు విచారాశ్రయంబు విడువక యుండగలడు ? 19 శతాబ్దమున మొదటియొకవందయేను సంవత్సరములలో 5 తామములు సంభవించెను. ఈ శతాబ్దములోనే కడపటియిరువదియైదు సంవత్సరములలో 18 కఆవులు దేశమును పీడించినట్లు కన్పించుచున్నది. పీనింగ్ నాలుగు మహాభయంకరములైయుండెను. 1854 వ సం॥ మొదలు 1900 వ సం॥ వరకు ఈ 47 సంవత్సరములలోను కాటకమువలన 28,825,000 భారతీయులు మరణించిరి. ఇరువదియవ శతాబ్దమందలి కఆవులనుగూర్చి చెప్పనేల! మనము నిత్యము తామము నుభవించుచునే యున్నాము.

బ్రిటిష్ పరిపాలనములో తామములు మిక్కిలి తరచుగావచ్చుచున్నవని నిస్సందేహముగ చెప్పవచ్చును.

ఇంతేగాక యిప్పుటితామములు పూర్వపువానివలె స్థానికములుగాదు. కన్యాప్రాంతములై దేశమున నంతటను సంభోధమును గల్గించుచున్నవి. ఈసందర్భములో మరియొకసంగతి ముఖ్యముగ జ్ఞప్తి

యందుంచుకొనవలెను. అతివృష్టి అనావృష్టి మొదలగు స్వాభావిక హేతువులచే సస్యనాశనమగుటవలన పూర్వకాలమున కటవులు వచ్చుచుండెడివి. కాని యీ కాలపుకటవులకు ఆహారపదార్థముల లేమికారణముకాదు ప్రజలందరకును సరిపడుపంట దేశములో పండిన సమయములందుకూడ ట్టామము వచ్చుచున్నది. ఈపదార్థములు విదేశముల కెగుమతి యగుచున్నవి. గర్భదార్శిద్య పీడితులగుప్రజలు హెచ్చు ధరలుపెట్టి ఆహారపదార్థములనుకొనజాలక ట్టామపీడితులగుచున్నారు. కావున మనలను పీడించుచున్నవి “ద్రవ్యట్టామములు”గాని “ధాన్య ట్టామములు”కావు.

డిగ్బిగాడిచే తయారుచేయబడిన కటవులకట్టక.

బ్రిటిషు శరిపాలనకు పూర్వము.

11 వ శతాబ్దములో	2 కటవులు	రెండును స్థానికములే
13 ...	1 ...	ధిల్లించుప్రక్కల
14 ...	3 ...	అన్నియు స్థానికములు
15 ...	2 ...	రెండును స్థానికములు
16 ...	3 ...	అన్నియు స్థానికములు
17 ...	3 ...	వివిధప్రాంతములవ్యాపించినవి విస్తీర్ణము గుర్తింపబడలేదు.

18 (1745వరకుమాత్రము) 4 ...

18

పశ్చిమోత్తర పరగణాలు
డిల్లీసింధుదేశము (రెండు
సార్లు) అన్నికటవులు స్థానికములైయుండెను.

బ్రిటిషుశరిపాలనములోని కటవులు— బ్రిటిషుగవర్నరు జనర

లు పంగదేశమున పరివాలన మారంభించినప్పటినుండియు సంభవించిన కఆవుల పట్టిక యీదిగున నుదహరింపబడినది.

(i) 10వ శతాబ్దములో కడపటి 30సంవత్సరములు.

1769-70 వంగదేశము. అనావృష్టియు, తదనంతరము వరదలు.

మరణము లధికము.

1783 చెన్నపట్టణము, బొంబాయి; మరణములసంఖ్య వ్రాయబడలేదు.

1784 ఉత్తరహిందూస్థానము.

1792 బొంబాయి, చెన్నపట్టణము, డక్కను.

(ii) 19 వ శతాబ్దములో మొదటి 50సంవత్సరములు

1802-3 బొంబాయి. మరణములు అత్యధికము. కాటక హేతువు యుద్ధము.

1803-4 పశ్చిమోత్తర పరగణాలు. రాజపుత్రస్థానము.

1805-7 చెన్నపట్టణము. మరణములసంఖ్య “చాల ఎక్కువ” అని అంచనా వేయబడినది.

1811-14 చెన్నపట్టణము. అధిక సంక్షోభములేదు.

1833-34 బొంబాయి—తీవ్రమైన కఆవు. మరణముల సంఖ్య తెలియదు.

1812-13 రాజపుత్రస్థానము—తొమ్మిదివేల మరణముల సంఖ్య బహుశః 15లక్షలనుండి 20లక్షలవరకుండును.

1823 చెన్నపట్టణము. మరణములు తరుచుగానుండెను.

... .. బొంబాయి. ఆహారపదార్థముల కొరత.

... .. పశ్చిమోత్తర పరగణాలు.

1833-34 చెన్నరాజధాని యందొత్తరభాగము. మరణములత్యధికము కొన్ని జిల్లాలలో నూటికి 50 వంతున జనులు మరణించిరి.

1824-25 బొంబాయి. ఆహారపదార్థముల కొరత. కలవులేదు.

1837-38 ఉత్తరహిందూస్థానము మరణములసంఖ్య బహుశః

పది లక్షలు.

(iii) 19 శతాబ్దములో కడపటి యర్థభాగము.

మరణములసంఖ్య.

1854	చెన్నపట్టణము	
1860-61	పశ్చిమోత్తర పరగణాలు, పంజాబు మరణములసంఖ్య అనేకవిధములుగ అంచనా వేయబడెను. ఇంతకు మించియుండదు.	500,000
1865-66	ఒరిస్సాలో 6 జిల్లాలలో మాత్రము	1,300,000
... ..	బీహారు, నంగదేశమునుత్తర భాగము.	135,000
... ..	చెన్నపట్టణము.	450,000
1868-69	రాజపుత్రస్థానము.	1,250,000
... ..	పశ్చిమోత్తర పరగణాలు	600,000
... ..	పంజాబు.	600,000
... ..	మధ్యపరగణాలు.	250,000
... ..	బొంబాయి మరణములసంఖ్య శాలియను. జనులధికముగా వలసబోవుచుండిరి.	
1873-74	నంగదేశము, బీహారు.	
... ..	పశ్చిమోత్తర పరగణాలు, అయోధ్య.	
1876-77	బొంబాయి.	900,000
... ..	హైదరాబాదు.	70,000
1876-78	చెన్నపట్టణము, పశ్చిమోత్తర పరగణాలు, అయోధ్య.	
	ఇంతవరకిట్టి ఘోరమైనకరువెన్నడును హిం	

హిందూదేశములో సంభవించలేదు. కాటక
విచారణసంఘము వారుజేసిన యంచనా
ప్రకారము.

దక్షిణ హిందూదేశమున మరణములు }
5,250,000 ఇంతకంటె నధికముగా నుం }
డనచ్చును. ఇతరస్థలములందు మరణ }
ములు సుమారు 3,000,000

మొత్తము. 8,250,000

1876-78 మైసూరు (అప్పుడు బ్రిటిషుపరిపాలనక్రింద
యుండెను.

1,100,000

1880 డక్కను, బొంబాయి, మధ్యపరగణాలు.

1880 పాంచాలములో దక్షిణ, ఆగ్నేయభాగము
లందు ఆహారపదార్థముల కొరత జననమ
రణ లెక్కలప్రకారము క్రిందటి సారం
కంటె అధికముగానున్న మరణముల సంఖ్య.

750,000

1884-85 వంగదేశము, బీహారు, చోళనాగపూరు.
చెన్నరాజధానిలో బెర్హారి, అనంతపురం
జిల్లాలు.

1886-87 మధ్యపరగణాలు.

1888-89 బీహారు.

1889 ఒరిస్సాయందలి ప్రాంతములు.

1888-89 గుజరాము, చెన్నపట్టణము.

(ఈసంవత్సరమునకును, 1890సం॥నకును.
జననమరణ లెక్కలప్రకారము విశేషము
గలిగినమరణముల సంఖ్య.

500,000

1890 కుమార్, గార్వాలు.
 1892 గార్వాలు, ఆల్ఫోరా.
 1891-92 చెన్నపట్టణము దారుణమైన సస్యనాశము.
 తొమ్మిదివారణార్థము పా 100,000 ఖర్చు
 పెట్టబడినవి.

... .. బొంబాయి, డక్కను.

... .. వంగదేశము, మరణముల సంఖ్య అసాధా
 రణము.

... .. బర్మాయందు తర భాగము.

... .. అజమీర్, మిర్జాపూర్.

[1891-92 సంవత్సరములలో హిందూదేశ
 శమంతటను మామూలుకంటె యధికము
 గా సంభవించిన మరణములు.

1891	...	...	420,000	} 1,620,000
1892	...	...	1,200,000	

1895-97 మహాగ్రమయిన కలుపు.

బండిల్ కండు, పశ్చిమోత్తర పరగణాలు,
 అయోధ్య, వంగదేశము, మధ్యపరగణాలు.
 చెన్నపట్టణము, బొంబాయి, పాంచాలము,
 బీరారు, బర్మా.

మామూలుకంటె అధికముగ సంభవించిన
 మరణముల సంఖ్య.

1895	...	...	1,200,000	
1896	...	...	1,800,000	
1897	...	...	2,650,000	5,650,000

1898	తొమ్మిదివేలమంది చెప్పబడిన సంవత్సరము. ఇందు విశేషమరణములు.	650,000
1899-1900	ఇంతవరకును హిందూదేశములో సంభవించిన తొమ్మిదివేలమంది కల్ల, బహువ్యాప్తమయినట్టియు, మిక్కిలి భీకరమయినట్టియు (ఇది లార్డుకర్జన్ గారు ప్రయోగించిన పదము) మహాతొమ్మిదివేల గంగానదికి పశ్చిమముననున్న దేశమంతయును కాశ్మీర సరిహద్దులనుండి మైసూరువరకును, చెన్నరాజధానిలో అక్కడక్కడను సింహదేశమునుండి ఒరిస్సా సరిహద్దువరకును, న్యూపించెను. సస్యనాశనము పా 150,000,000 కంటె తక్కువయ్యెను. తొమ్మిదివేల సంఘమువారి లెక్కలనుసరించి మరణముల సంఖ్య 1,250,000 ఉన్నది. కాని పరిశోధించి చూచినచో దానికంటె మూడు నాలుగు రెట్లు ఎక్కువయ్యెను. కానిగవర్నమెంటులొచ్చినాకు రెట్టింపుమాత్రమే ఇచ్చుచున్నాము.	2,500,000
1901	గుజరాతు, డక్కను, బొంబాయి, కర్ణాటకము చెన్నపట్టణము, దక్షిణపాంచాలము. 1854-1901 వరకు 17 సం॥ లో అనుమతింపబడిన మరణసంఖ్య మొత్తము. పందొమ్మిదియవ శతాబ్దమును నాలుగు భాగములుచేసి పోల్చిచూచినచో మరణ	750,000
		28,825,000

సంఖ్యాధిక్యతసంక్షిప్తముగు ఈక్రిందిపట్టిక
వలన తెలియును.

సంవత్సరములు.

కార్యములు.

మరణములు

1800-1825 అయిదుకార్యములు. ప్రాణనష్టము స్వల్పము.

కొన్నికార్యములు యుద్ధములవలన కలిగెను.

అధికవిస్తీర్ణమునకు వ్యాపింపలేదు. బహుశః

1,000,000

1826-50 రెండుకార్యములు. 1833-1837 సం॥ లందు

సంభవించెను. ఇవి రెండును స్థానికమయినవి.

చెన్నరాజధానిలో ఖామమధికముగనుండెను.

1833 కార్యములవలననే, గోదావరి నీటిపారు

దలపనులు (Irrigation works) నిర్మాణ

మారంభింపబడెను. బహుశః

500,000

1851-75 ఆరు కార్యములు. ఒరిస్సాలో కార్యప్రభుకరము

గనుండెను. రికార్డు చేయబడిన మరణములు.

5,000,000

1875-1901 పదునెనిమిది కార్యములు. వీనిలో నాలుగు

కార్యములు మహాగ్రమ్మైనవి. ఇట్టికార్యములు

మున్నెన్నడును ఇండియాలో సంభవించి

యుండలేదు. ఈనాల్గొమ్మిలో మొదటికార్య

మునలన 6,25,000 ప్రాణములు నష్టము

య్యెను. 1891-1900 మధ్య సంవత్సర

ములలోను సంభవించిన రెండుకార్యములవలన

నను “లాన్సెట్” పత్రికవిలేఖను లెక్క

ప్రకారమును షేక్సుమన్, ప్రెండుఆఫ్

ఇండియా పత్రికల యంచనాప్రకారమును

19 000,000 ప్రాణములు నష్టమయ్యెను.
మరణముల అంచనా.

26,000,000

20 వ శతాబ్దమున వచ్చిన ఘోరములు.

1901

కాటక సంవత్సరము. కాటక నివారణార్థము 500,000 నవరసులువ్యయమయ్యెను.

1902

మధ్యపరగణాలలో “విస్తారముగ సుఖోభము” నివారణవ్యయము 315,500 నవరసులు.

1903

ఉత్తరబర్మాలో కొన్ని భాగములలో పంటలనష్టము.

1904

నాగ దేశమున “సిక్కి బాగుగ లేదు” పంజాబులో అనుకూలముగ లేదు. మధ్యపరగణాలలో పంటలుతక్కువ. చెన్నరాజధానిలో ఎడపంటనష్టము. బొంబాయియందు మిక్కిలి బీదస్థితి; గుజరాతులలోకలుప్త; కాని తీవ్రపరిగణనదికాదు. సంయుక్తపరగణాలలో నధికముగానుండెను. బాడిల్ కరడులో ఘోరము

1905

ఆగ్రాలో వ్యవసాయము తామరారైనది. నాగదేశమునకొంచెము సుఖోభము సంయుక్తపరగణాలలో అకూర పదార్థముల కొరత; పంజాబులో సుఖోభము; ఢిల్లీలో నివారణసౌకర్యములుండెను. పశ్చిమోత్తర పరగణాలలో బీదస్థితి. మధ్యపరగణాలు, బీరారులలో వరిపంటనష్టము; చెన్నరాజధాని “పరితూలపరిస్థితులు; బొం

1906

బాయి డక్కనులలో 'కాటకపరిస్థితులు' వంగదేశముకొంతభాగము బాగుగనున్నది. మిగతభాగము అనుకూలముగ లేదు. తూర్పుబంగాళము అస్సాములలో క్రిందటి సంవత్సరపు కాటకపరిస్థితులు సాగుచుండెను. సంయుక్తప్రాంతములుకూడ అట్లే యుండెను.

1907

కాటక వత్సరము.

1908

కాటకము ఎడతెగకుండయుండెను. ఒరిస్సాలోను, బీహారులోను, అమితసంక్షోభము సస్యనాశనము.

“ 1907-8 సంవత్సరములలో శరదృతువు పంట సర్వత్రా నష్టమగుటచేతను, వసంతఋతువు పంటయొక్క విస్తీర్ణము తగ్గి పంటతక్కువగుటచేతను, ప్రజలనేకులు ప్రభుత్వ సహాయమును పొందవలసినవారైరి. 66,000 చతురపుమైళ్ళ విస్తీర్ణముగల భాగముపైనున్న, మూడుకోట్ల జనులకు ప్రభుత్వమువారు టౌమ నివారణ సౌకర్యములొనర్పవలసి వచ్చెను. ఆగ్నేయప్రాంతమువరకు నుచితముగా సహాయము చేసిరి. ”

ఈవిధముగ 1907 వ సం॥ లో సంభవించిన కఱవు కొన్ని జిల్లాలలో 1909 వ సం॥ వరకు విమవకుండెను. వంగదేశము, బీహారు మధ్య పరగణాలు, బీరారు, అస్సాము, బొంబాయిలలో కాటకపరిస్థితులు తీవ్రముగా నుండెను. టౌమ నివారణము 1909 వ సం॥ వరకు చేయబడుచుండెను.

1911 వ సం॥ లో గుజరాతులో విశేషభాగమందును, 1921 వ సం॥లో అహమ్మదునగర్ జిల్లాయందును, వర్షములు లేకుండెను.

1913-14 లో సంయుక్త ప్రాంతములలో చాలచోట్ల అనావృష్టి సంభవించెను. 5,250,000 జనులుగల 17,000 చతురపుమైళ్ళ విస్తీర్ణముగల ప్రదేశమున ఈకార్య వ్యాపించెను. 14,000,000 జనులుగల 30,000 చతురపుమైళ్ళలో తొమనుధికముగానుండెను. 1914-15 సం॥ లో బాగాభాదేశమున కొన్ని భాగములలో భీకరమగు కార్యముండెను. కాని ఇండియానుండి ధాన్యము నిరభ్యంతరముగ నెగుమతి యగుచుండెను.

కాటకముల భయంకరస్వభావము. హిందూదేశమును పీడించుచున్న తొమముల స్వభావమును పరికించినచో జనులెట్టి కష్టములకు లోనగుచున్నారో విశదమగును. పైనుదహరించిన పట్టికనుబట్టి కార్యలొగ్గపరిపాలనమునకు పూర్వము మిక్కిలి స్వల్పముగానుండెనని తెలిసికొంటిమి. అవికూడ కొన్ని ప్రాంతములందు మాత్రమే సంభవించుచుండెను. ఆకాలమున ప్రజలు భాగ్యవంతులయి ధనధాన్యాదులను నిలువచేసి యుంచుకొనుటవలన కాటక సంవత్సరములలో కలిగిన స్వల్పనష్టముల లక్ష్యపెట్టకుండిరి.

ఆగ్లపరిపాలనచుండట్లుగాక తొమముల సంఖ్య హెచ్చుచున్నది. ప్రజల సంక్షోభముకూడ నెక్కువగుచున్నది. వారన్ హేస్టింగ్సు అను ఆగ్లగవర్నరు పాలించుసమయమున 1769-70 సం॥ వంగదేశమున కాటకము చెలరేగుచుండెను. జనులు మిక్కిలి విషాదకరమగు స్థితియందుండిరి. అయినను ప్రభుత్వమువారు దయాదాక్షిణ్యములు లేక కఠిన హృదయులై పన్నుల నెక్కువగ వసూలుచేసిరి. తొమమువలన రాష్ట్రములో మూడవవంతు జనులు మరణించినను పొలములు సేవ్యముచేయబడక విడిచిపెట్టబడినను, ప్రభుత్వమువారు వెచుకటి సంవత్సరముకంటె నెక్కువశిస్తును వసూలుచేసిరి. తొమపీడితులగు భారతీయులకు దుర్భరములగు పన్నులుకూడ చెల్లింపవలసిన దుస్థితిపట్టెను.

1837 సం॥ కలిగిన కాటకమువలన సంభవించిన మరణములు మిక్కి-
టముగ నుండెను. వీధులందును నదీతీరములందును కళేబరములు కుప్ప-
లుకుప్పలుగా పడియుండెను. కాన్పురు, ఫత్తేపూరు, ఆగ్రామొదలగు
పట్టణములలో శనములను రాజబాబలనుండి తొలగించుటకు ప్రత్యేక
ముగ ఉచ్యోగస్థులు నియమింపబడిరి. గ్రామములందు లక్షలాది జనులు
దిక్కుమొక్కు లేక చనిపోవుచుండిరి. సాతిపెట్టుటకును, దహనము
చేయుటకునుకూడ నునుష్యాలు లేకుండుటచే రోడ్లమీదను, వీధుల
ందును పడియున్న మృతక కళేబరములు గృధ్రజంబుకములపాలగుచుండెను.

పది తొమ్మిదియవ శతాబ్దపు చినర భాగమున కప్పు లింతకం-
టెను భీకరముగనుండెను. చౌమ మతిభయాకరముగ చెలరేగుచుండు-
టయు, ప్రజల దారిద్ర్యము నానాటికి హెచ్చిపోవు చుండుటయు తట-
స్థించుటచే నమితసంఖ్యాకులగు ధాన్తీయులు తిండిలేక ఈగలవలె
నశించిపోయిరి. ఇప్పుడు మనదేశమున భాగ్యవంతుల సంఖ్య బహుస్వ-
ల్పము. అది యొకరు క్రమక్రమముగ సన్నగిలి పోవుచున్నది. గొప్ప
గొప్ప కుటుంబములే లక్షలకొలది నశించినవి. భాగ్యవంతులే చౌమ
దేవతయొక్క నిరంకుశ పరిపాలనపు ధాన్తీకి నిలువ లేకుండిరి. ఇక
సామాన్యజనులమూట చెప్పనేల? మనదేశమున జనసామాన్యము
మిక్కిలి నిరుపేదలు గర్భదారిద్ర్యమున మునిగియున్నారు. కనుక చౌమ
సమయమున వీరుపడుబాధలు వర్ణింప నలవికాదు. మరణముల సంఖ్య
గణంప తరముగాదు.

కాటకము లనేక గ్రామములను రూపుమాపెను. పరిసరావదల-
తో శోభిల్లుచుండిన గృహము లనేకములు పాడుపడి గిద్దెలములకును
గూబలకును నివాస స్థానములయ్యెను. కొన్ని నగరములు నాశన
యొందెను. పూర్వముకంటెను ఈయిరువదియైదు నగరములలోను
కప్పు లతిభయాకరముగ నుండుటచే శవములు వీధులందు గుట్టులుపట్ట

లుగా కన్పించుచుండెను. రాజబాటలు క శేబరములతో నిండిపోయెను. ననులందరి లెక్కలేక కొట్టుకొని పోవుచుండెను. జననష్టమిట్లుండ పైరు పంటలెట్లుండెనో చూతము. నాశనమయినపొలములను, పంటపైరులను గణింపతరము కాకుండెను. పశువుల మరణములను లెక్కించుటను మనుష్యులేలేకుండిరి. 1905 సం॥ గోక్లేగారు "గతయెరిమిది సంవత్సరములలో నువచ్చిన చామములవలన పశువులు పంటలు నశించుటచే, మనదేశమునకు (ప్రభుత్వ లెఖ్యల ప్రకారము) 270 మిలియనుల పానులు అనగా 300 కోట్ల రూపాయలు నష్టము గలిగెనని చెప్పిరి. ఇంతేల 19 వ శతాబ్దపు చివర భాగమునకు హిందూదేశములోని పలు ప్రాంతములను నిర్మూల్యములుగను నిర్భాగ్యములుగను చేసివైచిన యీ కష్టపులవంటికీకాపులు ప్రాపంచికచరిత్రలో మున్నెన్నడును ఏదేశమాదును కలుగలేదనియు, మఱి యేపరిపాలననకును నితస్వల్పకాలములో నింతయధికముగ ప్రజలు మరణించియుండలేదనియు నెక్కివక్కాణి పవచ్చును.

మనదేశములో సంభవించిన కష్టపుల తాతభయకరమైనవో యీక్రింది విషయము వలన స్పష్టమగును. "1875 మొదలు 1900 సంవత్సరమువరకుగల యీ ఇరువదియైదు సంవత్సరముల కాలములో, ఆంగ్లేయపరిపాలనక్రిందనున్న మనదేశములో టామమువలన సంవత్సరమునకు సగటున 10 లక్షలకంటె నెక్కువజనులు మరణించిరి. అనగా ఒక్కొక్క నిమిషమున కిద్దరు ఒక్కగంటలో 120 మందియు ఒక్కదినములో 2680 మందియు మరణించినట్లు తేలుచున్నది. గతపదిసంవత్సరములలోను (1890-1901) టామమువలన మరణించినవారిసంఖ్య పరిశీలించినయెడల సగటున ప్రతినిమిషమునకు 4 గురును ప్రతిగంట కాలములో 240 మందియు ప్రతిదినమును 5760 మందియు పరిణాకమితులయిరి." (డిబ్బిగారి పుస్తకము నుండి) సమస్తసంపదలలో తుల

తూగుచుండిన భారతవర్షమున కెంతగతిపట్టెను ! కటకటా !! తినుటకు
..తిండిలేక నిరంశమునకు 4 గురు చొప్పున చనిపోవుటయా ?

ఆంగ్లపరిపాలనమున భారతవర్షమొత్తం ఘోరములగు టౌమము
..లచే పీడింపబడెనో తెలిసికొనుటకు డిగ్బిగారు మరియొక యంశము
చెలిపియున్నారు. ప్రపంచమునందన్ని దేశములలోను 1793 మొదలు
1900 సం॥ వరకు అనేకయుద్ధములు జరిగియున్నవి. ఆయుద్ధములలో
..ఎందరోజనులు మరణించి యుదురుగదా ! ఈ 107 సంవత్సరములో
..నుప్రపంచమునం దంతటను యుద్ధములలో మరణించినవారిసంఖ్య
: 50 లక్షలని లెక్కలవలన తెలియుచున్నది. మనభారతదేశమున
(1890-1901) పదిసంవత్సరములలో టౌమమువలన 190 లక్షలమంది
మరణించిరని దొరతనమువారి లెక్కలనుబట్టియే తెలియుచున్నది.
..చూచితిరా ! నూటయేడు సంవత్సరములలో ప్రపంచమందంతటను
..జరిగిన యుద్ధములలో మరణించినవారికంటె (50 లక్షలు) పదిసంవత్స
..రములలో మనదేశములో నిచుమించు నాలుగురెట్లు ఎక్కువమంది
(190 లక్షలు) టౌమమువలన చనిపోయిరి. ఇంతకంటెను ఘోరమగు
..స్థితి మఱియేదైనగలదా !

ఇరువదియవ శతాబ్దమునకు వచ్చుచున్న కరువులనుగూర్చి యం
..తగా వ్రాయనవసరములేదు. ఏలయన కాటకపరిస్థితులు మనకనుభవ
..పూర్వకముగా తెలియును. ఒక సంవత్సరము కరువువచ్చినది, ఒక సంవ
..త్సరములేదు అనువినక్షతలేక దేశమునిరంతర టౌమముచే పీడింపబడు
..చున్నది. కనుకనే మనము కఠినప్రస్థితికూడ తలంపము. కాటకసమ
..యముననుండేడి సంక్షోభము మనకు సామాన్యమగుచోయినది. సా
..పూర్ణముగఱుదాభిధ నివారించుకొనుట కాహారములేకయే దినములు
..గడపుచున్నాము. అందుచే నచ్చిన్యాధులును మరణములును నమిత

మునున్నవి. విదేశీయుల యాయుర్దాయము క్షీణించుచున్నది. మర
ణముల సంఖ్య హెచ్చుచున్నది.

తొమ హేతువులు.

ఈ తొమములకు హేతువు లెవ్వియను విషయము తెలిసికొని
యూకారణమును తొలగించుటకు ప్రయత్నించుట యవసరము.
వర్షములు లేకపోవుటచేత కలుపులు వచ్చుచున్నవని కొందరందురు.
మఱికొందరు ఆహారపదార్థములు చాలకపోవుటచే కాటకములు వచ్చు
చున్ననందురు. జనసంఖ్య హెచ్చుచుండుటచే కలుపులు వచ్చుచున్న
వని మరియొకవాదము. రైతులవ్యయస్వభావమును, వారి ఋణగ్ర
స్థితయు తొమ హేతువులని కొందఱి యభిప్రాయము. ఈ యభిప్ర
యములన్నియు వినుర్చించి తొమములకు మూలహేతువేదొ కనుగొన
వలెను. ఇవన్నియు పరిశీలించినపిమ్మట భారతదేశముయొక్క భయ
కరమగు దారిద్ర్యమే తొమములకు మూలకారణమని స్పష్టము కాగ
లదు ?

(1) వర్షములు తక్కువగుటచే పైరుపంటలు సప్తములు తొమ
ములు కలుగుచున్ననా ? మనదేశములో సస్యములు పెరుగుటకు సరి
పడినంతవర్ష మెప్పుడును కురియుచునేయున్నది. “వర్షములులేని సంవ
త్సరములందు”కూడ పంటల కవసరమగు నీరు లభ్యమగుచున్నది.
కనుక వర్షములు లేకపోవుటచే కలుపులు వచ్చుచున్నవనుటలో సత్య
ములేదు.

మరియొక విషయమేమనైన కలుపులు సాధారణముగ వర్షా
ములులేని సంవత్సరములందుగాక, ఎక్కువ వర్షములు కురిసినపుడే
వచ్చుచున్నవి. వర్షములు సకాలములో కురియక, పంటలసమయము
నకు పూర్వమో తర్వాతనో కురియటచే, ఉపయోగించుటలేదు. ఆ
వర్షపునీటి సంతను వ్యవసాయమున కుపయుక్తమగునట్లు, నిలువచేయు

అకు ఇరిగేషనువర్కు సమ్మర్థిగా లేకుండుటచే రైతులు కష్టముల
పాలగుచున్నారు. మద్రాసులో కఱవుపెట్టిన సావత్సరము (1877)
66 అంగుళముల వర్షముండెను. బరిస్సాలో కాటకమువచ్చిన సం॥లో
(1865-66) 60 అంగుళములు వర్షము కురిసెను. 1876 సం॥ బొంబాయిలో
కఱవు సంభవించినపుడు 52 అంగుళములు వర్షముకురిసెను.
1893-97 సావత్సరములలో మధ్యపరగణాలలో కఱవుపెట్టినపుడు,
రెండుసావత్సరములందు క్రమముగా 52 అంగుళములు, 42 అంగు
ళములు వర్షము కురిసెను. కాటకసావత్సరముగు 1900 లో తొమ్మిది
భయంకరముగనున్న ప్రాంతములయిన మధ్యపరగణాలలో 52 అంగు
ళములును మధ్యకాంచీయాలో 30 అంగుళములు, రాజపుటానాలో
20 అంగుళములును, బీరారులో 32 అంగుళములును, బొంబాయిలో
40 అంగుళములును, పశ్చిమోత్తర ప్రాంతములలో 32 అంగుళము
లును, పాంచాలములో 18 అంగుళములును వర్షముకురిసెను కావున
నష్టభాన మొంతమాత్రము తొమ్మిదివేల రూపాయలకు సమీకరించు
వర్షములున్నను, నదులు, మొదలగు జలాధారములందలి నీరునుచిలువ
చేసి, ప్రాంతముల కుపయోగించుటకు సౌకర్యములంతగా లేకపోవుటచే,
కఱవులు సంభవించుచున్నవి.

(2) ఆహారపదార్థముల లోపముచే కణపులు వచ్చుచున్నవా?:-
సస్యముల కుపయోగమగునట్లు పర్వపునీటిని నిలువచేయుటకు సౌకర్య
ములు స్వల్పముగానున్నను, ధాన్యాదులు భారతీయులకు సరిపడునంత
పండుచునే యున్నవి. స్వాభావిక కారణములచేత నెన్నడును, భారతీ
యులకు లోపము కలుగునంతపంట సప్తముకలుగలేదు. భయంకరమగు
క్షౌమము పీడించుచున్న సమయమునకూడ, అగ్రదేశములకు ధాన్య
మెగుమతి చేపడుచునేయున్నవి. కాటకము తీర్చును గానున్న స్థల
ములందునును

ధనవిహీనులగు పేదజనులు వానిని కొరజాలక మృత్యువ్రనోట బడుచున్నారు. ఈ విషయమును కాటకవిచారణ సంఘమువారే ఒప్పుకొనోయున్నారు. 1900 సంవత్సరమున తొమ్మిదివేలమగు గుజరాతు రాష్ట్రమున ధాన్యపువలకనువద్ద రెండుసంవత్సరములకు సరిపడిన సరకుండెనని ప్రభుత్వపు లెక్కలనుండియే తెలియుచున్నది. కావున ఆహారపదార్థములు తక్కువగ నుండుటచే తొమ్మిది సంభవించుచున్నదను వాదమునిలువజాలదు.

జనసంఖ్య హెచ్చుగుటచే తొమ్మిదివేల కలుగుచున్నవా ? ఇది లించి చూచినచో ఈ వాదమునానకూడ సత్యముకాన్పింపదు. ఐరోపా యందును అమెరికాదేశములోను జనసంఖ్య వృద్ధియగుచున్నట్లు, మన దేశములో వృద్ధియగుటలేదు. జననముల సంఖ్యకూడ ఇంగ్లాండు, జర్మనీదేశములలోకంటె తక్కువగనున్నది. “ఇండియాలో నిజముగ జనసంఖ్య అధికముగా నున్నదనుట, నిదర్శనములు చూపుట యసాధ్యము”ని లనెడేగారు వాసియున్నారు. జనసంఖ్య హెచ్చినను మన దేశము భరింపగలదు. సాగుబడిచేయుట కర్మమునునభూమి లుంకను అనేకముల యెకరములున్నది. హిందూదేశములోని జనసంఖ్య మొక్క అభివృద్ధి, జర్మనీ, బెల్జియమ్, ఇంగ్లాండు, జపానుదేశములలోని యభివృద్ధిలోపోల్చి చూచినయెడల విక్రీలి స్వల్పముగా నున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. హజెల్ గారి “ఆచ్యుయల్” (Hazell's “Annual” for 1917) యను గ్రంథములో నుదహరించిన యీక్రింది యంకెలనలన హిందూదేశమున జనసంఖ్య మిగుల స్వల్పముగా వృద్ధియగుచున్నట్లు విశదమగును.

జనసంఖ్య మొక్క అభివృద్ధి.

1881-91 1891-1901 1901-11 మొత్తము.

వృద్ధి, శాతము

11.7

12.2

10.9

24.8

ఆఫ్ఘ్నిలియా	41.1	18.9	18.1	78.1
జర్మను సామ్రాజ్యము	9.3	14.0	15.2	38.5
హంగరీ	11.0	10.3	8.5	29.8
నెదర్లాండ్సు	12.4	13.1	14.8	40.3
అమెరికా (U.S.A.)	25.5	20.7	21.0	67.2
ఇండియా	13.2	2.5	7.1	22.8

పై పట్టికవలన మనదేశములో జనసంఖ్యయొక్క అభివృద్ధి మిగత దేశములకంటె చాలతక్కువగ నున్నదని స్పష్టమగుచున్నది. కనుక జనసంఖ్యాభివృద్ధి కాటక హేతువు కానేరదు.

రైతుల జాగ్రత్తవలనను, దుర్వ్యయమువలనను పండిన సంవత్సరము ధాన్యము నిలువ చేసకొనకుండుటచే కఱవుకాలమున కష్టముల పాలగుచున్నారని కొందరు చెప్పుదురు. కాని భారతదేశపు రయితులంత జాగ్రత్తగలవాగును, మితవ్యయము చేయువారును, ఈపృథ్వి మీద మఱియొకరు లేరని అంగ్లేయ వహానీయులే ఒప్పుకొని యున్నారు.

రైతుల ఋణగ్రస్తత కాటక హేతువా? రయితులు ఋణముల పాలగుటచే, దృవ్యవిహీనులయి కఱవుల బారినుండి తప్పించుకొన జాలకున్నారని ప్రభుత్వమువారు చెప్పుదురు. ఈ ఋణగ్రస్తత యెట్లు సంభవించుచున్నది? దీనికి ప్రభుత్వ పక్షవాదు లేమిసమాధాన మొసంగెదరో చూడుడు. వివాహాది శుభకార్యములకును, పండుగులకును, పబ్బములకును ధనము వ్యయపరచుచుండుటచే రయితులు ఋణములపాలగుచున్నారని వారియభిప్రాయము కడుపునొండ తొడి తినుటయన నెద్దియో యెరుగని జనులు పండుగ పబ్బముల కమితముగ వెచ్చించుచున్నారట? అందుచే వారెప్పులపాలగుచున్నారట? 1887-88 సంవత్సరమున జరిగిన ప్రభుత్వచారణ సంఘమువారి

తీర్పును పరిశోధించినచో, వారు చెప్పినసంగతి యసత్యమని తేలగల
దని డిగ్బిగారు వ్రాసియున్నారు. “మొదటి 20 కేసులును విమర్శించిన
వానిలో రెండిటియందుమాత్రము వివాహాది శుభకార్యములవలన
ఋణముచేసినట్లు తేలుచున్నది. ఋణములో కొంతభాగము
మాత్రము (10 న వంతు) శుభకార్యముల కుపయోగింపబడినది.”
“742 కుటుంబములలో మూడింటియందుమాత్రము వివాహమునకు
చేసిన దుర్వ్యయము వారిఋణగ్రస్తతకు కారణమగుచున్నది.” యని
తారనన్ గారు వ్రాసిరి. బీసెంటమ్మగారు తమ “యిండియా ఏ నేషను”
అను గ్రంథమున నీవిషయము నిట్లు విమర్శించిరి. “పండుగపబ్బములకు
రైతులుచేయు ధనవ్యయమే ఈ మహాదారిద్ర్యమునకు కారణ”మని
సర్ ఆటనీ మెగ్డానల్ గారు చెప్పిరి. కాని ఈ భోగములకొఱకు
వానికి మిగులునది ఏవాటి? ఒకవేళ మిగిలినను ఆంగ్లఉద్యోగి యొకడు
క్లబ్బింగ్ నొక్కనాగు వ్యయపరుచు ధనములో నిది యెన్ననవగుతుం
డును? డిగ్బి మనరైతుల ఆదాయవ్యయముల పట్టికను తయారుచేసి
యుండెను. అందుండి యొకయుదాహరణను చూపెదను. సంయుక్త
పరగణాలలో $5\frac{1}{2}$ ఎకరముల భూమి, ఒకజతఎడ్లు, ఒకనాగలి, కలిగిన
రైతునకు ఖర్చులుసోగా సంవత్సరమునకు మిగిలినది రు 45-14-0 వాని
కుటుంబమున నై కుగురుడిరి. కనుక తలయొకటికి సంవత్సరమునకు
రమారమి రు 9-2-10 అగును. ఇట్టి వనేకములుకలవు.” కూరమగు
నట్టియు. దుర్భరమగునట్టియుకేస్తు వసూలే, రైతుల ఋణగ్రస్తతకు
కారణమని చెప్పవచ్చును.

నిజమగుకారణము:—భారతవర్షము మౌనుములచే పీడింపబడు
టకు దరిలేని దారిద్ర్యమే కారణమని డిగ్బిగారు నిశ్చితాభిప్రాయ
మొసంగియున్నారు. కెవరెండు డాక్టరు సంజరులెందుగారుకూడ నిట్టి
యభిప్రాయమునే యిచ్చియున్నారు. “వర్షములు” సరిగాలేకపోవుట

వలనగాని, జనసంఖ్య హెచ్చగుచుండుటవలనగాని తొమములు సంభవించుటలేదు. అవి హేయమును, భయంకరమునునగు దార్ద్రము వలనకలుగుచున్నవి. విదేశములకు ఇండియా కట్టుచున్నకప్పమును, ప్రపంచములో నెల్ల నెక్కుడు వ్యయహేతువగు ప్రభుత్వవర్గమును, దేశీయాదాయములో సగముభాగము దిగమింగుచున్న సైనికవ్యయమును, విదేశములతోడి యుద్ధములును ఈమహాదార్ద్రమునకు కారణములని వారువాసిరి.

తొమనివారణము.

తొమసమయమున ప్రజల కష్టముల నివారించుటకు ప్రభుత్వమువారు కొంతవరకు తోడ్పడుచుండిరనుట నిజమే కాని నాడు తొమములకు మూలహేతువగు దేశదార్ద్రమును తొలగింపకుండుట మిక్కిలి విచారకరము. ప్రస్తుత ప్రభుత్వమువారు చేయుచున్న తొమనివారణ పద్ధతులనుగూర్చి విచారించుటకు పూర్వము ప్రాచీనకాలమున తొమనివారణార్థమును, తొమము రాకుండచేయుటకు పట్టి ప్రాకర్యములు చేయబడెనో తెలిసికొందము.

పంటలుసమృద్ధిగా పండినచో కరువుల బాధ తొలగిపోవును. వ్యవసాయమును వృద్ధిపొందించుటకు నీటి సౌకర్యమును వికీర్ణియవసరము. వర్షములు తక్కువయినను, సకాలములో కురియకపోయినను, కాలువలు, చెరువులు, నూతులు మొదలగు జలాధారములవలన వైరులు పండింపవచ్చును, పంటలు పూర్ణముగాపండినపుడు తొమదేవతకు తావుండదు. ఈయంశమును బూర్వపురాణము గ్రహించినే, వ్యవసాయమున కవసరమగు నీటిసౌకర్యములయెడల మిక్కిలి శ్రద్ధనహించుచుండిరి. చంద్రగుపుడు, ఆశోకుడు మొదలగు మూర్ఖచక్రవర్తులును, సముద్రగుప్తు, విక్రమాదిత్యాదిగుప్తు చక్రవర్తులును కాలువలు, తటాకములు, నూతులు మొదలగు నీటిసౌకర్యముల నేర్పరచుటయేగాక,

సరకులనుకొనటమండి మరియొకచోటకు గొంపోవుటకు బాటలు కూడ వేయించిరి. చంద్రగుప్తమౌర్యుడు వ్యవసాయాభివృద్ధికొరకు నదులకొనకట్టలు కట్టించి, కాలువలు త్రవ్వించి, వానిమండి పిల్లకాల వలును, పంటకాలువలును తీయించి, రైతులకు నీటిని నిష్పక్షపాతముగ పంచియిచ్చుచుండెను. జలాధారముల నిర్మించుటలో చోళరాజుల ద్వితీయులుగ ప్రఖ్యాతివహించిరి. మనదేశమున నీటి పారుదలపనులెంత ప్రాచీనకాలమునుండి యున్నవో చెప్పజాలము.

మహమ్మదీయ చక్రవర్తులీ విషయములో హైదరాబాదు రాజుల కంటె నెక్కువపనిచేసి కీర్తిగడించిరి. పెక్కుకాలువలు త్రవ్వించిరి. కొండలోయలచుండునర్సపునీటిని నిలువచేసి సరస్సులనిర్మించిరి. బావులను త్రవ్వించుకొనుటకు మహమ్మదు తుగ్లక్ ద్రవ్యసహాయము చేయుచుండెను. ఫిరోజ్ తుగ్లక్ ప్రజోపయోగార్థము ముదిరాదికములనేక ముకట్టించెను. “40 మసీదులు, 30 పాతశాలలు, 100 ధర్మశాలలు, 200 కట్టణములు, 20 రాజమందిరములు, 100 ఆసుపత్రులు, 10 నక్షత్రశాలలు, 10 పెద్ద బావులు, 30 తటాకములు, 50 ఆనకట్టలు, 150 మంత్రశాలలు నిర్మించెను. ఇవిగాక గొప్పకాలువలు త్రవ్వించెను. అందులోమూడు ముఖ్యమైనవి. యమునానదిమండి ఒకకాలువతీయించి పానిపత్ వద్దకుండి.....హంసీనరకు గొంపోయెను. అది యిప్పటివరకు పారుచున్నది. రెండవకాలువవలన ఘోగ్రా, సల్లేజ్ నదులు, యమునానోకలుపబడెను. మూడవకాలువ సరస్వతీనదిమొదలు కగన్ నదివరకు త్రవ్వబడెను.” మ. మహాయుగము K. V. L. PP.58.

40 వ శతాబ్దమున రాజులు తలపెట్టిన ప్రజోపయోగకార్యములను 16,17 శతాబ్దములగు అక్బరు, షాజహాన్ మొదలగు మొగలాయి చక్రవర్తులు నిష్ఠుముగ సాగించిరి. ప్రస్తుతము యమునానదీ ప్రాంతముననున్న కాలువలు, మొగలాయిలు త్రవ్వించినవానివై

వృద్ధిచేయబడినవే ! పాంచాల, సింధుదేశములందలి కాలువల నిర్మాణ కాలమును చరిత్రకారులు నిర్ణయింపజాలకున్నారు. 16 వ శతాబ్దము ఆంధ్రరాజులు తుంగభద్రానదిమీద ఆనకట్ట (wire.) నిర్మించి, కాలువలు, సరస్సులు త్రవ్వించిరి. ఒక్కసరస్సునిర్మించుటకు, 15 లేక 20 వేలమందికూలీలు పనిచేయుచుండిరట. పనిచేయునపుడు ఆస్థలమంతయు నాక్రిమించి వీరందరు చీమలబారులవలె కనబడిరని పెయిస్ అను చరిత్రకారుడువ్రాసియున్నాడు. సాధారణముగ నదియందలి నీటెనంతయును సంపూర్ణముగ నుపయోగించునట్లు నీటిపారుదల సాధనములను నిర్మింపగల యింజనీ యర్థాకాలముననున్నట్లు తెలియుచున్నది. రాజపుత్రరాజులు కూడ టౌమనివారణార్థము కడుశ్రద్ధ వహించుచుండిరి. ("రాజసింహుని) ఈతనిరాజ్యకాలమున క్రి. శ. ౧౬౬౧ లో గొప్ప కట్ట తటస్థించెను. అప్పుడు బీదజనులను రక్షించుటకును, ముందట్టి కట్టలు రాకుండుటకును, అత్యంతవిశాలమైనదియు, సుందరమైనదియు నగు నొక్కతటాకముత్రవ్వించి దానికి రాజసముద్రమనిపేరుపెట్టెను. రాజనగరమును నొకకట్టణమును కోటయునుకట్టించెను. ఈపనులన్నిటికిని 96 లక్షల రూపాయలుపట్టెనని ఇతచిన్నరాజ్యముగల రాజసింహుడు కట్టకాలములో ప్రజలను పోషించుటకు రిమారమి కోటి రూపాయలు వెచ్చించుటవలననే యాతని యద్వితీయ ప్రజావాత్సల్యమును వెల్లడించుచున్నది." మ. మహాయుగము. K. V. L. ౨౮౮

ఇంజనీయర్ల సహాయముతో చక్రవర్తులు గొప్పగొప్ప నీటి పారుదలపనులు నిర్మించుచుండ, వానినుపయోగించి మంచినీటిలో నుండునట్లు చూచుట గ్రామస్థుల పనియైయుండెను. అట్టిపనిని వారు సంతృప్తికరముగ నిర్వహించి, లాభమును పొందుచుండిరి. ఔరంగజేబు సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమయిపోయినతరువాత సంభవించిన యుద్ధములు, పోరాటములువలన, గ్రామకట్టబాట్లు మూలపడెను.

పూర్వపు రాజులు నిర్మించిన జలాధారములు శిథిలమయిపోయెను. అందుచేతనే ఆంగ్లప్రభుత్వమువారు నీటిపారుదలపనులను నూతనముగ నిర్మింపవలసినచున్నది. పూర్వకాలమున జలాధారము లుండుటయేగాక, ధనము విదేశములకు ప్రతిఫలశూన్యముగ పోకుండుటచే పరిజలు భాగ్యవంతులయియుండిరి. ఎప్పుడయిన కరువువచ్చినేమోయని, ధాన్యాదులను గామలలోపోసియు, పాతరవేసియు నిలువచేసికొను చుండిరి. కనుక తొమ్మిదివచ్చినను పరిజలు లక్ష్యముచేయక కాలము గడపుచుండిరి.

ఆంగ్లపరిపాలనము: కాటకనివారణము:—ఆంగ్లపరిపాలనమున కాటక నివారణపద్ధతులు మిక్కిలి యనుకూలముగనున్నవి. కాని యీవిధముగ నుపయోగించుచున్న, ధనము, బుద్ధికౌశల్యము, ప్రోత్సాహము, తొమ్మిదివచ్చినను రాకుండ చేయుట కుపయోగింపకుండుట మిక్కిలి విచారకరము. కష్టకాలమున ప్రజాసామాన్యము ప్రభుత్వసహాయమును కోరుటను మిక్కిలి లజ్జాకరముగ భావింతురు. యదార్థముగ ప్రభుత్వమువారు వ్యయపరచుచున్న ధనమంతయు పరిజలచుండి పన్నుల రూపముగతీసికొనినదే. అయినను, సామాన్యమానవ్యుడది యెఱుగక, ప్రభుత్వముచుండి దానము స్వీకరించుచున్నట్లు తలచుటచే, చాలపరితపించును. ప్రభుత్వముచేయుచున్న సహాయము జ్ఞాపింపదగినదయినను, ప్రజాసామాన్యమునాడు ఆశ్చర్యమును చంపును. కొన్ని కుటుంబములయొక్క పగులు ప్రతిష్ఠలపోగొట్టెను. పరిజలను బిచ్చగాండ్రిస్థితికి తీసికొనివచ్చును. నీతిని నశింపజేయును.

తొమ్మిదివారణార్థము ప్రతిసంవత్సరమును ప్రభుత్వాదాయమున కొంతభాగము ప్రత్యేకింపబడుచున్నది. ప్రభుత్వవ్యయమునందొక భాగముగు తొమ్మిదివారణవిధియే దేశమున కాటకపరిస్థితులు సామాన్యముగనున్నవని, వ్యయపరచుచున్నది. ఈధనము, జలాధారము

లను అయోమార్గములను నిర్మించుట కుపయోగింపబడుచున్నది. ఈవిధముగ సావత్తరమునకు కోటిన్నరరూప్యములు వ్యయపరుపబడుచున్నవి. ఇందు అయోమార్గములకు 75 లక్షలును, జలాధారములకు 74 లక్షలును ఖర్చుచేయబడును. ఇనుపదారులకు వెచ్చింప ద్రవ్యము ప్రత్యేకింపబడియుండగా, తొమనివారణ నిధినుండికూడ సగముభాగము వ్యయపరచుట యక్రమము. కఱవులను శాశ్వతముగ తొలగించునవి జలాధారములుగాని అయోమార్గములు కావు. కావున తొమనివారణ నిధియంతయు జలాధారములకే వ్యయపరచుటచితము.

తొమములు రాకుండుటకును, నచ్చినను భీకరముగ నుండకుండుటకును, హిభుత్వము వారేణుచేసిరో, ఏమిచేయుచున్నారో తెలిసికొందము.

అయోమార్గములు—తొమపీడితములగు ప్రాంతముల కితరస్థలములనుండి ధాన్యాదులను తీసికొనిపోయి రైళ్ళు కఱవులబాధను కొంతవరకు తొలగించుచున్నవని చెప్పుచుందురు. ఆహారపదార్థములను కాటకస్థలములకు గొంపోవుటకు అయోమార్గములు తోడ్పడుచున్నను, అవి యమితధరలున్న ప్రదేశములకు ధాన్యముల కెగుమతిచేసి పంటలు బాగుగపండిన ప్రదేశములకు ధరలు హెచ్చించి, కఱవుసంభవించునట్లు చేయుచున్నది. ఇట్లు హెచ్చినధరలు మరల తగ్గుటలేదు. కనుక కాటకపీడితముగ స్థలముకూడ క్రమముగా వెగిలిపోవుచున్నది. ఇట్లుగాక హిందూదేశమునుండి ఆహారపదార్థములను నిదేశముల కెగుమతిచేయుట, అయోమార్గములు ముఖ్యసాగనములై యున్నవి. దేశములో తొమము భయాకరముగనున్న సమయమునకూడ ధాన్యము లన్యదేశముల కెగుమతి చేయబడుచున్నవి. దుర్భరములగు పన్నులను చెల్లింపవలసియుండుటచే, రైతులు కుప్పనూచ్చినవెంటనే ధాన్యమును ఎత్తుకుల కమ్మివేయుదురు. ఈవర్తకులు కాటకపరిస్థితుల

ను సరకుచేయక, ఎక్కువధరలువచ్చు విదేశమునకు . వాని నెగుమతి చేయుచుందురు. కావున పంటలు నష్టమయినపుడు, నిలువధాన్యము లేకపోవుటచే, ప్రజలు తిండిలేక మృత్యువునోట బడుచుందురు. కావున అయోమార్గములు కఱవగలచోట్ల కావారపదార్థములను తీసికొని పోవుటకు సాధనములగుచున్నను, ధరలు హెచ్చించి, కాటకమును ఇతర భాగములందు వ్యాపింప చేయుటకుకూడ మూలకారణము లగుచున్నవి.

జలాధారములు:—నీటిపారుదల పనులను నిర్మించి వ్యవసాయమును నృద్ధిచేయుటయే, కాటకములను తొలగించుటకు ముఖ్యసాధనమని యిదివరకే వాసియుంటిమి. 1878 సం॥ కాటకనివారణ సంఘము హుకుకూడ టౌనుములను తొలగించుటకు జలాధారముల నెక్కువగ నిర్మింపవలెనని నుడివరి. కాని చాలకాలమువరకు ప్రభుత్వమువారు నీటిపారుదల పనులయెడ శ్రద్ధవహింపక, అయోమార్గములకు హెచ్చు ధనము వ్యయపరచుచుండిరి. నీటిపారుదల పనులు లాభమును సమకూర్చుచున్నను, రైలుదారులకే ఎక్కువ ధనము ఖర్చు చేయుచుండిరి. దీనికి కారణమేమి? రైలుమార్గములు విదేశవత్తులకు లాభమును సమకూర్చును. కావునలు దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడును.

నిర్వాహణత తొలగించుట:—ఆహారపదార్థములు పుష్కలముగానున్నను, ప్రజలు దరిమిలగుటచే, వానిని కొనజాలకున్నారు. ధనమార్జిమటకు ప్రతిమానవునకు అవకాశములుగడవలెను. మన దేశమున పరిశ్రమలు క్షీణించి యుండుటచే, ప్రజలతో సభక సంఖ్యాకులు వ్యవసాయముమీదనే యాధారపడి యుండవలసివచ్చినది. చేతి పనులవలన నీవించు జనులసంఖ్య స్వల్పముగ నున్నది. కనుక నిర్వాహణత ఎక్కువగుచున్నది. దీనిని తొలగించుటకు పరిశ్రమలను వృద్ధిచేసి పనిలేనివారికి పనిగల్పింపవలెను. అట్లు చేసినచో టౌనుమువలన

భయముండదు. దేశీయపరిశ్రమలను పెంపొందించి అనేకమందికి జీవనోపాధి కల్పించుట ప్రభుత్వధర్మము. ప్రస్తుతకాలమున దేశమందీ ధర్మము నిర్వహింపబడుచున్నదా?

సహకార సంఘములు, విత్తనములు కొనుటకును:—ఎరువు వేసిభూమి బాగుచేసికొనుటకును, పనిముట్లు కొనుటకును, వ్యవసాయదారులకు ధనమనసరము కానివారు ద్రవ్యవిహీనులగుటచే పెట్టుబడి పెట్టజాలరు. కనుక పంటలు పండిన తర్వాత తీర్చికొను షద్ధతిని రైతులకు ఋణముల నిచ్చుటకు సహకారసంఘములు నెలకొల్పవలెను. పీనిని స్థాపించవలెనని 1884 సం॥ ప్రజలు కోరినపుడు ఇండియాకార్యదర్శి గారు నిరాకరించిరి. కాని కొన్ని సంవత్సరములు ఆలోచించి ఆలోచించి తుదకు సహకార సంఘములయొక్క ఉపయోగమును గ్రహించి 1904 వ సంవత్సరమున గ్రామ సహకారసంఘములు స్థాపింపనారంభించిరి. ఇప్పుడివి ప్రతిరాష్ట్రమునందును నెలకొల్పబడి కొంతవరకు ఉపయోగకరము లగుచున్నవి.

దారిద్ర్యము.

ఈ ప్రకరణమునందు మన యార్థికస్థితి ప్రస్తుత మెట్లున్నదో విచారించుము. పూర్వకాలమున భారతదేశము ప్రపంచము దన్నిదేశములకంటెను మిక్కిలి భాగ్యవంతమై, సిరిసాపదలతోను, ధనధాన్యాదులతోను తులతూగుచుండెనను విషయము “చరిత్రప్రసంగ”యను రెండవప్రకరణమున విపులముగా వ్రాయబడినది. వతఃమాన భారతవర్షముయొక్క ఆర్థికస్థితి మిక్కిలి హీనముగా నున్నది. దరిద్రదేవత దేశమందు తాండవమాడుచున్నది. మన పూర్వులెట్టి యాన్నత్యమను భవించిరో మనము చరిత్రముఖమున తెలిసికొనుచున్నాము. గాని మనప్రస్తుత దారిద్ర్యస్థితి స్వయముగ అనుభవించుచునేయున్నాము. “అనుభవపూర్వకముగ మన కెల్లరకు తెలిసియున్న విషాదకరమగు విషయమును వ్రాయనేల”యని పాఠకులు ప్రశ్నింపవచ్చును. అంగ్లపరిపాలనమునందు భారతీయులు మున్నెన్నడు నెరుగని మహాదైశ్వర్యము ననుభవించుచున్నారని ప్రభుత్వమువారును, ప్రభుత్వ పక్షపాతులును చెప్పుచుందురు. కనుక ఆర్థికవిషయములను తీసికొని మనము బ్రేజ్ఝ పరిపాలనమున అనుభవించుచున్న దైశ్వర్యమేమో చూతము.

ఈ విషయమును కనుగొనుటకు పూర్వము మనయొక్క సంగతి విచారించవలెను. భారతవర్షము ధనధాన్యాదులందు పూర్వ మెట్లున్నదో, యిప్పుడు నట్లేయున్నది. అప్పటివలె యిప్పుడును ఆహారపదార్థములు కావలసినన్ని లభించుచునేయున్నవి. కాని మనము దారిద్ర్యమును అనుభవించుచున్నాము. ఇట్లుండట విరుద్ధముగను, అస్వాభావికము గను గన్పట్టును. అయినను ఈ విపరీతపు పరిస్థితులకు కారణములు తెలిసికొనుట కష్టముకాదు. మనదేశపు భాగ్యలక్ష్మీ విదేశీయులవల

గుచున్నది. ఆంగ్లేయు లనుభవించు హిందూదేశము భాగ్యవంతమయినది. భారతీయు లనుభవించు హిందూదేశము దానిద్యోముతో కూడియున్నది. ఆ గ్ల దేశమునందుండి ఇండియాను పాలించుచున్న ఆంగ్లేయుడును, ఇండియా ప్రభుత్వముతో ఉన్నతోద్యోగములకు కలిగియున్న ఆంగ్లేయుడును, ఇండియాలో పెట్టుబడిపెట్టి వత్తాకము చేయుచున్న ఆంగ్లేయుడును, మన వస్త్రపరిశ్రమల నశింపజేసి తమవస్త్రముల నిచ్చట వ్యాపింపజేసిన లొకమైరు బట్టలవత్తాకుడగు నాంగ్లేయుడును, ఇండియాలో తేయాకు కాఫీతోటలపై లాభముతీయుచున్న ఆంగ్లేయుడును, మనదేశపు భాగ్యము ననుభవించుచున్నారు. మన మాంగ్లేయుల దయాదాక్షిణ్యములకు లోబడియుండి, స్వాతంత్ర్యవిహీనులమై, మనదేశపు భాగ్యమును మన మనుభవింపలేక దారిద్ర్యాంబుధి మునిగిపోవుచున్నాము.

ఏ దేశమందనునను మనిషి 1.కి సంవత్సరమునకు సగటున వచ్చు ఆదాయమునుబట్టి దేశమందలి పంజల యార్థికస్థితి యెట్లున్నదో తెలిసికొనవచ్చును. దేశీయుల దానిద్ర మనుభవించుచున్నారో లేక భాగ్యవంతులగుచున్నారో తెలిసికొనుట కిదియే ముఖ్యసాధనము. కర్జనుప్రభువుగారును, హ్యవిల్టన్ ప్రభువుగారును హిందూదేశమున ఒక్కొక్కని సంవత్సరాదాయము సగటున 30 రూ॥ లుండునని యంచనావేసిరి. భారతపితామహుడగు దాదాభాయి నారోజీగారుకూడ హిందువుని సంవత్సరాదాయము సగటున 30 రూపాయలని నిర్ధారణ చేసిరిగాని 20 వ శతాబ్దమున అంతకంటె తగ్గి యుండునని అభిప్రాయపడిరి. రాబడిని తెలిసికొనుట కవసరమగు సర్కారు లెక్కలన్నియు పరిశోధించినతర్వాత విలియమ్ డిగ్బిదొరగారు (1900 సం॥) భారతీయునికి సంవత్సరమునకు సగటున పా 1-2-4 (పా 16-12-0) రూ॥ బడి వచ్చుచున్నదని నిర్ధారణచేసెను. స్వల్ప సంవత్సరమున భాగ్యము

తులను మినహాయించి, ప్రజాసామాన్యముయొక్క రాబడిమాత్రమే చూచినచో, భారతీయుని సంవత్సరాదాయము సగటున పౌ 0-13-0 (రు 9-12-0) మాత్రమేయని తేలుచున్నదనికూడ వాసిరి.

ఆంగ్లపరిపాలనలో మనరాబడి మిక్కిలి తక్కువగు నుండుటయే గాక క్రమక్రమముగా క్షీణించుచున్నదనికూడ డిగ్బిగారు వెల్లిపి యున్నారు. 1850 సం॥ భారతీయునిరాబడి దినమునకు సగటున 2 అణాలయ్యుండెను. 1882 సం॥ సర్కారువారి అంచనాప్రకారము ఒక్కొక్కనికి దినమునకు సగటున $1\frac{1}{2}$ అణాలు రాబడియుండెను. 1900 సం॥ మనిషి 1-కి దినమునకు సగటున 9 పైసలకంటె తక్కువ ఆదాయము వచ్చుచుండెను. ఈ విధముగా దేశీయుల సాంత్సరాదాయ మంతకంతకు క్షీణించుచుండ, మనము దానిద్ర్య మనుభవించు చున్నామనుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది ?

మనరాబడిని గుతరదేశీయుల రాబడితో పోల్చి చూచినయెడల, మనదేశవెట్టి యధోగతియందున్నదో విశదమగును. ఈ సందర్భమున పాఠకులొక విషయము జ్ఞప్తియొందుకొందురుగాక. సస్యామలం దును, సిరిసంపదలందును భారతదేశము ప్రపంచమందలి దేశములలో నగ్రశ్రేణియందున్నది. 1900 సంవత్సరమున వివిధదేశములందును మనిషి 1-కి సంవత్సరమునకు సగటునవచ్చు ఆదాయ మీక్కింది విధ ముగ నున్నది.

(1 పౌ=15 రూ.)

సగటున	రూ. 675	ఆస్ట్రేలియా	రూ. 600
సంయుక్త రాష్ట్రములు	585	బెలియమ్	420
(ఆమెరికా)			
ఫ్రాన్సు	405	జర్మనీ	390
జపాన్	300	మొంటెనెగ్రో	250

నార్వే	300	స్విట్జర్ లెం	285
ఆస్ట్రీయా	225	స్పెయిన్	240
		ఇటలీ	180
రషియా	165	ఇండియా	రు. 16-12-0

మనదేశము విదేశములతోచేయు వాణిజ్యము నృద్ధియగుచుండుటచే, భారతీయులు భాగ్యవంతు లగుచున్నారని యొక వాదము కలదు. ఇది మిక్కిలి పొరబాటు. వాణిజ్యముచుట్టి దేశముయొక్క ఆర్థికస్థితిని నిరూపింపకూడదు. వాణిజ్య మెక్కువగ నున్నంతమాత్రమున దేశము భాగ్యవంతమైనదని చెప్పజాలము. ఆవాణిజ్యముయొక్క స్వభావముచు కొంచెము పరిశీలింపవలెను. ఒకవత్తును నూరు రూపాయల విలువగల వస్తువులను విదేశముల కెగుమలచేసినయెడల అతిమ పంపిన నూరురూపాయలేగాక దానిమీద కొంచెము లాభము కూడ నపేక్షించును. అట్లు ఎక్కువ ప్రతిఫలము వచ్చినపుడే వత్తుకము సరళమైన దగును. కనుక మనదేశమునుండి పంపిన ఎగుమతుల విలువకంటె మనదేశమునకు వచ్చు దిగుమతుల విలువ అధికముగా నుండవలెను. ఇట్లున్నపుడే మనదేశమునకు లాభము కలుగును. ఐరోపా దేశములందు ఎగుమతుల విలువకంటె దిగుమతుల విలువ అధికముగా నుండును. 1883-92 వరకున్న కాలములో ఇంగ్లాండు నందు నూటికి 32 చొ॥ నను, ఫ్రాన్సులో నూటికి 20 చొ॥నను ఎగుమతులకంటె దిగుమతులు ఎక్కువుగనుండెను. ప్రపంచజ్ఞానముగల ప్రతివాడును తాను పంపినదానికి కొంచెము లాభము కలుపుకొని ప్రతిఫలరూపముగ ఎక్కువ రావలెనని కోరునుగదా! హిందూదేశపు వాణిజ్యముచు చూచినచో, విరుద్ధముగా నున్నది. ఎగుమతుల విలువకంటె దిగుమతుల విలువ అధికముగానుండుటకుబదులుగా దిన్ని

మతులకంటె ఎగుమతులే యధికముగా నున్నవి. దీనినిబట్టి ఏమి తేలుచున్నది? మనదేశమునుండి ఏదేమిటను కొన్ని కొట్లకూపాయలు ప్రతి ఫలము లేకయే విదేశములకు పోవుచున్నవి. ఈవిధముగ ధన మేటను మహాప్రవాహముగ పోవుచుండుటచేతనే, మనకిట్టి నిర్భాగ్యదశ సంప్రాప్తమయినది.

భారతదేశ దారిద్ర్యమును నిర్ధారణచేయుట కింక ననేకనిదర్శనములు చూపవచ్చును. మనదేశములో తొమ్మిది లెక్కవగుచున్నవి. నిర్వ్యాపారత్వమువలన వేలకొలదిజనులు జీవనోపాధిలేక బాధపడుచున్నారు. మహమ్మారి విశూచి, కలరా, ఇన్ ఫ్లుయెంజా మొదలగు వ్యాధు లెక్కువగ వ్యాపించుచున్నవి. దేశీయుల ఆయుర్దాయము స్తతశీచుచున్నది. భారతీయుని యాయుర్దాయము సగటున 23 సం॥ అయియున్నది. ఆంగ్లేయుని ఆయుర్దాయము సగటున 40 సం॥లు. మరణముల సంఖ్య ఎక్కువగుచున్నది. దేశములో నూటికి 90 చొ॥ విద్యావిహీనులయి అజ్ఞానాంధకారమున మునిగి యున్నారు. ఇనన్నియు దారిద్ర్య చిహ్నములా లేక ఐశ్వర్యచిహ్నములా?

గోపాలకృష్ణ గోకేగారు 15-11-1905 తేదీని ఉపన్యసించుచు మనదేశపు దారిద్ర్యస్థితిగూర్చి యిట్లు చెప్పిరి. “ఇరువది సంవత్సరముల నుండిగల నాయనుభవమువలన ఆంగ్లేయరిపాలనలో హిందూదేశ మార్థికముగ నధోగతి పాలగుచున్నదని నేను నిశ్చయముగా జెప్పుచున్నాను. ఇండియాలో జనసామాన్య మిప్పుడు భయంకరముగ దారిద్ర్యాంబుధిని మునిగియున్నారని ప్రభుత్వోద్యోగస్థులుకూడ నెప్పుడొకొందురు. ఈవిషయమును స్పష్టీకరించుటకు గొన్ని నిదర్శనములను జూపెదను. ఆంగ్లేయుని ఆదాయము సగటున సంవత్సరమునకు సుమారు 42 పౌనులుండునని (630 రూ॥) యంచనా వేయబడినది. ప్రభుత్వపు లెక్కలప్రకారము భారతీయుని ఆదాయము సగటున

సంవత్సరమునకు సుమారు 2 పౌనుల (రు 30) ని తేలినది. పశ్చిమ
 తోవదోవగులుగాని మఱికొందఱు ప్రముఖులు వేసిన యంచనాప్రకా
 రముక నవరసు (15 రూపాయలు) కంటె కొంచమెక్కువయుండును.
 (ఆంగ్లేయుని సంవత్సరాదాయములో భారతీయునిది 30 వ వంతు
 ననులేను!). ఇంగ్లాండులో సగటున మనిషి 1-కి దిగుమతులవిలువ
 సుమారు పౌ 13 (రు 195) ఇండియాలో మనిషి 1 కి పౌ 0-5-0
 (రు 3-12-0) మాత్రమేయున్నది. ఇంగ్లాండులో పోస్టు సేవింగ్సు
 బ్యాంకులలో నాంగ్లేయులు నిలువచేసికొన్న ధనము 148,000,000
 పౌనులున్నది. ఇవిగాక ట్రస్టీసు సేవింగ్సు బ్యాంకులలో సుమారు
 52,000,000 పౌనులున్నవి. ఇంగ్లాండుకంటె నేడురెట్లెక్కువ జన
 సంఖ్యగల హిందూదేశములో పోస్టు సేవింగ్సు బ్యాంకులలో
 జనులు సంగ్రహముజేసిన ధనమిచ్చుమిచ్చు 7,000,000 పౌనులు
 మాత్రమేయున్నది. దీనిలోకూడ పదవవంతు ఐరోపియనులదై యు
 న్నది. ఇంగ్లాండులో జాయంటు స్టాకుకంపెనీలకొరకు పెట్టుబడిపెట్టిన
 ధనము 1,900,000,000 పౌనులు. ఇండియాలో 26,000,000 పౌ
 నులు మార్కెట్ ఆవిధముగ పెట్టుబడియం దుపయోగింపబడినది.
 ఈస్వల్పధనములో కూడ నధికభాగ మైరోపియనులదే. భారతీ
 యులలోనూటికెనుబదిమంది వ్యవసాయముపై నాధారపడియున్నారు.
 కాని వ్యవసాయము కీ.ణించుచున్నది. రైతులు కడునిరుపేదలగుట
 చేతను, ఋణగ్రస్తులగుటచేతను, భూమిమరమ్మతు చేయజాలకున్నారు.
 అందుచేత, సర్ జేమ్సు కెయిర్డ్ (Sir James Caird) గారు 20 సం॥ క్రిం
 దుటచెప్పినట్లు, సేవ్యమువలన భూమినిస్సారమగుచున్నది. ఫలసాయము
 తగ్గిపోవుచున్నది. ఎకరమునకు 8 లేక 9 బుషెల్సు (Bushels)
 మాత్రమే పంటచున్నది. ఇంగ్లాండులో నెకరమునకు 30 బుషెల్సు
 (Bushels) పంటపండుచున్నది. గతదినయెనిమిది సంవత్సరము

లలోను సంభవించిన కఠినతలన వ్యవసాయదారులకు (విచారణ సంఘమువారి లెక్కప్రకారము) 300 కోట్లరూప్యముల విలువగలపంటయు పశువులును నష్టమయినవి. సర్ విలియమ్ హంటరుగారి (Sir William Hunter) యభిప్రాయానుసారము నాలుగుకోట్ల భారతీయులు ఒంటిపూటచూత్రమే భుజించుచున్నారు. (Sir Charles Elliot) సర్ ఛార్లెస్ యిలియట్ గారి యంచనాప్రకారము 7 కోట్ల భారతీయులు కడుపురాడ భుజించుచున్న నెట్టినిద్రుల సంవత్సరము నందొక్కసారియైన నెఱుగరు. హిందువులదారిద్ర్య మిట్టిమర్భరా స్థయగుచున్నది. .... ఇంటియకాదు. ఇట్టివిషాదకరమగు పరిస్థితులునానాకి వృద్ధిపొందుచున్నవనుటకు నిదర్శనములు బెక్కుకలస్త. కఠినతలు మిక్కిలి తరచుగావచ్చుచున్నవి. దేశమంతటను వ్యాపించుచున్నవి. నీనికిదోడు మహమ్మారి దేశమున జెలరేగుచున్నది.....19 వ శతాబ్దమున కడపటి పదిసంవత్సరములలో గొన్నిపరగణాలయందు జనసంఖ్య వృద్ధిగాకుండ నిలుకడగా నున్నది. కొన్నిప్రాంతములలో క్షీణించినది. దేశమునందలి మరణముల సంఖ్య గమనించినచో నీవిషయము సందేహ రహితమగును గడచిన 20 సంవత్సరములను దీసికొని, యీకాలమునందు హిందూదేశమందును, ఇంగ్లాండునందును మరణసంఖ్య ఎట్లున్నదోచూతము. ఈకాలమును నాలుగుభాగములుగా విభజించి, ప్రతియందు వత్సరములలోను మరణములు రెండుదేశములలో నెట్లుండెనో పరిశీలించుట ఏమి తేలుచున్నది? మొదటి అయిదుసంవత్సరములలోను ఇండియాలో సంవత్సరమునకు సగటున 1000. 1-కి 24 లేక 25 మందిచనిపోయిరి. ఇంగ్లాండులో వెయ్యికి 20 మందిమాత్రమే మరణించిరి. రెండవ అయిదు సంవత్సరములలోను ఇండియాలో మరణసంఖ్య వెయ్యికి 25 నుండి 32 వరకు నెక్కువయ్యెను. ఇంగ్లాండులో, జాగ్రత్తపడినందున,

మరణముల సంఖ్య 20 నుండి 19 లేక 18 వరకు తగ్గెను. మూడవ అయిదు సంవత్సరములలోను ఇండియాలో వెయ్యింటికి మరణములు 28 నుండి 30 వరకు హెచ్చెను. ఇంగ్లండులో 18 నుండి 17 వరకు తగ్గెను. చివర భాగమున నిండియాలో మరణసంఖ్య ఇంకను హెచ్చెను. 30 నుండి 32 అయ్యెను. ఇంగ్లండులో నింకను తగ్గిపోయెను. 17 నుండి 16 కంటెను తగ్గిపోయెను. కడపటి సంవత్సరములో స్టాటిస్టికల్ అబ్స్ట్రాక్టు. (Statistical Abstract) ప్రకారము ఇండియాలో వెయ్యికి 35 చొ॥ మరణములుండెను. ఈవిధముగ సిరువది సంవత్సరముల కాలములో ఇంగ్లండులో మరణసంఖ్య తగ్గిపోవుచుండగా, ఇండియాలో వెయ్యికి 10 చొప్పున ఎక్కువయినది. అనగా 30 కోట్లజనసంఖ్యమీద 20 సం॥ పూర్వముకంటె, ఇప్పుడేటేట 30 ల కంటె జనులధికముగా చనిపోవుచున్నారు. నిశ్చయముగ ఈవిషాదకరముగు స్థితిభయదావహము. ఈభయంకరముగు స్థితి కెవరు బాధ్యులో మీరే (ఆంగ్లేయులే) యోజింపుడు. హిందూదేశాధికస్థితినిగూర్చి యంతకంటె మరేమియు చెప్పనవసరములేదని తలచెదను.”

లెఫ్టినెంటు గవర్నరు పనిచేసిన సర్ ఛార్లెస్ ఇలియట్ (Sir Charles Eliodt) గారు హిందువుల యార్థిక స్థితినిగూర్చి యిట్లు వ్రాసిరి. “వ్యవస్థాయదారులలో సగముమంది సంవత్సరాదినుండి సంవత్సరాంతమువరకు నొక్కసారియైనను కడుపునిండ భుంజించుట యనకట్టిదో యెరుగరని చెప్పుట కెంతమాత్రము సందేహించను.”

1880 సంవత్సరమున సర్ విలియమ్ హంటరు (Sir William Hunter) గారిట్లు వ్రాసిరి “ఇండియాలో 4 కోట్లమంది జనులు ఆహారము కావలసినంత లేకయే జీవింపవలసిన వారగుచున్నారు.”

హంటరుగారు వ్రాసిన తరువాత 20 సంవత్సరములకు 1900 సం॥ మన విలియమ్ షిప్లీగారు భారతీయుల దుస్థితి దాక్షిణ్యమును

గూర్చి కోట్లవాసిరి. “సర్ విలియమ్ హంటరుగారు వ్రాసిన నాటికంటె ఇప్పుడు హిందూదేశముయొక్క జనసంఖ్య 3 కోట్లు వృద్ధియైనది. ఈలోపల నీదేశముయొక్క ఆదాయము చాల క్షీణించినది. అందుచే 1880 సంవత్సరముననే 4 కోట్ల ప్రజలకు పూర్తియగు ఆహారములేని సమస్యమున నూతనముగ వృద్ధియైన ఈ 3 కోట్లమందికిని ఆహారము అసలే యుండజాలదనుట స్పష్టము. కావున 20 వ శతాబ్దారంభమున నిరంతరముద్భాదాపీడితులగు భారతీయులసంఖ్య $4,00,00,000 + 3,00,00,000 = 7,00,00,000$ ఉండును.”

ఐరోపియన్ మతప్రచారకుడగు రివరెండు సి. హెచ్. మెక్ ఫర్లేనుగారు (Rev. Ch. Mecferlane) హిందువుల నిర్భాగ్యస్థితి నిట్లు వర్ణించిరి. “ఆహారము లేకుండుటచే సంభవించు నుపవాసములు, మరణములయొక్క విషాదచరిత్రయు నింకను చెప్పజాలము. కానిప్రజలు రెండుమూడురోజుల కొకసారి మాత్రమే భోజనముచేసి బ్రతుకుచు న్నారు. ఇండియాలో నిరుపేదలగు జనులీయవస్థ కెల్లప్పుడు సిద్ధపడి యుండును. “రెండురోజుల కొకసారి భోజనము దొరకిన యెడల మేమిం కేమియు కోరము” అని మాత్రైస్తవులలో నొకడు చెప్పెను. నేను మతప్రచారము చేయుచున్నపు డొకసారి మూడువందలమందిని యొక చోటచేర్చి వారికెంతెంత రాబడివచ్చుచున్నదో పరీక్షించితిని. సగటున ఒక్కొక్కని రాబడి దినమునకు ఒకఅణాకంటె తక్కువయియుండెను. ఒకపూటతెనియు నొకపూటతెనకయు జీవనముచేయుచున్న యీప్రజలు కొన్నిరోజులు కూలిపని మానివేసినచో తిండిలేక మాడవలసినవార గుదురు. సకాలములో తగుసహాయము లేనియెడల కఠినవచ్చినపుడు లక్షలకొలది జనులు మౌమదేవత నోటబడుదురు.”

హ్యారింగటన్ దొరగారు “ఆయోధ్యవిషయములు” అనుశీర్షికక్రింద పయనీయర్ పత్రికలో (Poinier) నిట్లువ్రాసిరి.

“ప్రజలలో సుమారు నూటికి 60 మంది గర్భదార్ద్రమున మునిగియున్నారు. గ్రామము కూలిచేసి తిండి పోషించుకూడ కుటుంబ పోషణార్థము వినియోగింపనియెడల కొంతమంది తిండిలేక బాధపడవలసి యుండెడివారు”

“కర్షకుల ఋణగ్రస్తతకు సంబంధించిన విషయములన్నియు చక్కగా పరిశీలించిన తర్వాత హిందూదేశమునందు పెక్కుమంది కడుపునిండ తిండిలేక బాధపడుచున్నారను విభిన్నాయము యదార్థమని నానమ్మకము.”

1874-75 సంవత్సరపు మోరల్ అండ్ మెటీరియల్ ప్రోగ్రెస్ ఆఫ్ ఇండియా (Moral and material Progress of India) యను గ్రంథమునాదిట్లు వాయబడెను. “వంగదేశపు రఘుతుల విషాదకరమగు స్థితినిగూర్చి కలకత్తా మతప్రచారకసభ గారు ప్రసంగించి యుండిరి. సాధారణముగా జీవనమునకు ముఖ్య సరములగు నస్తువులులేక వారు పలువిధముల బాధపడుచున్నట్లు నిదర్శనములకలవు..... పశ్చిమోత్తరపరగణాలలోకాఝిగులకూలి యీశ తాబ్రాంభమున నెట్లుండెనో యిప్పుడుకూడ నట్లేయున్నది. పన్ను చెల్లించిన తర్వాత రైతునకు జీవించుటకు సరిగల ద్రవ్యమతమ పడినా పట్టిన కెంతమాత్రము తుల్యముగాను.....పెక్కుమంది కొనక కరమగునట్టియు కడుపునొప్పి పుట్టి గుఱియు, సుతకబియ్యన పని జీవించుచున్నారు.....వ్యవసాయమునందభివృద్ధి కలుగక పంటకుగల కారణములలో రైతుల మొక్క గర్భదార్ద్రమొకటి!”

1883 న సర్ జె. యస్. కాటన్ గారు (J. S. Cotton.)

ట్లు వాసిరి:

“బ్రిటిషు పరిపాలనము జనాభివృద్ధికి నోడ్పుడినను దీనియందు దేశ మార్ధికాభివృద్ధి గాచుటలేదు. అట్టియభివృద్ధికి రెండుమార్గములు గలవు—నిమ్మజాతులకు తమజీవనము కలుగజేయుటకంటి. జనసామా

స్వము వ్యవసాయముమీదమాత్రం మాధారపడి యుండునట్లుచేయక
యితరవృత్తులు నెలకొలుపుట రెండవది—ఈరెండుపనులుగావ
జరుగలేదు. నిమ్మజాతులస్థితి బ్రిటిషు పరిపాలనమునందు మిక్కిలియధో
గతియందున్నదని పెద్దలందరు నొప్పుకొని యున్నారు.

1883 సంవత్సరమున హెచ్. యమ్. హిన్డమనుగారు. (H.M.
Hyndman) తమ “ఇండియామొక్క దివాలా”యను గ్రంథమున
“హిందూదేశపు ప్రజలు నానాటికి కడుదరిద్రులగుచున్నారనియు,
పన్నులు మిక్కిలి దుర్భరముగనున్న వనియు, ప్రతికఠినును దారిద్ర్య
మునెక్కున చేయుచున్నదనియు ఖామములు మిగుల తఱచుగా వచ్చు
చున్నవనియు, వాణిజ్యమందధిక భాగము దేశదారిద్ర్యమును, కూర
మగు పన్నుల పద్ధతిని మాత్రమే సూచించుచున్నదనియు, అంగక్రమ
ముతో నిర్మింపబడిన విదేశీయ ప్రభుత్వమే దేశమునకు భయంకరమగు
శవ్వమును కలిగించుచున్నదనియు” వ్రాసియున్నారు.

1893 సం॥ లో పయనియర్ (Pioneer) పత్రిక యిట్లువ్రాసెను.
“ఆంగ్ల పరిపాలనమునొనర్చు హిందూదేశమున యిచ్చుమిచ్చుగ 10
కోట్ల జనులత్యంతమున దారిద్ర్య మనుభవించుచున్నారని తేలుచు
న్నది.” “నిజముగా 15 సంవత్సరములనుండి హిందూదేశము నిరంతర
మగు ఖామముచే పీడింపబడుచున్నది”

1893 లో నీపత్రికయారు చాక్లేపముగ ప్రకటింపబడిన గ్రిం
సన్ (Grierson) గారి రెక్కలిట్లు తెలుపుచున్నవి.

“కార్మికజనులందరును, కర్షకులందఱును, పారిశ్రామికులందఱును
నూటికి 10 వంతును అనగా మొత్తపు జనసంఖ్యలో నూటికి 45 మందికి
పరితృప్తిక నన్నవస్త్రములు లేకుండెను. దీనినిబట్టి బ్రిటిషు యిండి
యాలో సుమారు 10 కోట్లమంది జనులు దుర్భరమగు దారిద్ర్య
మనుభవించుచున్నారని తేలుచున్నది.”

1902 సం॥ లో ఒక ఆమెరికా దేశపు మతప్రచారకుడు దక్షిణ హిందూస్థానమునుండి యిట్లు వ్రాసెను (Digby)

“క్రిందటి సంవత్సరము 1901 సెప్టెంబరులో నేను ఇండియాలో చేసిన మూడువారముల పర్యటనమువలన ఆదేశస్థితి విషయమై నాకు చాలననుభవము కలిగినది. నా డేరాచుట్టును రాత్రింబవళ్ళు జనులు మూగుచుండెడివారు. ఒక్కవాక్యముమాత్రము నింతరము నాచెవులు గడియలు పడునట్లు వినిపించుచుండెడిది. “మేము తిండిలేక చచ్చిపోవుచున్నాము.” వారు రెండులేక మూడురోజులకొకసారి మాత్రమే భుజించిజీవించుచున్నారు. నేనొకసారి మూడునందలమంది జనుల ఆదాయములనుగూర్చి జాగ్రత్తగ విచారించి ఒక్కొక్కని రాబడి రోజుకు సగటున ఒక పార్తిగు (31 పైసలు)కు తక్కువగనుండెనని తెలిసికొంటిని.

నారుసరిగ జీవించుటలేదు. ప్రాణము నిలబెట్టుకొనుచున్నారు. ఇట్టి జనుల గుడిసెలమధ్య నేనుంటిని. ఈపరిస్థితులు కలవనుపేరుతో వాడబడుటలేదు. భగవంతునిసాక్షిగ ఇదికలవే కానిచో, మఱేమి? హిందూదేశములో మిక్కిలి నిరుపేదలయొక్క అమితమగు దార్శిద్యమును తిలకించినచో అసాధారణమగు పరిస్థితులు గోచరించును. వికాసముగలుగునను నాశయేలేక జీవితము సంకుచితమై, మిక్కిలి దుర్భరమైయుండెను. ఆరుగురుగల కుటుంబముయొక్క గృహము, సామాను, వంటపాత్రలు, దుస్తులు, మొదలగు పరికరములన్నియు 30 రూపాయలకంటె తక్కువ విలువగలిగియుండెను. అట్టికుటుంబములో ఒక్కొక్కని ఆదాయము నెలకు సగటున రు 1-8-0 కు మించదు. సాధారణముగ రు 0-12-0 కంటె కొంచెమధికముగ నుండును. కావున యీరాబడిలో కొంతభాగమయినను జ్ఞాన సంపాదనమునకును, శరీరభ్రతకును, గృహపరిశుద్ధ్యమునకు నుపయోగింప బడదని చెప్పవచ్చును.”

ఓవరెండుడాక్టరు సండర్ లండుగారు (Rev. Dr. Sunderland). భారతదేశ టౌమములనుగూర్చి వ్రాయుచు నిట్లు నుడివిరి.

“హిందూదేశమును నావలె, స్వయముగా జూచినగాని, యచ్చట దారిద్ర్యమెట్లున్నదో యూహింపజాలరు.....కష్టకాలమున జీవించుటకు రైతేమియు నిలువజేసికొనజాలకున్నాడనుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది?.....మహమ్మారి చేయుచున్న ప్రజానాశనమునకు దేశమునందలి మహాదారిద్ర్యమే ముఖ్యకారణము. ఈరోగమునలన కలుగుచున్న ప్రజానష్టము భయంకరముగ నున్నది. 1901 సం॥లో 272,000 మరణములుండెను. 1902 సం॥లో 500,000 ప్రాణములు నష్టమయ్యెను. 1903 సం॥లో 800,000 మందిజనులు పరలోక గతులయిరి. 1904 లో 1000,000 కంటె నెక్కువమంది కాలము చేసిరి. ఆవ్యాధినిరాంతకముగ చెలరేగుచున్నది. తిండిలేకపోవుటవలన హరిజనలో రక్తము క్షీణించి దుర్బలత్వము హెచ్చుచున్నది. ఈదారిద్ర్యావస్థయొక్క కాలముండనో సంతకాలమును మహమ్మారి రోగమును నిరోధించుట కవకాశము కాన్పింపదు. ఇండియాలో టౌమములు వచ్చుటకు మూలకారణము, నర్సములు లేకపోవుటకాదు; జనసాఖ్య ఎక్కువగుచుండుటయుకాదు. అమితము, గర్హ్యము, భయంకరమునైన దారిద్ర్యమే నిజమగుకారణము”

1903 సం॥మునసర్ రాబర్టుగిఫ్ఫెన్ గారు (Sir Robert giffen) ఇంగ్లాండు ఇండియాదేశముల యార్థికస్థితులు పోల్చుచు నిట్లుచెప్పిరి. “హిందూదేశములో 30 కోట్లమంది జనులకు సంవత్సరమున కెంతదాయము వచ్చునో అంతధనమును 4 కోట్ల 20 లక్షల ఆంగ్లేయులు తినుటకు, త్రాగుటకు మాత్రమే ఖర్చుచేయుచున్నారు. దీనినిబట్టి చూచినచో, ఇంగ్లాండు, వలసరాష్ట్రములకును, హిందూదేశమునకును ఆర్థికస్థితియందెంత వ్యత్యాస ముండవలయునోకదా!”

విల్ఫ్రెడు స్కా-వెన్ బ్లంట్ గారు (Wilfred Scawen Blunt) తమ “ఇండియా అండర్ లార్డు డిఫెన్స్” అనుగ్రంథమున (1909) నిట్లు వ్రాసిరి.

“హిందూదేశములో ప్రయాణముచేయుట కలవడిన ప్రతిమను జునికిని, హైదరాబాద్ లెంతులెంతనిరుపేదలో, తెలియకమానదు. ఈవిషయమును తెలిసికొనుటకు దేశమునందున్న వైరుమార్గముల వెంబడి ప్రయాణముచేసిన చాలును. రైలు దిగనవసరముకూడలేదు. నేను దర్శించిన ప్రతీగ్రామమందును, దుర్భరమగు పన్నులనుగూర్చియు, పన్నులు ఎక్కువచేయబడుటను గూర్చియు, విధానము పక్షపాత పూరితమయి యుండుటను గూర్చియు, అరణ్య శాసనములను గూర్చియు, పశువులసంఖ్య తీసికొనుటను గూర్చియు, ఉప్పుపన్నువలన సంభవించుచున్న యధోగతినిగూర్చియు, సర్వసామాన్యమగు ఋణగ్రస్తతన గూర్చియు మొట్టమొదట వినియున్నాను.”

మఱియొక తావునందెట్లు వ్రాసిరి. “హిందూదేశమున కటవులు పూర్వముకంటె భీకరముగనుండి మిక్కిలితఱచుగ వచ్చుచున్నవి. కర్షకుల దార్శిద్య మెక్కువగుచున్నది; వారధికముగ ఋణములపాలగుచున్నారు; వారి నిరాశ నివార్యమగుచున్నది. భూమిపన్నును నిరంతరము హెచ్చుచేయునట్టి పద్ధతి మార్పు చెందలేదు. ఉప్పుపన్ను కొంచెము తగ్గిపబడినను బీదజనుల నింకను బాధించుచున్నది. ఉపవాదము, దానివలన వచ్చు నంటువ్యాధులు సధికవిస్తీర్ణము వ్యాపించుచున్నవి. ప్రపంచమునందండరికమును దక్షిణహిందూదేశపు రయుతు ఇప్పటికిని మిక్కిలి పేదవాడుగ నున్నాడు. దేశీయ పరిశ్రమల యభివృద్ధి సుకుచేయక ఆంగ్లేయ వర్తక వ్యాపారమున కనుకూలముగనున్న యార్థికవిధాన మిసుమంతయు మార్పుచెందలేక. ఇరువదియైదు సంవత్సరముల పూర్వము కంటె ఇప్పుడు దేశస్థితి మిక్కిలి అద్భాసముగ నున్నది. ఏదెట్లున్నను

దేశమునందు మానవదార్ధములు విదేశస్థుల పాలనచున్నవి. మాహా
తామములు, మాహామూర్తిరంగములు, సర్వసామాన్యముగు ఋణగ్రస్తత
మొలగు నాశము లసత్యములని హిందూదేశస్వర్థస్థితిని భ్రావణరచు
టకు తయారుచేయుబడిన సర్కారు లెక్కలేవియు, ర్థావణచేయజాలవు.”

మఱియొక సందర్భమున రైతులస్థితినిగూర్చి వాఁయుచు నిట్లు
చెప్పియున్నారు.

“రైతునకు దార్దన్యము వలన మరణభయములేకుండ మనము
రక్షించుచున్నాము. కాని యుద్ధోపద్రవమువలని మరణభయముచు వృ
ద్ధిపొందించుచున్నామని తలంచెదను.”

ఇంగ్లండులో క్లౌక్ సక్షనాయకుడగు జె. ర్యామ్సే మాక్డొ
నాల్ గారు (Mr. J. Ramsay Macdonald) తమ “ఎవేకెనింగు
ఆఫ్ ఇండియా” (Awakening of India) చుచుగ్రంథమున 1910
సం॥ లో హైదరుల చూర్ధికస్థితినిగూర్చి యిట్లు వాసిరి. “హిందూదేశ
ములో నాలుగుకోట్లజను లాహారము చాలిన నే జీవించుచున్నారని
సర్ విలియామ్ హాటసుగారుచెప్పిరి. వ్యవసాయదారులలో సగము
మరిది సావత్సరాదిచూడఁ జూచురాతము నడవ నెక్కువైన కడుపువిండ
భుజించి యెరుగరని సాచార్లక్ ఇలియట్ గారు నానా వేసిరి. హిందూ
దేశములో చూచుకోక నాలుగుకోట్ల క్షుణ్ణులుగాను రోజునకు 3
అణాలకు విచ్చరి చూచాయమునో జీవించుచున్నవి. హిందూదేశ
ము చాంద్ర్యమునుభవించుచున్నదను విషయము ఊహామాత్రమేకాదు.
అది యదార్థముగు విషయము”

కలఁతా విశ్వవిద్యాలయమున ఆర్థశాస్త్రమునందు మింటో
ప్రొఫెసరుగనున్న మనహార్ లాల్. బి. ఏ. (కేబ్రిడ్జి) గారు మన
దారిద్ర్యమునుగూర్చి యిట్లువాసిరి,

“దార్శిద్యము, నమలివేయుచున్న దార్శిద్యము మన యార్థిక జీవితమందును, నందుచే మన జాతీయ పరిస్థితులందును, చాలముఖ్యము గు సమస్యగనున్నది. మనదేశమందలి జనసామాన్యములోనున్న యజ్ఞాన విద్యారాహిత్యముల కంటెను ఈదార్శిద్యము నాయభిప్రాయములో నెక్కువ ప్రాముఖ్యమయిన విషయము. ఈదార్శిద్యమువలననే మన మువ్యాధులకును, అంటువ్యాధులకును, కఱవలసినను, మహమ్మారికిని, గుళియగుచున్నాము. ఇది జాత్యభివృద్ధికి ప్రతిబంధకముగనున్నది.”

11. వ. ప్రకరణము.

పన్నులు; అవియెట్లు వినియోగింపబడుచున్నవి.

ఏదేశమందైనను ప్రజలయార్థి కస్థితి పరిపాలనా విధానము ననుసరించియుండును. ప్రజలక్షేమమునే పరమావధిగ నెంచి రాజు పరిపాలించినయెడల జనులు భౌగ్యవంతులుగను నైశ్వర్యవంతులుగను నుండురు. పాలితులనుండి పన్నులరూపమున వసూలుచేసిన ద్రవ్యమును ప్రజోపయోగార్థము వ్యయపఱచుట పాలకవర్గముయొక్క విధ్యుక్తధర్మము. సూర్యుడు సముద్ర నదీతటాకాదిజలాకరములనుండి నీటి నాకర్షించి యా నీటినిదిరిగి నర్మరూపమున బ్రసాదించి యెట్లుభూమిని సారవంతముగ జేయుచున్నాడో అట్లే రాజుకూడ ప్రజలనుండి పన్నులుగ్రహించి వానిని ప్రజోపయోగమున కే నెచ్చింపవలెను. ఏదేశమనందు వసూలైన ధనమూ దేశముననే వ్యయపరుపవలెను. ఒకదేశమునుండి అన్యదేశమునకు ధనము ప్రతిఫలములేకయే తరలిపోయినచో, యాదేశమును దర్శింపదేవలె యావహించునని వేరెచెప్పనక్కఱలేదు. మఱియు ప్రభుత్వ మాధనమును జనోపయోగములగు కార్యములందు, వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు, ఆరోగ్యము, విద్య, జలాధారనిర్మాణములు, మొదలగువాని కొంతై వినియోగింపవలెను. అట్లుచేసినపుడే ప్రజలు ధనవంతులుగను, విద్యావంతులుగనునుండి. జీవయాత్రను జయప్రదముగ నిర్వహింపగలరు.

ఈవిషయమును గుర్తెఱిగియే రాజనీతిశాస్త్రజ్ఞులు పన్నులు వసూలుచేయునధికారమును, అవి ఖర్చుపెట్టునధికారమును ప్రజలచేతులలోనుండవలెనని వక్కాణించియున్నారు. ప్రజాప్రతినిధులే పన్నులువసూలుచేసి వ్యయపఱచునధికారము గల్గియుండవలెను. “ప్రజాప్రతినిధ్యములేనిదే పన్నులు వసూలుచేయరాదు.”నునది (No taxation without representation) రాజనీతిశాస్త్రమునకు ముఖ్యమగు

సూత్రము. ఈసిద్ధాంతము సభ్యదేశములందెల్ల యాచరణముననున్నది. అమెరికా, యింగ్లాండు, ఫ్రాన్సు మొదలగు దేశములలో, ప్రజలచే నెన్నుకొనబడి, వారికుత్తరవాసులుగ ప్రతినిధులే యిట్టియధికారమును గల్గియున్నారు.

కాని భారతదేశమున మాత్రము ప్రజాసమ్మతముతో పన్నుల విధింపవలెననియు, ప్రజలసమ్మతిపై వానిని ఖర్చుపెట్టవలయుననియెడి సిద్ధాంతమునకు తాత్రలేదు. దీనికి కారణమిచ్చట బాధ్యతాయుత పరిపాలనము లేకపోవుటయే! నేను హిందూదేశమున పరిపాలనమొనర్చుచున్న ప్రభుత్వముయొక్క దృష్టిసదా ఆంగ్లదేశమువైపునకే మరలియుండును. విత్తైఫు సావనుబ్లంట్ (Wilfred Scaven Blunt) నుడివిశట్లు పన్నులుచెల్లించెడు ప్రజలక్షేమమరయక పూర్వము ప్రభుత్వమును రెండువిషయము లాకర్షించుచున్నవి. 1 ఇండియాప్రభుత్వముయొక్క వివిధశాఖలందు పనిచేయుచున్న ఆంగ్లేయుల వేతనములు; 2 ఆంగ్లేయవర్తకుల లాభములు. ఈకారణమున, ప్రతిఫలములేకయే యింగ్లాండునకు పోవుచున్న ధనస్సనాహమునుగూర్చి యిదివఱకే వ్రాసియున్నాము. ఆంగ్లేయులచే నిండియున్న, సిపిలు, మిలిటరీ డిపార్టుమెంట్లకును, సామ్రాజ్యరక్షణార్థమై యుంచబడిన సైన్యమునకును, ఆంగ్లవర్తకుల కుపయుక్తములగు రైల్వేలకును, ధనము—ప్రజలనుండి వసూలుచేసినధనముతో నవిచభాగము—వెచ్చింపబడుచున్నది. నీటిపారుదల (ఇరిగేషను) పరిశుభ్రత, విద్య మొదలగు ప్రజోపయోగకార్యములకు స్వల్పభాగము వెచ్చింపబడుచున్నది. ప్రభుత్వముయొక్క ఆదామవ్యయముల పరిశీలించినచో నీవిషయము మఱింతస్పష్టముకాగలదు.

ప్రభుత్వాదాయములను, విమర్శించుటకు పూర్వముక్కడంగతిని గుఱింపవలెను. అన్యదేశములకంటె మనదేశమునపన్నులు, తేలి

కగానున్న నని ప్రభుత్వమువారచుచుండురు. ఈవాక్యమందలి క్కువము నటయనలసియున్నది. పన్నులు తేలికగనున్నవో లేక, దుర్భరముగను న్నవో పన్నులు చెల్లించెడి ప్రతిభారతీయులకును అనుభవసిద్ధముగ తెలిసినవిషయమే. హిందూదేశమును జూడవచ్చినకొందఱు విదేశీయు లుగూడ నిచ్చట విధింపబడుచున్నంత భూమిపన్నితరదేశములవెచ్చ టను విధింపబడుటలేదని వ్రాసియున్నారు. భారతపితామహుడగు దాదాభాయి నౌరోజీగారి విషయమునెట్లు స్పష్టపఱచియున్నారు. (Poverty & Un-British Rule in India P. 221.) ఇంగ్లాండుదేశ మున, జాతియొక్క మొత్తపుటాదాయము పౌ 800,000,000 లు. దీనినుండి పరిపాలనముకొరకు ప్రభుత్వము పౌ 70,000,000లను నసూ లుచేయుచున్నది. అనగా జాతీయాదాయమున నూటికి 8.2 చొ॥ ప్రభు త్వముగ్రహించుచున్నది. సునస్పరమునకు పౌ 30కు లాదాయమువచ్చు ఆంగ్లేయుడు పౌ 2½ నులను పరిపాలనా నిర్వహణమునకు చెల్లించుచు న్నాడు. హిందూదేశమున జాతియొక్క మొత్తపుటాదాయము పౌ 340,000,000 నులు. ప్రభుత్వము స్వీకరింపు మొత్తము : పౌ 50,000,000, అనగా నూటికి 15 చొ॥ యగుచున్నది. 40 షిల్లింగులు (రూ 30 లు) మాత్రమే యాదాయముగాగల్గిన ప్రతిభారతీయుడును ప్రభుత్వమునకు 6 షిల్లింగులు (రూ 4-8-0) చెల్లించుచున్నాడు. పౌ 30 కు లాదాయముగలవాడు. పౌ 2½ నులను చెల్లించుటకంటె, రూ 30 లాదాయము గల్గినమనుష్యుడు రూ 4½ లను చెల్లించుట మిక్కిలికష్ట తరమునుసంగతి వేఱుగజెప్పనవసరములేక. సువత్సరాదాయ ముల తిలకించినచో, భారతీయునిరాబడి, ఆంగ్లేయునిరాబడిలో 13 వ వంతుమాత్రమేయున్నది. ఐనను ఆంగ్లేయుడు తనయాదాయమున నూటికి 8½ చొ॥ మాత్రము ప్రభుత్వమునకు చెల్లించుచుండగా, అట్టి కార్యమునకే, హైందవుడు. తనయాదాయములో నూటికి 15 చొ॥ యిచ్చుచున్నాడు.

హిందూదేశమున పన్నులు తేలికగనున్నవా?

కేంద్రప్రభుత్వమును. రాష్ట్రప్రభుత్వములును కలిసి, మొత్తము ఇండియాగవర్నమెంటుయొక్క ఆదాయవ్యయముల దెల్పుపట్టిక. నిట వ్రాయుచున్నాము.

1919-20 వ సం॥ము. (Revised Estimates)

ఆదాయము.	లక్షల రూపా యలు	వ్యయము.	లక్షల రూపా యలు
భూమిస్తు	33,09	పన్నులనసూచనకు	18,12
వల్లమందు	4,49	వడ్డీ (ఇండియాబుణమునకు)	13,40
ఉప్పు	5,70	పోస్టు టెలిగ్రాపులు	7,09
స్టాపులు	10,84	టంకశాల (Mint)	51
ఉత్పత్తిపన్ను Excise.	19,08	సివిలు శాఖవ్యయము	38,73
ఎగుమతి దిగుమతిపన్నులు	22,38	చిల్లరసివిలు ఖర్చులు	9,85
రాబడిపన్ను	23,41	హోమనివారణము	1,84
ఇతర భావతులు	5,51	రైల్వేలు; వడ్డీ; గుత్తర	21,88
వడ్డీ	6,38	ఖర్చులు	
పోస్టు; టెలిగ్రాములు	8,99	జలాధారములు (ఇరిగి	6,33
టంకశాల (Mint)	2,50	శేష)	
సివిలు శాఖలో రాబడి	3,23	ఇతరప్రభుత్వ నిర్మాణ	10,29
రైల్వేలు	32,41	ములు	
జలాధారములు Irrigation	8,77	సైనికవ్యయము	88,18
ఇతరప్రభుత్వ నిర్మాణములు.	55	మొత్తమువ్యయము	216,25
సైన్యశాఖ రాబడి	2,65	నికరపు ప్రోవిన్షియల్	8
చిల్లరవిషయములు.	2,79	సరఫ్లనులు	
మొత్తము ఆదాయము	191,57	మొత్తము వ్యయము	216,33
లోటు (Deficit)	21,55		

భూమిశిస్తు.

ప్రభుత్వాదాయములో నేలపన్ను ముఖ్యమైనది. దీనివలన ప్రభుత్వమునకు విశేషధనము వచ్చుచున్నది. స్వదేశ స స్థానాధీశులు చెల్లించుకొన్నమునూడ, నీపన్నుకిందనే చేర్చబడుచున్నది. ఈపన్నును చెల్లించునది కృషివలులని వేఱుగఁ చెప్పసక్కరలేదు. హిందూదేశమున, భూమిశిస్తు నిర్ణయములు శాశ్వతమైనవి కావు. బొగాకాదేశమున, చెన్నరాజధానిలో నాల్గవభాగమును, సంయుక్తపరగణాలలో స్వల్పభాగమునుమాత్రము శాశ్వతనిర్ణయము కలిగియున్నవి. ఈప్రదేశములలో, నేలపన్నును వృద్ధిచేయుటకు నీలులేదు. అందుచే నచ్చటిప్రజలు న్యవసాయమును వృద్ధిచేసి ధనాశ్శయలైరి. బొబాయి, సింఘు, మధ్యపరగణాలు, మదరాసు రాష్ట్రములందు 'రైతువారీ' పద్ధతినెలకొల్పబడియున్నది. ఈప్రదేశములందు 20 సంవత్సరములకుగాని, 30 సంవత్సరములకుగాని, భూమిశిస్తునిర్ణయములు మార్పునొందు చుండును. మళ్ళీయు పునర్నిర్ణయములలో, నేలపన్ను హెచ్చుచుండును. కావున నీపద్ధతి ప్రభుత్వమునకు మిగుల లాభకరమైనదని చెప్పవచ్చును. భూమిశిస్తు వలన ప్రభుత్వమునకు చేకూరెడు ఆదాయము, నూటికి 47 పాళ్ళు రైతు వారీపద్ధతి గల్గిన భూములనుండియు, మిగిలిన 53 పాళ్ళను, జమీందారీ, మహల్వారీ, పద్ధతులుగల భూమినుండియు వచ్చుచున్నది. రైతు వారీపద్ధతిలో తఱచుగా మార్పు జరుగుచుండుటచే, బొబాయి, మదరాసు, మధ్యపరగణాలు, సంయుక్తపరగణాలలో, నేలపన్ను విధముగవృద్ధియైనది.

1893-94 వ సం॥ము. ఈ రాష్ట్రములవలని భూమిపన్ను: 14 కోట్ల 40 లక్షల రూపాయలు.

03-04

...

... 15 కోట్ల 40 లక్షల రూపాయలు.

10 సం॥లలో, 1 కోటిరూపాయలు హెచ్చినది.

‘భూమిశిస్తు’ నుగూర్చి వేటొక ప్రకరణము వ్రాయబడి యుండుట చే నిటవిస్తరించుట యనవసరము.

నల్లమందు.

నల్లమందు నీదేశమున (తయారు చేయుటకును,) నమ్ముటకును, విదేశముల కెగుమతి చేయుటకునుగూడ ప్రభుత్వమువారికి గుత్తకలదు. గుత్తయగుటచే, సర్కారువారు నిర్ణయించిన ధరలకే, నల్లమందుమ్మ బడును. 16 సం॥లకు పూర్వము నల్లమందుపై సర్కారునకు దాదాపు 7 కోట్ల రూపాయలదాయము వచ్చుచుండెడిది. 415 కోట్ల రూపాయలు విలువగల నల్లమందును చీనాదేశము వాకొక్కరే దిగుమతి చేసికొనెడివారు. కొద్దిసంవత్సరముల క్రిందట (1907 వ సం॥లో) చీనావారు నల్లమందుతినుటను మానివేయుటకు నిశ్చయించిరి. వీరితోప్రభుత్వము 1909, 1911. సం॥లలో చేసికొనిన యొడంబడికలవలన, చీనాకు నల్లమందెగుమతి క్రమముగ మానివేయబడెను. 1913 వ సం॥నుండియు, చీనాదేశమునకు పూర్తిగ నల్లమందెగుమతి మానిపోయెను. అప్పటి నుండి నల్లమందువలన నాదాయము క్రమముగ క్షీణించుచున్నది. 1917-18 సం॥లో జపాను, సయాము మొదలగు దేశములకు 240 లక్షల రూపాయలు విలువగల నల్లమందు ఎగుమతియయ్యెను. మఱి యొక 240 లక్షల రూపాయలమందు హిందూదేశములో వాడబడెను.

ఉప్పుపన్ను.

హిందూదేశమున డేరాజి స్మేలుఖాను పట్టణపు (ఉప్పు) గనులలోను, సంభారు సరస్సునందును, బొంబాయి చెన్నరాజధానుల సముద్రతీరములను, ప్రభుత్వమువారుప్పును తయారుచేయుచున్నారు. ప్రభుత్వమువారి యనుమతిలేనిదే ఉప్పును తయారుచేయ వీలులేదు. మఱియు, తయారైన ఉప్పుపై ప్రభుత్వము పన్నును విధించుచున్నది.

హిందూదేశములో తయారైన ఉప్పుకాక, విదేశములనుండిగూడ ఉప్పు దిగుమతియగుచున్నది. సముద్రతీరమున నెల్లచోట్లను వలయునంత ఉప్పును తయారుచేయుటకు భగవంతుడు తీవ్రమగు సూర్యరశ్మిని, అపారమగు ఉప్పునీటిని ప్రసాదించియుండగా, భరతవర్షమునకు, ఉప్పువంటి స్వల్పద్రవ్యముగూడ విదేశములనుండి దిగుమతియగుటయు, దానిని మనము వాడుటయు ననుటకంటె వేఱభాగ్యముగదా? హిందూదేశవాసులుపయోగించు నుప్పులో, నూటికి 30పాళ్ళు విదేశములనుండి దిగుమతయై, దే! ఇట్టియుప్పుపైగూడ ప్రభుత్వము కొంతదిగుమతి సుంకమును విధించుచున్నది.

1883 మొదలు 1903 వఱకును, (40 శేకులు=1మణుగు, 80 తులములు=1 శేకు) 1మణుగుపై రూ2-8-0లు పన్నుండెను 1903వ సం॥న నీపన్ను రూ2-0 0లకు తగ్గించబడెను. 1905 వ సం॥న మణుగుపైపన్ను రూ1-8-0యను, 1917 వ సం॥లో ఒకరూపాయయు నయ్యెను. 1916 వ సం॥లో యుద్ధకారణమున వ్యయమగుటవలన తిరిగి ఉప్పుపన్ను రూ 1-4-0లకు వృద్ధిచేయుబడెను. మఱియు, ఐరోపామహాసంగ్రామ కారణమున నేమి, దుర్భర సైనికవ్యయమువలన నేమి, సివిలుఉద్యోగుల వేతనాభివృద్ధివలన నేమి, ప్రభుత్వవ్యయము క్రమముగ హెచ్చుటయు, నూతనముగ నెన్నిపన్నులు విధిపబడినను నవి వ్యయమునకు తుల్యమగునాదాయమును సమకూర్చక పోవుటచేతను, ఉప్పుపన్నే శరణ్యమని యెంచి శాసనసభ్యులెంత వారించిననువినక, దేశాభిప్రాయముచుగాని దేశాభ్యుదయముచుగాని గుర్తింపక, యీసంవత్సరము (1923) ప్రభుత్వమువారు తిరిగి ఉప్పుపన్నును, మణుగు 1 కి రూ 2-8-0 వ॥ నుండు నట్లు వృద్ధిచేసినారు.

ఎంతధనికుడైనను, ఎంతనిరుపేదయైనను ఉప్పు నుపయోగించవలసియున్నది. తినతిండియు, కట్టగుడ్డయులేని దర్మదావస్థలోనుండు

ప్రజలు సైత ముపయోగించెడి యిట్టివస్తువుపై జేన్నువీధించుట యెంతయు నన్యాయము. హిందూదేశములోని జనసంఖ్యలో 20 కోట్లు మంది జనులీయుష్పతక్క వేరువిదేశపువస్తువును కొనియెరుగరని 'డిగ్బీ' (Digby's Prosperous British India) వ్రాయుచున్నాడు. బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముపంతులుగారి పద్యములోని 'ఉన్నమట్టుకు తినకుండు యుష్పహన్ను' అనువాక్యము నందెంతేని సత్యముకలదు. ఒక సంవత్సరమున నుష్పహన్ను వృద్ధియైనచో మరుచటి సంవత్సరమున ఉష్పయొక్క వాడకము తగ్గుటయు, పన్ను తగ్గినచో వాడకము హెచ్చుటయు సంభవించుచున్నట్లు ప్రభుత్వమువారి లెక్కలవలననే విదితమగుచున్నది.

సంవత్సరము. ఉష్పవాడకము

1902-03	374	లక్షల మణుగులు	} 1903 వ సం॥ములో మణుగు నకు రూ 0—8—0లు తగ్గినది. వాడకము హెచ్చినది.
1903-04	382	...	
1904-05	399	...	
1906-07	413	...	} 1907 సం॥రములో మణుగు 1—0—0 యైనది. వాడకము హెచ్చినది.
1907-08	438	...	
1908-09	452	...	
1914-15	483	...	} 1916 వ సం॥వత్సరములో మణుగు రూ 1-4-0 అయ్యెను ఉష్పవాడకము తగ్గినది.
1915-16	474	...	
1916-17	570	...	
1917-18	448	...	

(K. T. Shaw Sixty Years of Indian Finance. 229)

పన్నువృద్ధియైనచో ప్రజలు కావలసినదానికంటె తక్కువ ఉష్పను వాడుదురు. ఉష్పను తక్కువ యుపయోగించుటవలన ధేహ

రోగ్యము చేసినది ఆరోగ్యశాస్త్రవేత్తలు చేయుదురు. అందుచే నెక్కువ యుష్కపము విధింపబడినచో ప్రజారోగ్యమునకు భంగము కలుగుచున్నది. ఇట్టిసందర్భమున ప్రభుత్వము ఉష్కపము విధించుటయే కాక దానిని వృద్ధిచేయుటవలన, తన నిజహృదయమును ధరిస్తూ, ముచేయుచున్నది.

ఉత్పత్తిపన్ను; ఎక్సైజురెవిన్యూ:

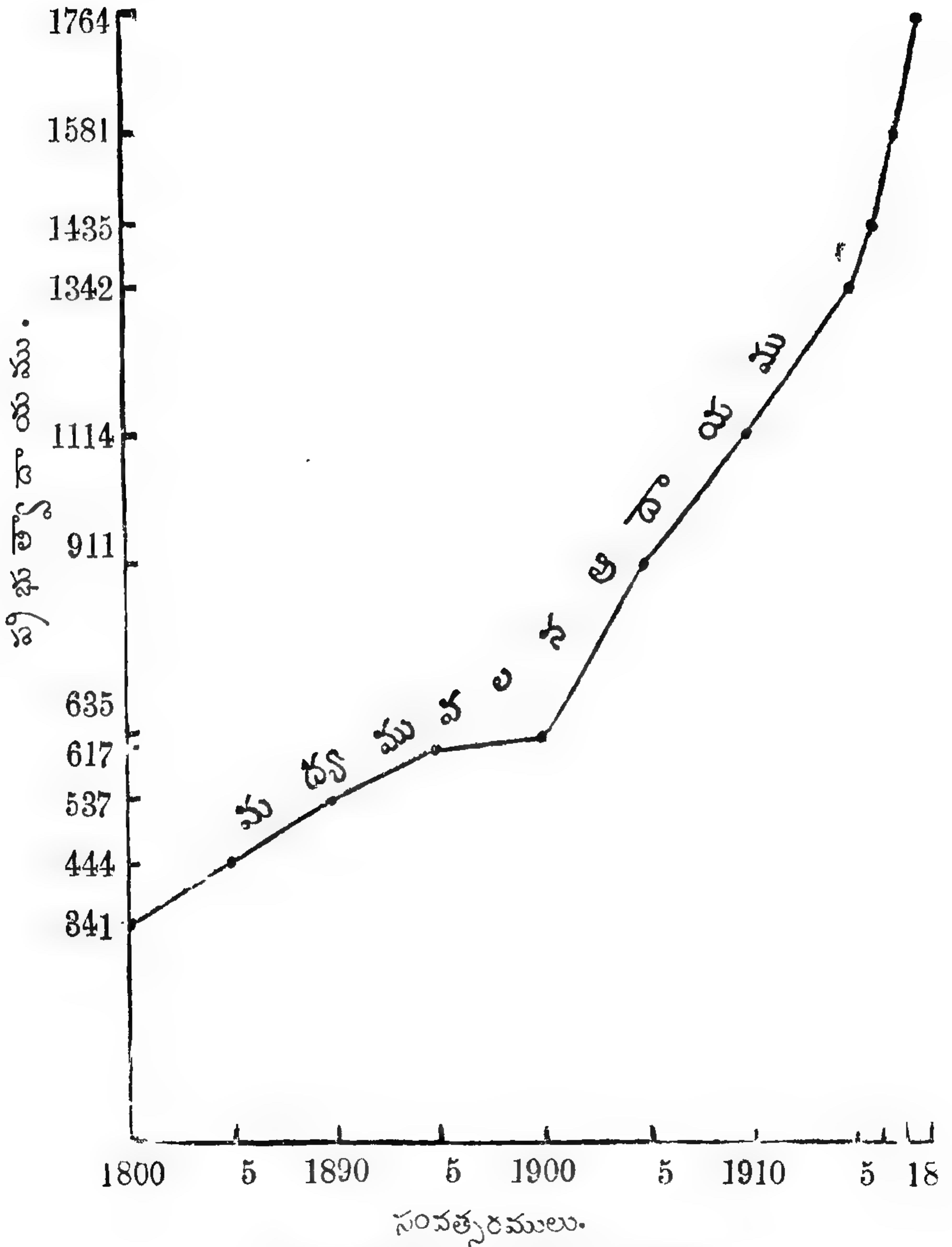
కల్లు, సారాయి, బాగు, మొదలగు నిష్కావస్తువులను తయారుచేయుటవలనను, వీనినమ్ముటకు వర్తకులకు లైసెన్సుల నిచ్చుటవలనను, ప్రభుత్వమునకు కొంతఆదాయము వచ్చుచున్నది. విదేశములనుండి దిగుమతియగు సారామీద విధింపబడెనున్నను, మననస్త్ర పరిశ్రమాభివృద్ధికి ప్రతికూలముగనున్న ఎక్సైజుపన్నులును, యియాదాయమునకు చేర్చబడెను. కల్లుసారాయిమొదలగు పదార్థముల యమ్మకమువలనవచ్చు ప్రభుత్వాదాయమెట్లు ఆక్రమముగ వృద్ధియయ్యెనో యీక్రింద నుడహరించుచున్నాము.

సంవత్సరములు.	1 స్కూలుల సంఖ్య.	2 విద్యార్థుల సంఖ్య.	3 మొత్తపు దాఖలు. (1+2.)	4 వ్యయము.	5 నికరదాఖలు. (3-4.)
1880—81	3,13,52,260	37,98,360	3,51,50,620	9,54,040	3,41,96,580
1885—86	4,15,21,360	41,98,100	4,57,19,460	12,43,720	4,44,75,740
1890—91	4,94,77,800	60,09,000	5,54,86,800	17,49,810	5,37,36,990
1895—96	5,72,24,170	66,25,860	6,38,50,030	10,79,570	6,17,70,460
1900—01	5,90,88,930	69,38,205	6,59,96,235	12,17,640	6,25,78,595
1905—06	8,53,17,300	97,40,000	9,50,57,300	38,71,740	9,11,85,560
1910—11	10,54,54,715	1,20,53,394	11,75,08,109	60,89,904	11,14,18,205
1915—16	12,94,83,132	1,17,90,000	14,12,73,132	70,61,095	13,42,12,037
1916—17	13,82,38,495	1,25,13,946	15,07,52,044	71,79,474	14,35,72,567
1917—18	15,44,25,590	1,09,93,886	16,54,22,476	73,00,000	15,81,22,476
1918—19	17,35,52,770	1,10,65,351	18,46,18,121	82,00,000	17,64,18,121

From Young India April 27., 21."

లక్షలరూ.

మద్యపానమువలన ప్రభుత్వాదాయము.

వ్యసనములలో నెల్ల దుర్వ్యసనమగు తాగుడువలన ప్రభుత్వ మొక సంవత్సరము కంటే మరియొక సంవత్సరము ఎక్కువధనము సంపాదించుచున్నది. 1919-20 వ సం॥లో 20 కోట్లరూపాయలకంటే ఎక్కువదాయము వచ్చెను. ఒక 40 సం॥లలో (1880-1920) మద్యమువలని ఆదాయము 6 రెట్లు పెరిగెను. మరియు ప్రభుత్వాదాయమే 20 కోట్ల రూప్యములయియుండ ప్రజలు తాగుడునిమిత్తమును హెచ్చించు ద్రవ్యము దీనికి రెండురెట్లయిన నుండును. ఈదుర్వ్యసనమును తగ్గించుటకై ప్రభుత్వమకాణముల సంఖ్యను తగ్గించినట్లును పన్నును హెచ్చించినట్లును తెలియబటచుచుండును. గాని, తాగుడు వృద్ధియగుచున్నట్లే క్రింది యంశములవలన విదితమగుచున్నది.

సగటున 100 మంది మనుష్యులు త్రాగెడుమద్యముమొక్క పరిమితి.

1908-09 వ సం॥ లో 4-4 గాలనులు.

1909-10 వ ... 4-11 ...

1910-11 వ ... 4-40 ...

1911-12 వ ... 4-52 ...

1912-13 వ ... 4-75 ... (Indian year book 321)

1915-16 సం॥లో ... గాలనులు 5-40

ప్రభుత్వమర్థమునుగాక దేశశ్రేయస్సు నభిలషించి త్రాగుడును తగ్గింప కోరినదేయైనయెడల శాంతియుతముగ నిర్వహింపబడు, గాంధీ మహాత్ముని మద్యపాన బహిష్కారోద్యమము నభ్యంతరపఱచి, ప్రజలను 'త్రాగవద్ద'ని బ్రతిమాటెడు స్వచ్ఛంద సేవకులను నిర్బాధించి యుండదు. పన్నును హెచ్చించుటవలనగాని, దుకాణములసంఖ్యను తగ్గించుటవలనగాని, యీదురభ్యాసమునశింపదు. ఇట్టి దురభ్యాసమునకు తావొసంగకుండుటవలనను, విద్యావ్యాపనమువలనను ప్రజలు సన్మార్గవర్తనలై తమ చెడునడవడిక నుండిమరలగలరు.

ఏగుమతి దిగుమతిపన్నులు.

‘వస్త్రప్రశ్రమము’ను ప్రకరణమున, హిందూదేశపు చేతిపనులు క్షీణించుటకుగల కారణముల దెబ్బచు, నీయెగుమతి దిగుమతి సుంకముల విషయమై కొంతవఱకు వ్యాసీయున్నాము. 1800 వ సం॥ర పాఠముల ఆంగ్లదేశమున దిగుమతియయ్యెడు హిందూదేశపు సరకులపై విశేషముగ పన్నులు విధింపబడెను. హిందూదేశమునకు దిగుమతియయ్యెడు ఆంగ్లవస్తువులపై సుంకములు లేకుండెను. ఉన్నను నామమాత్రము. సుంకములు లేకపోవుటచే, విదేశపుసరకులు సులభముగ మనదేశమును ప్రవేశించి వ్యాపనము గాంచగల్గెను. దీనికి రైలు మార్గములు సహాయపడెను. సుంకములే యున్నచో వానిధర లెక్కువౌటయు, దేశీయవస్తువులతోడి పోటీకి నిలువలేకపోవుటయు, నందుచే క్రమముగ వెనుకకు లెక్కుటయు సంభవించియుంచును. హిందూదేశమున రాజ్యాధిపత్యముననున్న ఆంగ్లేయులెంతవఱకునుగూడ తమవర్తక లాభమునే గోరుచు దేశీయవృత్తులను నాశమొందింప నెంచుటచే, యీదేశమునందలి చేతిపనులు సంరక్షింపబడునట్లు విదేశవస్తువులపై నధికసుంకములను విధింపరైరి. సిపాయి పిరూరివఱకునుగూడ దిగుమతినస్తువులపై పన్ను నూటికి 5 చొ॥ నుండెను. తరువాత (ఈసమయమున కే దేశీయపరిశ్రమలు నశించెను.) ప్రభుత్వమునకు ధనమును సంగ్రహించుటకై దీనిని క్రమముగ నూటికి రూ॥ 20 లవరకు హెచ్చించిరి. కానియీకాలమున నూతనముగ యంత్రాలయములు (factories) నిర్మింపబడుటచే, తమవర్తకము క్షీణించునేమోయని భయపడి, ఆంగ్లదేశమునందలి బట్టలవర్తకులు ఆదోళనము సల్పుటవలన నాసుంకములు 1875 వ. సం॥ లో నూటికి 5 వఱకు తగ్గింపబడి చివరకు 1882 వ సం॥ లో పూర్తిగ తీసివేయబడెను. హిందూదేశ పరిపాలనమున, ఆంగ్లవర్తకుల శ్రేయస్సు ప్రధానస్థానము నాక్రమించి యున్న

దనుట కిది మొకతార్కాణము. కాని ధన మత్యవసరమగుటచే 1894 వ సం॥ న నూలువస్త్రములుతప్ప విగిలినవానిపై నూటికి 5 చొ॥ పన్నులు వేయబడెను. ఇంకను ధనమవసరమయ్యెను. లంకాపైరు బట్టల వర్తకులను సంతృప్తిపరచుటకు, ధనము సమకూర్చుటకును, కూడ, మొక నూతనమార్గము లభించెను. దిగుమతియగు వస్త్రములపై నను, ఈదేశమున విల్లులలో తయారగు వస్త్రములమీదనుకూడ నూటికి రూ 3-8-0 చొ॥ పన్నువిధించిరి. దేశక్షేమమునుగోరు యే రాజుగాని విదేశవస్తుప్రభుత్వో సమముగ, దేశమున తయారుచేయబడిన వస్తువులపై పన్నువిధింపడు. కాని ఆంగ్లేయులో! తమవర్తకులలాభమే ప్రధానముగ నెంచుకొనుటవలన చిట్టియక్రమమునకు సమకట్టిరి.

1916 వ సం॥ న, దిగుమతియయ్యెడు వస్తువులపై సామాన్యముగ, నూటికి 7½ చొ॥ పన్నువిధింపుచు, కొన్నివస్తువులపై ప్రత్యేకముగ నితరకంటె నధికసుంకములను విధించిరి, 1817-18 వ సం॥ లో యీసుంకము లింకను వృద్ధియయ్యెను. ఈ సం॥ ము దిగుమతీయైన వస్త్రములపై కూడ నూటికి 7½ చొ॥ పన్నువిధింపబడెను. కాని ఉత్పత్తి పన్ను హెచ్చలేదు. తిరిగి 1921 వ సం॥ లో సాధారణములగు దిగుమతిపన్నులన్నియు (వస్త్రములుసహా) నూటికి 7½ నుండి 11 వఱకును హెచ్చింపబడెను. కొన్నివస్తువులపై నూతనముగ పన్నువిధింప మొదలిడిరి. అగ్గిపెట్టెకు 1 పైస చొ॥ సుంకమువిధింపబడినది. సంవత్సరముననే ప్రభుత్వము న్యాయముతగ్గకూడుటవలనను ఎన్నికొత్తపన్నులు విధించినను, సరియైన ఆదాయము రాకపోవుటవలనను, 1922 వ సం॥ న తిరిగి దిగుమతిపన్నులు హెచ్చెను. వస్త్రములుసహా దిగుమతివస్తువున్నిటిపై నూటికి 15 చొ॥ పన్నువిధించిరి. కాని యీహక్యాయము దేశమున నుత్పత్తియగు వస్త్రములపై సుంకమును, నూటికి 3½ నుండి 7½ వఱకును హెచ్చించిరి. దిగుమతియయ్యెడు నూలుపై యీయేటనే నూటికి

5 చొ॥ పన్ను విధింపబడెను. అగ్గిపెట్టెపై పన్ను 2 పైసలయ్యెను. ఇంజను కొత్త విధముల దిగుమతి సూకములు హెచ్చెను. 1923 వ సం॥ న దిగుమతిపన్నులలో కొత్త మార్పులు జరుగలేదు.

రాబడిపన్ను.

సీపాయి విప్లవమునకు పిమ్మట 1860 వ సం॥ లో ధనమున సర మగుటచే యీపన్ను మొదట విధింపబడెను. వ్యవసాయముకాక యితరవస్తువులవచ్చు నాదాయముపై నీపన్ను విధింపబడెను. పన్ను రూ 1000 ల కంటె తక్కువయాదాయముపై నీపన్ను విధింపబడినది లేదు. 1917 వ సం॥ నటకును రూ 1000 లు మొదలు 2000 ల వఱకును రూపాయకు 4 పైసలచొప్పునను, రూ 2000-5,000 వఱకు 5 పైసలు, చొ॥ను ఇటులే క్రమముగ వృద్ధియగుచు రూ 25,000 లకు పైన రూపాయకు 1 అణా చొ॥ విధింపబడుచుండెను. 1917 వ సం॥ లో యద్ధకారణమున, సూపర్ టాక్సు అను కొత్త రాబడిపన్ను విధింపబడెను. సాలునకు రూ 50,000 లకుపైన నాదాయమువచ్చునారు రాబడిపన్నుగాక యీపన్నుగూడ చెల్లింపవలసియుండును. ఈ సూపర్ టాక్సు రూపాయకు 1 అణా మొదలు 3 అ. వఱకు నసూలు చేయబడుచుండెను. కాని 1921, 1922. వ. సం॥ లలో రాబడిపన్ను లిక్కిన వృద్ధి చేయబడెను. 30 వేల రూపాయలు మొదలు, 40 వేలవఱకును, రూపాయకు 15 పైసల చొప్పునను, 40 వేలకుపైన రూపాయకు 18 పైసలు ($1\frac{1}{2}$ అ) చొ॥ పన్ను విధింపబడెను. సూపర్ టాక్సు గూడ $3\frac{1}{2}$ లక్షలకుపైన, రూపాయకు 6 అ॥ చొప్పున నియమింపబడెను, ధనవంతులగు వారు రాజ్యనిర్వహణమున నధిక భారమును వహించుట న్యాయమేయగుగాని, వారియాదాయమున సగమువఱకును, ప్రభుత్వముగై కొనుట మిగుల అక్రమము. $3\frac{1}{2}$ లక్షలరూపాయలకుపైన నిక గాయము వచ్చునతడు రూపాయకు రు. 0-1-6 రాబడిపన్ను క్షింపబడెను.

రు 0-6-0 లు సూపరుటాక్సుక్రిందను మొత్తము రూపాయకు 0-7-6 (దాదాపు $\frac{1}{2}$ రూపాయి) చెల్లించవలసియున్నది. భూమిశిస్తు నిర్ణయములలో, నికరాదాయమున (మక్తాయందు) సగము (50%) ప్రభుత్వము గ్రహించునట్లు (షహరకాఫూర్ రూబ్బ) నిశ్చయింపబడినది. 60 సంవత్సరములు ఆదాయపుపన్ను గైకొనినపిమ్మట, గొప్ప మొత్తములపై విధింపబడుచున్న ఆదాయపుపన్నును, నీరీతిగనే పరిణమించినది. ఆదాయపు పన్నింతయధికముగ నున్నప్పుడు వాణిజ్యమున కుత్సాహ మెట్లుండగలదు?

స్త్రాపుపన్ను—కోర్టులందు పై ట్లు పిటీషనులు మొదలగునవి దాఖలుచేయుటకు అంటించు కోర్టు ఫీజుస్త్రాపులనుండియు, పత్రికలు, బ్యాంకు చెక్కులు, రశీదులు మొదలగువానపై నంటించు రివెన్యూ స్త్రాపులనుండియు, సీద్రవ్యము వచ్చుచున్నది. ఈ ఆదాయమున నూడింట రెండుపాళ్ళు ప్రభుత్వరగతికే చెందును. 1914 వ సం॥ లో స్త్రాపులవలన ఆదాయము 7 కోట్ల 80 లక్షల రూపాయలుండెను. 1919 వ సం॥న నియ్యది 8 కోట్ల 80 లక్షలరూపాయలయ్యెను. అనగా 5 సం॥ లలో 1 కోటి రూపాయలు హెచ్చినవి. దీనినిబట్టిహిందూ దేశమున వ్యాజ్యములెట్లు పెరిగిపోవుచున్నదియు, ప్రజలు కోర్టులలో క్రిమముగ నెట్లధిక ధనమును చెల్లించుచున్నదియు తెలియగలదు.

రైల్వేలనుబట్టియు, జలాధారములబట్టియు వచ్చెను ఆదాయము నుగూర్చియు, వానికగు వ్యయమునుగూర్చియు, వానివలని లాభనష్టములగూర్చియు వేటుప్రకరణములు వాయబడియుంట నిటతిరిగి న్నాయుట యనవసరము.

ప్రభుత్వపు వ్యయము.

గడిచిన 60 సంవత్సరముల వ్యయమును పరిశీలించినవారికి యొకసంవత్సరముకంటె మఱి మొత్తసంవత్సరము ప్రభుత్వవ్యయ మధిక

ముగ పెరిగిపోయినట్లు గోచరించును. వ్యయము సనుసరించి ప్రభుత్వ ముతనరాబడిని వృద్ధిచేయుచుండును. ఆదాయమునట్లు వృద్ధిచేయుటకై నూతనముగ పన్నులు విధింపబడుచుండును. పన్నులు హెచ్చించినను, సరియగు నాదాయమురానిచో ప్రభుత్వమునకు 'లోటు' (deficit) కలుగవచ్చును. ఈ'లోటు'ను తొలగించుటకై ప్రభుత్వము ఋణముచేయవలసియుండును. గడచిన 5 సంవత్సరములునుగూడ దీనికి తార్కాణముగనున్నవి. 1918-19 వ సం॥ము మొదలు ప్రభుత్వమునకు 'లోటు' లు కలుగుచున్నవి. ఈ'లోటు'లను తొలగించుటకు నూతనముగ పన్నులు విధింపబడెను. కాని లాభములేకపోయెను. సంవత్సరము మొదటి సంవత్సరము ఆదాయము వ్యయమునకు సరిపోకుండుటచే 'లోటు' గల్గుటయు, ప్రభుత్వము ఋణముచేయుటయు సంభవించెను.

1918-19 వ. సం॥ లో లోటు 6 కోట్లరూపాయలు.

1919-20 ... 24 ...

1920-21 ... 26 ...

1921-22 ... 34 ...

1922-23 ... (రూపాయి) 6 ...

ప్రభుత్వము ముందువెనుక లాలోచింపక వ్యయముసంధిముచేయుటనుబట్టియే, యొకవంక నూతనములగు పన్నులు విధింపబడుచున్నవి. మఱియొకవంక ఋణము పెరిగిపోవుచున్నది. అత్యధికముగ పన్నుల విధించుటవలన నేటిప్రజలు బాధింపబడుటయేగాక, ఋణమును నానాటికి పెంపుజేయుటవలన, ఆంగ్లభూపాలురు భారతవర్ష పురోభివృద్ధి నెంతయు నాటంకపరచుచున్నారని నూయభిప్రాయము.

ప్రభుత్వమువారు వ్యయమును తగ్గించుట యత్యవసరము. ఇతరదేశములందెట్లున్నను, దానిద్యోముచే పీడింపబడుచున్న భారతవర్షమున ఆదాయమునుబట్టి వ్యయమును సరిపుచ్చుచుండవలెనుగాని,

•వ్యయము ననవసరమగు వృద్ధిచేసి, దానికి సరియగు నాదాయమును రాబట్టుటకై, ప్రజలపై కొంతపన్నులువిధించి ధనమును గ్రహించుట, చాలయధర్మము. 1865 మొదలు 1868 వ సం॥ము నఱకు, హిందూ దేశమునప్రభుత్వకోశాధికారిగ పనిచేసిన 'మేసీ'గారు (Massey) 1871 సం॥పు కమిటీయేనుట సాక్ష్యమిచ్చుచు ఈయభిప్రాయమునే తెల్పి యున్నారు. వ్యయమునకు సరిపోవునట్లదాయమును వృద్ధిచేయనలెన నెడినీతి ఇంగ్లీషురాజస్వమునకు చెందియున్నది. నాయభిప్రాయమున హిందూదేశపు రాజస్వమున దీనికి వ్యతిరిక్తమగు నీతిని యవలంబించ వలసియున్నది. ఇందుకుగల ముఖ్యకారణమేమన దేశమునందలి ద్రవ్య సాధనములు బహుస్వల్పములు. వ్యయమునేమాత్రమైనను సధికము చేసితిమేని లోటు సంపాద్యమగును. ఏపన్నును విస్తరింప జేయుటకు నువీలులేదు. రాబడిపన్నుతప్ప ఏకొంతపన్నును యిప్పుడు కల్పింప వీలులేదు. నాకు తెలిసినంతవఱకు కొంతపన్నులను వేయుట కెవ్విధమైన యాధారములునులేవు. కావున హిందూదేశపు కోశాధికారులు వ్యయము నాదాయమునకు సరిపుచ్చు నేర్పాటులు గావించుట విధియై యున్నదని నేను వక్కాణించగలను." (Massey)

అభినవ భారతపితామహుడగు దాదాభాయి నారోజీగారు ఇండియా గవర్నమెంటు చేయుచున్న యధికవ్యయముగూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నారు. ఇంగ్లాండుదేశము తన ద్రవ్యసాధనములచుండి (మెయోప్రభువు చెప్పినప్రకారము) సాలునకు 70 మిలియను పౌను లాదాయమును సంపాదించుచున్నది. అందుజాతీయ ఋణమునకు చెల్లించవలసిన వడ్డీకింద 27 మిలియను పౌన్లను తీసివేయగా 43 మి. పౌనులు మిగులుచున్నవి. ఇంగ్లీషుప్రజల ఆదాయములో ఖర్చు నూటికి 5½ చొ॥ అగుచున్నది. బ్రిటిషిండియా ప్రభుత్వమునకు సాలు నకు 50. మి. పౌన్లు ఆదాయమువచ్చుచున్నది. అందు 8 మిలియను పౌను

లను రైల్వేనిర్మాణమునకును వడ్డీకిందను తీసివేయగా 42 మిలియను పౌన్లు ప్రభుత్వముయొక్క యితరఖర్చులకు మిగులుచున్నది. ఇది 30 కోట్ల ప్రజలయొక్క ఆదాయములో నూటికి 14 వ వంతుగనున్నది. ఇండియా గవర్నమెంటువారు బ్రిటిషు గవర్నమెంటుకన్న 2½ రెట్లధికముగ వ్యయమొనర్చుచున్నారు.

ప్రభుత్వముయొక్క వ్యయమధికముగ నున్నను ద్రవ్యమంతయు దేశాభివృద్ధి కరమగునట్టియు జనోపయోగ కరములగునట్టియు కార్యములకు వెచ్చిపబడినయెడల పన్నులధికముగనున్నను భరింపవచ్చును. కాని హిందూదేశమున నట్లుజరుగుటలేదు. వ్యయపట్టిక నెకసారి వీక్షించినచో నైష్యమునకును, సివిలు డిపార్టుమెంటునకును 'రైల్వేలకిందను' యొక్క వధనము వెచ్చిపబడుచున్నట్లు కనుపించును. మఱియు సీమఖర్చుల, రూపమున చాలధనము దేశమునుండి పోవుచున్నది. ఈకారణముల వలననే మొదటినుండియు ప్రభుత్వవ్యయమధికమయ్యెను. 1859 సం॥ము మొదలు 1920 వ సం॥ము వఱకును 'సీమవ్యయమును' నైష్యమును నెట్లు క్రమముగ హెచ్చినదియు వానితో ప్రభుత్వపు మొత్తపువ్యయమును నెట్లు హెచ్చినదియు యిక్కందగాననగును.

సంవత్సరము.	సీమఖర్చులు.	సైనికవ్యయము.	మొత్తమువ్యయము.
	రూ	రూ	రూ
1859—60	5,04,29,450	19,38,05,450	50,37,27,110
1864—65	4,80,24,010	12,70,99,220	45,58,89,050
1869—70	7,67,78,500	16,20,87,620	50,12,28,410
1874—75	7,88,88,170	13,69,78,690	49,58,75,750
1879—80	11,54,32,770	22,29,16,600	48,30,71,160
1884—85	11,10,09,820	17,38,17,810	46,99,21,990
1889—90	14,84,89,230	21,56,60,250	50,91,31,670
1894—95	15,70,73,670	25,73,50,940	56,93,87,290
1899—1900	24,58,92,960	23,06,47,095	88,07,20,965
1904—05	29,21,03,355	31,04,42,895	101,51,53,185
1909—10	28,68,43,740	28,66,84,845	110,98,02,810
1914—15	30,31,28,970	30,80,53,725	124,41,44,040
1919—20	37,01,50,500	85,52,50,500	218,46,61,500

(B. E.) Figures from K. T. Shaw, Sixty years of Indian Finance

సీమఖర్చులు పోనులలో లెక్కింపబడు గ్రామ వానిని కూడా యిలలోకి మార్చునప్పుడు 1899-1900 సంవత్సరము వఱకును పోనులకు 10 కూపాయల చొ॥ నను అప్పటినుండియు పోనుకు 15 కూపాయల చొ॥నను గణింపబడినవి.

ఈ 60 సం॥లలోను సీమఖర్చులు 7 రెట్లును సైనికవ్యయము 4½ రెట్లును మొత్తపువ్యయము 4 రెట్లును వృద్ధి నొందినవి. సివిలు శాఖ కగు ఖర్చులు (కలెక్టరులు మొదలగువారి కొసంగబడు వేతనాదులు) కూడ క్రమక్రమముగ హెచ్చినవి.

సం॥ము

సివిలు శాఖకగు వ్యయము.

1871

రూ 14,31,89,430 లు

1881

రూ 15,92,30,360 లు

1891

రూ 18,9004,640 లు

1901

రూ 20,72,22,720 లు

1911

రూ 32,07,74,835 లు

1921

రూ 42,37,53,000 లు (B. E.)

1871 మొదలు 40 సంవత్సరములలో సివిలు శాఖవ్యయము రూము 3 రెట్లు వృద్ధి జేసెను.

దేశాదాయమంతయు నిట్టివిషయములలో వ్యయమగుచుండి విద్యావ్యాపనము ఆరోగ్యవృద్ధి పరిశ్రామికాభివృద్ధి మొదలగు దేశ హితైకకార్యములకు తావులేకున్నది. 1919-20 వ సం॥ ములో వృద్ధి త్వ మాత్రా శాఖల కెల్లధన ముపయోగించినది యీక్రింది పట్టిక వలన గాంచగలము.

1919-20 వ సంవత్సరము.

సైనికవ్యయము; 88 కోట్ల
18 లక్షల రూపాయలు.

100

సివిలు శాఖకు వ్యయము; 88 కోట్ల 73 లక్షల రూపాయలు.

90

80

70

60

50

40

30

20

10

సీమఖర్చులకొడనకు వ్యయము; 37 కోట్ల 1 లక్షరూపాయలు.

విద్యకొరకు వెచ్చించినద్రవ్యము; 8 కోట్ల 44 లక్షలరూపాయలు.

ఆరోగ్యశాఖకై వ్యయము; 2 కోట్లరూపాయలు.

సీమఖర్చులు.

భారతీయులు పన్నులరూపమున చెల్లించుసొమ్ములో కొంతభాగము హిందూదేశమునను, మిగిలిన భాగమాంగ్లదేశమునను ప్రభుత్వము ఖర్చుపెట్టుచుండును. ఇట్లాంగ్లదేశమున ఖర్చయ్యెడు ధనమునే 'శీమఖర్చు' అందురు. 'ధనప్రవాహ'మును ప్రకరణమున, హైందవులు చెల్లించు ద్రవ్యములో నంతభాగము సీమఖర్చులపేరిట, ఆంగ్లదేశమునకు ప్రోవుచున్నదియు వ్రాసియున్నాము. రక్తపుష్టికల్గి దేహదార్ధ్యముతో నొప్పెడి మనుజుని శరీరమునుండి, రక్తము నెప్పటికప్పుడు వెలుపలకు లాగివేసినచో, నెట్లాతడు క్రమముగ, రక్తహీనుడై, బలహీనుడై, కృశించిపోవునో, అట్లేదేశాభివృద్ధికి మూలసాధనమగు ద్రవ్యమునేటేటప్రతిఫలము లేకుండ నొకదేశమునుండి వెలుపలకు పంపుటవలన, నాదేశము క్రమముగ దారిద్ర్యవంతమై దుర్భిక్షమున కాలవాలమగుచున్నది. భారతవర్షానస్థయింతియగదా! ప్రతియేటను, రమారమి 30 కోట్లరూప్యములు, హిందూదేశమునుండి ప్రభుత్వమువారిచే, శీమఖర్చుల రూపమున నిండ్లాడునకు పంపబడుచున్నవి. ఇట్టిసీమఖర్చులు ప్రజలు చెల్లించు భూమిశిస్తునకు ప్రస్తుతము సమముగనున్న ట్లీక్రింది పట్టికవలన జూడగలము:—

సం॥ము.	సీమఖర్చులు.	భూమిశిస్తు.
1912-13	పా. 20,279,572లు.	పా. 21,282,468లు.
1914-15	పా. 20, 208,598లు	పా. 21,221, 539లు
...	...	...
1918-19	పా. 24,034,800లు	పా. 21,089 944లు.

ప్రజలు చెల్లించుపన్నులలో ప్రధానమైనది భూమిశిస్తు. అట్టి భూమిశిస్తునకు తుల్యమగు మొత్తము లీదేశమున వ్యయపరచుచుండగా, భారతదేశ మెట్టియభివృద్ధిని గాంచగలను?

సివిలు డిపార్టుమెంటు.

సివిలు డిపార్టుమెంటునందున్న ఉద్యోగస్తుల వేతనాదులకు గుర్తించబడుచున్న విచారితము. చిన్నయుద్యోగులకు బహుస్వల్ప వేతనములును, ఉన్నతోద్యోగుల కత్యధిక జీతములను, నియ్యబడుచున్నవి దీనికి కారణమేమి? ఉన్నతోద్యోగము లంజెక్కువ యాగ్లేయులున్నారు. క్రిందియుద్యోగములు హైందవుల వశముననున్నవి. ఉన్నతోద్యోగులలో నూటికి ఆరుగురు హైదవులుండవచ్చును. ఈస్వల్ప సంఖ్యాకుల కై నను ఆంజ్లేయులకున్నంత యధికజీతములులేవు. ఉన్నతోద్యోగములనున్న ఆంజ్లేయునిజీతము సగటున నెలకు రూ 700లై యున్నది. ఉన్నతోద్యోగమునున్న హైందవుని జీతము, సగటున రూ 200 లు. పెద్దఉద్యోగుల వేతనము లింతయధికముగ నుండుటచేతనే దీనిని కొండలు “తలబరుపు ప్రభుత్వము” ని చెప్పుచుందురు. జిల్లాయధికారియగు కలక్టరు, సుమారు రూ 2000 లను గ్రహించుచుండ, నాతని కచ్చేరిలో క్రింది హైందవోద్యోగికి నెలకు 20 రూపములైనను ముట్టుటలేదు. ఉన్నతోద్యోగి కారనిజీతమెంత యనవసరముగ నధికముగనున్నదో, చిన్నయుద్యోగికారని జీతమంత స్వల్పముగనున్నది.

విశ్వర్యమునందును, ధనమునందును, మనదేశము ప్రపంచముదలి దేశములలో నెల్ల కడపటిదైనను, ఉన్నతోద్యోగస్తులకిచ్చు వేతనముల విషయమున మాత్ర మగ్రస్థానము నహించియున్నది. మనదేశమున నియ్యబడుచున్నంత విపరీతపుజీతము లేదేశమునంగను నియ్యబడుటలేదు.

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల అధ్యక్షునకు సం॥నకు 75,000

డాలరులు= రూ 2,25,000

బసానుదేశపు ప్రధానమంత్రికి 12,0000

యెన్నులు=రూ 18,00,

ఇండియా దేశము; వైస్రాయికి ... .. రూ 2,50,800

మెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములురా: } 12,000 డాలరులు = రూ 36,000
జ్యోగములోని మంత్రులకు సం॥నకు

జపాను దేశము ... .. 8000 యెన్నులు = రూ 12,000

ఇండియా దేశము; కేంద్రపరిభ్రమము } ..... రూ 80,000
లోని కార్యనిర్వాహక సభ్యులకు-సం॥నకు

అమెరికా దేశము: } 2,500 డాలరులు మొదలు 12000 డాలరులు
రాష్ట్రముల గవర్నరులకు, } రూ 7,500 మొదలు రూ 36,000 ల వరకు
సంవత్సరమునకు

ఇండియా దేశము ... .. రూ 1,00,000—1,20,000

(From Lajpat Rai's England's Debt to India Appendix.)

ఇటులే హిందూ దేశమందలి యున్నతోద్యోగుల జీతము లితర దేశములలోని వానికంటె చాలానధికముగ నున్నవి. మఱియొక ఆశ్చర్య కరమగు సంగతియేమన, సీమలోని ప్రధానమంత్రి సంవత్సరమునకు రూ 75,000లను (పా 5,000) పుచ్చుకొను చున్నాడు. అతనిచే నియమింప బడినట్టియు, నాతనికిండి యుద్యోగియునగు హిందూదేశపు వైస్రాయికి రూ 2,50,800 లోసగబడుచున్నవి. ఇట్టివై పరీత్యమునకు కారణమేమి? ఇంగ్లాండు ప్రధానమంత్రి జీతమును చెల్లించునది ఆంగ్లేయులు. అతనిజీత మాంగ్లేయులను బాధించును. వైస్రాయిజీతమును చెల్లించువారు హిందవులు. అట్టియెడ నాతనిజీత మధికముగ నున్నను ఆంగ్లేయులను బాధింపజాలను.

హిందూదేశములో ప్రతివత్సరమును సం॥ నకు రు 1000 లకు మించిన జీతములుగల యారోపియనులకును హిందువులకును నిచ్చు తీతములీక్రింది విధముననున్నవి.

13,178 యూరోపియనులకు రూ 8,77,14,431 లు

11,554 హైందవులకు రూ 2,55 54,313 లు .

(From the Parliamentary Return of 1892 Quoted in
Dr. Beasant's India A Nation.)

1913 వ సం॥ పు తెక్కల ననుసరించి ప్రభుత్వోద్యోగములలో
నున్న యూరోపియనులు ఆంగ్లోహైందవులు, హైందవులు వీరెట్లు జీత
ముల బొందుచున్నదియు నీక్రింద గాననగును.

నెలకు రూ 200 లకు మించిన వేతనముగల యుద్యోగముల
మొత్తము. 11,064

వీనిలో ఆంగ్లేయులకును ఆంగ్లోహైందవులకును 6,491
అనగా నూటికి 58.

హైందవులకు 4,573

అనగా నూటికి 42.

మఱియు నీ రూ 200 లకు పైన జీతముగల యుద్యోగముల నీ
ఘోషరకములవారును యాక్రిందివిధమున నాక్రమించియున్నారు.

జీతము . .	ఆంగ్లేయులు.	ఆంగ్లోహైందవులు	హిందువులు.
రూ 200-300 నూటికి 12 గురు	నూటికి 24 గురు.	నూటికి 64 గురు	
రూ 300-400	19	19	62
రూ 400 500	36	15	49
రూ 500-600	58	11	31
రూ 600-700	54	10	36
రూ 700-800	78	8	14
రూ 800-900	73	6	21
రూ 900-1000	92	4	4

నెలకుజీతము	ఉద్యోగముల మొత్తము	ఆంగ్లేయులు	ఆంగ్లో హైదవులు	హిందువులు
రూ 1000-1200	414	339	24	51
రూ 1200-1400	264	195	28	41
రూ 1600-1800	111	97	4	10
రూ 1800-2000	173	173	1	99
రూ 2000-2500	300	219	4	77
రూ 2500-3000		131		98
రూ 3000-3500	33	32	శ్రీ జేమన గ్రంథాలయము, చేరి ప్రెస్.	
రూ 3500-4000	25	25		
రూ 4000 పైన	39	39		

(From K. T. Shah's Sixty years of Indian Finance)

శీతము లెక్కువైన కొలదిని ఉద్యోగమున నియమింపబడిన హైదవుల సంఖ్య క్రమముగ తగ్గిపోయినది. చివరకు అత్యున్నతోద్యోగము లెల్లనుగూడ నాంగ్లేయుల చేతులలోనే యున్నవి. నూతన సంస్కరణముల మూలమున కొన్నికొంత యుద్యోగములు హైదవులకు కల్పింపబడినవి. కాని వాని సంఖ్య స్వల్పము.

హైద.ఉద్యోగము లెల్లున్నను సంస్కరణముల యనంతరము ఇండియన్ సర్వీసునందెట్టి యభివృద్ధి చేయబడినదియు పార్లమెంటు సభలో ప్రకటనము చేయబడెను.

ఇండియన్ సివిలు సర్వీసున జేయబడిన హెచ్చుదల పా 360,000.

ఇండియన్ పోలీసు సర్వీసు పా 130,000.

ఇండియన్ ఎక్స్ కేషనల్ సర్వీసు పా 100,000.

ఇండియా సైన్యములోని ఆంగ్ల సిపాయిలు
ఆంగ్ల యుద్యోగస్థులు } పా 1,700,000.

ఇండియన్ మెషికల్ సర్వీసు

పా 250,000.

(పాను 1కి రూ 15 లు) మొత్తము పా 2,540,000.

అధిక వేతనముల నటుంచి స్వల్ప వేతనముల గ్రహించెను క్రింది యుద్యోగస్తులను చూచినచో వారియవస్థ కమదీనముగనుండును. ప్రభుత్వమొసంగెడు తేతము వారికుటుంబపోషణార్థమైనను జాలకూడును. గవర్నమెంటునకెల్ల ముఖ్యోద్యోగులగు గ్రామీకరణమునకు నేడు రూ 15 లును ముసలమునకు రూ 8 లును నొసఁగబడుచున్నవి. ఇట్లే యితరహౌదవ గ్రామాధికారులును, గుమాస్తాలును, జీతములనందుచుందురు. ఈస్వల్ప మొత్తములు తమకుటుంబ భరణమునకై నను చాల కుండుటచే, అక్రమపద్ధతుల ధనమును గ్రహింప యత్నించవచ్చును. ప్రభుత్వము తానీక్రిందియుద్యోగులకు న్యాయముగ నివ్వవలసినజీతము నిచ్చుటలేదనియు, వారక్రమపద్ధతుల నవలంబించుచున్నారనియుగూడ నెఱుంగును. అయినను నేరియు నెఱుంగని పోలిక ప్రజలకష్టములయెడ మానముద్రను చాల్చియుండును.

ఇండియన్ సివిలు సర్వీసు.

గడచిన పదిసంవత్సరములలో హిందూదేశమున పనిచేయుచుండిన సివిలు శాఖోద్యోగులసంఖ్యను గుఱించియు వారికిచ్చు వేతనములను గుఱించియు వివరమునుప్రభువు ఆంగ్లప్రజాప్రతినిధుల (House of Commons) సభలో నిట్లు చెల్పియున్నాడు.

సంవత్సరము	సివిలుయుద్యోగుల సంఖ్య	జీతములకునుపింఛనులకును వ్యయము.	వ్యయము
1913-14	1370	పా 21,74,000	పా 1587
1914-15	1420	22,31,000	1573
1915-16	1410	22,48,000	1594
1916-17	1420	22,39,000	1578

1917-18	1380	22,75,000	1648
1918-19	1350	22,39,000	1658
1919-20	1310	21,40,000	1863
1920-21	1290	21,97,000	1936
1921-22	1290	21,72,000	1916
1922-23	1315	26,61,000	2026

(From Daily Express. March 20. 23)

ఈ 10 సం॥లోను యుద్యోగుల సంఖ్యలో 50 గుండు తగ్గినను వ్యయము సుమారు 5 లక్షల పానులు (రూ 75 లక్షలు) హెచ్చినది. మఱీయు సగటున నొకయుద్యోగికిచ్చు వేతనము పా 1587 లనుండి 2024 వరకును వృద్ధియయ్యెను. అనగా ఒకటికి 27½ పా పెరిగెను. ఈ పెంపుగుడల యింకను చాలనట్లు సివిలు యుద్యోగుల విషయమై విచారణసల్పి వారికి సౌకర్యములొనగూర్చుటకు నూతనముగ 'రాయ లుకమీషను' నియమింపబడినది. ప్రజలపన్నుల భౌగమంతయధికమైన సరియే! ప్రజలనేక కష్టములపాలు గావచ్చును. ఉప్పుపన్ను సైతము విధింపబడవచ్చును. కాని సివిలు యుద్యోగులు మాత్రము సంతృప్తి చెందియుండవలెను. వారు 'తృప్తాస్మః' యననిచో ఆంగ్ల దేశమందలి ప్రజలు సంతృప్తి నొందజాలరు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వపు ముద్దుబిడ్డకుగదా సివిలు యుద్యోగి ఆంగ్ల సామాజ్యమునకు మూలాధారమై వెలయు ఉక్కుచక్రముగదా సివిలు సర్వీసు.

సైనిక వ్యయమునుగూర్చి వేరొక ప్రకరణమున ప్రస్తావించి యున్నాము.

వీద్య.

విద్యాప్యాపనముకొంత సరియగు ధనమును పెచ్చించుట పొలకవర్గముయొక్క ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది. ఏరోపా అమెరికా

ఖండములందలి సభ్యదేశములలోని ప్రభుత్వములు విద్యావ్యాప్తికై విశేషధనమును వెచ్చించుచున్నవి. హిందూదేశమునకూడ కొన్ని స్వదేశ సంస్థానము లీవిషయమై కడుశ్రద్ధవహించి ప్రారంభవిద్యనుచితముగ నుసగుచున్నవి. ఇండియా గవర్నమెంటుచా రీవిషయమై యంతయు వెనుకబడి యున్నారని చెప్పవచ్చును. విద్యానుచితముగ నెల్లరకుప్రసాదించు విషయమున ప్రశ్నింపబడినపుడు ప్రభుత్వము ధనములేదని బదులు చెప్పుట మాచారమై యున్నది. కీర్తిశేషులగు గోపాలకృష్ణ గోఖలేగారు సామ్రాజ్య శాసన నిర్మాణసభయందు ప్రారంభవిద్యను చితముగను నిర్భాగముగను నెల్ల వారికిని కలుపవలయునని రెండుపర్యాయములు తీర్మానముపపాదించిరి. కాని ప్రభుత్వముచా రంగీకరింపలేదు. నేను విద్యావ్యాపనమున ప్రభుత్వమువారు పూర్వముకంటె కొంచె మెక్కువశ్రద్ధ వహింపుచున్నారని చెప్పవచ్చును. అక్కడక్కడ ప్రాథమిక విద్యనుచితముగ నుసగుచున్నారు. అయినను విద్యాప్రచారము శ్లాఘనీయముననున్నదని చెప్పజాలము. హిందూదేశముననున్న గ్రామములలో ప్రతినాల్గి టియందును 3 గ్రామములలో బడులులేవనియే తెలియుచున్నది.

హిందూదేశముననున్న గ్రామములసంఖ్య 5,39,000

ప్రాథమిక విద్యాలయములుగల గ్రామములు. 1,29,000

అనగా గ్రామముల మొత్తములో నాల్గవవంతున మాత్రమే

విద్యాలయములున్నవి.

ప్రభుత్వపాఠశాలలందుగాని యితరపాఠశాలలందుగాని విద్యను నేర్చుకొనువారి సంఖ్య } 84,00,000

(అంగ్ల పాఠశాలకు హిందూదేశమందలి మొత్తపు జనసంఖ్య } 24,40,00,000

అనగా హిందూ ప్రజలలో మొత్తమున నూటికి ముగ్గురు (3. 4%)

మాత్రము విద్యనభ్యసించువారుగ నున్నారు. మఱియు సీవిద్యాప్రచారము బొంబాయిరాష్ట్రమున నూటికి 4. 9 వంగదేశమున నూటికి 4. 3 చెన్నరాజధానియందు నూటికి 4. 3 బర్మో నూటికి 4. 3 పంజాబున నూటికి 2. 7 సంయుక్త రాష్ట్రముల నూటికి 2. 3 మధ్యపరగణాలలోనూటికి 2. 5 బీహారు ఒరిస్సారాష్ట్రమున నూటికి 2. 4 పశ్చిమోత్తరపరగణాలలో నూటికి 2. 2 యీప్రకారములనున్నది.

(Figures taken from India in 1921—22)

మఱియు విద్యాప్రచారమునకై 1921 వ సం॥లో 16 కోట్ల 77 లక్షల రూపాయలు న్యయమయ్యెను. ఇందుప్రభుత్వము వెచ్చించినభాగము 10 కోట్ల 6 లక్షలు తక్కిన 6 కోట్ల 71 లక్షలు ప్రజలే భరించినారు. అనగా మనకి 1కి రమారమి 11 అణాలు మాత్రమే ప్రభుత్వము వెచ్చించియున్నది ఈవిషయమై తన పుస్తకమున (India in 1921-22) వ్యాయచరప్ భూకువిలియమ్సు హిందూదేశమందలి విద్యావ్యాపనము ఆంగ్లదేశములోని విద్యావ్యాపనముతో పోల్చవచ్చునని వాసియున్నాడు. హిందూదేశమునకును ఆంగ్లదేశమునకుగల పోలిక యెట్టిదో చూడవలసియున్నది.

ఆంగ్లదేశమున ప్రాథమిక విద్యాలయముల చదువుకొనువారు	} 125,00,000
*ఆంగ్లదేశముయొక్క మొత్తపుజనసంఖ్య	4,55,00,000
అనగా ఆంగ్లదేశమున మొత్తము జన సంఖ్యలో ప్రాథమికవిద్య నభ్యసించువారే	} నూటికి 30 మంది
హిందూదేశమున ... అన్నివిద్యల నభ్యసించువారు	} నూటికి 3. 42

హిందూదేశమునకు ఆంగ్లదేశమున విద్యావ్యాపనము 9 రెట్లు

* ఆంగ్లదేశమున ఇంగ్లండు సా. ట్లండు అయిర్లండు యూనాడుదేశములలోని విద్యార్థులసంఖ్యయు జనసంఖ్యయు నివ్వబడినవి.

భీకముగనున్నది. హిందూదేశమునకును ఆంగ్లదేశమునకునుగల పోలిక
యీవిషయముననిట్లున్నది.

1918-19 వ సం॥లో ఆంగ్లదేశప్రభుత్వము విద్యకొరకు

వెచ్చించినది,

రూ 53,102,000

రూ 79,65,30,000

....

(జనసంఖ్య 455 లక్షలు కావున) సగటున

1 కి వ్యయము రూ 17½

(Figures taken from statesmans year Book)

1918-19 వ సం॥లో ఇండియా ప్రభుత్వము విద్యనిమిత్తమై

వెచ్చించినది.

రూ 7,19,26,292

(ఆంగ్లపాలితముగు హిందూదేశము జనసంఖ్య 2440 లక్షలు కావున)

ఇండియా ప్రభుత్వము సగటున మనిషి 1 కి వెచ్చించినది.

రూ 0-4-9

ఆంగ్లప్రభుత్వము మనిషి 1కి రూ 17-8-0 లను వెచ్చించియుండగా.

ఇండియాగవర్నమెంటు 0-4-9 మాత్రమే ఖర్చుపఱచెను.

ఈరెండుదేశములకుగల పోలికలలో యిదిమహాకటి.

విద్యావ్యాపనమేగాక హిందూదేశమున నవలంబింపబడుచున్న
విద్యావిధానమగుూడ సంతృప్తిరముగలేను.

ఆరోగ్యశాఖ.

ఆరోగ్యము విషయమున హిందూదేశము కడువిషాదస్థితియగు
చున్నది. నిరంతరతౌమము లీదేశమును వేధించుచున్నవి. కలరా ప్లేగు
మశూచి ఇన్ఫ్లూయెంజామొదలగు భీకరజ్వరములు దేశమున తమ
శాశ్వత నివాస్థలము నేర్పఱచుకొనియున్నవి. ఒకానొక ప్రచండవాయు
వ్రవీచునపుడు చెట్లమారులురాలి క్రింద కెట్లు పడిపోవునో యటులే
యీ ఘోర జ్వరములు చెలరేగు సమయమున నిస్సహాయులగు

హైదరాబాదు కేసు వేలు మరణించుచున్నారు. 1918 వ సం॥లో
ఇస్లామాబాద్ జ్వరమూలమున డెబ్బదిలక్షల జనులకుపైనమరణించినట్లు
యెఱచబడినది. (Indian year Books '62) ఈజాడ్యములవలననేమి
తొమ్ముల వలననేమి అతరకారణముల వలననేమి దేశమందలి ఆరో
గ్యము కొంచెమైనను తృప్తి పరముగలేదు. హిందూదేశముయొక్కయు
అతరదేశములయొక్కయు జననమరణములసంఖ్యను పరిశీలించినచో
నిది స్పష్టమగును.

1902-1911 సగల మధ్య.

దేశము 1000 మందిలో 100 మందిలో పుట్టిన 1000 మంది
జననములు. మరణములు. పిల్లలలో 1 సం॥ ము
లోపున మరణి చువారు

రషియా	487	31.41	...
హిందూదేశము	48.58	34.2	200 (సగటున)
జర్మనీ	32.31	18.39	186.4
జపాను	32.89	20.86	159.8
ఇంగ్లాండు వేల్సు	26.8	15.15	127.3
న్యూజీలండు	26.73	9.16	64.3
ఆస్ట్రేలియా	26.52	11.11	87.5
స్కాట్లాండు	27.99	16.33	116.1

(From K. T. Shaws Sixty years of I Finance P. 133.)

హిందూదేశమున జననములసంఖ్య యెక్కువగునున్నను మరణ
ముల సంఖ్యచూతగి మగ్గిస్తానము వహించియున్నది. మఱియు పసిపిల్ల
లమరణములు హిందూదేశములోవలె నెచ్చటచులేవు. జన్మించినవారి
లోమూడవవంతు 1 సం॥ము లోతల్లి మరణించుటకంటె విచారకరమ
గుసంగతి మాటియుండబోదు.

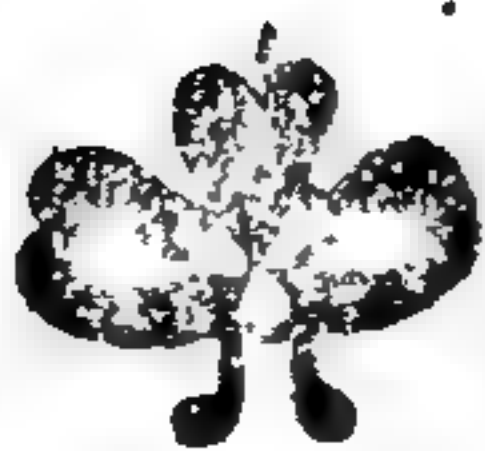
ప్రజలయారోగ్యస్థితియింత హీనముగనుండగ ప్రభుత్వము దీనిని మిగుల నలక్ష్యముతో చూచుచున్నది. ప్రభుత్వముచే స్థాపింపబడిన ఆసుపత్రులు 100 గాఢములగుల తాలూకాయందొకటి రెండుకన్న యెక్కువయుండును. ఇతరవిషయములకు కోట్లకొలది వెచ్చింపుచు ఆరోగ్యశాఖకు ఒక కోటిన్నర రూప్యములకంటె యెక్కువ వెచ్చించుటలేదు.

ఈవ్యయము 32 కోట్ల జనసంఖ్యగల భారతవర్షమునకెట్లు సరిపోగలదు? మఱియు నీవ్యయమైన వెక్కువగ ప్రభుత్వోద్యోగుల వేతనములక్రిందనే యగుచున్నదిగాని ప్రజలయారోగ్యభివృద్ధికై కాదు. ఈ శాఖకు వ్యయము చాల తక్కువగనున్నను నందు నియమింపబడిన ఉన్నతోద్యోగుల సంఖ్య (ఇండియన్ మెడికలు సర్వీసువారిసంఖ్య) స్వల్పముకాదు. ప్రస్తుతము 709 మాది ఇండియన్ మెడికలు సర్వీసు యుద్యోగులున్నట్లును అందు 504 గు రాంగ్లేయులును 155 గురు భారతీయులును నూతనముగ 30 ఆంగ్లేయ మెడికలు యుద్యోగులను నియమించుచున్నట్లును లెక్కలేటివు ఎస్సెంట్షియల్ డి 18 జనవరి-1923 న ప్రకటింపబడినది. ఈయుద్యోగులు నెలకు రూ750లు మొదలు రూ2500ల వఱకును గ్రహింపుచుండురు. ప్రభుత్వముచేయు నీస్వల్పవ్యయమైనను ప్రజల కందుబాటులో లేకుండ నిట్లు ఇండియన్ మెడికలు యుద్యోగులకయి యధికముగ వెచ్చింపబడుట మఱింత శోచనీయము.

మతవిషయకమగు వ్యయము.

ఆంగ్లేయప్రభుత్వము మతవిషయమున సమభావము కల్గియున్నదనియు నొక ప్రత్యేకమతము నెడల పక్షపాతము వహించియుండలేదనియు కొందరు చెప్పుచుండురు. వానివాక్యములందెంతవరకు సత్యము కలదో కనుగొందము. ఇండియాప్రభుత్వము క్రైస్తవమతప్రచారమునకై ప్రతీసంవత్సరమును రమారమి 20 లక్షలరూప్యముల వెచ్చించు

చున్నది. (1914-15 లో పొ. 1,27,219 లు) కలకత్తాయందలి విషపు నకు సం||నకు రూ 45,977 లును బొంబాయి చెన్నపట్టణములలోని వానికి సం||మున కొక్కొక్కనికి రూ 25,000 నిచ్చుచున్నది. ప్రజలెల్లరు చెల్లింపజేసి ద్రవ్యమును (కొంతభాగమును) ప్రత్యేకముగ నొక మతప్రచారమునకయి వినియోగించుట నాగరక ప్రభుత్వమునకు న్యాయము గాబోయినను! 1911 వ సం||లోని జనాభాలెక్కల ప్రకారము క్రైస్తవులసంఖ్య 24,92,284 దీనినిబట్టి క్రైస్తవ ప్రభుత్వము పతేక్రైస్తవునకును మతసంఘమున సగటున రమారమి రూ 0.13-0 లు న్యాయము చేయుచున్నట్లు కనబడుచున్నది. ప్రభుత్వము తననిష్పాక్షికబుద్ధిని సుశ్యక్తిముచేయవలెనన్న అన్యమతములకు విషయమున గూడ నిట్టివ్యయమొనర్చవలెను. లేదా యీవ్యయమును మానవలెను

12 వ ప్రకరణము.

సైనికవ్యయము.

ఇండియా గవర్నమెంటువారి ఆదాయవ్యయములను పరిశీలించిన వారికి సైన్యము నిమిత్తమై ద్రవ్య మెట్లపరిమితముగ వెచ్చి పబడు చున్నదియు విస్ఫుటముగ తెలియుచున్నది. ప్రజాసైన్యములగు విద్యకొరకును నాకోగ్యముకొరకును స్వల్ప మొత్తములు వ్యయపర్చుచు ఆదాయమున రమారమి యొకసగము సైన్యమునిమిత్తమై ప్రభుత్వము వినియోగపరచుచున్నది.

పౌనులు. నూటికివ్యయము.

1918.19 వ సం॥లో గవర్నమెంటువారి మొత్తపు }
టాదాయము. 83,324,000 }

రూ. 129,4860,000 లు.

సైనికవ్యయము. 44,480,000 50

రూ. 66,72,00,000 లు.

విద్యకొరకు. 6,123,275 7.1

రూ. 918,49,125 లు.

ఆరోగ్యశాఖకు (1919-20)లో 1,338,100 (B. E.) 1.5

రూ. 2,00,71,500 లు.

మఱియు సైనికవ్యయము తగ్గింపవలసినదని చిరకాలమునుండి ప్రజాప్రతినిధులును కొంతమాది ప్రభుత్వోద్యోగులును, 1885 వ సం॥ మునుండి కాంగ్రెసువారును నివేదించుచుండినప్పటికి, ప్రభుత్వమువారి మాటలను లక్ష్యపెట్టక తగ్గించుటకుమారు సైనికవ్యయము సంతకంలేకు వృద్ధిచేయుచున్నది. 1899-1900 వ సం॥పు టాదాయవ్యయములను,

1918-19 వ సం॥పు టాదాయవ్యయములను పరికించినచో ఈ సైనిక వ్యయాభివృద్ధి స్పష్టమగును.

సం॥ము. ఆదాయము. సైనికవ్యయము. ఆదాయమున సైనిక వ్యయమెన్ని శతాంశములు:-

1899-1900 రు. 59,65,05,000లు రు. 230,640,000 38.63

1918-1919 రు. 129,48,60,000లు రు. 63,72,00,000 లు. 51.52

ఈ 20 సం॥లలో పెంపుగుదల రు. 69,83,55,000 రు. 43,6,560,00లు 12.86

నూటికి పెంపుగుదల 117 190.

ఈరీతిని 20 సం॥ములలో ప్రభుత్వపు టాదాయము నూటికి 117 చొ॥ పెరిగియుండ సైనికవ్యయము నూటికి 190 చొ॥ వృద్ధిపొంది యున్నది. మరియు 1899-00 వ సం॥న సైనికవ్యయ మాదాయమున నూటికి 38. 63 చొ॥ ననుండ, 1918-19 వ సం॥న సయ్యది నూటికి 51.52 చొ॥న నున్నది. ప్రజల బాగాదుల లక్ష్మీపక ప్రభుత్వము సైన్యమునెట్లు పెంపు జేయుచున్నదియు నీ యంశములవలన విశేషమగు చున్నది.

అన్యదేశములందలి ప్రభుత్వములు తమ యాదాయమున నెంత భాగము సైన్యముకొరకు వెచ్చిపుచున్నదియు నీకింద వట్టివలన గాననగును.

దేశము.	ప్రభుత్వ దాయము.	సైనిక వ్యయము	ఆదాయమున సైనిక వ్యయము నూటికి శాతం ?	సైన్యముయొక్క సంఖ్య. (రిజిస్ట్రేషన్ కాక)
ఇంగ్లండు (1920-21)	పానులు 1,425,984,666	పానులు 181,500,000	12.72	3,41,000
పోతాఫ్రికా యూనియన్. (1920-21)	పానులు 28,381,000	పానులు 1,267,395	4.47	...
కనడా (1920-21)	వ్యయ సుత్తము 440,496,333 డాలరులు	12,520,106 డాలరులు	2.84	6,700
అమెరికాయునైటెడ్ స్టేట్స్. (1919-20)	22,993,910,599 డాలరులు	1,094,834,202 డాలరులు	4.76	2,13,067

దేశము:	ప్రభుత్వాదాయము	సై నిక వ్యయము	ఆదాయము న సై నిక వ్యయము నుండి కేంత ?	సై నిక వ్యయము సంఖ్య: (రిజర్వుకాక)
బ్రిటన్ (1920)	217702 లక్షల ప్రాకులు	42366 లక్షల ప్రాకులు	19.46	6,60,000
జర్మనీ (1920-21)	39,691,562,000 మార్కులు	2,494,332,000 మార్కులు	6.25	...
జపాను (1920-21)	1,335,355,308 యెన్నులు	155,942,414 యెన్నులు	11.68	6,00,000
హిందూ దేశము (1919-20)	రూపాయలు 194,77,00,000	రూపాయలు 88,18,00,000	45.52	...

ప్రపంచములోని ప్రభుత్వములకెల్ల ఇండియా ప్రభుత్వమే తన కువచ్చు ఆదాయమున రమారమి యొక సగమును సైన్యముకై వెచ్చింపుచున్నది. ఇంతధనమును వెచ్చించు దేశము మఱేదియో కానరాదు. నే డపరిమితమగు సైన్యబలమును గల్గియున్న ఛీనుదేశము సైతము ఆదాయముననై దవవంతుకంటె సైన్యముకై యెక్కువ వెచ్చించుటలేదు.

సైనికన్యాయముయొక్క సంగ్రహచరిత్రము.

సిపాయి విప్లవమునకు పూర్వము 1857 వ సంవత్సరమున కం పెనీవారి పాలనమున 38,000 బ్రిటిషుసైనికులును 2,21,000 మంది హైందవసైనికులును పని చేయుచుండిరి. ప్రితి బ్రిటిషుసైనికునకును 6 గురు హైందవులు పని చేయుచుండిరి భారతీయసైనికులసంఖ్య యపరిమితముగ నుండుట విప్లవకారణములలో ప్రాముఖ్యముగ నెంచి ఇండియా గవర్నమెంటు ఆంగ్లేయసైనికుల సంఖ్య హెచ్చించి హైందవ యుద్ధభటాలసంఖ్య తగ్గిప మొదలిడిరి. అప్పటినుండియు భారతీయసైనికులసంఖ్య ఆంగ్లేయులసంఖ్యకు దాదాపు రెండింతలుగ నున్నది. విప్లవమునకు పూర్వపరములనుండెడు సైనికులసంఖ్యయు వ్యయమును కీర్తిశేషుడైన గోక్లేనుహనీయుడు వెబ్బీకమిషనరునకు వివరించి యున్నాడు.

సంవత్సరములు.	సైనికుల సంఖ్య.			సగటున సంవత్సరమునకు వ్యయము
	మొత్తము	సంఖ్య	భారతీయులు	ఆంగ్లేయులు
1837-1856-7 (20 సం॥లు) విప్లవమునకు పూ॥ 1861-62 1873-74 (13 సం॥లు) విప్లవము తరువాత.	2,26,741	2,22,915	43,826	10 కోట్ల 85 లక్షల రూపాయలు. 15 కోట్ల 68 లక్షల రూపాయలు.

సైనికవ్యయమునకు పూర్వముకంటె పరమున సైనికసంఖ్య యందు హెచ్చులేకున్నను సం॥పు వ్యయము 5 కోట్లు. అనగా నూటికి 50 చొ॥ పెరిగినట్లు కనబడుచున్నది. ఇట్టి పెలుగుదలకు ఆంగ్లయుద్ధ కచేరి నానవలంబించిన 'సైన్యసమ్మేళనాపద్ధతి' (Amalgamation Scheme) ఎటుల కారణమైనదనియును ముందు వినవలెను. హిందూ దేశపరిపాలన మాంగ్ల దేశపు పార్లమెంటు యఫేనమైనప్పటినుం డియుగూడ సైనికవ్యయ మొకేరీతిని పెరిగిపోవుచున్నది. 1861-62 వ సం॥పు సైనికవ్యయము చాదాపు 13 కోట్ల రూపాయ లుండెను. 1871-2 వ సం॥నకు సుమారు 15 కోట్లను 1881-2 వ సం॥నాటికి 17 కోట్లను నయ్యెను. శాంతిసమయములనే సైనికవ్యయ మధికమగు చుండ యుద్ధకాలములలో ఖర్చుచేయబడు ద్రవ్యము మఱింత మిక్కుట ముగ నుండునుకదా! 1880-1 వ సం॥లో ఆఫ్ఘన్ యుద్ధకారణమున సైన్యముకొరకు సుమారు 28 కోట్ల రూపములు వ్యయమయ్యెను. 1885-86 వ సం॥న బర్మాయుద్ధమువలన సైనికవ్యయము గతనత్సరము కంటె (1884-5 లో కోట్లుమాత్రము) 3 కోట్ల రూపములు వృద్ధి యయ్యెను. (20.03 కోట్లు) 1885-6 వ సం॥నుండియు పరిపాలనమున నూతన పరిపాలనాసూత్రము లవలంబితమయ్యెను. పరిపాలకులకు సామాజ్యసంపాదనా నాంశవృద్ధియయ్యెను. పశ్చిమోత్తరదేశముల జయించి వానిని బ్రిటిషురాజ్యమున సంక్రమింప నిచ్చుపాడమెను. సైనికవ్యయము నధికముకాజొచ్చెను. నాటినుండియు సైనికసంఖ్య హెచ్చు కపోయినను సైనికవ్యయమెట్లు వృద్ధియైనదియు నీక్రింది యంకెలవలన గాననగును.

1885-86	రూపాయలు.	20.06 కోట్లు.
1890-91		21.09
1895-96		25.39

1900-01	23.02
1905-06	29.50
1910-11	31.90
1915-16	33.39
1916-17	36.39
1917-18	40.18
1918-19	67.73
1919-20	85.61
1921-22	62.20

1919 వ సం॥న జరిగిన ఆప్టును యద్ధకారణమున నేమి 1920, 21, 22 సం॥ము లందలి వజీరుస్థాను ఆక్రమణమునలన నేమి ఆగ్లప్రభుత్వమునకు సైన్యముపైగల యధికాభిమానమునలన నేమి గత 4 సం॥ల నుండియు సైనికవ్యయ మపారముగనున్నది. గతించిన 60 సం॥లలో సైనికవ్యయము దాదాపు 5 రెట్లు వృద్ధియైతి. దేశాభివృద్ధికి భంగకరముగ సైన్యముపై నిట్లధికముగ నిండియా ప్రభుత్వము ధనమును వ్యయపఱచుచుండ హిందూదేశమెట్లు బాగుపడిగలదు? ఆశ్చర్యక్షణమునకుగాని దేశరక్షణమునకుగాని (1879 వ సం॥లోని ఆయుధశాసనము వలన) ఆయుధమును బట్టుటకు నీలులేక భారతీయులు నానాటికి తమ శౌర్యసాహసముల గోల్పోయి నిస్తేజులగుచున్నారు. మఱి దేశరక్షణమునకు వెచ్చింపబడెడు నధిక ద్రవ్యభారమును వహించునదియువారే! ఇట్టిరువంకలను దేశా నర్థకరమగు నాయుధశాసనమును తొలగించినచో భారతీయులు తేజులగుటయేకాక తమ స్వదేశ సంరక్షణమున కుద్యుక్తులై సైనిక వ్యయభారమునుండి విముక్తులు కాగలరు.

సైనికవ్యయమిట్లపరిమితముగ వృద్ధియగుటకు ముఖ్యకారణములు మూడు.

1. సైన్య సమ్మేళనాపద్ధతి.

2. సరిహద్దులందలి దేశములను బ్రిటిషు రాజ్యభాగముగ చేయ నెంచుట.

3. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవిస్తరణముకొరకై హైందవ సేనల నన్య దేశములకు పంపుట.

సైన్య సమ్మేళనాపద్ధతి—ఈస్టిండియా కంపెనీ పరిపాలనమున గూడ సైన్యములో బ్రిటిషు సేనాదళములును హైందవ సేనాదళములునుండెను. నాడు బ్రిటిషుయుద్ధభటులను కంపెనీ యిచ్చటనే పోగు చేయుచుండెను. హిందూదేశమందలి బ్రిటిషుసేనలకును ఆంగ్లదేశపు యుద్ధకచేరివారికి నెట్టిసంబంధము లేకుండెను. కాని ఇండియాగవర్న మెంటు పార్లమెంటు వశమైనపిమ్మట సైన్య సమ్మేళనాపద్ధతియను నూతనవిధానము నవలంబించి హిందూదేశమందలి బ్రిటిషుసేనలు ఆంగ్ల యుద్ధకచేరివారిచే పాలితమగునట్లును సామ్రాజ్యసైనిక నికాయమున నొక భాగముండునట్లును నొనర్చిరి. ఆంగ్లదేశమందలి సేనలలో నెట్టి మార్పులుగల్గునో యిచటి బ్రిటిషుసేనలందును నట్టిమార్పులే జరుగుచుండును. అచటి సైనికుని జీతమువృద్ధియైతచో యిక్కడి సైనికుని జీతమును (అవసరానవసరములగుర్తింపక) హెచ్చింపవలెను. మరియు ఇంగ్లాండున నవలంబింపబడిన ‘స్వల్పకాల సేనాపద్ధతి’ (short service system) హిందూదేశమునగూడ బ్రిటిషు సైన్యములవిషయమున నవలంబితమయ్యెను. ఈపద్ధతి ననుసరించి యిక్కడకువచ్చిన ప్రతిబ్రిటిషు సైనికుడును 5 సం॥ ముల కాలముమాత్రమే పనిచేయుచున్నాడు. ఈ కాలములోనతడు యుద్ధమునకు కావలసిన తరిఫీతునొంది పిమ్మట పిన్నను పుచ్చుకొని ఇంగ్లాండునకు మరలిపోవుచున్నాడు. ఒకసారి యాంగ్లదేశమునకు వెడలినపిమ్మట అతనికి హిందూదేశముతో సంబంధము పోవుచున్నది. ఆతడు తరిఫీదునొందినది హిందూదేశపు ద్రవ్యముపై నైనను

ఇంగ్లాండుననుండికూడ హిందూదేశపుద్రవ్యమును విష్వనుగ గ్రహింపుచుండియు నతడవసర సమయముల నింగ్లాండునకు సహాయముచేయుచున్నాడగాని యొకప్పుడును హిందూదేశ రక్షణమునకు తోడ్పడుట లేదు. మఱియు నాంగ్లసైనికుల నిక్కడకు గొనివచ్చుటకును 5 సం॥లలో నే తిరిగి గొనిపోవుటకు నయ్యెడి రాకపోకఖర్చులు నధికముగనున్నవి. 5 సం॥ల కాలమున దశములు మారుచుండుటవలన బహుశసంఖ్యాకులగు నాంగ్లేయులు హిందూదేశపు ఖర్చులపై తరిఫీదునెందుట కవకాశముగల్గుచున్నది. వ్యయ మాహిందూదేశము భరించుచున్నది. లాభము పొందునది ఆంగ్లేయులు ప్రపంచములోని దేశములకెల్ల హిందూదేశమే తన ఆదాయమున నధికధనమును సైన్యముపై వెచ్చిపుచున్నను అవసరసమయముల నుపయోగపడునట్లు నిలువయుంచబడిన సైన్యసంచయము (రిజెర్వు) చాల స్వల్పముగ గనబడుచున్నది.

మఱియు సైన్యసమ్మేళనావధత్తి యవలంబింపబడినప్పటినుండియు బ్రిటిషుసైనికుల నాంగ్లదేశముననే పోగుచేసి యుద్ధకర్చేరివారు హిందూదేశమున కంపుచున్నారు. ఇట్టి విధానమువలన హిందూదేశమిక్కిందిఖర్చులకింద యపరిమితముగ ధనవ్యయమును భరింపవలసివచ్చుచున్నది. (1) కాపిటేషను భత్యము నేడుసైనికునకు పా 11-8-0 చొ॥ వసూలుచేయబడుచున్నది. (2) డిపోఖర్చులు. (3) సైనికుల రాకపోకఖర్చులు. (4) గిడ్డంగిఖర్చులు. (5) ఉద్యోగస్తులయొక్కయు సైనికులయొక్కయు జీతములును ఉపకారవేతనములును (6) సగముజీతములపై సెలవుతీసికొని వచ్చినవారికగు వ్యయము. (7) మందుగుండుసామానుల శీతఘ్నులు వగైరాలకగు ఖర్చులు (8) ఇతరఖర్చులు; సేనికింద ప్రతియేడును దాదాపు 10 కోట్లరూపాయలను హిందూదేశ మాంగ్లయుద్ధకర్చేరివానికి చెల్లిచుచున్నది. దేశానర్థకరమగు నిట్టి వ్యయమును తగ్గింపు

మని ఇంకొకరూ గవర్నమెంటుకూడ పార్లమెంటుకు పోరినారు. ఆ య్యది పెడచెవిని బెట్టుచున్నది.

ధనవంతమైన ఆంగ్లదేశము సేనాపరిపాలనములో గలిగించుమా ర్పులను దారిద్య్రవంతమైన హిందూదేశము అనుకరించుటవలన గల్గెడు యనర్థకములగూర్చి హెన్రీఫాసెట్టు 1871-72. న. సెం|| లో నిట్లు తెల్పియున్నాడు.

“ఈస్టిండియా వర్తకసంఘము ముగింపబడిన కొలది సువత్సరములలోనే సైనికమిశ్రమపద్ధతి (amalgamation scheme) అనుభవనీయులగు సుప్రసిద్ధహౌదవ రాజ్యతంత్రజ్ఞుల సలహాకు వ్యతిరేకముగా అమలులోకి కొనితేబడినది. ఐశ్వర్యవంతమగు నింగ్లాండుదేశమున కుపచరించు సైనికనిర్మాణ పద్ధతులు దరిద్రముతో తాండవమాడుచున్న యిండియాదేశముయొక్క స్థితిగతుల నాలోచించిచూచిన ఆచరణమునకు కొనిరావలస్థితియందు లేకున్నను బలవంతముగా వ్యయాధికమగు మనఆంగ్లేయసైనిక పద్ధతులనే కట్టబెట్టుచున్నాము. అతిభాగ్యవంతమగు నింగ్లాండుదేశమునకును అతిబీదదేశమగు నిండియాకును కూడిక తటస్థించినది. భాగస్వాము లిరువురును సమానహోదాయులగు లేని వారగుటచే సెం|| నకు 20 వేలపౌనులు రాబడిగల ఆసామియు సాలు నకు వెయ్యిపౌనులు మాత్రమే ఆదాయమునచ్చెడి ఆసామియును కలిసి సమముగ గృహకృత్యమును నిర్వహించుటవలన ఎట్టిచిక్కులు తటస్థించుచుండునో అట్టి అసంగతమే ఇండియాకు మిశ్రమపద్ధతి నవలంబించుటవలన యలవడెను. ఇరువదివేల పౌనులు రాబడిగలవానికి యుచితమైనఖర్చు సాలుకు వెయ్యిపౌనులు రాబడిగలవానికి కష్టతరమైన అప్పులపాలు చేయునుగాని వేఱొండుగాదు. చేయబడుచున్న ఖర్చంతయు యుచితమైనదనియే యనుకొందము. అయినను తక్కువరాబడి వచ్చుచున్నవానికి తన తలకుమిగిలిన వ్యయముచేయుటవలన ఋణగ్రస్తుడై

బాధపడుచుండ నీకుమటి యేయన్యాయము చేయబడుట లేదనియును నీవంతుఖిచ్చే నిన్ను కోరుచుంటిమనియును చెప్పిన నేమిలాభము? వాని దుఃఖ ముపశమించునా! హిందూదేశమువలెనే బలవంతముగా భాగస్వామినిజేసి చేయువ్యాపారమునం దిష్టమున్నను లేకపోయినను వదలి వెట్టకుండ యుండవలసివచ్చుచో వానిగతి చెప్పతరముకాదు. (వేపా సత్యనారాయణగారి 'హిందూదేశ అర్థశాస్త్రమును గ్రంథము పే. జీ. 300).

ఇట్టి షడ్ధతిమూలముననే ఆంగ్లదేశములోని యుద్ధభటుని జీతము రోజుకు 2 పెన్సుల చొ॥న వృద్ధియగునట్టి యేర్పాటులు 1902 వ. సం॥ లో కావింపబడి నప్పుడు హిందూదేశములోని బ్రిటిషుయుద్ధభటుని జీతముకూడ అట్టి యభివృద్ధి నేపొందెను. ఈవిధానముననే తిరిగి 1904 వ. సం॥ లో బ్రిటిషుయుద్ధభటుని జీతము రోజుకు 4 పెన్సులచొప్పున వృద్ధియగునట్లేర్పాటుచేయబడెను. 1916-17 వ. సం॥ లో చేయబడిన యభివృద్ధియు నీవిధానము ననుసరించియే యున్నవి. హిందూదేశమున కవసరమున్నను లేకపోయినను ధనమున్నను లేకపోయినను ధనవంత మగు నాంగ్లదేశముతో సమ్మేళనము కాంచియుండుటవలన సమిత వ్యయమును భరించి నష్టపడవలసి వచ్చుచున్నది.

మరియు నిసందర్భమున ఇండియాగవర్నమెంటువారి కొలువున నున్న బ్రిటిషుసైనికునకును హైందవసైనికునకును నయ్యెడి వ్యయములలో భేదము గాననగును. సైనికవ్యయచరిత్ర పఠించినవారికి బ్రిటిషు సైనికుని జీతభత్యములు హైందవసైనికునికంటె యెట్లధికముగ వృద్ధియైనదియు గోచరించగలదు. 19 వ. శతాబ్దములో కెల్నరును దొర (Kellner) ముగ్గురాంగ్లేయుల కగు వ్యయము 7 గురు. హైందవులకగు దానితో సమానమని నిరూపించియున్నాడు. 1909-10 వ. సం॥ పు వ్యయమునుబట్టి ఆసంవత్సరము ప్రతిబ్రిటిషు యుద్ధభటునకును

రూ 1142 లును హైదరాబాద్ సరిహద్దులకు రూ 392 లును (అనగా ఒక ఆంగ్ల యుద్ధ యంత్రము ముగ్గురు హైదరాబాద్ వ్యయమునకు సరిపోవునట్లు) ఖర్చుచేయబడినట్లు డిన్నా వాచాగారు తెల్పియున్నారు. నేడొంగ్లయుద్ధ భటునికయ్యెడి వ్యయము (1920 వ. సం॥ ములో) మిగులనధికమైనది. హైదరాబాదు యుద్ధభటునకొకనికి నేడు రూ 500 లు ఖర్చుగుచుండ బ్రిటిషు వానికి రూ 2110 లు ఖర్చుగుచున్నవి. ప్రతిబ్రిటిషువానికిని హైదరాబాదు కంటే 4 రెట్లధికముగ వ్యయమొనర్పబడుచున్నది. మరియు బ్రిటిషు దళములకును హైదరాబాదు దళములకును నయ్యెడి వ్యయములను వింటర్బను పార్లమెంటులో తెల్పియున్నాడు.

బ్రిటిషుదళమునకు పా 196,000 లు

హైదరాబాదుదళమునకు పా 44,000.

ఘూర్ఖాదళమునకు 49,000. (Daily Express. 20-3-23)

అనగా ఒక హైదరాబాదుదళముకంటే బ్రిటిషుదళమునకు $4\frac{1}{2}$ రెట్ల ఖర్చు గుచున్నది. ఇట్లా గ్లదళముల పోషణసమిత్తమై హిందూదేశపు ద్రవ్య మధికముగను అవసరముగను వ్యయముచేయబడుట (తిమదేశజలయె డి పక్షపాతమును నహించు) ఆంగ్ల పాలకుల రాజనీతిని వ్యక్తము చేయుచున్నది.

2. సరిహద్దుదేశముల ఆక్రమణము :—

సైనికవ్యయము వృద్ధిచుగుటకు ఆంగ్లేయప్రభువులు సరిహద్దు దేశములపై స్పృహలును యుద్ధములను ముఖ్యకారణముగ నెంచ వలసియున్నది. అందు పశ్చిమోత్తరమున ఆఫ్ఘనిస్తానముతోడను యితర పార్శ్వతీయులతోడను జరిగిన పోరాటములు లెక్కకు పెక్కుతై యున్నవి. ఈస్టిండియాకంపెనీ పాలనమున ఆంగ్లము (గవర్నరు జనరలు) కాలమున మొదటి ఆఫ్ఘను యుద్ధముజరిగెను. 1897 వ సం॥న మరల ఆఫ్ఘనుదేశముతో యుద్ధమయ్యెను. 1885 వరకును హిందూదేశ

ముగ చాలించినరాజ పరినిధులను సరిహద్దుదేశముల నాక్రమించు నుద్దేశములేకుండెను. కాని 1885 వ సం॥న ఇండియా కార్యదర్శిగా నుండిన 'చర్చలు' (Churchall) సరిహద్దుదేశముల నాక్రమించుకొనువిషయమున 'ముందంజ వేయవలెనను పద్ధతి' (Forward policy) ప్రవహించి హిందూదేశపు పశ్చిమోత్తర సరిహద్దులు 'శాస్త్రీయముగ' (Scientific Frontier.) నుండుటకై సింధు నదీతీరమునుండి వెనుకకు గెంటివేయవలెననెడి సూత్రము నమలులో బెట్టినప్పటినుండియు సైనికవ్యయము మఱింతవృద్ధికాజొచ్చినది. ఆ సం॥ననే రషియాదేశము హిందూదేశముపై దాడివెడలునను నెషమున 20 వేల సైనికుల సభకముగజేర్చి సైనికవ్యయమును 3 కోట్లుపెచ్చించిరి. అప్పటినుండియు నేటిదనుక యొకపర్యాయమైనను రషియనులు దండెత్తలేదుగాని సరిహద్దులలోమాత్రము అనేకయుద్ధములుజరిగెను. నిజ్జింగ్, హుంజా, నాహ్యరు లాక్రమింపబడెను. తరువాత చిత్తౌలుదాడి జరిగెను. 1897 వ సం॥న 'తిరుహత్'పై దాడివెడలిరి. 1901 వ సం॥న పశ్చిమోత్తర ప్రదేశముల నాక్రమించి కర్జనుప్రభువు 'పశ్చిమోత్తరప్రదేశాల'ను పేరనుక నూతనరాష్ట్రమును కల్పించెను. 1904 వ సం॥న టిబెటు దాడిజరిగెను. 1919 వ సం॥న తిరిగి ఆఫ్ఘుచుయుద్ధముతీర్చివెను. 1921 వ సం॥మునుండియు వజీరుస్తాను ఆక్రమణము జరుగుచున్నది. పశ్చిమోత్తరమునగాక తూర్పుదేశముగూడ బర్మాపై కంపెనీకాలమున నొకదాడియు పిమ్మట 1885 వ సం॥న మఱొకటియు జరిగెను. ఈదాడ యాత్రలలో నింగ్లీషువారి బర్మానుజయించి స్వాధీనపఱచికొనిరి :—

హిందూదేశమున కీదాడులతోగాని యుద్ధములతోగాని నెట్టి సంబంధముగాని యుపయోగముగాని లేకపోయినను ఆంగ్లదేశమే తన సామ్రాజ్యాభివృద్ధికై యీయుద్ధముల కుద్యమించినను వ్యయము మాత్రము హిందూదేశము భరించినది. ఈయుద్ధములు సామ్రాజ్య

మునకు చెందినటు 1885 వ సం॥న గ్లాడ్స్టన్ అంగీకరించెను. మరియు 1895 వ సం॥న కొండజాతులు మనలనే సావ్యభౌములుగ పరిగణించి మనయధికారముపైన నాధారపడియుండవలెనని బాల్ఫూరు నుడివియున్నాడు. ఇట్లు సమర్థులుగ ఆంగ్లప్రధానమంత్రి లీయర్డ్సులు సామాజ్యవిస్తరణముకొరకు జరుపబడినవని అంగీకరించినప్పటికిని వ్యయధారము నధికముగ భారతవర్షమే వహించినట్లు తేలుచున్నది.

1879 వ సం॥న 2 వ ఆఫ్టుచు యుద్ధమునకు పా 21,000,000లు (21 కోట్లరూపాయలు) వ్యయమయ్యెను. అందు పా 5,000,000, లు మాత్రము (5 కోట్లరూపాయలు) ఇంగ్లాండుభరించెను. మిగిలిన పా 16,000,000 లను (16 కోట్లరూపాయలు) చెల్లించినదిహిందూదేశమే. ఆంగ్లదేశము న్యాయముగ తానుభరింపవలసిన దానిలోకొంత పాలైనను గ్రహించియున్నది యీయొక్కయవసరముననే. ఇతర దాడులందలివ్యయమంతయుగూడ హైద్రుల మస్తకముపైననేబడెను. 1882 మొదలు 1891 వరకుచుగల 10 సం॥లలో పశ్చిమోత్తర సరిహద్దులందలి దాడుల మిత్తమై రూ 12,85,74,590 లు ఖర్చయ్యెను. గత 2 సం॥లలో జరిగిన వరుస్తాను ఆక్రమణమునకై 1920-21 లో రూ 14,4010,480లును 1921-22లో రూ 6,92,97,139 లునువ్యయమయ్యెను ఆఫ్టుచు యుద్ధమునకై 1919 వ సం॥న జరిగిన నపరిమితవ్యయముకాక 1920-21 1921-22 యీసం॥లలోదాదాపు 15½కోట్లు వ్యయమయ్యెను ఈయంకెలనుబట్టి భారతదేశపు వాయవ్యసీమయందు ఆంగ్లప్రభుత్వము భారత ద్రవ్యమునెంత నిర్లక్ష్యముగ పారబోయుచున్నదియు గ్రహింపవగును. ఇట్టి యపరిమితసైనికవ్యయమునకుతోడు సైనికోపయోగమునకై వాయవ్యసీమయందు ప్రభుత్వము నిర్మించిన 'స్ట్రాటేజిక్' రైల్వేలకై నఖర్చును (Strategic Railways) వానివలన దేశమునకు గల్గిన ఆర్థికనష్టమును పరికించినచో ఆంగ్లసామాజ్య విస్తరణమునకై

దార్శిద్యవంతమగు భారతదేశమెట్టి దుర్భరమగు భారమును మోయుచు క్రిమముగ కుంగిపోవుచున్నదని విదితమగును.

సరిహద్దుదేశముల జయించుటకేకాక జయించినపిమ్మట వాని పరిపాలనమునకగు వ్యయముతోగూడ హిందూదేశము పాల్గొనియున్నది. ఉత్తరబర్మాదేశమును (1885) ఆక్రమించిన 10 సం॥లలో నాదేశపరిపాలనమునకు వ్యయమున రూ 14,57,95,210 లను హిందూదేశము భరించియున్నది. ఇట్లేపశ్చిమోత్తర పరగణాలు పరిపాలనమున 1901 మొదలు 1915 వరకునుగల 15 సం॥లలో 5 కోట్ల 34 లక్షల రూప్యముల వ్యయమును హిందూదేశము వహించియుండెను. ముందు వెనుక లాలోచింపక ఆంగ్లప్రభువులు తమసామ్రాజ్యమును విస్తరింపజేయుటవలన హిందూదేశము తనకొకించుకయు సంబంధములేనట్టియు, ప్రయోజన రహితమైనట్టియు వ్యయమున పాల్గొనవలసి వచ్చుచున్నది.

3. సామ్రాజ్య సంరక్షణముకొరకై హైందవసేనల నన్యదేశములకంపుట:—సంపూర్ణ భారతవర్షము హైందవసేనల సహాయమునను హిందూదేశముయొక్క ధనముతోడను జయింపబడెను. భారతవర్షమున పొడసూపిన విప్లవములును స్వాతంత్ర్య ప్రియత్నములునుగూడ హైందవద్రవ్యముతోడను హైందవ బలముతోడను నణగగొట్టబడెను. భారతవర్షమున నాంగ్లపరిపాలనమును సంరక్షించుటకేమి సరిహద్దుల కాపాడుటకేమి సమీపదేశములజయించి ఆంగ్ల సామ్రాజ్య భాగములుగ జేయుటకేమి హైందవధనమును హైందవనైస్య నికాయముచు నుపయోగింపబడెను. ఇక హిందూదేశముతో నెట్టి సంబంధముకాని లేనట్టియు సముద్రముల కవ్వలఖండాంతరముల నున్నట్టియు దేశముల నాంగ్లసామ్రాజ్యమును నెలకొల్పుటకును స్థిరపరచుటకును రక్షించుటకును హైందవసేనలు హైందవద్రవ్య సహాయమున సేవకేకమారులు పంపబడెను. ఈస్టిండియాకంపెనీ హైందవసేనలనంపి ఫ్రెంచివారి

యొద్దనుండి మార్పియనును, డచ్చివారినుండి సింహళము నితరద్వీపములను, జావాను, సింగపూరు రేవుస్థలములను జయించెను. వీరికాలముననే (1840. లో) చీనాదేశముపైగూడ నెకదాడి జరిగియుండెను. మఱియు కంపెనీపరిపాలనా ప్రారంభమున ఆంగ్లేయులు పరాసులపై నను డచ్చివారిపైను చేసినయుద్ధముల వ్యయమును హిందూదేశము భరించెనని చెప్పవలసియున్నది.

ప్రభుత్వము పార్లమెంటు వశమైనప్పిమ్మటగూడ విదేశములకు భారతదేశ సైన్యములంపుట మానలేదు. ఈయుద్ధములలో హిందూదేశ మెట్టిభారమునువహించినదియు నీక్రింది పట్టికవలన తెలియగలను.

యుద్ధములు.	సాధారణ వ్యయము.	విశేషపుఖర్చు.
	హిందూ ఇంగ్లాండు	హిందూ ఇంగ్లాండు
	దేశము భరించినది.	దేశము భరించినది.
	భరించినది.	భరించినది.

మొదటిఆఫ్ఘను యుద్ధము (1838—42)	అంతయు	0	అంతయు	0
మొదటిచీనా యుద్ధము 1839—40	అంతయు	0	0	అంతయు
పెర్షియా యుద్ధము 1856	అంతయు	0	సగము.	సగము.
అబిసేనియా యుద్ధము 1867—68	అంతయు	0	0	అంతయు

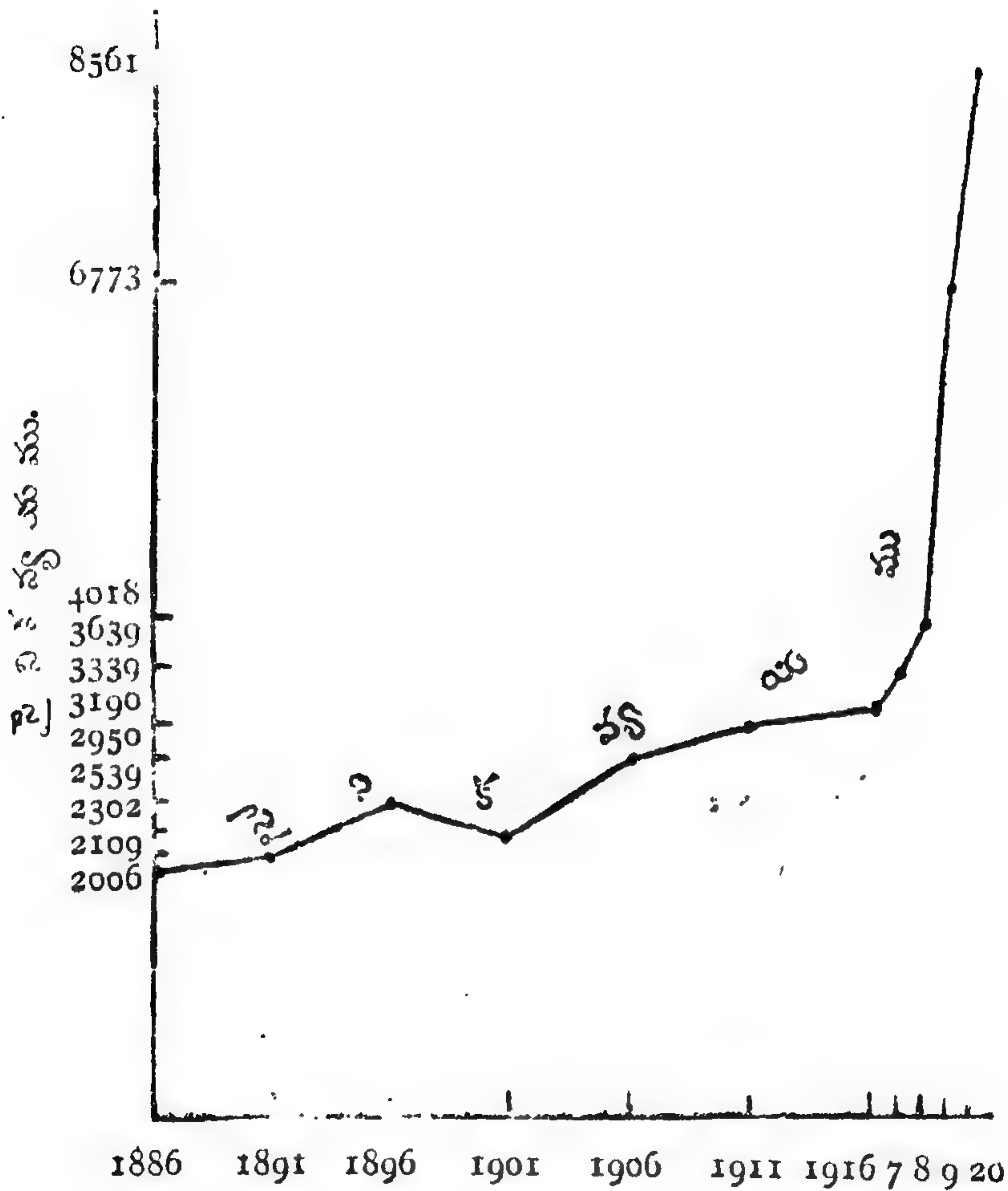
పీఠానుదాడి 1875	} అంతయు	0	0	అంతయు
రెండవ ఆంధ్రుల యుద్ధము 1875—80	} అంతయు	పా. 5,000,000	5' 00' 00	
		0 అనగా 5 కోట్ల	పా. లేక	
		రూ॥ తక్కు	5 కోట్ల	
		మిగిలినది.	రూపా॥	
ఈజిప్టు యుద్ధము 1882	} అంతయు	50 లక్షలరూ	రూ॥	
		0 పాయలుతక్కు	5000000	
		మిగిలినది.		
సూడాను యుద్ధ ము. 1885-86	} అంతయు	0	0	అంతయు

(Report of the Royal Commission on Indian. Expenditure
quoted by R. C. Dutt and L. L. Lajpat Rai.)

ఇవికాక 1890 సం॥ న బోయరు లాంగ్లేయులపై తిరుగుబడి
నప్పుడు హైదరాబాద్ సైన్యములు ట్రాన్సువాలు దేశమున కండుబడి ఆంగ్లే
యుల కెంతయు సహాయమునచ్చెను. కాని విచిత్రమేమన తిరుగు
బడిన బోయరులకు ఆంగ్లేయులు స్వాతంత్ర్య మొసగిరి. రాజభక్తి
కిదియూ ఫలితమనునట్లు చిరకాలమునుండియు తమ సామ్రాజ్యమునకు
సహాయపడుచువచ్చిన హైదరులు నేటికిని దాసత్వమునుండి విముక్తిని
బొందజాలకున్నారు.

1904-వ సం॥ న కజానుప్రభువు “తిబెతు” దేశముపై నొక
సైన్యమును బంపెను. ఈదాడికైన వ్యయమును హిందూదేశము
వహించెను. ఐరోపా మహాసంగ్రామమున హిందూదేశపు ద్రవ్యమును
హిందూదేశపు సేనలును ఆంగ్ల సామ్రాజ్య సంరక్షణముకొరకు ఎటులు
వినియోగింపబడినవి. పాఠకమహాశయులకు తెలిసి యుండవచ్చును.
యుద్ధము ప్రారంభమయిన కొలది దినములలోనే ఫ్రాన్సుదేశమునకు

లక్షల రూ.

సంవత్సరములు.

సై నిక వ్యయాభివృద్ధి.

పంపబడిన భారతదేశ సైన్యములు మహాతరంగములవలని ప్రచండ చలనముతోగూడి నేతెంచెడు సముద్రమును బోలిన జర్మనువాహిని నరికట్గల్గెను. గల్లీపోలీయుద్ధమున మైదవసేన లుపయోగింపబడెను. మెసాపొటమియా దేశము హి దూదేశపు సైన్యములతోడనే జయింపబడెను. ఈజిప్టువాసుల స్వాతంత్ర్యప్రయత్నములను భగ్నమొనర్చుటకుగూడ భారతదేశ సైన్యములే పంపబడెను. ఇట్లు ప్రాంసు, తూర్పుఆఫ్రికా, మెసాపొటమియా, ఈజిప్టు, గల్లీపోలి, సెలోనికా, ఏథియోపియా, కెన్యా మొదలగు ప్రదేశములకు సంధిజర్గు పర్యంతము భారతదేశమునుండి ప పంపబడిన యుద్ధభటులసంఖ్య 1215,338 ఈ 12 లక్షల జనులలోను హతులై తమప్రాణముల నాండ్ల సామ్రాజ్య సారక్షణమున కర్పించిన వారు రమారమి 1,15,000 మంది యుందురు. యుద్ధమునకు పూర్వము ప్రారంభవిద్యను నిర్బంధముచేయుటకై 5 కోట్ల రూపాయలను సాధికముగ వెచ్చింపవలసినదని శాసనసభ్యులు కోరినప్పుడు ప్రభుత్వము నిరాకరించెను. కాని హిందూదేశాభివృద్ధికైతమాత్రము తోడ్పడని మహాసంగ్రామమునకై 145,000,000 పానులను (217½ కోట్ల రూపాయలను) 'బహుమాన పూర్వకముగ నాండ్లదేశమునకు సమర్పించుటకు ప్రభుత్వమునకు వీలయ్యెను, మరియు నీ'బహుమానము సమర్పించుటకు, ప్రభుత్వము ధనమునప్పుగొని ఇండియాబుణము సాధికముగ పెంచివేసెను. 6 కోట్ల భారతీయులు, తమకు వలయు నాహారము లేకక్షణద్బాధ పీడితులై కృశించిపోవుచుండ, దేశమునకెట్టి సుబుధములేని యువనాహారసంగ్రామ నిమిత్తమున 200 కోట్ల రూపాయలకు పైగ భారతదేశదైన్యము పరి దేశమునకు చెల్లింపబడుటకంటె శోచనీయమగు సంగతికలదా ! ఇది యాబహుమానము ! మరియు భారతీయు లిదివఱకు చెల్లి పడదానితో యీకార్య మంతముందుటలేదు.

ఇకముందు ప్రతియేటనుగూడ నప్పుదెచ్చిన నీమహాసనముపై వడ్డిని చెల్లింపవలసియున్నది.

సైనిక వ్యయచరిత్రమును ముగించుటకు పూర్వముక విచార కరమగు సంగతిని తెలుపగోరుదుము. భారతీయులు స్వదేశమున నేహ్యమగు పారతంత్ర్యము ననుభవించుటయే కాక, యితర దేశముల గూడ, నట్టి పారతంత్ర్యమునే నెలకొల్పుటయందు నాధుగూడ పాల్గొని యుట, చాలదుఃఖకరము. తమదేశము నన్యులచు సేనము చేయుటకు భారతీయులే కారకులు. ప్రాచ్యఖాడముల స్వాతంత్ర్యము ననుభవించు ననేకదేశముల పరరాజ్యస్థాపనము చేయుటకును భారతీయులే చాల సాధన భూతులైయున్నారు. భారతీయుల క్రింతకంటె తలవంపు కార్యమేదికావలెను? ఈజప్తు దేశము 'సరక్షణదేశము' (Protectorate) క్రిందమార్పబడి పరులచే నాక్రమింపబడినపుడు ఈజప్తువాసులొనరించిన స్వాతంత్ర్య ప్రయత్నముల నణచుటలో, భారతీయసైన్యములు తమ చేయూతనొసగియున్నవి. ఆక్రమణము నొనరించియున్న సైన్యములో (Army of occupation) 1920 వ సం॥న 20,463 హైందవ సిపాయిలున్నట్లు తెలియుచున్నది. (Statesman's year book) మఱియు ఆంగ్లేయులు మెసోపొటేమియా దేశమును జయించినదియు హైందవ సేనల సహాయముననే. ఇంతియకాక 1920 వ సం॥లోని వేస్సంగిలో (జూనుమాసములో) మెసోపొటేమియాలోని అరబ్బులు, స్వాతంత్ర్యము సంపాదించుటయత్నించి, తిరుగబడిరి. వెంటనే హిందూ దేశమునూడి రెండు హైందవ సేనలు మెసోపొటేమియాకు పంపబడెను. 1920 వ సం॥ము ఆఖరునకు మెసోపొటేమియాలో 1,30,000 హైందవసైనికులుండిరి. (Statesman's year Book 1921.) అరబ్బుల విప్లవము లణచివేయబడెను. మెసోపొటేమియా దేశమునకు పారతంత్ర్యము స్థిరమయ్యెను.

హిందూదేశమున నారోగ్యాభివృద్ధికై ధనమువెచ్చించవలె నన్న ప్రభుత్వమునకు ధనలోపమగుపించును. విద్యాభివృద్ధికి ధనలోపము గనుపించును. పరిశ్రమాభివృద్ధికై ధనములోపము గనుపించును. కాని యీ సైన్య మహాభూతముయొక్క కుక్షిని నింపుటకు ప్రభువులకు ధనలోపమగుపడుటలేదు. ఒక వేళ యగపడిననో అద్దానిని కూడబెట్టుటకై, కొంతవస్తువుల విధించుట కున్నవిగదా భారతీయుల మస్తకములు. భారతీయుల కార్థిక స్వాతంత్ర్యము లభింపనంతవఱకు, తమ సైన్యముల విదేశములకంపుట మానిపించి సధికారము వాటికిగల్గువఱకు తెల్లసిపాయీలకును నల్లసిపాయీలకును గలభేద మంతరించువఱకును, భారతీయులీ మహాభూతమును పోషింపవలసినదే గదా !

13 వ ప్రకరణము.

రై త్వేలు: (అయోమార్గములు.)

ఇండియా ప్రభుత్వమునాకు రై త్వేలకును, నీటివసతుల నిర్మాణమునకును చాల దగ్గరసంబంధము కల్పించియున్నారు. ఈ రెండిని గూడ 'పబ్లికువర్క్సు' అని పిలుచుచున్నారు. ఈ రెండిని నిర్మించుటకు 'ప్రోడక్టివ్ యుక్ట్ ఋణము'ను పేరిట (Productive debt) ధనము నప్పు గొని వెచ్చింతురు. ఈ రెండునుగూడ ప్రభుత్వమున కాదాయమును సమకూర్చునవియై యున్నవి. మరియు సరిగ నుపయోగించబడినయెడల రెండునుగూడ కాటక నివారణమునకై యుపయోగించును. నీటివసతులకును, రై త్వేలకును గల సామ్యమితవరకే! జలాధారములు ప్రాచీనమైనవి. ఇనుపదారులు నదీనములు. జలాధారములు వ్యవసాయమునకు తోడ్పడి పంటలయొక్క పరిమితి వృద్ధిచేయగలవు. ఇనుపదారులతో పాడిన పంటలను వలయు నితరప్రదేశములకు గొనిపోవును. జలాధారములు రై తుల కుపయోగకారులు. ఇనుపదారులు వత్తులకు లాభము సంపాదించగలవు. నీటివసతులు దేశమున మర్కటము రాకుండ నరికట్టగలవు. ఇనుపదారులు కాటకములు సంభవించిన ప్రదేశములకు నాహారపవార్ధములను త్వరితముగ నందజేయ గలవు. రై త్వేలయందును దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడెడు సహజ లక్షణములుకొన్ని గలవు. కాని వాని పరిపాలనము భారతీయుల హస్తములనుగాక, పరుల యధీనమున నుండుటచేతను, ఆ పరిపాలకులు తమదృష్టిని భారతదేశాభ్యుదయముపైగాక, కేవలము ఆంగ్లేయుల వత్తుల లాభముపై నిగుడ్చి యుండుటచేతను, హిందూదేశమునందలి ఇనుపదారులు దేశక్షేమమునకుగాక దేశానర్థమునకే మిగుల సహాయపడినవని చెప్పవలసియున్నది.

రైల్వేనిర్మాణచరిత్రము:—క్రీ. శ. 1845 వ సం॥న కొన్ని వత్సరకసంఘము లేర్పడి తమతటతాము చెన్నపట్టణము, బొంబాయి, కలకత్తా ప్రాంతముల కొన్ని ప్రాంత పోషకుల నినుపదారులు నిర్మించెను. కాని కొలదికాలమునకే ప్రభుత్వ సహాయపేక్షలేక తనుపనిని నిర్వహింపలేకపోయెను. రైల్వేనిర్మాణము తమ యధికారమును సుస్థిరము చేయునని తలచుచుండిన ఈస్టిండియా కంపెనీవారు వెంటనే ఈ కంపెనీలకు సహాయము చేయుటకు సిద్ధపడిరి. జాల్షాసీప్రభువు వారితలచు బట్టి, ఈస్టిండియా కంపెనీవా రేయుద్దేశములతో నినుపదారుల నిర్మింప మొదలిడినది స్పష్టమగుచున్నది: (Dalhousie's minute on Railways)

1. తాము నూతనముగ నాగ్ల సామ్రాజ్యమునకు సాక్షిమింప జేసిన రాష్ట్రములు శాశ్వతముగ నాగ్ల పాలితముగ నుండునట్లు నడుపుటకు రైల్వేలొరతయు తోడ్పడగలవు. మరియు తమ సామ్రాజ్యమున నెచటనైన విప్లవములు సంభవించినచో, రైల్వేలమూలమున సేనల నతి శీఘ్రముగబాపి విప్లవకారులను నిర్మూలము చేయగలరు.

2. ఇంగ్లాండు ఇండియా దేశములలోని ఆంగ్లేయులయొద్ద నిలువ యుండిన ధనమును నెక వ్యాపారమున వినియోగించి లాభమును పొందుటకు రైల్వేనిర్మాణ మవకాశమును నిచ్చుచున్నది. రైల్వేలను నిర్మించుటకు కావలసిన ధనముక్రింద, ఆంగ్లేయులు తమయొద్ద నిష్క్రియోజనముగ పడియున్న ద్రవ్యమును ఋణముగ నెసంగి, తగిన ప్రతిఫలమును బడయగలరు. మరియు ఆంగ్లేయుల వత్సరకవ్యాపారముగూడ రైల్వేల మూలమున నభివృద్ధి గాంచగలరు.

3. హిందూదేశము వాణిజ్యసాంఘిక విషయములలో చాల బాగుపడును. ఒక ప్రదేశమున మిక్కుటముగనున్న పదార్థములను నవితేని ప్రదేశములకు సులభముగ గొనిపోవచ్చును.

4. ఇంగ్లాండుదేశమునకు దూదియెక్కువయవసరము. హిందూ

దేశాంతర్భాగమున దూది విశేషముగ తయారగుచున్నది. కావున దూరప్రదేశములనుండి రేవుపట్టములకు నీ దూదిని సులభముగ జేర వేయగల్గినచో, రేవుపట్టములనుండి ఇంగ్లాండునకు నోడలపై సులభముగా గొనిపోవచ్చును. రైల్వేలు దేశమునందలి దూదిని మిక్కిలి సులభముగ రేవుస్థలములకు జేరవేయగల్గునుగాన, వీని నిర్మాణము వలన ఆంగ్లేయ వాణిజ్యమున కెంతయు లాభముగలదు. మరియు దూది యొక్క టేగాక, దేశములో నుత్పత్తియయ్యెడు పదార్థముల వేనినైనను, విదేశస్థులు తమదేశమున కెగుమతిచేయ నుద్యమించిన యెడల, రైలుమార్గము లెంతయు తోడ్పడగలను.

5 ఇతియకాక, యూరపుఖండమున తయారు చేయబడిన వస్తువులను, హిందూదేశమున విరివిగ వ్యాపింపజేయుటకుగూడ రైల్వేలు మిగుల సహాయపడును.

ఇట్టి యుద్దేశములతో రైల్వేనిర్మాణము ప్రారంభమయ్యెను. రైల్వేకంపెనీలకు నూటికి 5 చొ॥న లాభమునిచ్చుటకు ఈస్టిండియా కంపెనీవారు పూచీపడిరి. రైల్వేలవలని యాదాయము ఇట్టి లాభము నొసంగుటకు సరిపోవనప్పుడు, వారు ప్రజలు చెల్లించినపన్ను రూప మగు ధననికరమునుండి యాలోటునుపూర్ణిచేయ సమకట్టిరి. 1869 వ సం॥ము వలకునుగూడ పూర్తిగఁగట్టి పూచిపడ్డతిపైననే రైల్వేలు నిర్మింపబడి నకుపబడెను. కాని లాభమునకు గవర్నమెంటు పూచీపడియున్న కారణమున, రైల్వేకంపెనీలు వానిని నడుపువిషయమున శ్రద్ధవహింప కుండిరి. ఏ యేటకా యేట యమితనష్టములు తటస్థించుటయు, ప్రజలొ సంగీనపన్నులనుండి యధిక మొత్తములు రైల్వేకంపెనీల లాభముక్రింద చెల్లింపబడుటయు సంభవించెను. ఇట్లు రైల్వేలవలన దేశమున కమిత నష్ట మొనగూడుచున్నప్పటికిని ఆంగ్లేయప్రభుత్వము మాత్రము తన రైల్వేనిర్మాణమును మానలేదు. సంవత్సరములు గడిచినకొలదిని

యినపదారుల పొడ వతిశయించెను. పొడవభివృద్ధి నొందినకొలదిని నష్టమును మిక్కుటమయ్యెను. పూచీకత్తులవలన 1858 న సగ్గిన ఈస్టిండియా కంపెనీపరిపాలన మంతమొందుసరికి, అప్పటికి నిర్మింపబడిన రైల్వేలవలన, యి. ఐ. రైల్వేకంపెనీవలన రూ 1,52,80,460 లును, ఓ. ఐ. పి. రైల్వేకంపెనీవలన రూ 45,67,490 లును, చెన్నపట్టణపు రైల్వేకంపెనీవలన రూ 26,07,340 లును, అసగ మొత్తము రూ 2,24,48,290 లు నష్టమువచ్చెను. ఈ నష్టమునంతనుగూడ హిందూదేశమే భరించెను.

ఇండియా ప్రభుత్వము పార్లమెంటు వశమైనపిమ్మట గూడ రైల్వేలవలన నమిత నష్టము గల్గుచున్నప్పటికిని ప్రభుత్వవిధానము సగౌరవము. ఎంతయు సిపాయి విప్లవము రైల్వేలయొక్క రాజకీయోప పయోగమును వారికి సువ్యక్తము చేసెను. అందుచే రైల్వేనిర్మాణము మునుపటికంటె త్వరితముగగూడ జరుగ మొదలిడెను. సింధురైల్వేకంపెనీ, బొంబాయి బరోడా సెంట్రలిండియాకంపెనీ, ఈస్టరైల్వే బెంగాలు రైల్వేకంపెనీ, గోటుసాతాఫ్ ఇండియా రైల్వేకంపెనీ, కలకత్తా ఎండు శాన్స్టరను రైల్వేకంపెనీ మొదలగు ననేక కంపెనీలు ఈస్టిండియా కంపెనీ ప్రభుత్వమతరించక పూర్వమే తలయెత్తెను.

పూచీపద్ధతివలన గల్గుచున్న యమిత నష్టమును గమనించి 1869 సగ్గిన ఇండియా గవర్నమెంటు తనంతటతానే ప్రభుత్వపు రైలు మార్గముల (State railways) నిర్మింప సమకట్టెను కాని యీయిన పదారులుగూడ ప్రభుత్వమునకుగాని దేశమునకుగాని లాభకారులు కాలేదు.

హైదవ ప్రజలు భరింపవలసిన నష్ట మానాటికానాడు హెచ్చి పోయెను. కాని రైల్వేనిర్మాణాభివృద్ధి యొకించుకయు తగ్గలేదు. 1778 వ సగ్గ నకు రమాదమి 95 కోట్లరూపాయలను రైల్వేకంపెనీలును

5 కోట్లరూపాయలను ఇండియాగవర్నమెంటును (మొత్తమున 100 కోట్లరూపాయలు) రైల్వేలపై పెట్టుబడిపెట్టెను. “ఇప్పటికి రైల్వేని ర్మాణము చాలవఱకు పూర్తియయ్యెను. ఇక కొత్త నిర్మాణముల కుద్యమింపనిచో వీనియార్థికస్థితి బాగుపడునని తలపవచ్చున”ని 1872-73 వ. సం॥పు పార్లమెంటరీ కమిటీవారు వాసియున్నారు. కాని వారి సూచనలు వాతలలోనే యంతరించెను. ప్రభుత్వపు రైలుదారులు (State railways) నిర్మింప మొనరిడినది మొదలు (1870 వ సం॥ ము మొదలు) 10 సం॥లలో రైల్వేలపై రూ 24,64,47,020 లును ఇర్రిగేషనుపై రూ 11,8511,930 లును వెచ్చింపబడెను. 1881 వ సం॥ ము నాటికి రైల్వేలపై గవర్నమెంటుమి రైల్వేకంపెనీలేమి మొత్తము రూ 124,11,70,000 లు వెచ్చించెను. ఈనాటికి నినుపదారుల పొడవు 9891 మైళ్ళయ్యెను. మరియు తొలిసూదియు నిప్పటివరికును తేలిన నష్టము రూ 28,42,51,190 లయ్యెను. 1880 వ సం॥న త్వరమున విచారణ సల్పిన టౌమసంఘమువారు (Famine commission) రైల్వేలకంటె జలాధారములే (ఇర్రిగేషను) దేశమున కెక్కుడు టేమదాయకములని తెల్పుచు టౌమనివారణార్థమై రైల్వేలకంటె జలాధారముల నిర్మాణమునకు పెద్ద మొత్తముల వెచ్చింపవలెనని సూచించిరి. రైల్వేలవలన దేశమున కమితనష్టము చేసూచుచున్నను దేశమున రైల్వేనిర్మాణమున కావశ్యకతలేకపోయినను టౌమసంఘమువారు సైతము జలాధారములకే ఎక్కుడు ప్రాముఖ్యము నొసగవలెనని కోరియుండినను, రైల్వేనిర్మాణమునకై అత్యాతురమును జూపుచుండిన ఇండియాగవర్నమెంటు తనప్రయత్నములనేల వీడును? 1880 వ సం॥నను పిమ్మట నికునది సంవత్సరములలో రమారమి 15,000 మైళ్ళ పొడవున నవీనముగ నినుపదారులు నిర్మింపబడెను. 1901 వ సం॥ నాటికి నినుపదారుల పొడవు చాదాపు 25,000 మైళ్ళు వీనిపై మొత్తపు పెట్టుబడి

340,15,98,000 రూపాయలును నయ్యెను. మఱియు నీనాటికి వీనిపై మొత్తముమీద 55 కోట్ల 69 లక్షల రూపాయలు నష్టము వచ్చియుండెను. కాని 1880 వ సం॥ మందలి తొమ్మిదవ సం॥ సంఘమువారేమి 1897 వ సం॥ మందలి తొమ్మిదవ సం॥ సంఘమువారేమి 1900 వ సం॥ మందలి తొమ్మిదవ సం॥ సంఘమువారేమి కోరియున్నట్లు రైల్వేనిర్మాణ మాపబడకుండుటయేగాక వీరు వాంఛించియున్న జలాధారముల నిర్మాణమైనను ప్రభుత్వమోదమును బడయకుండుట శోచనీయము. ఇంతవఱకును ఇరిగేషను కొరకై ప్రభుత్వము వెచ్చించియుండినది మొత్తము రమారమి 36 కోట్లరూపాయలు మాత్రమేయున్నది. ప్రజలబాగులనుగాని ప్రజాభిప్రాయమునుగాని గవర్నమెంటు లక్ష్య పెట్టుటలేదని ధృవపర్చుటకు నింతకంటె వేరొక యువాహరణము కావలెనా?

20-వ శతాబ్దప్రారంభమునుండియు రైల్వేలచరిత్రము కొంత మారినదని చెప్పవచ్చును. అప్పటినుండియు ఇండియా గవర్నమెంటు వారికి రైల్వేలమూలమున కొంతలాభము రామొదలిడినది. 1908-1909 లోని నష్టము (1 కోటి 86 లక్షల రూపాయలు)ను గణింపనిచో, 1900 మొదలు 1910 వఱకును వచ్చిన మొత్తపు లాభము 16 కోట్ల 71 లక్షలరూపాయలు. మఱియు 1910-11 సం॥ రము మొదలు 1913-1914 వఱకును రమారమి 23 కోట్ల రూపాయలు లాభము వచ్చియుండెను. మఱియు నైరోబా మహాసంగ్రామము ప్రారంభమైనప్పటినుండియు, 1921 వఱకుగూడ గవర్నమెంటునకు రైల్వేలవలన నమితలాభము చేకూరియున్నది. ఇట్లు 1900 సం॥ ము మొదలు 1921 సం॥ ము వఱకును వచ్చిన నికరమగు లాభము 108 కోట్ల రూపాయలు కాని 1921-22 వ సం॥ మునుండియు రైల్వేలుతిరిగి తమసహజగుణమును స్వక్తముచేయుచున్నది. ఈసంగతిని ప్రభుత్వమునకు వేలిన

నికరపునష్టము రూ॥ 9,27,30,501లు (Indian year Book, 23 P. 252)
మరియు 1922-23 వ సం॥మునగూడ రమారమి యొకకోటిరూప్య
ములు నష్టమువచ్చినట్లు ఆర్థికసభ్యుడగు బ్లా కేటు తనబడ్డెటునుగూర్చిన
యుపన్యాసమున సామ్రాజ్యశాసనసభయందు తెల్పియున్నాడు.
ఇట్లు తిరిగి నష్టము రామొదలిడినప్పటికిని గూడ ఇండియా గవర్నమెం
టువారు ద్విగుణీకృతమగు దీక్షతో రైల్వేనిర్మాణమును కొనసాగిం
చుట చాల చిత్రము. 1922వ సం॥మున మార్చి 31 వ తారీఖు వఱ
కును హిందూదేశమున రైల్వేలకొలకు వెచ్చింపబడిన మొత్తపు
ద్రవ్యము 656 కోట్ల 6 లక్షల రూపాయలు. రైల్వేకంపెనీలును,
స్వదేశసంస్థానములును జిల్లాబోర్డులును వినియోగించిన ధనమునందుం
డితీసివేసినచో కేవలము ఇండియాగవర్నమెంటు రైల్వేలకై వెచ్చించిన
మొత్తము 506 కోట్ల 12 లక్షల రూపాయలని తేలుచున్నది. ఇట్టి
యధిక మొత్తము రైల్వేలపై ఖర్చుపెట్టబడియున్నప్పటికిని రైల్వేలవలన
దేశమునకుగల్గిన నితరహానులుగాక ప్రభుత్వమునకుగూడ నాసంవత్స
రము (1922) రమారమి 9 కోట్ల రూపాయలు నష్టమువచ్చియున్నప్ప
టికిని, 1922 వ సం॥మున ఇండియాగవర్నమెంటువారు, రాబోవు 5
సం॥ములును, సం॥ము ఒక్కంటికి 30 కోట్ల రూపాయల చొ॥న (5సం॥
ములలో 150 కోట్ల రూప్యములు పూర్తియగునట్లు) రైల్వే నిర్మాణ
ముకొరకై వెచ్చించవలెనని తీర్మానించియున్నారు. రైల్వేలపై వచ్చిన
నష్టమునెల్లను భరించువారు ప్రజలైయుండ, వారి బాగోగులులెక్కిం
పక, రైల్వేలమూలమున నష్టముగల్గుసూచనలు గన్పడుచున్నను, వాని
నిర్మాణమునకై కోటాను కోట్లుగ ద్రవ్యమును వ్యయపఱుచుట ఎంత
యుసంతాపకరము.

రైల్వేలు: ఇర్రిగేషను, సేద్యసాధనలనిర్మాణమొక ప్రాథమిక ధృత్వము
వాంఛిస్తేయును ప్రాముఖ్యమును బడచులేదు. 1850 వ సం॥ము వఱ

కును నీటివసతుల విషయమై తలపెట్టనైన లేదుగదా! ఈకారణము చేతనే పూర్వపు ప్రభువులు నిర్మించిన జలాశయములన్నియు వానివం క్తచూచువారైన లేకపోవుటచే చెడిపోయెను. ఇక 1830 వ సం॥ము నుండి జలాశయముల నిర్మాణము ప్రారంభించినను ఈనిర్మాతలకు ధనాకర్షణమే ప్రధానోద్దేశముగ నుండెనుగాని దేశక్షేమముగాదు. 1845 వ సం॥మున రైల్వేనిర్మాణము ప్రారంభమైన నాటనుండి రైల్వే లే ప్రభుత్వదృష్టిని తమవగక కాకర్షించుకొనెనని వేఱుగ చెప్పవలె నా? పార్లమెంటుచే నియమింపబడిన విచారణసంఘము నెగుటసాక్ష్య మునిచ్చుచు 1879 వ సం॥న సర్తార్తుర కాటనుదొర (Sir Arthur Cotton) రైల్వేలు మరుష్యులకుగాని జంతువులకుగాని యాహారము నివ్వజాలవనియు దేశమందలి సరకులన్నియు రైల్వేలమీదనే పంపబ డుటలేదనియు పంపినను రైల్వేలపై పంపుట కయ్యెడివ్యయమధికమని యువాని నిర్మాణమునకును నడుపుటకునునైన వ్యయమునకు రావలసి నప్రతిఫలము వచ్చుటలేదనియు నిర్జలభూములనివి తడుపజాలవనియు తుదకు పానయోగ్యమగు జలమునైన ప్రసాదింప జాలవనియు కాని నీటివసతులీ పనులనన్నిటిని చక్కగ నిర్వర్తించగలవనియు నుడివియు న్నాడు. మఱియు రైల్వేనిర్మాణమునకు కావలసిన ధనమత్యధికము. ఒకమైలు పొడవున నినుపదారిని వేయుటకు రమారమి రూ 23000లు ఖర్చగుచున్నవి. (R.C. Dutt) నీటివసతులనిర్మించుటకింతయధికవ్యయ ము కాజాలదు ఇంతియకాక రైల్వేలవలన సనేకసంవత్సరముల వఱకు ను నమితనష్టమువచ్చియున్నది. అధికముగ ధనమునింకను హెచ్చించిన చో నేడుగూడ కోట్లకొలది నష్టమురావచ్చు ననెడి భయముగలదు. నీటివసతులట్లుగాక తొలినుండియు ప్రజలకుపచరించుచు ప్రభుత్వమున కును లాభముగడించుచుండెను. ఇట్లయ్యును సం॥నకు ప్రభుత్వమే కోటిన్నర రూప్యములో 'ఇరిగేషను' పైవెచ్చిపుచు కోట్లకొలదిని

రైల్వేలపై వెచ్చించుచున్నది. నేటికి, 1922 వ. సం॥ మాఛ్చి 31 వ తారీఖునకు రైల్వేలపై మొత్తముపెట్టుబడి 656 కోట్ల 6 లక్షల రూపాయలైయుండ ఇరిగేషను నిమిత్తమై (1921 వ సం॥ము మాఛ్చి 31నాటికి) 78 కోట్ల 61 లక్షల రూప్యములను మాత్రము ఖర్చుపెట్టియున్నది.

భారతవర్షము నితర దేశములతో పోల్చి చూచినయెడలనుగూడ నిక్కడి యినుపదారు లెంతయధికముగ నున్నవో తెల్లమగుచున్నది.

దేశము.	రైలుదారుల పొడవు.	దేశ మొత్తమున మనిషి 1 కి	సం॥ ఆదాయము.
		మనిషి 1 కి	సం॥ ఆదాయము.

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రము	2,52,000 మైళ్ళు	రూ 5865 లు	రూ 750 లు
జర్మనీ ...	39,500 ...	రూ 5490 లు	రూ 705 లు
రష్యా ...	50,000 ...	రూ 1140 లు	రూ 135 లు
హిందూ దేశము	35,300 ...	రూ 165 లు	రూ 20 లు
పాకిస్తాన్ దేశము	32,000 ...	రూ 4380 లు	రూ 495 లు
కనడా ...	29,300 ...	రూ 3885 లు	రూ 435 లు
ఇంగ్లాండు ...	23,400 ...	రూ 4860 లు	రూ 600 లు
ఆస్ట్రేలియా హాంగేరీ	29,200 ...	రూ 3600 లు	రూ 405 లు
ఆస్ట్రేలియా ...	20,000 ...	రూ 3930 లు	రూ 480 లు
ఇటలీ ...	11,100 ...	రూ 3420 లు	రూ 345 లు
న్యూజీలాండు ...	...	రూ 4410 లు	రూ 570 లు

సంపదమునును, నాదాయమునందును, హిందూదేశ మధము స్థానము నాక్రమించియుండగా, రైలుదారుల పొడవున నాల్గవదియై యున్నది. దేశక్షేమముతో నిమిత్తము లేకయే హిందూదేశమున నధికముగ రయిల్వేలు విస్తరింపబడినవనుట కీనిదర్శనమే చాలును?

రయిల్వేలవలని లాభములు (?):—

రయిల్వే నిర్మాణమును ప్రోత్సహించువారు, వానివలన దేశమున కీలాభములు గలుగుచున్నవని పలుకుచుందురు.

1. రయిల్వేలు దేశీయవాణిజ్యమును వృద్ధిచేయుచున్నవి.
2. రయిల్వేలు ఊమమునరికిట్టుటకై మిగులసహాయపడుచున్నవి.
3. దేశమునందలి వేసవేలుప్రజలకు వృత్తిని కల్పించి జీవనోపాధి నొసగుచున్నవి.

4. ఇతరవిధములను హిందూదేశాభివృద్ధికి లోడ్డుచున్నవి. ఈవాక్యము లెంతవఱకు సత్యములో పరీక్షింతము.

(1) వాణిజ్యము:—ప్రస్తుతము హిందూదేశము సముపాదా వాణిజ్యమునుగూర్చి ఏడవప్రకరణమున తెల్పియున్నాము. ఇక్కడ నుండి ముడిసరుకు లెగుమతియగుటయు, లేయారయిన వస్తువులు దిగుమతియగుటయు, నీవ్యాపారముయొక్క ప్రాముఖ్య లక్షణమనియు నట్టివ్యాపారమునందు హిందూదేశము అంగ్లదేశమునకు వలముపదార్థములను మాత్రము సమకూర్చు “ఫెర్మ్ గ్రౌండ్” (Farm ground) గా నెనర్పబడెననియు, తెల్పియుంటివి. దేశానర్థకమగు నీవాణిజ్యమున రయిల్వేలెట్లు అడ్డెయుల కుడచగించి హైందవ శ్రేయస్సును భంగమొనర్చినదియు, రయిల్వేలమార్గములను రయిల్వేలెట్లకు పరికించి నచో స్పష్టమగును.

హిందూదేశములోని ఇనుపదారులపటమును జూచినవారికి నీ విషయము సులభముగ ప్రకటితముకాగలదు. హిందూదేశములోని రైలుదారులు వివిధప్రాంతములనుండి బయలుదేరుచు బొంబాయి, కోరాచీ, కలకత్తా, చెన్నపట్టణము మొదలగు రేవుపట్టణములను తమ గమ్యస్థానములుగా కల్గియున్నవి. హిందూదేశములోని ఏయినుపదారిని తీసికొనినను యీరేవుపట్టణములతో సంబంధములేని దొక్కటియు

కాన్పింపదు. దీనికి కారణము, గృహమునకు బహిర్వార్తములవలె, యీ దేశమున కీరేవుపట్టణములే ప్రపంచముతో సంబంధము ల్లియుండి విదేశములకు ద్రవ్యముల నెగుమతిచేయుటకును, విదేశములనుండి దిగుమతి చేయుటకును, కారణభూతము లగుచున్నవి. దేశములోపల నొక భాగమునకు మఱియొక భాగముతోడకన్న ప్రతిభాగమునకునుగూడ నీరేవుపట్టణములతో సంబంధముగలుగజేసెడి ఈరైలుదాగులు దేశములోని వాణిజ్యమునకంటె విదేశములతోడి వ్యాపారమునకే యెక్కుడు చేయుతనాసంగి ప్రోత్సహించుచున్న వనుటలో వైపరీత్యముండజాలదు.

రైల్వేరేట్లు—రైల్వేరేట్లను పరికించినను ఇట్టి ఎగుమతి దిగుమతి వర్తకమునకే ప్రోత్సహమివ్వబడినట్లు తెలియగలదు. దేశములోని ఒక ప్రదేశమునుండి మఱియొకప్రదేశముకంటె నాప్రదేశమునుండి రేవుపట్టణములకు (దూరము, సమానముకాదుగదా ఎక్కువ యున్నప్పటికిని) రేట్లుచాల తక్కువగ నున్నవి. ఈరీతిని రేవుపట్టణములకు రేట్లను తగ్గించుటవలన దేశములో నుత్పత్తియైన పదార్థములు, రేవుపట్టణములకును, తద్వారా విదేశములకును ఆకర్షింపబడుచున్నవి. పశ్చిమోత్తర పరగణాలయందు రమారమి 16,85,000 * ఎకరముల ప్రతిపంటగలదు. అక్కడికి సమీపమందలి రేవుపట్టణముగు కారాచీకిని, దేశముయొక్క అంతర్భాగముననున్న ఢిల్లీపట్టణమునకును, ప్రతి నెగుమతిచేయుటలో రేట్ల మందుగల వ్యత్యాసము గమనింపనగును.

దూదినిమోసికొనిపోవుట.

దూరము.

రేట్లు.

పెషావరునుండి కరాచీరేవుపట్టణమునకు 929 మైళ్లుమణుగునకు రు1-8-0.

(రైల్వేరిస్కూతో)

* ఈతంకలు ఆరు. డి మెహతాగారి Indian Railway Policy చూపుస్తకమునుండి గ్రహింపబడినది. (1913 స. లో ప్రచురింపబడినది.)

శిల్పీపట్టణమునకు 585 ... రూ 1-8-8

పెషావరునుండి కరాచీకి, లెక్కొకబడినరీతినే శిల్పీపట్టణమునకునుగూడ. లెక్కవేసినచో (585 మైళ్ళకు) రైల్వేరేటు రూ 0-13-0 అగుచున్నది. అనగా న్యాయము ననుసరించి యుండవలసినదానికంటె పెషావరునుండి శిల్పీపట్టణమునకు మణుగునకు రూ 0-11-8 ఎక్కువ తీసికొనుచున్నారు. ఈవ్యత్యాసమువలన రైల్వేవారు దూదిని పెషావరునుండి కరాచీకి అచటనుండి ఇంగ్లాండునకు, పెషావరునుండి మిక్కిలి సమీపముననున్న శిల్పీపట్టణముకంటెగూడ, మిగుల చవుకగ జేరవేయుటకు తోడ్పడుచున్నారు. పెషావరులో నొకేధరయున్న దూదినికొనినచో ఇంగ్లాండులోని వర్తకునకు రైల్వేరేట్లమూలమున(ఇంగ్లాండులోనిబట్టలమిల్లులకు) సులభముగను చవుకగను దూది దొరకుచుండ శిల్పీపట్టణములోని మిల్లులకయ్యది ప్రియముగనున్నది. ఒక్కపెషావరు శిల్పీలమధ్యనేకాదు దేశాంతర్భాగములోని వర్తకులకు నష్టప్రదమగు నిట్టివిధానమే యెల్లడల నవలగించి రైల్వేలు విదేశవర్తకులను, విదేశవర్తకమును ప్రోత్సహించుచున్నవి.

ఆహారపదార్థముల విషయమున గమనింపదగినది వేటొండు యాశముగలదు. విదేశములకెగుమతిచేయుటయందు తయారైన పదార్థములకంటె, తయారుకానట్టి ముడిపదార్థములకే ప్రోత్సాహముసగబడుచున్నది. పంజాబునూడి, కరాచీ రేవుపట్టణముద్వారా గోధుములు విశేషముగ నెగుమతి యగును. పంజాబులో ఫలించెడు గోధుమపగటలో రమారమి నాల్గవవంతు కరాచీపట్నముద్వారా యెగుమతియగుచున్నదనిచెప్పవచ్చును. (R. D. Mehta's Indian Railway Policy P. 98.) మఱియు పంజాబులో గోధుమలను పిండిజేయు మిల్లులున్న కారణమున, తయారైన గోధుమపిండినిగూడ నెగుమతి చేయుటకు చాల నవకాశమున్నది. కాని రైల్వేవారు తమరేట్లమూలమున, అంత

గోధుమపిండికంటె గోధుమలకే చాల ప్రోత్సాహము నిచ్చుచున్నారు.

కరాచీరేవు పట్టణమునకు.

గోధుమలకు మణుగునకు

గోధుమపిండికి

రైల్వేరేట్లు.

మణుగునకును.

దూరము— రూ అ. పై.

రూ. అ. పై.

ఫెరోజుపూరునుండి—730 మైళ్ళు 0—9—0

0—11—4

లాహోరునుండి—757 ,, 0—10—0

0—11—8

అమృత సరము—788 ,, 0—10—6

0—12—1

ఒక మణుగు పిండికిని, ఒక మణుగు గోధుమలకును, ఫెరోజుపూరు లెఖ్ఖలను తీసికొనినచో రూ 0-2-4 భేదము కన్పడుచున్నది. అనగా ఈ లెఖ్ఖలను ఒట్టి గుణించినచో ఫెరోజుపూరునుండి కరాచీరేవు పట్టణముకు, ఒకటన్న గోధుమలకంటె ఒకటన్న (27 మణుగులు) గోధుమపిండిని పంపుటకు రూ 3-15-0 లు ఎక్కువగ చెల్లింపవలసియుండును. ముడిగోధుమలకివ్వబడిన సౌలభ్యమింతియకాదు. దీనిని రైల్వేపై పంపునపుడు, దారియందు నష్టమునలనగాని అతర ఉపశ్రమముల వలనగాని సంభవించిన నష్టమును రైల్వేవాగుభరించెదరు. దీనినే 'రైల్వేరిస్కు' అందురు. కాని గోధుమపిండి విషయమున దారియందలి యుపద్రవములవలన సంభవించెను నష్టమును యజమానులే భరింపవలెను. గోధుమలయెగుమతిని ప్రోత్సాహపఱుపుచు రైల్వేలు. రేట్ల నెక్కువగ విధించుటవల్లను, యజమానులే దారియందలి నష్టమును భరింపవలెనను నియమముచేయుటవలనను, అతర కృత్యములవలనను, గోధుమపిండి యెగుమతిని, తన్నూలమున భారతభూమిలోని 'పిండిని తయారుచేయు' పరిశ్రమను నిరుత్సాహపఱచుచున్నవి. ఒక్క-గోధుమ

పిండియననేల నూ నెవిషయమునగూడ రైల్వేలు యిట్లులేపనిచేయుచున్నవి.

కరాచీ రేవుపట్నమునకు.

నూ నె విత్తులకు

నూ నెకు

మణుగునకు రేటు.

మణుగునకు రేటు.

ఫిరోజుపూరు రూ. 0—9—0 రూ. 0—15—6

లాహూరు 0—10—0 1—0—0

అమృత సరము 0—10—6 1—0—7

సయాల్ కోట 0—11—1 1—1—0

నూ నెవిత్తులకంటె నూ నెకు నూటికి 60 చొ॥ ఎక్కువగ గ్రహించుచున్నారు. మఱియు యీపదార్థముల విషయమునను దేశములోని ప్రదేశములకంటె రేవుపట్నములకంటె రేట్లు తక్కువగ నున్నవని మఱువకూడదు.

గోధుమపంటగల

దూరము

మణుగునకు రేటు.

ముల్తానునుండి, కరాచీకి 576 మైళ్ళు రూ. 0—7—6

అలహాబాదునకు } 454 మైళ్ళు రూ. 0—8—0
(ఢిల్లీ ద్వారా) }

ఈ సంగతుల గ్రహించినచో, భారతీయుల యవసరముల దీర్చుటకంటెను, భారతీయ పరిశ్రమలను వాణిజ్యమును ప్రోత్సహించుటకంటెను, రైల్వేలు, విదేశీయుల యవసరముల దీర్చుచు, విదేశ వణిజులకు ప్రోత్సాహము నొసంగుచున్నవని స్పష్టమగుచున్నది. రైల్వేలను నడుపుటలో దేశమునకల్గిన నష్టము నెల్లను భరించునది భారతవషణము. రైల్వే పరిపాలనమునందును, రేట్లనిర్ణయమందును, నితరవిధములను నష్టములను భరించునది భారతవషణము రైల్వే

వలని సకలలాభములను, యనుభవించునవి విదేశములు, అనుభవించు నారు విదేశములు.

2 రైల్వేలు టౌమములు:—టౌమనివారణమునకై రైల్వేలుపచ రించునని చాలమంది పల్కుదురు. రైల్వేనిర్మాణము నెడలపక్షపాతబుద్ధి గల్గిన ప్రభుత్వమువారును టౌమములను పూర్తిగ నతికట్టుటకై రైల్వే లనింకను నిర్మింపవలెననుచుందరు. కాని దేశచరిత్రమును పరికించినచో హిందూదేశమును కలతపెట్టిన ఘోరటౌమములు రైల్వేలు నిర్మింపబ డిన తరువాత సంభవించినవని తెలియనగును. 1891-1900 సం॥ ల మధ్య రైలుదారుల పొడవు కొన్ని వేలమైళ్ళు విస్తరింపజేయబడిన కాల ముననే సుమారు 1,90,00,000 మంది జనులు టౌమములవలన ఇహ లోకమును బాసినారు. మరియు నీకాలమున సంభవించు టౌమముల విషయమై గుఱ్ఱింపదగిన అశ మొడుగలదు. ఆంగ్లపాలనమున దేశము నకల్గుచున్నవి ధనకాటకములుగాని ఆహారటౌమములుగావు. ప్రజలు నేడు ఆహారము తమదేశమున దొరకకపోవుటచే మరణించుటలేదు; యాహారము కొనుటకు నలయుధనము తమయొద్ద లేకపోవుటచే ఆహార ముండియు కాటక మహాదేవతకు బలియగుచున్నారు. ఇట్టిస్థితియందు రైల్వేలెట్లు ప్రజలకుపచరింపగలవు? అవి దుర్భిక్షమున్న ప్రదేశములకు ఆహారపదార్థములను గొనిపోగలవుగాని దరిదురిగు జరులకు ఆహార ముకొనుటకు నవసరమగు ధనమునెట్లు ప్రసాదింపగలవు. ఈసంగతుల నుబట్టి రైల్వేలు కాటక సమయముల చేయగల సహాయము చాలసం శయాస్పదమని తలంపవలసియున్నది.

కాని యీసందర్భమున రైల్వేలుచేయు మతియొక కృత్యమును గాంచవలసియున్నది. దేశమందలి ముడి పదార్థములతోబాటు ఆహార పదార్థములనుగూడ రైల్వేలు విదేశమున కెగుమతిచేయుటతో విదేశ సహాయముచేయుచున్నవి. ఆహారపదార్థముల యెగుమతివలన దేశము

నకు కల్గెనుహాని యింతయని తెలుపజాలము ఇట్టియెగుమతివలన దేశములోని కొంతమంది ప్రజలక్షుధను నివారింపగల్గిన పదార్థములు విదేశగతమగుచున్నవి. అందుచే నాప్రజల యాకలి నివారింపబడినదై తన సహజతైక్యమును చూపుచునే యున్నది. మఱియు నిట్టియాహారపదార్థముల యెగుమతివలన, వానిధరలు పెరుగుచున్నవి. ధరలు వృద్ధియగుటవలన, భూమిశీస్తు వృద్ధిచేయబడుచున్నది. భూమిశీస్తు రొక్కరూపమున చెల్లింపవలసియుండుటచే నెగుమతిదారుడిచ్చు ధరకు, రైతు ధాన్యము నమ్ముచున్నాడు. ఎగుమతులవలన రైల్వేలు లాభమును గాంచుచుండును. కాని తన ధాన్యముల నమ్ముకొనిన బీదరైతు, సంవత్సరమంతయు కుటుంబ భరణమునకై పెక్కు చిక్కులకు లోనగుచున్నాడు. రైల్వేలు నిజముగ యెగుమనివారకరములా, యెగుమతికరములాయను విషయమునుగూర్చి 1883వ సం॥న ఎ. కె. కానెల్ గారీక్కింది. వ్యాసమును రచించియున్నారు. వారిమాటలు నేటికి సత్యములై యున్నవి.

“మొత్తముమీద రైలుదారులయొక్కయు స్వేచ్ఛాః ధర్మి యొక్కయు ఫలితములను క్లుప్తముగా నిట్లుచెప్పవచ్చును. హిందూదేశమింతవఱకును తనకవసరమగు వస్తువులను తానేతయూరు చేసికొనుచుండెడిది; నేడో ఇంగ్లాండుదేశమీ వస్త్రముల బంపుచున్నది. ఇట్టిమార్పులవలనగల్గిన ఫలితమేమన హైదరాబాదు నేతపనివాండ్ర జీవనాధారము నాశముచేయబడినది. హైదరాబాదుప్రళకంటె చప్రకగనున్న ఆంగ్లేయప్రజలను కొనుటలో ప్రజలు కొంతలాభమునందియుండురు. కాని దేశమొత్తమున ఆంగ్లేయప్రజలను కొనవలెనన్న యాప్రజలకు బదులుగ హిందూదేశము చాలయాహారపదార్థముల నెగుమతిచేయవలసియుండును. మఱియు నిట్టిఎగుమతివలన ఆహారపదార్థముల నమ్మువారు పూర్వముకంటె నెక్కువగ లాభమును బడసియుండురు. ఈరీతిని వస్త్ర

ములు చక్కగనుండుటవలనను ధాన్యము ప్రియముగ నుండుటవలనను కొంతమంది హైదవులు బాగుపడవచ్చును, కాని దేశమునన్నిటి స్థితిసాభవింపవలెనన్న వారురైల్వేవిర్మాణమునకు వలయుధనము నివ్వనలసియుండును: మఱియు కఱవుకాలములలో నితరుల కెక్కువగ సహాయము చేయవలసినవారై యుండురు. ఈరీతిని దేశమునకల్లు నార్థికవిషయములగు మార్పులనన్నిటిని పరీక్షించినచో భారతదేశము అర్జునసాధనమును విశేషముగ కోల్పోయెనని తేలుటలేదా? ఇచటకు వస్త్రముల దిగును తియు, నిటచుండి ధాన్యపు పెగుమతియు రేపే కట్టిపెట్టినయెడల ఇండియాగవర్నమెంటువారు వికలమనస్కులు గావచ్చును, గాని హైదవులుమాత్రము లాభమునేపొందుదురు. ముఖ్యవిషయషేమన ఈయుభయుల లాభములను ఒకటిగావు. మారకమువలన తనకు గల్గునష్టమును తగ్గిపడేయుటకై ఇండియాగవర్నమెంటు ప్రస్తుతము గోధుమలయెగుమతిని వృద్ధిచేయుటకు మిగుల పాటుపడుచున్నది. కాని యిట్టి ఎగుమతి వలన హిందూదేశములో నాహారపదార్థములు మిగుల ప్రియమగును. హిందుగారుచెప్పిన వాక్యముల యర్థమును మనమిప్పుడు గ్రహింపగలము. ఆంగ్లపాలితమగు భారతదేశమందలి జనులను ౩ భాగములుగ జేసినచో, నిందు రెండుభాగములలోనిజనులు పూర్వమెన్నడునుస్వదేశరాజుల పరిపాలనమున ననుభవించియుండని యైశ్వర్యము ననుభవించుచున్నారు. మరియు రెండుభాగములలోనివారంత యమితముకానట్టియు క్రమముగ క్షీణించుచున్నట్టియు జీవనము సంపాదించుచున్నారు. ఇక నైదవభాగములోని 4 కోట్ల ప్రజలును తమకుసరిపోవు నాహారము లేకుండనే జీవముల గడపుచున్నారు. మరియు కేర్డ్ (Kaird) గారు వాగిసినచొప్పున మరి పదినెత్తరములు గడచుసరికి వీరినలె నాహారములేనివారిసఖ్య రెండుకోట్లువృద్ధియగును. రైల్వేలపై నధిక

ముగ పెట్టుబడి పెట్టుటవలన హిందూ దేశముయొక్క యార్థికస్థితి బాగుపడుచున్నదని యికవాదించగలమా?

“కాని, తామకాలముల దుర్భిక్షములగు ప్రదేశములకు రైల్వే లాహారపదార్థముల గొనివచ్చి మహాపకార మొనరించుటలేదాయని కొందఱు సంశయాత్ములు ప్రశ్నింపవచ్చును రైల్వేలేతోడ్పడియుండ నిచో గత తామమునందు చెన్నపట్టణము, బొంబాయి, మధ్యపరగణాలు, మున్నగురాష్ట్రములందలి జనులేమైయుందురు? నాసమాధానమేమన, వారేమైయుందురు? రైల్వేలు ధాన్యమును గొనివచ్చిన మాటతథ్యమే! కాని గతకాలములో నారైల్వేలే అక్కడి ధాన్యము నితర స్థలములకు తీసికొనివెళ్ళియుండెను. ఇప్పుడు నాల్గితల ధరతో తిరిగి తీసికొనివచ్చెను. మరియు సీధాన్యమును బీదలుకొనగల్గునట్లు చేయుటకై ప్రభుత్వమువారు కోట్లకొలది గూఢ్యములను వెచ్చింపవలెను. అయినప్పటికిని భయంకరములగు మరణములు తప్పటలేదు. అనావృష్టికాలములో తమ్మ క్షించుకొనుటకై హైందవులనాదినుండియు అవలంబించిన పద్ధతియెమి? ఈప్రశ్ననిజోసెఫ్ అనలంబించిన సులభపద్ధతియే! ధాన్యమును నిలవజేయుట మైసూరుతామమును గుఱించి ప్రకటింపబడిన గవర్నమెంటు రిపోర్టునందొల్లుగలదు:

“గతకాలములలో దేశ మనావృష్టికారణమున బాధపడియుండెను. కాని, అట్టిసమయములలో, పూర్వమునుండియు, భూమియందు త్రవ్వబడిన గోతులలో నిలువజేయబడిన రాగిధాన్యమునుపైకితీసి, యూహారముక్కింద నుపయోగించుచు, పంటలు దుర్భిక్షమునుండి కాపాడుకొనుచుండిరి. భూమియందలి గోతులలో నిట్లునిలువజేయబడిన ధాన్యము 40 లేక 50 సం॥ములు చెడిపోకుండ నుండగలదు.” తామ విచారణ సంఘములో కేర్డ్ (Kaird) సుల్లివాన్ (Sullivan) అను నిర్ణయమాశ్రమే యీమాచారముయొక్క ప్రాముఖ్యమును కనబెట్టి

గిర్రికిని తోచుచున్నది. పైపోర్టులోని ప్రధమభాగము చివరనున్న అనుబంధమునందు, ధాన్యమును నిలువచేయుటకుగుఱించి వీళ్లెట్లు తెల్పి యున్నారో. 'సామాన్యపు ధాన్యమును, ఉప్పును, నంజుకొనుట కుపయోగించు కొన్నిపదార్థములును, ప్రజల యాహారపదార్థములైయున్నవి. ధాన్యమును పక్షస్థితికి గొనివచ్చుట కడు తేలిక. గోతులలో పాతర వేసినధాన్యము చాలకాలముండును. మఱియు జనులు తమకు కావలసినప్పుడే దానినిబయటకుతీసి విసఱుచుదురు. భూమియందెట్టి గోతులు త్రవ్వి పాతర వేయువిధము భారతీయులకు తెలియును. తమ అభ్యాసముచొప్పున నీని నిర్మించుచుదురు. మఱియు వీనిని నిర్మించుటకై గోతులుచుట్టును నెలకొల్పినలసిన కాల్చిన మట్టివరలకొరకును. గోతులత్రవ్వెడు కూలిపనివాండ్రొకొరకును తక్క, వారికేవిధమగు న్యయమును గానేరదు. ఈధాన్యపునిలువయే వారికన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠమగు టౌమసంరక్షకనిధి. అవసరములబట్టి ఒకప్రదేశమున నెక్కువ నిలువయున్నను మఱియొకప్రదేశమున నెక్కువనిల్వయున్నను హిందూదేశ మొత్తమున నీవిధానమే యవలంబింప బడుచున్నది.

“రైల్వేలు నిర్మింపబడినప్పటినుండియు రైతు వెంటనే ధనము తనచేతిలో బడునను యాశచేతనేమి, పన్నుల చెల్లించుటకొరకు ధాన్యమునమ్మకొనవలసి వచ్చుటచేతనేమి, ధాన్యమునకు మారు కూపాయలను నిలువజేసికొనుచున్నాడని నమ్మవచ్చును. కాని యీరూప్యములను గాని ఆభరణములనుగాని రైతుభక్షింప నేరని కారణమునను భూములకు కావలసిన యెఱువును కొనలేడుగనుకను, మఱియు టౌమకాలముల (టౌమసంఘసభ్యులు చెప్పినచొప్పుననే) నిజమగు ధరలకంటె 4 రెట్లధికముగ ధాన్యముకై యివ్వవలసి యుండుటచేతను రైతు మొత్తముమీద పొందులాభముచాలా సుశయాస్పదము. ఇకభూమిలేని కారణమున నెట్టిధనముగాని నిలువలేని కూలిపనివానికి మార్కెటు కంటె

కాలమున ధాన్యమలభ్యముగనుండును. అట్టిసమయములలో గవర్న
మెంటువారు తమ టౌమనివారక కార్యములతో నీరిసహాయమున కే
తెతురు, రైల్వేలపరిమితముగ లాభములగడించును. నీజము గాక
లును యుద్ధములును చేశస్థులగు హైందవులకు గొప్పసంతోభమును
గల్గించునవియైనను రైలుదారులపై పెట్టుబడి పెట్టిన విదేశధనాధ్యుల
కవి పరిపూర్ణమగు భగవత్ప్రసాదిత శుభములై యొప్పుచున్నవి. ఇట్టి
సహాయమొనర్చి నందుకు తమయెడ ప్రత్యేకాభిమానమూని స్తుతింపు
చుండెడు ఆంగ్లేయ ప్రజలయెదుట ఇండియా గవర్నమెంటువారు తమ
ప్రజాసేనాపద్ధతిని సగర్వముగ చాటుచుందురు. కాని యీక్రిందివిష
యము తెన్నడును వారికి తెలియజెప్పురు. రెయిల్వే నిర్మాణమునకైన
ధనముపై వడ్డీచెల్లించుటకొరకు గతసంవత్సరములలో రమారమి 30
కోట్ల రూప్యములు హైందవులను కష్టపెట్టి లాగికొని యుండిరి. మరియు
నీధనమేక చుక వ్యవసాయదారుల మొద్ద నిలువయున్న యెడల వారు
కష్టకాలముల తమ్ముకాపాడుకొనుటయేగాక కూలిపనివాండ్రకు కూడ
మిగుల తోడ్పడియుందురు. ఈసంగతులను గవర్నమెంటు వారాంగ్లేయు
లకు తెలియజెప్పురు. సర్ జాన్ స్ట్రాచీ యీవిషయము నసలేగుత్తించుట
లేదు. అతడు టౌమనివారక కార్యములపై తనచూడ్కిని నిగుడించుట
తో సంతృప్తి నొంది ఇకముందు వచ్చు టౌమముల నెదుర్కొనుటకై
యింకను సధికముగ రెయిల్వేల నిర్మింపవలెననుచున్నాడు. ఈరెయిల్వే
లను ఉదార మనస్కులగు ఆంగ్లేయ ధనాధ్యులు హిందూదేశమునకు
దత్తముచేసియుండిరని యెవరయిన అనుకొనవచ్చును. కాని యధార్థ
మేమన ఆకలిబాధచే కృశింపుచున్న భారతీయులగు పేదరయితులనోటి
తిండిపడగొట్టి యీరెయిల్వేలు నిర్మింపబడినవి. భారతదేశమీరెయిల్వే
నిర్మాణమునకై పన్నులు రూపమున 30 కోట్లరూప్యముల చెల్లించి
యుండెను. ఇదికాక 15 కోట్లరూపాయలను (ఇందును కొంతభాగము

రైల్వే పోషణమునకే వినియోగింపబడినది) తుదాభిధానివారణార్థమై వెచ్చించియుండెను. ఇకపర్యవసానము 50 లక్షల పాణములను గోల్పోయెను.

రైల్వే నిర్మాణము వలన నిట్టి ఫలితములు గలుగుచుండ రైల్వే నిర్మాణము వ్యవసాయదారులకు శ్రేయోదాయకమనిగాని తామనివారకమనిగాని యెట్లుభావింపగలము?

రైల్వేలు అనేక వేల భారతీయులకు జీవనోపాధిని కలిగించుచున్నవని కొందరు చెప్పుచుందురు. నేడు రైల్వేలయందు నుద్యోగములు గలిగి వానియాధారమున జీవించువారనేకులు గలరు. ఇతమాత్రమున రైల్వేలు నూతనముగ అనేకులకు జీవనోపాధిని కల్పించుచున్నవనుట గొప్ప పొరపాటు. ఏలయన రైల్వే నిర్మాణముకు పూర్వము దేశమున భూమార్గమునను, జలమార్గమునను రాకపోకలు సల్పుటకు బండ్లను నౌకలను నడిపెడివారు చాలమందియుండిరి. పూర్వముగంగానదిపై పడవలు నడుపుకొనుటవలన రమారమి ముప్పది వేలమంది తమ జీవనముల గడపుచుండిరి. కాని రైల్వేలు నిర్మింపబడిన వెంటనే యితర విధములగు ప్రయాణము లాగిపోవుట వలన నీరీతిని జీవించెడివారనేకులు తమ జీవనోపాధిని గోల్పోయిరి. రైల్వేలు తొలుదొల్త నిట్టివారి నెత్తిగొట్టి అటుపైన కొందరు దేశీయులకు జీవనోపాధిని కల్పించెను. మరియు పూర్వమున రాకపోకలు సలిపెడివాడ్రకును, నేటి రైల్వే యుద్యోగీయులకును నొక గొప్ప భేదము కలదు. వారి జీవనము స్వతంత్రమైనది. వీరిది అస్వతంత్రమైన దాస్యవృత్తి. ఇంతియెకాక యీ రైల్వేలయందైనను ఉన్న యోద్యోగము లన్నియు తెల్లవారివియు, క్రింది యుద్యోగములన్నియు హైద్రులవియునై యున్నవి. ఈ కారణములచే రైల్వేలు నూతనముగ వనేక భాగా

తీయులకు వృత్తిని కల్పించి దేశమునకు మేలొనర్చుచున్నవని చెప్పుట కూడ చాల అసమంజసము.

4 రైల్వే స్టాణము, విదేశము. రైల్వే స్టాణమునకు కావలసిన ధనములో చాల భాగము నాంగ్ల దేశమునుండి అప్పుదెచ్చి, ఇండియా గవర్నమెంటువారు రయిల్వేలపై వెచ్చించుచున్నారు. నేటివఱకును రయిల్వే నిమిత్తమున చేయబడిన ఋణములో చాల నధిక భాగము ఆంగ్ల దేశమునుండియే తేబడినది. ఇట్లు తీసికొనబడిన ఋణముపై ప్రతి యేటను భారతదేశము వడ్డీని చెల్లించుచున్నది. 'ధనప్రవాహ' ప్రకరణమున సీమవ్యయమును గూర్చి వ్రాయుచు, ఇట్టి వడ్డీకూడ, సీమవ్యయములో నొక భాగమని వ్రాసియున్నాము. రయిల్వేలవలన హిందూ దేశము పొందులాభము లేకపోయినను, రయిల్వే ఋణమునకు వడ్డీకింద మాత్రము అధిక ధనమును ప్రతియేడును విదేశమునకు చెల్లింపవలసియున్నది. హిందూ దేశమునకింత విస్తారమగు రయిల్వే లనవసరము. మరియు రయిల్వే స్టాణమునకు కావలసిన ధనమును హిందూ దేశముననే అప్పు దెచ్చుటకు ఇండియా గవర్నమెంటు ప్రయత్నించి యుండవలసినది. ఒక వేళ హిందూ దేశమున ధనము విశేషముగ దొరకకుండినచో, లభించిన దానితోడనే సంతృప్తిజెంది యుండవలసినది. ఇట్లు చేయక, విశేష ధనము నాంగ్ల దేశములో నప్పుగొని రయిల్వేల నిర్మించుటవలన నేడు ఫలితమేమైనది? హిందూ దేశమున కనవసరము లేకుండనే, ఈ దేశముయొక్క భాగ్యముతో నిమిత్తములేకుండనే, రయిల్వేలు నిర్మింపబడి విశేషముగ నవి వానివలన ఆంగ్లేయ వాణిజ్యము బహులాభముల నందుచున్నది. ఆంగ్లేయ ధనాఘ్యులకు వడ్డీని చెల్లించుటకై ఇండియా గవర్నమెంటు ప్రజలు చెల్లించెడి పన్నులనుండి కొంత ధనమును ఆంగ్ల దేశమున కంపుచున్నది. ఇట్టి ధనప్రవాహమువలన పరిణామము భారతదేశ దానిద్రవ్యమని కేటాగా తెల్పిననవసరము.

భారతదేశమున కిట్లనేక విధముల ననర్థదాయకములగు రైల్వేలైల పెంపొందింపబడుచున్నవి? ఈప్రశ్న కీప్రకరణము మొదటనే తెల్పుబడిన డాక్ట్రాస్క్రివాతలు సమాధానమొసగగలవు. హిందూదేశమున నాంగ్లేయసామ్రాజ్యమును సంరక్షించుకొనుటయే వీని నిర్మాణమునకు ప్రధానకారణము. ఆంగ్లేయవలకలభము రెండవ కారణము. హిందూదేశమునందలి రైల్వేలలో కొన్నిప్రత్యేకముగ ఆంగ్లసామ్రాజ్య సంరక్షణోద్దేశముతో (స్ట్రాటెజిక్ రైల్వేలను పేర) నిర్మింపబడినవి కలవు. వీనివలన నెట్టి ఆదాయముగాని లభింపకపోయినను ఇండియాగవర్నమెంటువారు తమసేనల యుపయోగమునకై వీనిని పోషించుచునేయున్నారు. కేవలమివి మాత్రమేగాక యితర రైల్వేలకూడ ప్రభుత్వమున కవసర సమయములందు సేనలతీసికొని పోవుటయందేమి యితరవిధములనేమి సహాయపడుచున్నవి. ఆంగ్లసామ్రాజ్యమును సుస్థిరముగ భారతదేశమున నుండునట్లు జేయుటకు కల్పింపబడిన సాధనములలో రైల్వేలు ప్రధమగణ్యములని గ్రహింపనగును.

ఎగుమతి దిగుమతులందును రైల్వేకేట నిర్ణయమునను ఆంగ్లేయ వాణిజ్యమెట్టి సౌకర్యమును పొందుచున్నదియు నిదివఱకే జూచియున్నాము.

మఱియు రైల్వేనిర్మాణము కతన ఎందఁడెందఁగాంగ్లేయులు ఏయేప్రకారములు లాభముగాంచుచున్నదియు చూచినచో ఆశ్చర్యముగలుగక మానరు.

హిందూదేశమున రైల్వేనిర్మాణముకతన ఆంగ్లేయ ధనాధ్యులకు తమమొద్ద నిలువయుండిన ధనమును ఋణముగనొసంగి లాభముపొందు నవకాశ మేర్పడుచున్నది. ఆంగ్లదేశములో నగు రైలున రైల్వేసామగ్రినే ఇండియాగవర్నమెంటు యిచ్చటకు దిగుమతిచే

యుటవలన ఆంగ్ల కర్మాగారములకు పనికలుగుచున్నది. ఆంగ్ల పరిశ్రమాధికారులు లాభము పొందుచున్నారు. కర్మాగారములలో పనిచేయు కూలి పనివాండ్రకు పనిదొరుకుటచే జీవనము లభించుచున్నది. ఐరోపా మహా సంగ్రామానంతరము సరియగుపని లేక జీవనమునకై చిక్కుపడుచున్న యనేక కూలిపనివాండ్రకు 5 సం॥వరకు ప్రతియేటను 30 కోట్లరూప్యములు రయిల్వేలపై ఖర్చు పెట్టవలెనను, 1922 వ సం॥ పు ప్రభుత్వమువారి తీర్మానము నిజముగ సంజీవినివలె పనిచేసి యనేక ఆంగ్లేయ కార్మికులకు పనిని కల్పించి జీవనము కలుగజేసెనని చెప్పవచ్చును. ఇక రయిల్వేసామగ్రిన హిందూదేశమునకు తీసికొనివచ్చు ఆంగ్లేయుల పొగయోడలును విశేషధనము నార్జించెను. తనదేశమున జీవనము దొరకక హిందూదేశమున కేతెంచు ఆంగ్లేయులకు రయిల్వేలున్న శోద్యోగముల నొసంగి యధికారమును అత్యధిక వేతనములను ప్రసాదించుచున్నవి. ఈసంగతులన్నిటివలనను రయిల్వేలు భారతవర్షమునుండి ధనము నాకర్షించుట కుపయోగింపబడిన సాధనములని తెలియుచున్నది.

14 వ ప్రకరణము.

హిందూ దేశపు ఋణము—(The Indian debt)

1923 వ సం॥ము మార్చి 31 వ తారీఖునాటికి ఇండియాగవర్న మెంటువారు, హిందూ దేశపు ఋణమును పేరిట 781 కోట్లరూపాయలను ఋణముచేసి యున్నారు. ఈ ఋణము ఆంగ్లేయప్రభుత్వముననే యుద్భవించి యుండెనని పాఠకమహాశయులకు తెలిసియే యుండవచ్చును. హిందూ రాజులుగాని, మహమ్మదీయ పరిపాలకులుగాని, హిందూ దేశమును పాలించునప్పుడు తమకవసర సమయములందు కావలసిన ధనము నప్పుగొని స్వల్పకాలములోనే తీర్చివైచుచుండెడివారు. నాడు మరాఠానుక్రమముగ వచ్చుచుండిన ఋణము లేకుండెను. 200 సంవత్సరములకు పూర్వము పాశ్చాత్య దేశములందు సైతము జాతీయఋణమును పేరిట నప్పుపుచ్చుకొను షడ్ధతి లేకుండెను. 1688 వ సం॥న ఆంగ్లజాతీయఋణము 6,64,223 పౌనులుమాత్రమే యుండెను. కాని తమదేశముల సారక్షించుకొనుటకును, సామాజ్యమును విస్తరింపజేయుటకును, వలసరాజ్యముల కల్పించుటకును, దేశీయగౌరవప్రతిష్ఠల నిలబెట్టుటకును, పాశ్చాత్యప్రభుత్వములు జాతీయ-ఋణమును పేరిట, జాత్యాభ్యుదయము నిమిత్తమై అప్పుపుచ్చుకొను షడ్ధతి ననలంబించెను. హిందూ దేశమన్ననో పరాసేనమై యున్నది. ఆమె యితరరాజ్యముల జయించుటకుగాని, అధని వేశముల స్థాపించుటకుగాని ఋణము చేయవలసిన యవసరము లేదు. అయినను ఆంగ్లపాలకులు భారతజాతీయ ఋణమును పేరిట (ఇండియన్ నేషనల్ డెబ్) ధనమును విశేషముగ నప్పుగొని, యీ ఋణమును పెంపుజేయుచున్నారు.

ఈ ఋణముపైనగు వడ్డీని ప్రతిసంవత్సరము భారతదేశము

చెల్లి పుడున్నది. ఈముణమునుదీర్చు భారమునుగూడ సేదేశముపై బడ వేసి గుడ్డారు. ఈముణముచే అర్థశాస్త్రవేత్తలు పెక్కుమంది యీ ముణమును జాతీయ-ముణమున పిలుచుచుందురు. ఈముణము జాతీయ మా ? జాతీయ-ముణమును స్వీకరించుచున్న పాశ్చాత్యదేశములు స్వాతంత్ర్యమును, ప్రజాప్రభుత్వమును గల్గియున్నవి. అనోచట పాలకులు, పాలితులకు సంపూర్ణ బాధ్యత వహించియున్న కారణమున, పాలకవర్గముచే చేయబడుచున్న ముణము జాతీయమును చెందుచున్నది. కావున జాతీయ-ముణ మగుచున్నది. భారతదేశము పారతంత్ర్యము ననుభవించుచున్నది ఇచ్చట ప్రభువులు, ప్రజలకు బాధ్యత వహించియుండక పోవుటచే, ప్రభుత్వముచే, జేయబడిన ముణమునకు ప్రజలు బాధ్యత వహింపజాలరు. కావున యీ ముణము ప్రభుత్వమును పిలువబడదగునుగాని జాతీయ-ముణము కాజాలదు. ఏనాడు ప్రభుత్వము ప్రజలకు సంపూర్ణముగ బాధ్యతనువహించియుండునో, ఆనాటియుండియు ప్రభుత్వముచేయు ముణము జాతీయ-ముణము కాగలను.

ముణముయొక్క సంగ్రహ చరిత్రము.

ఈముణము ఈస్టిండియాకంపెనీవారి పరిపాలనమున నుద్భవించినది. 1792 వ సం॥ నాటికి కంపెనీవారు చేసిన ముణము 7 కోట్లరూపాయలకంటె కొంచెమెక్కువగ నుండెను. 1799 వ సం॥న కిది 10 కోట్లరూపాయలయ్యెను. వెల్లెస్లీప్రభు కాలమున జరిగిన యుద్ధకారణమున కంపెనీవారుచేసిన ముణము 1805 వ సం॥ నాటికి 21 కోటి రూపాయలును 1807 వ సం॥ నాటికి 27 కోట్లను అయ్యెను. పిమ్మట కొలది వత్సరముల వఱకును ముణములో హెచ్చుతగ్గులు లేకుండెను. 1829 వ సం॥ నాటికి 30 కోట్లరూపాయలయ్యెను. కాని విలియంబెంటింగు ప్రభువు ప్రజలయెడ సానుభూతిగల్గి వారికష్టముల గమనించి వ్యయమును తగ్గించి కొంతముణమును దీర్చగల్గెను. అందుచే 1836 వ సం॥నాటికి

ఋణము 27 కోట్లరూపాయల వఱకువచ్చెను. కాని నాటికిని వ్యయముచాల నధికమయ్యెను. అందుచే ఋణము హెచ్చెను. ఆంగ్లరాష్ట్రపుచే నెనర్పబడిన ఆప్టునుయుద్ధమువలన 1841-5 వ సం॥ నాటికి యీ ఋణము 43½ కోట్లరూపాయలయ్యెను. ఎల్లైబకోప్రభువు సింధుదేశమునాక్రమించుటవలనను హార్డింజి డాల్హౌసీప్రభువులు సిఖులతో యుద్ధమునకు బూనుకొనుటవలనను 1850-51 వ సం॥ నాటికి ఋణము 55 కోట్లరూపాయలయ్యెను. తరవాత కొంచెమెచ్చుతగ్గులు కప్పడెనుం ఋణమును తగ్గించుటకు ప్రయత్నములుగూడ జరిగెను. కాని అవియన్నియు వృథాయయ్యెను. డాల్హౌసీప్రభుత్వ మంతమొందునాటికి కంపెనీవారు చేసినఋణము 59½ కోట్ల రూపాయలయ్యెను. 1857 వ సం॥ ముస ప్రారంభమైన సిపాయివిప్లవము నణచివైచుటకై కంపెనీవారింక నుధనము నప్పుగొని ఋణమును పెంపుజేసిరి. 1858వ సం॥ము ఏప్రిలు 30 వ తారీఖునకు కంపెనీవారుచేసిన మొత్తము ఋణము 69½ కోట్ల రూపాయలుండెను.

ఆనాడే పార్లమెంటువారు హిందూదేశ పరిపాలనమును ఈస్టిండియాకంపెనీయొక్క నాస్తములనుండి తొలగించి తమవశము జేసికొనిరి. కాని యట్లుచేయుటలో ప్రత్యేకపు ప్లక్సులతో కూడిన కంపెనీ తనస్వలాభమునిమిత్తమై చేసెయుండిన ఋణమునుదిన్ను భారమాన్యక్తులపైగాని నూతనముగ పరిపాలనము వహించిన పార్లమెంటుపైగాని గాక భారతీయులపై బడవైచిరి. ఇంతియకాక ఈస్టిండియాకంపెనీ యొక్క మూలధనమగు 12 మిలియను పౌండ్లను (12 కోట్లరూపాయలు) చెల్లించుటకుగూడ భారతీయులనే బాధ్యులుగజేసిరి.

ఇందు గమనింపదగిన యంశ మొందుగలదు. భారతప్రభుత్వపక్షమున హిందూదేశమునను ఆంగ్ల దేశముననుగూడ ధనము వ్యయమగు

చున్నట్లును, రెండవవిధమగు వ్యయమును, సీమ వ్యయమని పిలుతురు. నియు నిదివఱకే వ్రాసియున్నాము. ఇట్టి సీమ వ్యయమును పరిగణింపక కేవలము భారతదేశమందలి ఆదాయవ్యయములను పరికించినచో 1792 మొదలు 1838 వఱకునుగల 46 సంవత్సరములలో, కంపెనీ ప్రభుత్వమునకు 32 సం॥లు నిల్వయును, 14 సం॥లు లోటును కనబడెను. నిల్వయొక్క మొత్తము 49 కోట్ల రూపాయలును, లోటు 17 కోట్లను నుండెను. కావున నికరపునిల్వ 32 కోట్ల రూపాయలు ఈ సంవత్సరములన్నిటియందును భారతదేశపరిపాలనకు కంపెనీకైన వ్యయమునంతను భారతీయులు భరించిరి. భారతదేశమును జయించుటకై ఈస్టిండియాకంపెనీకైన వ్యయమునుగూడ వారేభరించిరి. అన్యదేశములతోను, అన్యదేశీయులతోడను కంపెనీవారుచేసిన యుద్ధముల వ్యయమునంతయు కూడభరించిరి. అయినను యీ 46 సం॥ములలో 32 కోట్ల రూపాయలు భారతదేశమున నిలువ తేలేను. కాని యీనీలు వతేలిన మొత్తము భారతదేశమున కుమవ బెట్టబడలేదు. నీటివసతుల నిర్వాణమునకుగాని, యితర ప్రజోపయోగ కార్యములకుగాని వినియోగింపబడలేదు. ఈధనము ఆంగ్లదేశమునకు కప్పము క్రింద వెడలియుండెను. ఈస్టిండియాకంపెనీ వాటాదార్లకు లాభముల చెల్లించుటకు (సీమవ్యయమనుపేర) ఆంగ్లదేశమునకు వెడలియుండెను. మరియు నీనిల్వయొక్క మొత్తము సీమవ్యయ మొత్తమునకు తుల్యముకానట్లు గూడ గోచరింపగలదు. అధికముగనున్న సీమవ్యయమును చెల్లించుటకై కంపెనీ ప్రభుత్వము ఋణమునుగైకొనెను. సీమవ్యయమే లేకుండినచో ఋణమేలేకుండెడిది. ఋణమునకుచూపుగ నిల్వకనబడియుండెడిది. తన రాజకీయసరాధీనతవలన హిందూదేశము ఆంగ్లదేశమునకు చెల్లించుచుండిన ధనమే, (దీనినేకప్పమనిన అనవచ్చును) పాలకులు ఋణముచేయుటకు కారణమైయున్నది.

ఋణము తీసికొనబడిన ధనము హిందూదేశాభివృద్ధికి వినియోగింపబడలేదు. స్వార్థపరత్వమున నిరుపమానముగ కంపెనీ, ఆంగ్లదేశమునందలి తన వాటాదాలకు లాభము చెల్లించుటకయి ధనము నప్పుగొని యుండెను. కాని కంపెనీప్రభుత్వముమారి పాలనమెంటు ఇండియా గవర్నమెంటును స్వీకరించునపు డీఋణమును (69½ కోట్లు రూపాయలు) హిందూదేశముపై బడవయిచిరి. ఇదియేటిన్యాయము? “బ్రిటిష్ న్యాయము”ను ప్రకటించు విషయములింకను గలవు. కంపెనీ ప్రభుత్వమంతరించునప్పుడు కంపెనీ మూలధనముగ 12 కోట్ల రూపాయలను (ఎద్దానిపయి విశేషలాభముల చెల్లించుటకు సంవత్సరము వెంబడి సంవత్సరముక నూరువత్సరములు. హిందూదేశమునుండి ధనము గొంపోబడెనో అట్టిమూలధనమును) దీర్చుభారమునుగూడ భారతీయుల మస్తకములపై బడవైచిరి. ఈస్టిండియా కంపెనీమూలధనమునకును, భారతదేశమునకునుగల సంబంధమేమి? ఆధనము హిందూదేశమునకు తీసుకొని రాబడెనా? హిందూదేశాభివృద్ధికి వినియోగింపబడెనా? కొందఱు నళకాకులు తమ స్వలాభమున కయి వాణిజ్యమున పెట్టుబడిపెట్టిన ధనమును చెల్లించుభారమును హిందూదేశముపై బడవేయుట యేటిన్యాయము? పారతంత్ర్యకారణమున గదా, ఆంగ్లేయులిట్టి భారమును నూయిదవల శిరములపై బడవైచుచున్నది!

సిపాయివిప్లవము నణచుటకై న ఋణము:—సిపాయివిప్లవము ప్రారంభమై ఒక సంవత్సరము గడచిన పిమ్మట పాలనమెంటువారు హిందూదేశ పరిపాలనమును తమ హస్తగతము జేసికొనిరి. ఈ సంవత్సరములో కంపెనీవారు విప్లవము నణచునిమిత్తము 10 కోట్లురూపాయల నప్పుచేసి ఋణముయొక్క మొత్తమును 69½ కోట్లు గావించిరి. ఇదిగాక 1862 వ సంవత్సరము లోపుగ పాలనమెంటువారును

విప్లవకారణముననే, మఱియొక 30 కోట్లు రూపాయలను ఋణముచేసి ఋణమొత్తమును 100 కోట్లుగావించిరి. ఇట్లు విప్లవమునణచుటకై సమొత్తము 40 కోట్లు రూపాయలను హిందూదేశ ఋణమునకు జేరెను. భారతదేశమునాదలి విప్లవమునణచి, తమ సామాజ్యమును నిష్కంతుకముగ జేయుటకై న, వ్యయమునంతను తామే భరించుటకు మారుగ ఇంగ్లీషు పార్లమెంటువారు భారతదేశముపై బడదొసిరి. ఆంగ్లేయులు తమ యధినివేశ రాజ్యముల(కాలనీల) జయించుటకై న వ్యయమునంతను తామే భరించియుండ, భారతదేశమును జయించుటకై న వ్యయమును భారతదేశముపై బడవేయుటజూడ ఆంగ్లేయులు హిందూదేశమునెడ నెట్టియభిప్రాయములతో ప్రవర్తించుచున్నారో స్పష్టముకాగలను.

ప్రపంచమున నెన్నడైన, న్యాయమగు విప్లవము జరిగియున్నయెడల నయ్యది గోవులయొక్కయు, పండ్లయొక్కయు కొవ్వెత్తో పూయబడిన తూటాలనెడ కోధము నహిని హులుదన్రును, మహమ్మదీయులును సల్పియున్న తీరుగ బాటె యున్నదని, లెకీ యను చరిత్రకారుడు వాసియున్నాడు. అపరాధమును గావించినది ఆంగ్లేయులపాలకులు. వ్యయమును భరించినది భారతదేశము. ఇంతకుపూర్వము భారతదేశ సైన్యములు ఆంగ్ల దేశపక్షమున చీనాదేశమందును, ఆఫ్ఘనిస్తాన్మందును బలవేసియుండెను. కాని దేశాంతరములలో సైన్యము నుపయోగించినగదాలకు పార్లమెంటువారొక ప్రిల్లింగునయినను చెల్లించియుండలేదు. భారతీయులు చెల్లించిన పన్నులనుండియే కంపెనీవా రాన్యయమునంతను భరించియుండిరి. కాని సిసాయివిప్లవము నణచుటకై బ్రిటిషు సేనలు పగపబడినపుడు, వీనికై న వ్యయమునంతను ఆంగ్లదేశము హిందూదేశమునుండి యక్రమముగ పుచ్చుకొనెను. ఇంతియకాదు; ఈబ్రిటిషుసేనలు హిందూదేశమునకు

బయలుదేలుటకు పూర్వపు ఆరుమాసముల జీతమునుకూడ హైదరాబాద్ దృవ్యమునుబడి పాలకొంటునును చెల్లించిరి. సిపాయిలగు బాటు నణచునిమిత్తమైన నీ 40 కోట్ల రూపాయలను గుఱించియు, సెక్రటరీ బ్రైటు. అనుసుప్రసిద్ధ ఆంగ్లేయుడు ఇట్లు చెప్పియున్నాడు. “తిరుగ బాటు నణచుటకు ఖర్చైన నీ 40 కోట్ల రూప్యముల భారమును భాగశీయులపై బడవైచుట విచారకరము. అయ్యది (తిరుగ బాటు) ఆంగ్లేయుల యొక్కయు, పాలకొంటు యొక్కయు దుష్పరిపాలనము వలన సంభవించినది. న్యాయము ననుసరించి ఆ 40 కోట్లరూప్యములను ఈదేశపు (ఆంగ్లదేశపు) ప్రజలపై విధింపబడిన పన్నులనుండి చెల్లించవలసియుండును.”

ఇట్లు ఋణము 100 కోట్లను, ఈస్టిండియా కంపెనీ మూల ధనము 12 కోట్లను, మొత్తము 112 కోట్ల రూపాయల ఋణమును భారతదేశముపై బడవయిచి ఇండియాగవర్నమెంటువారు తమ ఫరిశాలనమును ప్రారంభించిరి.

ప్రతిఫలయుక్తమగు ఋణము:— ఈ 112 కోట్ల రూపాయలనుకూడ యుద్ధముల వలనను, సీమవ్యయము వలనను చేయబడిన ఋణమేగాని దేశాభివృద్ధికి చేయబడినదికాదు. ఈ ఋణమును “సాధారణ రుణ”మని పిలుచుచుందురు. పాలకొంటు హిందూదేశ ప్రభుత్వమును స్వాధీనముచేసికొనిన పిమ్మట రెయిల్వేలను, జలాశయములను స్మించుటకు ప్రత్యేకముగ ప్రతిఫలయుక్తమగు రుణమని పేరిట నహగౌన మొనలిడిరి. ఈప్రతిఫలయుక్తమగు రుణమైనను పూర్వగ దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడియుండలేదు. రెయిల్వేలకై వెచ్చిపబడిన నధికద్రవ్యముపై చాలాకాలమువరకు ప్రతిఫలము రాకపోవుటచే హిందూదేశ మమితనష్టమును భరింపవలసినచ్చెను. రెయిల్వేల కొరకును, నీటికట్టడములకొరకును తీసికొనబడిన రుణమిక్కింది విధమున వృద్ధియైనది.

	రైల్వే ఋణము.	ఇరిగేషను ఋణము.	ప్రతిఫలయుక్త ఋణమొత్తం
31వ మార్చి 1893 వ సం॥ నకు రు. 136.5 కో॥ రు. 28.9 కో॥ రు. 165.4 కో॥			
1898	159.0	32.5	191.5
1903	192.1	37.2	229.3
1908	266.6	44.8	311.4
1913	317.7	56.4	374.1
1918	358.8	65.9	424.7
1920	381.0	67.5	448.5

సాధా : ఋణములు:—పెట్టుబడులక్రింద వినియోగించు నిమిత్తముగాక, యితర ప్రయోజనములకు కైకొన్న ఋణమును సాధారణ ఋణమందురు. ఇండియాగవర్నమెంటు ప్రారంభమున నిది 112 కోట్లు రూపాయలుండెను. తరువాత సంభవించిన కఠవుల కారణమునను, యుద్ధములవలనను, మారకపు నష్టములవలనను నీ ఋణముచాల హెచ్చి యుండవలసినది. కాని మొక విచిత్రోద్ధతి నవలంబించి, పాలకులీ ఋణముయొక్క మొత్తమును తగ్గుచున్నట్లుగపడ జేయుచున్నారు. ఏ సంవత్సరమైనను ప్రభుత్వమునకు నిల్వ చేకూరినయెడల, ఆ మొత్తమును రెయిల్వేలపైననో, నీటికట్టడములకొఱకో వెచ్చింతురు. సాధారణ ఋణమునందీ మొత్తము తీర్చబడినట్లు భావించి, యీ మొత్తమును సాధారణ ఋణపుజాబితానుండి తగ్గింతురు. నిర్మాణములకొఱకు కొంతగ ఋణముగ్రహింపబడినట్లు భావించి, యీ మొత్తమును ప్రతిఫలయుక్త ఋణముయొక్క జాబితాకు జేర్చెదరు. ఈ ప్రకారముగానే ఋణముగాని తీర్చకపోయినను, సాధారణ ఋణము తగ్గినట్లును ప్రతిఫలయుక్త ఋణము పెరిగినట్లును అగపగ్గుచుందురు. ఇట్టి విధానమువలన, సాధారణ ఋణమిక్కిలి విధమున క్రమముగ తగ్గినది.

సం॥మునాటికి

సాధారణరుణము.

1888

109.5 కోట్ల రూపాయలు.

1893

97.0

1898

105.5

1903

88.7

1908

56.1

1913

37.5

1914

19.2

1915

93.3

1916

3.0

1917

10.5

1918

132.5

1919

129.9

1920

117.8

1917 వ సం॥న హిందూదేశప్రభుత్వము ఐరోపామహాసంగ్రామమునందు ఇంగ్లాండు దేశమునకు ధనసహాయము చేయనిశ్చయించుటచేతను, 1919 వ సం॥మునుండియు, అమితనైనికవ్యయమువలన 'కోట్లు' కలుగుచుండుటచేతను, నీరుణము గడచిన 7 సంవత్సరములలో చాలా నధికమయ్యెను.

ఐరోపా మహాసంగ్రామము.

ఈమహాసంగ్రామము ప్రారంభమైనప్పటినుండియు ఆంగ్ల దేశమునకు సహాయమునర్చిన కారణమున హిందూదేశము భరింపవలసిన వ్యయము చాలాధికమయ్యెను. యుద్ధముప్రారంభమైన వెంటనే రెండు హైదరాబాద్ నిపాదితములు హిందూదేశపు ఖర్చులపై ప్రాంతీయరణ

రంగమునకంపబడెను, కాలక్రమమున 12,50,000 సైనికులు పోగుచేయబడి వివిధరంగములకు పంపబడిరి. మఱియు సంగ్రామకారణమున సైనికవ్యయము 1914-15 సం॥ మొదలు 1918 వ సం॥ము మార్చి 31 వ తారీఖువఱకు 24 కోట్ల 75 లక్షలరూప్యములు హెచ్చెను. అటుపిమ్మట గూడ సైనికవ్యయము రమారమి 37 కోట్ల 75 లక్షల రూప్యము లభివృద్ధి జెందెను. మఱియు రాజకీయపు ఖర్చులు సుమారు 2 కోట్ల 25 లక్షల వఱకు హెచ్చియుండెను. ఈకాలమున సివిలుశాఖకగు వ్యయముగూడ 37½ లక్షల రూపాయలు వృద్ధియయ్యెను. ఇంతియకాక యుద్ధకారణమున చేయబడిన ఋణముపై 20 కోట్ల రూపాయల వఱకును వడ్డీచెల్లించబడెను. ఇట్లు ఐరోపా సంగ్రామమునలన మొత్తము రమారమి 87½ కోట్ల రూపాయల వఱకును హిందూదేశము వ్యయముచేసియుండెను.

ఇంతియకాదు. 1917 వ సంవత్సరారంభమున (మార్చి నెలలో) ఇండియా గవర్నమెంటువారు 100 షిల్లింగును పౌన్లును (అనగా 150 కోట్లరూపాయలను) సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమునకు సహాయముచేయ నిశ్చయించిరి. ఆంగ్ల రాజనీతిజ్ఞులు దీనిని భారతదేశమయ్యాచితముగ సమర్పించిన కానుకయనిపిలుచుచు భారతీయుల ఔదార్యమును కొనియాడప్రారంభించిరి. కాని యదార్థమేమన ఈ 150 కోట్ల రూప్యముల సమర్పించు విషయమై భారత సామ్రాజ్యశాసనసభకు జెందిన సభ్యులయభిప్రాయమైనను తీసికొనబడలేదు. భారతదేశ ప్రజల కాసంగతి యసలే తెలియదు. రాజప్రతినిధి ఇండియా కార్యదర్శిగో సీఎషయమై తొలిమార్గము ద్వారా సంభాషణముసల్పి 150 కోట్లను ఆంగ్లదేశమునకు సమర్పించుటకు నిశ్చయించినవాడై అటుపిమ్మట భారతదేశము 150 కోట్లరూపాయలను ఆంగ్లదేశమునకు బహుమానముగ నర్పింపనిశ్చయించినదని ప్రజలకు వెల్లడిచేసెను. ఇందలి చోద్యవెల్లరకు

గోచరము కాగలదు. భారతీయుల యభిప్రాయమును కనుగొనకయే. తన అవ్యాహతమగు నిరంకుశాధికారము నుపయోగించి అర్బింపదలచిన కానుకను రాజప్రతినిధి భారతదేశమయూచితముగ సమర్పించిన బహుమానమని పలుకుట కడుసాహసముగదా! ఈ 150 కోట్లకు సమకూర్చుటకై హిందూ దేశమున యుద్ధరుణము (War loan) చేయబడెను. కొంతరాజభక్తివలనను కొంతప్రోత్సాహమువలనను చాలవఱకు ప్రభుత్వోద్యోగుల నిర్బంధమువలనను యీరుణము 1917 వ సం॥న 50 కోట్లరూప్యములును 1918 వ సం॥న మఱియొక 57 కోట్లను ప్రోగు చేయబడెను.

ఇంతియకాక 1918 వ సం॥న (యుద్ధమంతనుగుటకు ఒక నెల పూర్వము) భారతశాసన సభ్యులయనుమతిపై మఱియొక 45 మిల్లియనుపౌణ్డును (అనగా $67\frac{1}{2}$ కోట్లరూపాయలను) సహాయము చేయుటకు ఇండియాగవర్నమెంటువారు నిశ్చయించిరి. అనగా యుద్ధకానుకక్రింద మొత్తము $217\frac{1}{2}$ కోట్లు గ్రహింపబడెను. హిందూ దేశము ఆంగ్లదేశమున కొనసాగిన యీయుద్ధసహాయము విషయమై కొన్ని సంగతులగుర్తించవలసియున్నది.

1. ఆంగ్లసామ్రాజ్యముకొరకై భారతదేశ మంతకుపూర్వ మనేక యుద్ధములలోదిగెను. ఒక్క రెండవఆఫ్ఘను యుద్ధమునజేసిన 5 కోట్ల రూపాయల సహాయముతక్క, ఆంగ్ల దేశము మరెప్పుడును, యుద్ధవ్యయమును భరింపకపోవుటయేగాక, కొంత సహాయమునైనను జేసియుండలేదు. ఆంగ్లదేశ మైశ్వర్యముతో తులతూగుచున్నది. భారతదేశము బీదదేశము. అట్టితరి ఆంగ్ల దేశము యుద్ధములోదిగినప్పుడు భారతదేశమునుండి $217\frac{1}{2}$ కోట్ల రూపాయలను సమర్పించుట యెంతయు న్యాయవిరుద్ధముగదా !

2. యుద్ధకానుక $217\frac{1}{2}$ కోట్లనుగాక, యుద్ధకారణమునవృద్ధియై

రమారమి 87½ కోట్ల రూపాయల వ్యయమును భారతవర్షము భరించినట్టిదివలకే తెల్పియున్నాము. ఇదికాక ఇంజినూ గనర్నమెంటు వారు రమారమి 200 కోట్ల రూపాయలను బ్రిటిషు సెక్యూటీలజ్ షెట్టుబడిపెట్టెరి. వడ్డీరేటు తరువాత హెచ్చటవలనను, రూపాయి ధర పెరుగుటవలనను, ఈ మొత్తములో దాదాపుగ నెక సగముభాగమును హిందూదేశము నప్తపోవలసియున్నది. పీనితోపాలు యుద్ధమునకా రణమున ప్రతియేడును 15 కోట్ల రూపాయలు వడ్డీ చెల్లించవలసియున్నది.

3. భారతదేశ మొనర్చిన సహాయమేమి? భారతదేశపు యదార్థావస్థయేమి? రెంటికిని యెంతవ్యత్యాసముగలదు? 1917 వ సం॥పు ఏప్రిల్ మాసపు క్వార్టర్లీ రివ్యూయందు భారతదేశపుస్థితిని గూర్చి, డబ్ల్యు హెచ్. మూర్లాండు (W. H. Moreland) ఇట్లువాసి యున్నాడు “భారతీయుల, సాధారణ జీవనమెంతహీనముగ నుండునదియు అనేకులకు తెలియును. జనసామాన్యము, జీవనమున కత్యంతావశ్యకములగు వస్తువులను మాత్రమేకల్గియున్నది. ఇండ్లు లేనివారు, ధరించుటకు వలయువస్త్రములు లేనివారు, వైద్యసహాయము లేనివారు, చమవులేనివారు, విశేషపరిశ్రమచే యలసటనొందువారు, చివరకు భుజించుటకైనను సరియగు నాహారములేనివారు అనేకులుగలరు. ప్రస్తుతపు దేశాదాయము అందఱకును సమానముగ పంచిపెట్టబడినచో, అత్యావశ్యకములగు జీవనాధారముల కయినను సరిపోదు. భారతదేశముయొక్క బీదానస్థులు నిరూపించుచు ఆంగ్లదేశములోని “నేషన్” “మాంచెస్టర్ గార్డియన్” పత్రికలుకూడ 150 కోట్లు రూపాయల యుద్ధకానుకను ఖండించియున్నవి.

4. వలసరాజ్యములు (కాలనీలు) ఆంగ్లసామ్రాజ్యమునకు చేసిన ధనసహాయము ఋణపూర్వకముగాని, బహుమానముగాదు.

కాలనీలిచ్చినధనముచు అంగ దేశముకొంతకాలమునకుతిరిగి యిచ్చివేయ నలెను. కాని భారతదేశమొసగిన ధనముట్లు చెల్లింపబడదు. కాలనీలు స్వాతంత్ర్యము ననుభవించుచు ఐశ్వర్యము నొందుచున్నవి. అయిననవి చెల్లించినధనముచు తీర్చివేయవలెను. భారతదేశమో ఆర్థికస్వాతంత్ర్య హీనమైయంతకంతకు దారిద్య్రముహఃబుధిని మునిగిపోవు చున్నప్పటికిని నామచెల్లించినధనము తిరిగిరాదు. సహాయముచేయవలసి వచ్చినప్పు యాంగ్లేయపాలకులు భారతదేశమును పెరటితోటవలెగదా నుపయోగించుచున్నారు.

1916 వ సం॥ లో ఐరోపామహా సంగ్రామము ముగిసెను, కాని సంగ్రామమువలని ఆర్థికఫలితములు, ఇండియాదేశమునింకను కల తపెట్టుచున్నవి. దీనికితోడు గవర్నమెంటువారు 1919 వ సం॥ లో ఆప్తుదేశముతో యుద్ధము ప్రారంభించిరి. 1920 వ సం॥ ములో పశ్చిమోత్తర సరిహద్దు ప్రాంతములలోని 'వజీరుల' తో గోరాటము మొదలిడిరి. ఈయుద్ధములవలన సైనికవ్యయ మపరిమితముగ హెచ్చి పోయెను. గవర్నమెంటునకు వచ్చు ఆదాయముకంటె వ్యయనుధిక్మమయ్యె ను. 1922 వ సం॥ వరకును వ్యయము తగ్గించుటకు ప్రభుత్వము వారెట్టిప్రయత్నమును గావించియుండలేదు. ప్రతి సం॥ మును గూడ ప్రజానాయకులను శాసనసభ్యులును సైనికవ్యయమునుతగ్గింపవలెనని కోరి గాని లాభములేకపోయెను. ఆదాయమును వృద్ధిచేయుటకునూత నముగ ననేకపన్నులను ఒకటివెంబడి యెక్కిరి. ప్రభుత్వమునారు విధింప మొదలిడిరి. కాని కృతకృత్యులుగాలేదు. ప్రభుత్వమునకు 'లోటులే' కలుచుండెను. ఇట్లుగత 5 సం॥రములలోను ప్రభుత్వమునకు గల్గినలో టు మొత్తపు 110 కోట్లు రూపాయలను మించిపోయెను. ఈలోటుకు పూర్తివేయకు గవర్నమెంటువారు ముణముతసికొనవలసి వచ్చెను. ఈకారణమువలన ఇండియా యుగము వెలిగిపోయెను.

ఐరోపామహా సంగ్రామమునకు పూర్వము 1914 వ సం॥ మాన్చినెలాఖరునకు ఇండియానుండి 411 కోట్ల రూపాయలుండెను. 9 సం॥ ములలో నయ్యది అఖండముగ వృద్ధియై 1923 వ సం॥ము మాన్చినెలాఖరునకు 781 కోట్లరూప్యములయ్యెను. పార్లమెంటువారు పర పాలమును స్వీకరించి నప్పుడు (1860 వ సం॥లో) 100 కోట్లరూపాయల రుణముండెను.

అది మొదలు (అనగా 1914 వ సం॥నాటికి) రుణము 311 కోట్ల రూపాయలు హెచ్చెను. కాని తరువాత 9 సంవత్సరములలో రుణము 370 కోట్ల రూపాయలు వృద్ధియయ్యెను. మొదటి 54 సంవత్సరముల కంటె తరువాత 9 సంవత్సరములలోనై న రుణము మొత్తమే 59 కోట్లు రూపాయలధికముగా నున్నట్లు దీనివలన గోచరించుచున్నది.

మనకీదారిద్ర్యమేల?

ప్లాసీరణరంగమున నాంగ్లేయులు విజయమొంది భారతదేశమున పారతంత్ర్యము నెలకొల్పి ప్రారంభించి నేటికి రిమారమి నూటయేబది యేడవ వత్సరములగుచున్నది. ఆంగ్లేయ రాజ్యారంభమునకు పూర్వపు దేశస్థితిని మనస్సునభావించి, యద్దానితో నేడు మన కనులకు గోచరించుచున్న పోల్చినచో, విశేష భేదము కన్పడుచున్నది. మహాన్నత మగు సాధరాజమొకటి పిమగునడి భిన్న భిన్నములుగ శిథిలమైనటుల, భారతాభ్యుదయము పరిపాలనాహతమై క్రమముగ జీర్ణమైనది. ఏదేశము అనేక శతాబ్దములు తన సుందరములగు దుకూలములకును, విశేష వాణిజ్యమునకును, అతుల వైభవమునకును ప్రపంచమందంతటను పేరు గాంచియుండెనో, ఏదేశముతోడ వత్క మొనరించుటయే పరమావధిగా నెంచి, విదేశస్థులమె పంచనుజేరి మనుచుండిరో, ఏదేశము తన సంపదలతోడను, విజ్ఞానముతోడను, పరదేశములగూడ సంతృప్తి నొందించుచుండెడిదో, అట్టి భారతభూమి, నూటయేబదియారు వత్సరములగో దారిద్ర్యమునకున్కియై, యామములకు పుట్టివెల్లి, రోగ బాధితయై, తేజోవిహీనయై, మనకనులయెదుట నగపడుచున్నది. ఎంతస్వల్ప కాలమున, నిట్టి గొప్పమార్పు!

ఈగ్రంథమును మొదటినుండియు పఠించిన చదువరులకు, ఈ మార్పునకుగల కారణము, స్ఫుటమై, యున్నది. ఆంగ్లేయప్రభుత్వ పరిపాలనావిధానమే దీనికి కారణము. మహమ్మదీయ చక్రవర్తి హిందూదేశమును జయించి పాలించినప్పటికిని, వారికాలమున హిందూదేశస్థులమునకెట్టి భంగమును గలుగలేదు. వారి పరిపాలన దేశీయ పరిశ్రమలకును, వాణిజ్యమునకును, సంపదకును, నెట్టిహా

గలుగజేయక, దేశాభివృద్ధికి మిగుల తోడ్పడెను. ప్రజాభివృద్ధియే తమ యభివృద్ధియని, వారు భావించి దేశమును పరిపాలించిరి.

ఈస్టిండియాకంపెనీ వారవలంబించిన రాజనీతివేఱు. “ఆంగ్లేయ జాతి యొక దుకాణదారులజాతి”యని నెపోలియను నుడివినట్లు ప్రతీతి గలదు. హిందూదేశపరిపాలనమున ఈస్టిండియాకంపెనీ యవలంబించిన నీతి దుకాణదారుని నీతికంటె నుత్కృష్టముగ గన్పడదు. దుకాణదారుని ఆదర్శమేమి? లాభము. వానికర్తవ్యము? వాణిజ్యము. వానికి న్యాయము? లాభముగడించునది. కంపెనీవారి యాదర్శమును కర్తవ్యమును న్యాయమును నింతియ హైందవాణిజ్యమును : రూపలమొనర్చి తమ వ్యాపారమును పెంపొందించుకొనుటయందును హైందవపరిశ్రమల జంపి తమవాని సభివృద్ధిచేసికొనుటయందును హైందవ ధనము నొక ప్రవాహముగ తరలించుకొనిపోయి తమ్మును తమదేశమును భాగ్యవం తముగ జేసికొనుటయందును తమకుగల రాజకీయాధికారమును విని యోగించుటలో కంపెనీవారు న్యాయాన్యాయములనుగాని ధర్మాధర్మములనుగాని పాటించియుండలేదు.

1858 వ సం॥న హిందూదేశపరిపాలనమును కంపెనీవారి చేతులనుండి తొలగించి తమవశము గావించుకొనినపుడు విక్టోరియామహారాజు యొక్కొంది భావపూతముగ ప్రకటనమును గావించియుండెను. “ఇతరపాలితులయెడ నెట్టిధర్మముల నాచరించుటకుబద్ధులమైయుంటిమో హిందూదేశవాసుల యెడలగూడ నట్టి సమానధర్మములతో ప్రవర్తించుటకు నట్లునడియున్నారము. ఇగనత్కృపనలన నీధర్మముల నెల్ల నిత్యాసముతోడను మనఃపూర్వముగను నిర్వర్తించెదము.

“మఱియు మాపాలితులెల్లయును, నాజ్ఞానికిచేరిననుషమతములంబించినను సరియే, పరిపాలనమునందలి యుద్యోగముల నిర్వహించుటకు వారికిగల విద్యాశక్తి సామర్థ్యములనుబట్టి ఆయా యుద్యోగములను

గములందు నిరాటంకముగ నిష్పక్షపాతబుద్ధితో జేర్చుకొనబడవలెనని మేము కోరుచున్నాము.

“భగవంతుని కటాక్షమున దేశమున శాంతి స్థాపింపబడినపిదప అక్కడ నివసించు ప్రజలందఱియొక్కయు హితమున కనుగుణ్యముగ ప్రభుత్వము నిర్వహింపఁగలనని మేము హృదయపూర్వకముగ వాఙ్ఘించుచున్నాము. వారిశ్రేయోభివృద్ధియేమాకు బలము. వారిసంతృప్తియే మాక్షేమము. వారికృతజ్ఞతయే మే మాశించు బహుమానము. ప్రజాహితార్థములగు నీమాకోర్కెలను నెఱవేర్చుటకు సర్వోక్తియుండు గుభగవంతుడుమాకుచుమాక్రిందియధికారులకును బలమునె సగుగాత!”

ఉదార భావములతో నిండియున్న యీ ప్రకటనమందలి వాగ్దానములు నిజమైనను చెల్లింపబడలేదు. ఆంగ్లేయప్రభుత్వము జేరికొని జాతిభేదము పాటించియే పరిపాలనము కొనసాగించుచున్నది. హైదరాబాద్ నకెచ్చటగాని ఇతరపాలితములలో సమానములగు హక్కులుగాని గౌరవమర్యాదలుగానిలేవు. బ్రిటిషువారిచే పాపింపబడుచున్న కన్యా, దక్షిణాఫ్రికా, ఫిజీ మొదలగు దేశములకు వలసపోయిన భారతీయు మానవులకు సహజములగు హక్కులనైన బౌద్ధజాలక పలుకష్ట ననుభవించుచున్నారు. ఇది హిందూదేశమున భారతీయునకుచు విజ్ఞప్తిగలలేదనునట్లాగ్లే యనియెనుట భారతీయుడుపొందు హైన్యము మనము కనులారగాంచుచుండే యున్నాము. ఉన్నతోద్యోగములందు పరిపాలనమున ముఖ్యశాఖ చుండు వివిధ శాఖములుగాని సేనాదళము నామకత్వమునగుగాని చిహ్నము నాముఠమును పట్టుటయనైనను హైదరాబాద్ న్యాయముచు బహుజాలకున్నారు. నిష్పక్షపాతబుద్ధి నెచ్చటగాంచగలము? జాతిగుతభేదముల పాటించక వారివారి విద్యక్రిసామర్థ్యముల ననుసరించిచేయుద్యోగములెచటనొసగబడుచున్న ప్రభుత్వమునగూడ భారతీయుల శ్రేయస్సే ప్రధానముగ

చబడుటలేదు. రైల్వే రేల్లయందేమి ఎగుమతి దిగుమతి పన్నుల విధించుటయందేమి హైందవవాణిజ్యముకంటె ఆంగ్లేయవాణిజ్యమునకు పాలకులు తోడ్పడుచున్నారు. ప్రజాభీష్టమునకు వ్యతిరేకముగను ప్రజాభివృద్ధికి భంగకరముగను నొనర్పబడు కార్యములనేకములు. సైనికవ్యయమును వృద్ధిచేయుటయందను రైల్వేల నపరిమితముగ నిర్మించుట యందును సివిలు శాఖను నిరంతరాభిమానముతో పోషించుటయందును నూతనముగ పన్నులవిధింపుచుండి ప్రజలుమోయు భారమును హెచ్చించుట యందును, ఉప్పుపన్నును రెట్టింపుచేయుటయందును ఇంకను ననేకవిధములను ఈప్రస్తుత ప్రభుత్వమువారు భారతీయుల కోర్కెలను గడ్డిపోచకంటె చులకనగ నెంచి త్రోసివేసిరి. వారిశ్రేయోభివృద్ధియే మాకు బలము" హైదరాబాద్ శ్రేయోభివృద్ధియే వారికి బలమొసగునని భావించినచో హిందూదేశమునుండి ధనమును నిరంతర ప్రవాహముగ నాకర్షించి హైదరాబాదు నిస్సహాయులగు దరిమిలుగ జేసియుండజాలరు. తొలినుండి నేనజనును ఆంగ్లపరిపాలకులు ఒకేవిధానము నవలంబించినారు. ఇంగ్లాండుయొక్క శ్రేయోభివృద్ధియే ప్రధానముగానెంచి వారు హైదరాబాద్ వాణిజ్యమును పరిశ్రమలను ధనమునుగూడ నాదేశాభ్యుదయమున కధీనముగ జేసిరి.

నూటయేబదిమూడు వర్షముల బిరిటిషు పరిపాలనమున, భారతదేశమునకు నిర్దిష్ట యార్థికలాభములెవ్వి?

1. ప్రభుత్వము వ్యవసాయాభివృద్ధి కేవిధముగను తోడ్పడుటలేదు.

భారతదేశమంతయు వ్యవసాయముపై నాధారపడియున్న పంటకిని, వ్యవసాయమును బోధించు కళాశాలలు దేశమంతటినోయేకొలదియొకలవు. అవియైనను ప్రజల కుపయోగపడుటలేదు. వ్యవసాయాభివృద్ధికై నూతన మార్గము లవలంబింపబడక పోవుటచేతను, రైతు దారిద్ర్యము ననుభవించుచుండు.

ట... భూమికి బుమా చేయవలసినట్లుచేతను, భూసారము
కృమముగ నుంచుచున్నది. వ్యవసాయము ఆచరించుచున్నది.

2. హిందూదేశము... మూడు రెండు... శాశ్వతభూమి.
శస్త్ర నిర్ణయమును... దేశముల
భూమిపన్నులు కృమముగ హెచ్చించేయబడుచున్నవి. ఇకరా
దాయమున సగముకంటె గూడ నెక్కువగా పన్ను గ...
డుచున్నది. పన్ను చెల్లింపగా మిగిలిన...
కుటుంబ భరణార్థమైనను సరిపోకున్నది.

3. భూమిపన్ను లధికముగనుండుటచే, రైతులు వాగు స్వయం
ముగ చెల్లింపజాలక, 'సాహుకారు' యొద్దనుండి యెక్కువ
వడ్డీలకు ధనమును ఋణముచెచ్చి వానిని చెల్లించుచున్నారు.
కాని ఋణముల దీర్చుట కశక్తులగుటచే, చివరకు నీరైతులు
తమయాస్తులనుగూడ గోల్పోవుచున్నారు. ప్రతిగ్రామమునం
దను రైతులు చేయుఋణములు హెచ్చిపోవుచున్నవి.

4. పూర్వము దేశమందెల్లెడల వ్యాపించిన వస్త్రప్రశాశ్నము
నిర్మూలంబడినది. విదేశములకు వస్త్రముల నెగుమతిచేసె
యండిన భారతదేశము నేడు ప్రతివర్షమున రమారమి 60
కోట్లరూపాయలు విలువగల బట్టలను విదేశమునుండి దిగుమతి
చేయుచున్నది. గ్రామములందలి ప్రజలు వ్యవసాయముతక్కి
తామభ్యుపగమము మారు వృత్తిలేక కృమముగ బీదలగు
చున్నారు.

5. మనదేశమున పొగయొడలు కాదు సరికదా, సాధారణ
నాశకలైనను నిర్మింపబడుటలేదు. విదేశ వ్యాపారమున నుప
యోగింపబడునవి ఆంగ్లేయుల స్త్రీమరుల్, అమెరికనుల పొగ
యొడలు ! కోస్తానర్తకమునగలవైనను హైదరాబాదులు చూ

తక్కువగ నుపయోగింప బడుచున్నది. భారతీయ భావము భావముగా
ణము నశించినది.

6. భారతీయ పరిశ్రమల నుద్ధరించుటకు ప్రభుత్వమెట్టి తీవ్ర
ప్రయత్నములు గావింపక నిర్లక్ష్యమును బూనియున్నది.

7. హైందవ పురోభివృద్ధియొనల తాబడ్డము వహించుటకు
ప్రభుత్వము, ఈదేశమున తమపరిశ్రమల నెలకొల్పి విశేషలా-
భముల గడించు విదేశ ధనాశ్రయలకు చేయూతనెసగుచున్నది.
దేశముకు మొదలగు కొత్తపరిశ్రమలన్నియు విదేశజల య-
శమున నుండిన కారణమున హైందవ ద్రవ్యము ఈవిధమునను
విదేశ గతమగుచున్నది.

8. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వ మవలంబించిన స్వేచ్ఛావ్యాపార పద్ధతి
(సుంకములు లేకుండనే దిగుమతులు దేశములోనికి రానిచ్చుట)
అనేకవిధముల హిందూదేశమునకు హానినెనగూర్చినది. ఈ
ద్ధతివలననే హిందూదేశ పరిశ్రమలు నృద్ధిబొందకున్నవి.

9. హిందూదేశము విదేశములకు ముడిసరికులను, ఆహార పద-
ార్థములను, ఎగుమతిచేయుచు, తయారైన వస్తువులను దిగుమతి
చేయు స్థితికల్గినది. ఆంగ్లేయ పరిశ్రమలకు వలయుగార్థవ-
లను సమకూర్చు 'పెరటి'తోటయు హిందూదేశమే. ఆంగ్లేయ
వస్తువులమ్ముట కుపయోగింపబడు వికర్య స్థానమును వ-
దేశమే !

10. పారతంత్ర్యకారమున ప్రతివర్షమును భారతదేశమునుండి, ప్రభు-
త్వముగ, రమారమి 40 కోట్ల రూపాయలు పరదేశమున-
తరిలి పోవుచున్నవి. ఈకారణమున, మనదేశముయొక్క
విశ్వర్యము నానాటికి తగ్గిపోవుచున్నది. దారిద్ర్యము పె-
న్నది. మనదేశపు దేశమున తాండవమాడుచున్నది.

11. హిందూదేశ పరిపాలనము, ఇంగ్లాండులోని “క్యాబినేటు” వారి హస్తగతమై, ఆంగ్లేయులకును, ఆంగ్లేయ వాణిజ్యమునకును లాభకరముగ నుండునట్లు నడుపబడుచున్నది.
12. ప్రస్తుత ప్రభుత్వము దేశాభివృద్ధికికానివ్యయమును క్రిమముగ నధికముచేయుచు, ప్రజలు వహించవలసిన పన్నులభారమును వృద్ధిచేయుచున్నది.
13. ప్రైవేట్ వ్యయము విస్తారముగ పెరిగిపోయి, చివరకు నేడు ప్రభుత్వాదాయమున సగముకంటె నధికమైనది.
14. ప్రభుత్వవ్యయోగ మందలి కొందఱువ్యయస్తులకు, జీవనము కలుగను చాలని స్వల్పజతములనిచ్చుచు, నీ ప్రభుత్వము పరదేశములకుగది యటకే తెచ్చి, నిరంకుశాధికారముతో పాలించెడు సిపాయియున్యాయ కధికవేతనముల నెసగుచు సివిలుశాఖను పోషించుచున్నది.
15. ప్రాంతీకము పాటిభాషకల యనేకప్రకటనములు గావింపబడినను, అట్టి ప్రకటనములకును, వాగ్దానములకును న్యతిరేకముగ జెల్లవారి కుచ్చితద్యోగములుచు ముఖ్యాధికారములును నెసగుబడుచున్నది.
16. హైద్రాబాద్ ప్రభుత్వము కరుకూలించు “ఇర్రిగేషను” పై ప్రభుత్వముతనదృష్టి విశేషముగ వర్తించునట్లు, దేశానర్థకముగ నుండునట్లు, రైల్వే విభాగమును విశేషముగ కొనసాగించుచున్నది.
17. రైల్వే పరిపాలనమున హిందూదేశానర్థమైన వాణిజ్యము కంటె, విదేశములకు ముఖ్యముగా నెసగుచున్నదేయును మొదలు గాగల విదేశవాణిజ్యమున కనుకూలముగా రైల్వేరేలు నిర్ణయపబడినది.

18. ఇతర దేశములతోపోల్చి చూచినచో హిందూదేశమున విద్యా వ్యాపనము బహుస్వల్పముగ నున్నదని తెలియవచ్చును. వాణిజ్యమునకుగాని పరిశ్రమలకుగాని విద్యనసలే కలుపుటలేదు. మఱియు, నేడుప్రభుత్వ మొసగుచున్న విద్యయందు భారతదేశ వాఙ్మయములకంటె పరభాషా ప్రచారమే విరివిగ కొనసాగుచున్నది.

19. ఆరోగ్యాభివృద్ధికై యెట్టిప్రయత్నముల గావించకపోవుచే, దరిద్రులగు భారతీయులు కృశించిపోవుటకు తోడుగ, రోగపీడితులై తమశక్తిని తేజమును గోల్పోవుచున్నారు. హైందవజాతి జీవించు ఆయుష్కాలమును తగ్గిపోయినది. సగటున బ్రతుకు దేశమున ప్రతిమనిషియు 40 సం॥ లు జీవించుచుండ, భారతీయుడు 23 సం॥ లు మాత్రమే బ్రతుకుచున్నాడు.

20. ప్రభుత్వము, దేశాభివృద్ధికొరకు గానియునులచేయుచు, నానిని తీర్చుభారమును మాత్రము హిందూదేశమే బడవేయుచున్నది.

21. హిందూదేశమున కనేకవిధముల నష్టదాయకమగు మారకపు శక్ధి యనలుబింప బడుచున్నది.

ఇట్టిపరిపాలనా విధానమునకు ఫలితము మనదారిద్ర్యమే కదా!

సంపూర్ణముగ నార్థికస్వాతంత్ర్యమే మన దారిద్ర్యమును పోగొట్టవలదు. ఆర్థికస్వాతంత్ర్యమును, సంపూర్ణాభ్యుదయమును ప్రసాదించగల స్వరాజ్యమును సంపాదించుటకు భారతీయులు కృషిసల్పుట వారివిధమై యున్నది. భారతీయులు స్వకృషిచే స్వరాజ్యము నవిరకాలములో బడయుదురుగాత!

ఓం తత్సత్వం హిమవంతమ్.

మహిళా ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావట్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA126B138
పుస్తకం పేరు	భారతవర్ష లర్నింగ్ చరిత్ర
తారీఖు	30/10/24
ముందు లర్నింగ్	No
వెనుక లర్నింగ్	No
మొత్తం పేజీలు	347
పేజీల సైజు పేజీలు	No
భాగ పేజీలు	No
	No
తయారు చేసినవది	A. Jagannada
పేజీలు విడదీసినవది	Jayamma
Scan	Ch. Ramya
పరిశీలించినవది	ROHITH
పేజీలు పరిశీలించినవది	
లైండింగు చేసినవది	
ప్యాకింగు చేసినవది	
పరిశీలించినవది	